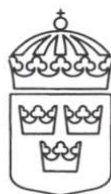

Riksdagens protokoll

1993/94:115

Protokoll
1993/94:115

Onsdagen den 1 juni

Kl. 9.00–17.58
19.00–21.13

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 26 maj.

2 § Anmälan om kompletteringsval till Nordiska rådets svenska delegation

Talmannen meddelade att socialdemokratiska riksdagsgruppen på grund av uppkommen vakans anmält Marianne Carlström som suppleant i Nordiska rådets svenska delegation efter Jan Fransson.

Talmannen förklarade vald till

suppleant i Nordiska rådets svenska delegation
Marianne Carlström (s)

3 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkande 1993/94:KU39
Lagutskottets betänkanden 1993/94:LU31, LU34 och LU35
Socialutskottets betänkanden 1993/94:SoU27 och SoU28
Utbildningsutskottets betänkanden 1993/94:UbU11–UbU15, UbU18 och UbU20
Trafikutskottets betänkande 1993/94:TU35
Jordbruksutskottets betänkande 1993/94:JoU29
Näringsutskottets betänkande 1993/94:NU25

4 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 26 maj

JoU21 Åtgärder mot buller i fjällområden och skärgårdar m.m.

Mom. 1 (bullerproblemen i samband med snöskotertrafik i vissa fjällområden)

Yrkanden:

1. utskottet

2. res. (nyd)

3. utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till mot. Jo57 yrk. 1 och 2 (s)

Förberedande votering:

26 för res.

25 för mot.

269 avstod

29 frånvarande

Kammaren biträdde res.

Huvudvotering:

293 för utskottet

22 för res.

4 avstod

30 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 122 s, 74 m, 29 fp, 28 c, 26 kds, 12 v, 2 -

För res.: 21 nyd, 1 -

Avstod: 4 s

Frånvarande: 12 s, 6 m, 4 fp, 3 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

JoU25 Lag om behörighet att utöva veterinäryrket

Kammaren biföll utskottets hemställan.

JoU27 Licensområden för älgjakt m.m.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

AU15 Ändringar i arbetsmiljölagen

Mom. 2 (skyddsansvar för den som anlitar entreprenörer)

1. utskottet

2. res. 1 (s)

Votering:

179 för utskottet

142 för res. 1

28 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 1 s, 74 m, 29 fp, 29 c, 25 kds, 20 nyd, 1 -
För res. 1: 128 s, 12 v, 2 -
Frånvarande: 9 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 1 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

Mom. 3 (rådgighetsansvar för ägare eller nyttjare av bostadsfastighet)

1. utskottet

2. res. 2 (s)

Votering:

180 för utskottet

143 för res. 2

26 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 74 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 21 nyd, 1 -

För res. 2: 129 s, 12 v, 2 -

Frånvarande: 9 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 8 (personalekonomiska redovisningar)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

271 för utskottet

17 för men.

33 avstod

28 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 91 s, 74 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 21 nyd, 1 -

För men.: 3 s, 12 v, 2 -

Avstod: 33 s

Frånvarande: 11 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 9 (skyddsombud)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

306 för utskottet

14 för men.

2 avstod

27 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 127 s, 74 m, 28 fp, 29 c, 26 kds, 21 nyd, 1 -

För men.: 12 v, 2 -

Avstod: 2 s

Frånvarande: 9 s, 6 m, 5 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 12 (företagshälsovård)

1. utskottet
 2. men. i motsvarande del (v)
- Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

5 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 30 maj

AU13 Bygder och regioner i utveckling

Mom. 2 (målen för regionalpolitiken)

1. utskottet
2. res. 1 (s)
3. res. 2 (nyd)
4. men. i motsvarande del (v)

Förberedande votering 1:

21 för res. 2

14 för men.

287 avstod

27 frånvarande

Kammaren biträdde res. 2.

Förberedande votering 2:

142 för res. 1

21 för res. 2

159 avstod

27 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

158 för utskottet

143 för res. 1

21 avstod

27 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partis fördelning av rösterna:

För utskottet: 74 m, 29 fp, 29 c, 25 kds, 1 -

För res. 1: 129 s, 12 v, 2 -

Avstod: 21 nyd

Frånvarande: 9 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 1 kds, 2 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 3 (det regionalpolitiska företagsstödet)

1. utskottet

2. res. 3 (s)

Votering:

191 för utskottet

131 för res. 3

27 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 74 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 20 nyd, 12 v, 1 -

För res. 3: 129 s, 2 -

Frånvarande: 9 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 3 nyd, 2 v, 1 -

Prot. 1993/94:115

1 juni 1994

Mom. 4 (företagsinriktade åtgärder)

1. utskottet

2. res. 4 (nyd)

Votering:

301 för utskottet

21 för res. 4

27 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 128 s, 74 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 12 v, 3 -

För res. 4: 21 nyd

Frånvarande: 10 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 9 (forskningsresurser vid mindre och medelstora högskolor)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

309 för utskottet

13 för men.

1 avstod

26 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 128 s, 74 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 21 nyd, 2 -

För men.: 12 v, 1 -

Avstod: 1 s

Frånvarande: 9 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 10 (forskningsresurser till Högskolan i Luleå)

1. utskottet

2. res. 7 (s)

Votering:

177 för utskottet

145 för res. 7

1 avstod

26 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 74 m, 28 fp, 29 c, 26 kds, 19 nyd, 1 -

För res. 7: 128 s, 1 fp, 2 nyd, 12 v, 2 -

Avstod: 1 s

Frånvarande: 9 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 13 (kommunikationer och transporter)

1. utskottet

2. res. 8 (s)

3. men. i motsvarande del (v)

Förberedande votering

Men. ställdes mot res. 8 som biträdades med acklamation.

Huvudvotering:

180 för utskottet

132 för res. 8

11 avstod

26 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 1 s, 73 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 21 nyd, 1 -

För res. 8: 128 s, 2 v, 2 -

Avstod: 1 m, 10 v

Frånvarande: 9 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 14 (avreglering och regional utveckling)

1. utskottet

2. res. 9 (s)

Votering:

178 för utskottet

144 för res. 9

27 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 73 m, 29 fp, 28 c, 26 kds, 21 nyd, 1 -

För res. 9: 129 s, 1 c, 12 v, 2 -

Frånvarande: 9 s, 7 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 16 (riskkapitalförsörjning)

1. utskottet

2. res. 11 (s)

3. men. i motsvarande del (v)

Förberedande votering:

135 för res. 11

12 för men.

176 avstod

26 frånvarande

Kammaren biträdde res. 11.

Huvudvotering:

179 för utskottet

134 för res. 11

9 avstod

27 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 73 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 21 nyd, 1 -

För res. 11: 129 s, 3 v, 2 -

Avstod: 9 v

Frånvarande: 9 s, 7 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Prot. 1993/94:115

1 juni 1994

Mom. 18 (differentiering av bensinskatten)

1. utskottet

2. res. 13 (nyd)

3. men. i motsvarande del (v)

Förberedande votering:

27 för res. 13

16 för men.

275 avstod

31 frånvarande

Kammaren biträdde res. 13.

Huvudvotering:

299 för utskottet

22 för res. 13

28 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 127 s, 74 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 12 v, 2 -

För res. 13: 21 nyd, 1 -

Frånvarande: 11 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 19 (energibeskattnings i övrigt)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 20 (avgifter för vattenkraftsproduktion)

1. utskottet

2. res. 14 (s)

3. men. i motsvarande del (v)

Förberedande votering:

131 för res. 14

13 för men.

178 avstod

27 frånvarande

Kammaren biträdde res. 14.

Huvudvotering:

179 för utskottet

142 för res. 14

2 avstod

26 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 2 s, 74 m, 29 fp, 28 c, 25 kds, 20 nyd, 1 -

För res. 14: 127 s, 1 nyd, 12 v, 2 -

Avstod: 1 c, 1 kds

Frånvarande: 9 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 23 (satsningar och aktiviteter på landsbygden)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 50 (inplacering av Fyrstadsregionen i tillfälligt stödområde)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

311 för utskottet

12 för men.

26 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 129 s, 74 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 21 nyd, 3 -

För men.: 12 v

Frånvarande: 9 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 61 (sysselsättningsbidrag)

1. utskottet

2. res. 23 (nyd)

Votering:

299 för utskottet

21 för res. 23

2 avstod

27 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 127 s, 73 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 12 v, 3 -

För res. 23: 21 nyd

Avstod: 2 s

Frånvarande: 9 s, 7 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 69 (ekonomisk förstärkning av Norrlandsfonden och utvidgning av dess verksamhetsområde)

1. utskottet

2. res. 25 (s)

Votering:

180 för utskottet

143 för res. 25

26 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 74 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 21 nyd, 1 -

För res. 25: 129 s, 12 v, 2 -

Frånvarande: 9 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Prot. 1993/94:115

1 juni 1994

Mom. 80 (regionalpolitisk forskning)

1. utskottet

2. res. 29 (s)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 81 (regionalpolitiken i ett EU-perspektiv)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

307 för utskottet

15 för men.

27 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 127 s, 73 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 21 nyd, 2 -

För men.: 2 s, 12 v, 1 -

Frånvarande: 9 s, 7 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 82 (regionala åtgärder för utveckling och tillväxt under budgetåret 1994/95)

1. utskottet

2. res. 30 (m, fp, c, kds)

Votering:

142 för utskottet

164 för res. 30

17 avstod

26 frånvarande

Kammaren biföll reservation 30.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 125 s, 1 fp, 2 nyd, 12 v, 2 -

För res. 30: 4 s, 74 m, 28 fp, 29 c, 26 kds, 2 nyd, 1 -

Avstod: 17 nyd

Frånvarande: 9 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Ylva Annerstedt (fp) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 85 (anslag till lokaliseringsbidrag)

1. utskottet

2. res. 31 (s)

Votering:

179 för utskottet

140 för res. 31

30 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 73 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 21 nyd, 1 -

För res. 31: 128 s, 10 v, 2 -

Frånvarande: 10 s, 7 m, 4 fp, 2 c, 2 nyd, 4 v, 1 -

Mom. 87 (anslag till regionala utvecklingsinsatser)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

273 för utskottet

13 för men.

30 avstod

33 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 110 s, 73 m, 29 fp, 28 c, 26 kds, 5 nyd, 2 -

För men.: 12 v, 1 -

Avstod: 14 s, 16 nyd

Frånvarande: 14 s, 7 m, 4 fp, 3 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 91 (anslag till Glesbygdsmyndigheten)

1. utskottet

2. res. 35 (s)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 92 (anslag till Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU))

1. utskottet

2. res. 36 (s)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 100 (åtgärder i län och regioner)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

291 för utskottet

13 för men.

18 avstod

27 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 126 s, 74 m, 29 fp, 28 c, 26 kds, 6 nyd, 2 -

För men.: 12 v, 1 -

Avstod: 3 s, 15 nyd

Frånvarande: 9 s, 6 m, 4 fp, 3 c, 2 nyd, 2 v, 1 -

Detta beslut krävde kvalificerad majoritet.

Mom. 1, 2 och 3 (protokoll 4 till övervakningsavtalet m.m.)

1. utskottet

2. men. (v)

Votering:

309 för utskottet

11 för men.

29 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 127 s, 74 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 20 nyd, 2 v, 2 -

För men.: 1 s, 9 v, 1 -

Frånvarande: 10 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 3 nyd, 3 v, 1 -

Eva Zetterberg (v) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats vara frånvarande.

Mom. 4

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SFU15 Föräldraförsäkring

Mom. 1 (delad föräldrapenning)

1. utskottet

2. res. 1 (nyd)

Votering:

295 för utskottet

20 för res. 1

34 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 128 s, 73 m, 29 fp, 26 c, 25 kds, 11 v, 3 -

För res. 1: 20 nyd

Frånvarande: 10 s, 7 m, 4 fp, 5 c, 1 kds, 3 nyd, 3 v, 1 -

Göran Hägglund (kds) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats vara frånvarande.

Mom. 2 (nivå på föräldrapenning m.m.)

1. utskottet

2. men. i motsvarande del (v)

Votering:

292 för utskottet

13 för men.

17 avstod

27 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 129 s, 74 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 3 nyd, 2 -

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

För men.: 12 v, 1 -
Avstod: 17 nyd
Frånvarande: 9 s, 6 m, 4 fp, 2 c, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 3 (föräldrapenning under arbetsfri tid)

1. utskottet

2. res. 3 (nyd)

Votering:

302 för utskottet

19 för res. 3

28 frånvarande

Kammaren biföll utskottet hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 129 s, 73 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 1 nyd, 12 v, 3-

För men.: 19 nyd

Frånvarande: 9 s, 7 m, 4 fp, 2 c, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 6 (överlåtelse av tillfällig föräldrapenning)

1. utskottet

2. res. 5 (nyd)

Votering:

299 för utskottet

20 för res. 5

1 avstod

29 frånvarande

Kammaren biföll utskottet hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 128 s, 73 m, 29 fp, 29 c, 26 kds, 11 v, 3 -

För men.: 20 nyd

Avstod: 1 s

Frånvarande: 9 s, 7 m, 4 fp, 2 c, 3 nyd, 3 v, 1 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SfU19 Finansiell samordning mellan socialförsäkring, hälso- och sjukvård och socialtjänst

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SfU20 Vissa socialförsäkringsfrågor

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SfU21 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1994/95

Kammaren biföll utskottets hemställan.

NU26 Vissa lagstiftningsfrågor på energiområdet

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Talmannen meddelade att bostadsutskottets betänkanden BoU18 och BoU21 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

*Ändring i plan- och
bygglagen m.m.*

6 § Ändring i plan- och bygglagen m.m.

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1993/94:BoU18 Ändring i plan- och bygglagen m.m. (prop. 1993/94:178).

Anf. 1 RUNE EVENSSON (s):

Fru talman! Plan- och bygglagen, PBL, har varit i kraft sedan 1987. Lagförslaget föregicks av en lång behandlingsprocess som pågick i nästan 20 år.

PBL antogs av en riksdagsmajoritet bestående av Socialdemokraterna, Centerpartiet och Vänsterpartiet. Moderaterna och Folkpartiet yrkade avslag på propositionen. Vem minns inte alla de rättsövergrepp och andra hemskheter som skulle drabba invånarna? Vem minns inte Näringslivets Byggnadsdelegation och dess talesman Ulf Brunfelter, som beskrev den laglöshet som skulle uppkomma?

Alla dessa farhågor har kommit på skam. Utskottet skriver nu i betänkandet att lagen åtnjuter betydande legitimitet. I dag står en samlad riksdag bakom PBL. Klagokören från moderater och folkpartister har tystnat. De har insett att de hade fel. Detta är en seger för de partier som framsynt förde lagen genom riksdagen vid beslutstillfället 1986.

Att lagen nu efter sju år behöver ses över är i sin ordning; det är en helt naturlig åtgärd. Under den socialdemokratiska regeringsperiod när lagen beslutades, var vi måna om att nå en så stor parlamentarisk bredd som möjligt. Detta tyckte vi socialdemokrater var viktigt, och det tyckte också Centerpartiet och den dåvarande ordföranden i bostadsutskottet Kjell Mattson. Vi gav och vi tog. Slutresultatet kan vi i dag vara mycket nöjda med.

Den utredning som föregick PBL och som jag tidigare nämnt var parlamentarisk. Vi var måna om en sådan medverkan och insyn i en så viktig lagstiftning.

Efter regeringsskiftet 1991 har detta förändrats. Den regering vi nu har tyckte uppenbarligen inte att detta var lika viktigt. Man tillsatte en utredare, en lantmätare, vilken som expert ensam skulle se över denna digra lagstiftning. Denne utredare har dålig kontakt med folk som praktiskt jobbar med dessa frågor ute i kommunerna. Det visar remissomgången med all önskvärd tydlighet.

En borgerlig regering tycker således inte att parlamentarisk medverkan är lika viktig som den socialdemokratiska regeringen tyckte.

Jag har i skarpa ordalag framfört detta till Görel Thurdin och påmint henne om vilka partier som genomförde PBL. Jag har även framfört dessa synpunkter till Centern i bostadsutskottet. Resultatet blev långt om länge en referensgrupp där företrädare för de borgerliga partierna och Socialdemo-

kraterna ingår. Detta är en gisslanggrupp utan reella möjligheter till påverkan.

Jag har vid de få tillfällen som denna grupp har sammankallats spontant framfört synpunkter som borde ha beaktats i detta skede. Då hade många av de negativa remissynpunkter som inkommit kunnat undvikas. Men man har inte tagit några hänsyn till de synpunkter jag framfört.

Jag tycker att detta handlande är anmärkningsvärt, speciellt som frågorna handläggs av en centerpartistisk minister. Kjell Mattson var mån om samarbete med socialdemokraterna. Nu är högerburen viktigare. Vi har ytterligare ett ärende senare på dagordningen som visar detta.

Utredaren har lagt fram två betänkanden. Ytterligare ett kommer senare i höst. Dagens utskottsbetänkande bygger på det första utredningsbetänkandet. Vi anser – och den uppfattningen delas av de flesta som jobbar med dessa frågor – att utredaren och regeringen har börjat i fel ända. Det betänkande som lades fram först borde ha lagts fram sist. Dessutom har utredaren tidigare lagt lokaliseringsprövning och lovbefrielse i förhållande till utredningsdirektiven.

Vi anser att man genom att börja med bygglov och lokalisering börjar i fel ända. De ändringar som föreslås bör först prövas i översiktsplanen. Denna behandlas först i utredningens betänkande nummer två. Vi anser att förändringar som görs måste ha en bred förankring och upplevas som meningsfulla av medborgarna. De bör leda till förenklingar för de enskilda, och tid måste ges för information om förändringarna.

Att komma med dessa förändringar i tre steg blir mycket förvirrande för både användare och medborgare. Vi tycker att regeringen bör återkomma med alla ändringsförslag i ett sammanhang. Risken är att beslutade ändringar i denna proposition kan behöva göras om, när vi får se helheten. Detta kommer att ytterligare förvirra allmänheten.

Vi är inte avvisande till allt som föreslås i denna proposition, men vi anser att vi måste avvakta hela förslaget. Vi är inte emot avreglering och förnyelse. Vi föreslår avslag på propositionen och att regeringen återkommer med ett sammanhållet förslag. Om detta är vi överens med Ny demokrati, åtminstone i våra motioner.

Vi har tillsammans med Dan Eriksson i Stockholm, som företräder Ny demokrati, försökt skriva en gemensam majoritetstext. Våra två partier utgör ju en majoritet för ett avslag på propositionen. Vi har diskuterat, ändrat och jämkat. Vi har stundtals varit överens. Vi har föreslagit ett i det närmaste blankt avslag. Dan Eriksson har slingrat sig som en ål för att hitta nya motiv för att ej hamna på samma skrivning som vi. Han har lyckats med detta.

Detta kan tolkas på många vis. Jag tolkar det så, att Ny demokrati nu försöker hitta vägar för att i slutändan lägga ner sina röster och på det sättet rösta emot sin egen motion om avslag på propositionen. Vad som ligger bakom detta kan vi bara gissa. I det kaos som råder i detta parti är inget längre förvånande.

Efter ordförandevallet i Ny demokrati nyligen deklarerades högtidligt att partiet nu skulle bli ett renodlat oppositionsparti, dvs. att man självständigt skulle ta ställning i olika frågor. I stället har partiet blivit en vindflöjel som

lätt svänger i den politiska vinden. Så snart partiet hamnar på samma sida som socialdemokraterna börjar krumbukterna.

Det här betyder att Ny demokrati – som är ett parti i upplösning – på detta sätt kan hjälpa regeringen att få igenom ett dåligt förslag här i kammaren.

Fru talman! Vi står givetvis bakom de socialdemokratiska motionerna men yrkar bifall till reservation nr 1.

Anf. 2 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd):

Fru talman! Konkurrens ger alltid bättre service och lägre priser. Två av de viktigaste branscherna, nämligen livsmedels- och byggbranschen, präglas mest av monopolism och oligopolism. I slutändan får folk betala genom att det blir högre priser än vad som skulle vara nödvändigt.

Det är otroligt att de branscher som står för basbehoven, dvs. mat och bostäder, tillhör de branscher som fungerar sämst i konkurrenshänseende.

Riksdagen har genom ett tillkännagivande våren 1992 i frågan om handelsändamål i äldre detaljplaner uttalat sig för behovet att genom lagändring undanröja möjligheterna att i en detaljplan begränsa konkurrensen inom områden för handelsändamål.

Nu har det gått två år. Saken är utredd, och alla borde vara överens. Utskottet har i majoritetstexten angivit att man bör avvakta resultatet av en ytterligare beredning. Jag förstår inte vad man genom denna ytterligare beredning skall komma fram till som inte redan i dag är känt. Om det blir en socialdemokratisk regering i höst kommer tyvärr det här förslaget att läggas i byrålådan, och konsumenterna kommer att få betala genom högre priser i minst fyra år till. Det vore i och för sig inte det sorgligaste med en socialdemokratisk regering, men det vore sorgligt nog.

Ett utredningsarbete avseende en översyn av plan- och bygglagstiftningen pågår. Denna utredning görs av en särskild utredare. Han avgav i oktober 1993 ett delbetänkande om anpassad kontroll av byggandet. Delbetänkandet och remissvaret ligger till grund för de förslag som läggs fram i den nu aktuella propositionen. Utredningen har nyligen lagt fram sitt andra delbetänkande om miljö och fysisk planering. Det remissbehandlas för närvarande. Utredningen fortsätter, och slutbetänkandet kommer senare i höst.

Det utredningsarbete som nyligen har avslutats, och det som pågår, är av grundläggande karaktär och av stor betydelse bl.a. för hur ett kontrollsystem enligt PBL bör utformas. Som vi har framhållit i vår partimotion bör förslagen övervägas i samlad form. Också många remissinstanser delar denna uppfattning. Även lagrådet har riktat kritik mot propositionen.

Det är viktigt att fortsätta arbetet med avreglering och förenklingar och att utveckla den tekniska tillsyns- och kontrollverksamheten. Till Rune Evensson skall jag säga att det för vår del är viktigt att poängtera detta när vi nu rekommenderar ett avslag. På den här punkten kunde vi inte förena oss. Socialdemokraterna har nämligen andra motiv för sitt avslag. Det är alltid litet känsligt när det blir så här, men vi har valt den här vägen. Vi vill nämligen poängtera att vi står för avreglering. Det är viktigt.

Vi anser att övervägandena bör göras i ett sammanhang. Därför yrkar vi avslag på propositionen och bifall till reservationerna 2 och 4.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Ändring i plan- och
bygglagen m.m.*

Anf. 3 RUNE EVENSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill ställa en fråga till Dan Eriksson i Stockholm.

Det finns en majoritet för ett avslag på propositionen, men vi har inte kunnat nå fram till samma skrivningar. Det innebär att det blir en första votering där socialdemokraternas reservation ställs mot Ny demokratis. Det är inte svårt att räkna ut hur den voteringen kommer att sluta. Det är intressant att veta hur Dan Eriksson ställer sig vid nästa votering. Kan Dan Eriksson redogöra för det? Kommer partiet att agera enigt eller falangvis? Jag har inget begrepp om hur många falanger som finns. Är avsikten trots allt att ni skall hjälpa regeringen att få igenom denna proposition genom att ni slutändan lägger ner rösterna, Dan Eriksson? Om ni gör det är också det ett ställningstagande. Att lägga ner sina röster och inte rösta är faktiskt också ett ställningstagande.

Anf. 4 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd) replik:

Fru talman! Socialdemokraterna är naturligtvis i sin fulla rätt att stödja s. Vi kan inte stödja s, så som reservationen är skriven. Om vår reservation faller kommer vi att avstå från en vidare omröstning.

Anf. 5 RUNE EVENSSON (s) replik:

Fru talman! Det var ett besked som jag nästan hade befarat. Det betyder att Ny demokrati kommer att rösta emot sin egen motion om avslag på propositionen.

Anf. 6 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd) replik:

Fru talman! Det innebär det inte alls. Vi kommer att rösta för vår reservation.

Anf. 7 LARS WERNER (v):

Fru talman! Det är i och för sig frestande att lägga sig i diskussionen om vad som har förevarit i utskottet, men jag skall avstå. Inför dem som är här i kammaren kan jag dock garantera att det inte har varit någon uppbygglig tillställning.

Vi har från vårt parti sagt i motionen att vi välkomnar den utvärdering och uppföljning som nu sker av plan- och bygglagen. PBL har under flera år utvecklats och förändrats, vilket inte är särskilt anmärkningsvärt med tanke på den snabba utveckling som sker på dessa områden. Det handlar om områden som rör byggande, fysisk planering, boendets villkor och hatthyllornas planering, fru statsråd.

Inte minst energiminimeringen ställer krav på nya gränser och villkor när det gäller hur lagstiftningen skall skrivas och tolkas.

Men vi har en invändning mot hanteringen av detta. Man tar loss en utredning och bygger propositionen på den, men det är egentligen två utredningar som bör och skall ingå i PBL.

Ändå har vi sagt i en motion att man skulle kunna genomföra en del av förslagen i propositionen med vissa ändringar. Vi har tagit upp en del sådana ändringar. När regeringen föreslår att ett automatiskt användningsförbud skall gälla nya byggnader om det finns brister, föreslår vi t.ex. det omvända,

dvs. att byggnaderna skall få användas om inte byggnadsnämnden specifikt förbjuder det.

Regeringen har tagit upp frågan om att en särskild kvalitetsansvarig skall utses vid byggen. Jag tycker att det är oklart vilka förhållanden som skall gälla mellan kvalitetsansvarig byggherre, byggnadsnämnd och kontrollanter. Innan ytterligare en ny funktion införs tycker vi att saken måste utredas vidare.

Regeringen vill också förändra förhandsprövningen. Ett stort antal remissinstanser har visat att det inte är lämpligt att minska förhandsprövningen. Förhandskontroll tycker man är det bästa instrumentet för att förebygga fel. Tillgänglighetskravet bör omfattas av en förhandskontroll. Annars innebär det att mindre byggnadsföretag och engångsbyggare åläggs ett alltför stort ansvar, enligt vår mening. Därför menar vi att regeringen bör återkomma med ett annat förslag, där bl.a. detta tillgodoses.

Regeringen föreslår också förändringar i egenskapskraven på byggnader. Det är oklart, tycker vi, vilken effekt de här förslagen får i verkligheten. Även här är en majoritet av remissinstanserna kritiska. Vi vill avstyrka den här delen av propositionen i avvaktan på ytterligare utredning.

Vi försökte lägga fram en del konkreta förslag, men de har avvisats av utskottsmajoriteten. Därför ansluter vi oss till den socialdemokratiska reservationen om avslag på hela propositionen.

Anf. 8 BERTIL DANIELSSON (m):

Fru talman! Det är nu ett antal år sedan det stora och omfattande lagkomplexet PBL antogs av riksdagen. Förberedelserna hade varit omfattande och arbetet hade tagit lång tid. Enigheten var dock inte total i riksdagen, utan invändningar restes från flera håll på en rad punkter, inte minst från Moderata samlingspartiets sida.

Lagen antogs likväl och har nu verkat i ett antal år. Vissa förändringar har också genomförts på en del områden, men någon genomgripande översyn har inte skett förrän nu.

Man kan då fråga sig: Är det nödvändigt att nu ge sig på PBL? Det kanske är onödigt att förändra i ett så här komplicerat och stort lagkomplex. De som har att hantera och använda PBL har kanske först nu till fullo lärt sig att hantera lagen. Varför då ställa till med förändringar som gör att nya kurser måste anordnas, ny information spridas för att snabbt och säkert få ut kunskapen om de nya lagparagraferna? Hade det inte varit bättre att avvakta och ta det litet lugnare?

Självfallet ligger det en del i den kritiken, men den får inte utgöra något hinder för att genomföra en behövlig översyn av plan- och bygglagen. Stora lagkomplex inte bara bör utan måste bli föremål för omprövning och översyn från tid till annan.

Motiven till detta är bl.a. att det samhälle som lagen verkar i förändras. Likaså förändras människornas syn i en rad hänseenden. Dessa nya strömningar och insikter måste tas till vara och få sitt utflöde i ett förändringsarbete.

Synsättet och medborgarnas uppfattning om relationerna mellan staten och medborgarna är annorlunda nu än på mitten av 80-talet. På en rad områ-

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Ändring i plan- och
bygglagen m.m.*

den finns det nu en uttalad strävan att förenkla, avbyråkratisera och öka valfriheten för de enskilda människorna.

Som framgår av propositionen och av betänkandet är det viktigt att inom ramen för de krav som samhället bör hävda ge den enskilde större valfrihet och ökat handlingsutrymme samt i möjligaste mån också bidra till en ökad effektivitet och till en decentralisering av offentliga uppgifter.

Det är dessa grundläggande motiv som legat bakom utredningsarbetet och regeringens proposition. Givetvis kan man diskutera utformningen av förslagen, antalet områden som skall prövas eller om valet av objekt är det exakt rätta. Några kanske hävdar att reformarbetet går för snabbt och omfattar för stort område. Andra åter anser kanske att betydligt större förändringar borde genomföras.

Den diskussionen kan vi nu lämna därhän. Det är förslagen i propositionen och i utskottets betänkande som riksdagen har att ta ställning till i dag.

Förslagen är i korthet följande:

- Den nuvarande bygglovsprövningen inskränks till att avse endast en prövning av lokaliseringen.
- Ett särskilt system införs för kontroll av de tekniska egenskapskraven.
- Möjlighet till förhandsbesked bibehålls.
- Kommunerna kan helt befria från bygglov inom planområde.
- Byggherren ges det fulla ansvaret för byggnadens tekniska egenskaper.
- Byggnadsnämnden får ett renodlat tillsynsansvar.
- Ett nytt kontrollsystem utformas med utgångspunkt i byggherrens ansvar.
- Trevnads- och ändamålsenlighetskraven ersätts med användbarhetskrav.
- Kravet på driftsekonomi upphävs.

Dessa förändringar uttrycker två huvuddrag, dels en klarare rollfördelning mellan alla inblandade parter i byggprocessen, dels en betydande förenkling och avbyråkratisering.

Majoriteten i utskottet tillstyrker dessa förslag. Invändningar har dock rests i en rad motioner.

Den socialdemokratiska kritiken är i huvudsak av tidtabellskaraktär. Gärna reform, men inte nu, är budskapet. Den pågående översynen sker genom en etappindelad utredning. Innan hela utredningsarbetet är slutfört bör ingenting genomföras, anser Socialdemokraterna, liksom i övrigt Ny demokrati.

Funnes det ett oavvisligt samband mellan de nu föreslagna förändringarna och dem som kan förväntas längre fram, borde man tillmäta invändningarna en viss tyngd. Men ett sådant samband finns knappast, i varje fall är det så svagt att ett avvisande av förslaget i dess helhet måste anses omotiverat.

Att det just är tidpunkten för reformen som är huvudinvändningen framgår tydligt av den socialdemokratiska motionen och reservation och av det inlägg som Rune Evensson tidigare har gjort. Det heter exempelvis i reservationen att Socialdemokraterna ser positivt på att ett arbete med att refor-

mera PBL har inletts. I motionen förs en rad förslag fram som sammanfaller med propositionens. Jag tror att det inte är mindre än fyra delområden där socialdemokraterna stöder regeringsförslaget.

Detta är positivt och borde ha resulterat i ett gemensamt ställningstagande på en rad punkter. Dess värre blev det inte så. I stället yrkar socialdemokraterna avslag på hela propositionen.

Två motiv kan finnas för detta ställningstagande. Dels kanske socialdemokraterna anser nackdelarna med vissa delförslag vara så stora att helheten måste avvisas. Detta motsägs av de konkreta förslag som finns i motionen. På väsentliga punkter finns det faktiskt en samsyn med regeringen och utskottsmajoriteten.

Dels kan det vara så enkelt som att en reformering av plan- och bygglagen – som ursprungligen en socialdemokratisk regering lade fram förslag om – inte tillåts göras av en borgerlig regering. Man vill invänta höstens val i förhoppning om en valseger och först därefter själv genomföra en efterlängtat och välmotiverad reformering av plan- och bygglagen.

Inget av dessa motiv anser jag vara hållbart, varför de bör avvisas.

Ny demokrati å sin sida har också som huvudmotiv för sitt avslagsyrkande att hela reformeringen bör göras i ett sammanhang. Jag vill hävda att man härmed riskerar att kasta ut barnet med badvattnet. Genom att haka upp sig på att helheten måste föreligga innan något över huvud taget kan genomföras kan följden bli att ingenting genomförs av det de själva så gärna vill genomföra. Det bästa blir det godas fiende.

Förändringar i gamla planer för handelsändamål vill Ny demokrati genomföra redan nu, men det är någonting som ligger i ett senare skede i utredningsarbetet. Jag håller med om att frågan snarast bör få sin lösning. Men innan remisstiden är till ända och innan regeringen gjort sina överväganden bör riksdagen inte genomdriva några förändringar.

Litet märkligt är Ny demokratis ställningstagande. Dels avvisar man hela propositionen och en rad förslag som ligger i linje med vad nydemokraterna själva vill med hänsyn till att helheten är viktig. Dels vill man bryta ut en del i ett kommande förslag, som ännu inte förberetts, och fatta beslut om det nu. Logiken är milt uttryckt litet svag. I ena fallet avvisas en rad angelägna förslag, trots att det föreligger både proposition och betänkande. I det andra fallet reserverar sig Ny demokrati till förmån för ett förslag som verkligen brutits ut ur helheten och som bara föreligger i form av ett utredningsförslag.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottes hemställan och avslag på reservationerna.

Sedan vill jag säga några ord om Rune Evenssons inlägg. Han uttalar och visar prov på en viss besvikelse, och det kan man förstå. Det gick ju inte socialdemokraternas väg. Nu vet vi det inte säkert, för voteringen har ännu inte skett.

När utskotten behandlar frågor förs diskussionen på olika sätt. Att uttrycka sin besvikelse på det sätt som Rune Evensson gjorde kan jag ha förståelse för, men jag tycker att det är litet av "Surt, sa räven om rönnbären" över hans inlägg.

Jag beklagar verkligen att inte Rune Evensson och socialdemokraterna över huvud taget var intresserade av att ta vara på det gemensamma som

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

Ändring i plan- och bygglagen m.m.

trots allt fanns i propositionen och i socialdemokraternas motion. Men nu är vi där vi är. Uppenbarligen väljer socialdemokraterna att avvisa hela förslaget på det sätt som kommit till uttryck i reservationen och i anförandena här i kammaren. Det är bara att beklaga.

Fru talman! Jag yrkar än en gång bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 9 RUNE EVENSSON (s) replik:

Fru talman! Det är roligt med ett annat tonläge från moderaterna i dag än i den stora PBL-debatten i mitten på 80-talet. Borta är alla domedagsprofetier om vad som skulle hända. I dag förklarar sig Bertil Danielsson nöjd med lagen. Det är en stor reträtt. Verkligheten har tvingat moderaterna till denna reträtt.

Vi spekulerar inte i situationen efter höstens val, utan vi vill utforma PBL med så stor bredd som möjligt. Jag har sagt det vid alla tillfällen, och det står jag fortfarande för.

Vi säger att vi kan tänka oss anta vissa delar av propositionen. Vi säger t.ex. att idéen att dela på lokalisering och kontroll kan vara bra. Det är vi inte avvisande till. Vi tycker också att det är bra att byggherrarna får ett större ansvar, för det är mycket oklart i PBL i dag hur det skall vara.

Vad vi är bekymrade för är hur man skall göra med de över 90 % av bygglövsärendena som är småärenden och som inte omfattas av den hantering som föreslås i den nya lagen. Byggnadsinspektionerna kommer att till stor del försvinna. Byggnadsnämndens uppgift i dag är rådgivande. Folk rådgör i förväg med tjänstemän och byggnadsinspektörer om hur man skall utforma byggnader. Den uppgiften kommer att ändras så att byggnadsnämnden kommer in i ett mycket senare skede. Det blir på något sätt en mer fiskal uppgift som byggnadsnämnder och byggnadsinspektörer får.

Enligt de nya byggregler som är beslutade av en borgerlig majoritet i Boverkets styrelse skall funktionskraven kontrolleras av byggnadsnämnder. Inför bygglövsbefrielse kommer byggnadsnämnden att granska kraven först i det skede då man kallar till samråd. Mycket av förarbetet är då gjort, och man kommer i en väldigt konstig situation. Varför inte pröva detta i några län i landet under en tid för att se hur det fungerar, innan man slutgiltigt tar ställning i frågan? Den uppfattningen har vi fört fram.

Om man skall genomföra en bygglövsbefrielse bör det förankras i en översiktsplan där medborgarna har kunnat säga sitt. Det finns ingen möjlighet till det nu. En översiktsplan kommer att tas upp i nästa betänkande från utredaren och behandlas av riksdagen först i höst. Vi tycker att man har börjat i fel ända.

Detta med ändamålsenlighet och trevnad bör finnas kvar. Det är viktigt speciellt med tanke de nya byggregler som den borgerliga majoriteten i Boverkets styrelse har infört. Likadant tycker vi att kravet på materialbeständighet bör finnas kvar. Det är inte alltid samma människor som bygger huset som förvaltar det. Därför är det ett väldigt viktigt krav som bör finnas kvar.

Anf. 10 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Fru talman! Rune Evensson vill återuppväcka 80-talets diskussion för att provocera fram ställningstaganden och sådana stämningar som då rådde.

Det är några år sedan dess. Som jag anförde och som det också anförts i både propositionen och betänkandet förändras tiderna. Vi har haft lagen en tid. Huruvida jag är nöjd eller inte nöjd kan vi lämna därhän. Men att vi nu med stor tillfredsställelse hälsar de förändringar som är på gång tyder ändå på att lagen måste reformeras. Helt nöjd med en lag kan man ju inte vara om man på en rad punkter vill göra förändringar och förbättringar. Det är så det skall vara.

Rune Evensson ger sig in i en diskussion om olika detaljer och delförslag. Det kan säkert ligga en del i vad Evensson säger. Men det är kanske litet sent påtänkt att nu föra en diskussion om att kunna komma fram till gemensamma ståndpunkter i dessa frågor. Det hade funnits underlag och möjlighet till det. Det fanns ju motionskrav som på några punkter i stort sett sammanföll med propositionens innehåll. Det hade som sagt varit möjligt då, men det är något sent att nu ta upp en sådan debatt. Det kan finnas möjlighet till det i ett senare skede och på ett mera resonabelt sätt, om Rune Svensson kan lämna 80-talets konfrontationer bakom sig och vill diskutera sakfrågorna.

Anf. 11 RUNE EVENSSON (s) replik:

Fru talman! Jag förstår mycket väl varför Bertil Danielsson inte vill diskutera 80-talets debatt om PBL, så vi kan lämna det därhän.

Många av de saker som nu förmodligen kommer att beslutas av riksdagen – Dan Eriksson i Stockholm har ju deklarerat hur han tänker rösta – är jag rädd för att vi kommer att få ändra i fortsättningen. Det kommer kanske två ytterligare propositioner om PBL. Det tycker jag är olyckligt. Det kommer att förvirra vid tillämpningen av lagen. De som hanterar dessa frågor ute i kommunerna och medborgarna i kommunerna kommer att få svårt att hänga med i alla svängar, om vi i en omfattande lagstiftning genomför förändringar så tätt. Varför denna brådska? Vi hade väl kunnat avvakta tills utredningen var klar.

Det har väckts motioner i detta ärende om handikappkraven. Man påpekar att handikappkraven är mer kortfattade i denna utformning av lagen än i den gamla lagen. Utformningen av regler och föreskrifter skall skötas av en annan myndighet än riksdagen. Riksdagens inflytande tas bort i stor utsträckning. Men det tycker vi bör finnas kvar.

Anf. 12 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Fru talman! Jag tror att Rune Evenssons farhågor är betydligt överdrivna. Han spekulerar i vad som eventuellt skall komma senare och att det då inte skulle stämma överens med dagens beslut. Jag tror att vi kan lämna den frågan därhän. Man kommer säkert att ta hänsyn till olika faktorer. Det är ingen fara för att frågan kommer att bli illa behandlad när det gäller de handikappade.

Jag vill använda en återstående minut till att erinra om att jag höll mitt första anförande i kammaren hösten 1979. Anförandet gällde fysisk riksplanning och användningen av jordbruksmark. Diskussionen gällde på vilket sätt jordbruksmark skulle skyddas från exploatering eftersom den var så värdefull för livsmedelsproduktionen.

Detta speglar i ett nötskal det förändrade synsätt som jag har upplevt över

tiden. Under denna 15-årsperiod har såväl samhället som riksdagens synsätt förändrats i olika frågor. Men det finns ändå ett visst intresse i att erinra om att såväl mitt första som mitt sista inlägg i denna kammare berör frågor om mark, planering, planfrågor och äganderätt.

Jag vill samtidigt passa på att tacka de meddebattörer, inte minst Rune Evensson, som jag har mött ett antal gånger under de gångna åren för uppriskande och sakliga diskussioner. Jag önskar de som är kvar i bostadsutskottet en lyckosam framtid.

Anf. 13 Statsrådet GÖREL THURDIN (c):

Fru talman! Jag tycker att det är bra att kammaren diskuterar frågor om samhällsplanering och byggplanering och hur byggandet skall gå till osv. Jag tror att det har varit för få diskussioner om detta i kammaren.

Det är bra att det har satts i gång ett arbete som har föranlett riksdagsledamöterna att gå i clinch med frågorna. Det är så avgörande för hur vi skall hantera miljöfrågorna i framtiden.

Jag tycker att Bertil Danielsson har beskrivit innehållet i propositionen och försvarat den så bra att jag inte behöver göra en fullständig redogörelse för den. Men jag skall gå in på vissa frågor.

De grundläggande samhällsplaneringslagarna, plan- och bygglagen och naturresurslagen, är bärande och oerhört viktiga. Jag vill också berömma Socialdemokraterna för att det blev en sådan lagstiftning i mitten av 80-talet. Det skedde med hjälp av ett samarbete mellan Centern och Socialdemokraterna.

Jag har hela tiden sagt att plan- och bygglagens grundläggande struktur är helt riktig. Men när lagen trädde i kraft hade inte miljöfrågorna växt fram på samma sätt som i dag. Vid utvärderingar av plan- och bygglagen visade det sig att vissa saker inte fungerade alldeles bra. I dag finns det kopplingar till övriga Europa via EES-avtalet, vilka gör att lagstiftningen måste förändras och moderniseras.

Jag tycker att den debatt ni har haft belyser varför det skall läggas fram ett förslag nu som inte innehåller hela utredningsmaterialet. Det framgick med stor tydlighet att det brådskar att klarlägga ansvarsfrågan inom byggandet. Det brådskar att verkligen lyfta fram producentansvaret.

Låt oss ställa oss frågan om vi verkligen har lyckats bli av med sjuka hus. Hur är det med radonhus? Hur är det med byggfel? Hur är det med små byggföretag eller de som själva beställer ett hus? Vilka rättigheter har de att få ändringar gjorda? Hur lätt är det att få ändringar gjorda? Att döma av de brev som jag har fått till departementet är dessa frågor inte så enkla att hantera här i Sverige – även om man skulle kunna tro det. Därför tror jag att det är viktigt att snabbt konkret belysa att det råder ett fullständigt producentansvar hos dem som bygger husen. Det skall skapas en lagstiftning där alla tekniska krav är samlade – som i byggproduktlagen.

Kravet på ändamålsenlighet finns kvar fast i form av ett nytt begrepp, nämligen användbarhet. Ändamålsenligheten var tidigare indelad i hur bostäderna skulle se ut kopplat till en materiell upprustning av boendemiljöerna. Men funktionerna som sådana har inte alltid visat sig leva upp till kraven. Under nuvarande lagstiftning byggs det fortfarande så att det inte

går att komma in med en rullstol genom ytterdörren till en lägenhet i ett hyreshus. Sådana fel och brister visar att dagens kontroll inte är hundra procentigt effektiv. Därför tycker jag att det är lämpligt att diskutera frågan om kontroll.

Centern och Socialdemokraterna lade tillsammans fast den plan- och bygglag som gäller i dag. Men jag ser att Socialdemokraterna i den motion de har väckt egentligen ställer upp på det mesta. Jag skall inte använda mycket tid till att citera vad som står i motionen. Men jag kan konstatera följande:

"Vi delar uppfattningen att man vid bygglovsprövningen klarare bör skilja mellan lokaliseringsprövningen, ---, och kontrollen av att byggnaden uppförs enligt de byggnadstekniska krav som gäller.

Vi delar uppfattningen att kommunerna i ökad omfattning bör kunna medge lättnader i tillståndsplikten ---.

Vi delar uppfattningen att PBL:s intentioner i fråga om byggherrens ansvar för sitt byggnadsverk behöver förtydligas.

Vi delar uppfattningen att kvalitetssäkringen i byggprocessen behöver förstärkas.

Vi anser att det bör öppnas möjligheter för ett mer diversifierat kontrollsystem, ---." Osv.

Jag upplever inte att kritiken är så våldsamt som Rune Evensson vill få den att framstå. Den kraftigaste kritiken är att förslaget har lagts fram i dag och att vi inte har inväntat huvudbetänkandet i översynen av plan- och bygglagen för att då lägga fram en jättelik proposition.

Jag tycker att det är intressant att titta på kopplingarna mellan de två propositionerna och vad som kommer sedan. Vad finns det för kopplingar som skall föranleda oss att dröja med förslaget? Egentligen finns det inte särskilt starka kopplingar. Möjligen går det att urskilja något samband. Det är t.ex. förslaget om att kommunen genom beslut i detaljplan skall kunna besluta om befrielse från kravet på bygglov. Det hänger indirekt samman med förslagen i det andra delbetänkandet. Det gäller själva detaljplaneregleringen, planprocessen och medborgarinflytandet. Men kopplingen är svag, och ibland är den obefintlig. Medborgarinflytandet är löst i förevarande fall. Vi skall förändra och förbättra medborgarinflytandet. Det gör ingenting om det kommer i ett senare skede. Det förslag som är framlagt i dag försämrar inte möjligheterna att senare lägga fram bra förslag på dessa områden.

Det finns kommuner som i dag ägnar sig åt ett slags bygglovsbefrielse och som tycker att det fungerar väldigt bra. Det finns t.o.m. socialdemokratiska kommuner som tycker att vi inte har gått tillräckligt långt när det gäller möjligheterna till bygglovsbefrielse. Men jag kan hålla med om att man måste ha någon liten kontroll även i detta avseende. Man måste i grunden ställa stora krav för tillåtande av bygglovsbefrielse också inom detaljplan. Man kan inte åsidosätta möjligheterna för grannar att ha åsikter om vad som tillåts, om deras tillvaro påverkas.

Förslagen i det andra delbetänkandet om tillgänglighet för t.ex. handikappade har ett indirekt samband med de tekniska kraven på byggnaderna och även med kontrollkraven på byggherren. Men i propositionen föreslås ju inga förändringar på området i förhållande till vad som gäller i dag, utan för-

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

Ändring i plan- och bygglagen m.m.

ändringarna kommer ju senare. Därför är det utifrån dessa två punkter svårt att se varför vi skulle ha skjutit upp framläggandet av propositionen.

Som sagt tror jag att det brådskar att få ansvarsfrågan fastslagen, eftersom en del byggföretag nu börjar jobba med byggmaterial och märkning. Vi har också börjat diskutera miljömärkning av hus. Vi har ju en omfattande miljöutveckling i samhället som gör att vi naturligtvis måste ha producentansvar på alla områden.

Jag skall sedan övergå till att tala om kontrollen, som naturligtvis blir annorlunda än i dag. I dag är det kommunerna, byggnadsnämnden, bygglovsgranskare osv. som utövar kontrollen. Med nuvarande förslag blir andra involverade i kontrollen.

De som kritiserar förslaget säger att kontrollen kommer för sent. Men det är faktiskt fråga om en missuppfattning om vad förslaget står för, därför att den som satt sig in i frågan vet att det går att ingripa i mycket tidigare skeden även med nuvarande lagstiftning.

I dag går det normalt till så, att husets projektering granskas vid bygglovsprövningen, varefter utförandet diskuteras vid ett samråd efter det att lån har beviljats.

Det nya systemet innebär att projekteringen skall diskuteras vid ett tekniskt samråd tillsammans med byggherrarna. Det innebär att projekteringen kan förläggas redan före bygglovets. Därigenom blir det en tidigare kontrollstation än vad vi har i dag.

I dag kontrolleras utförandet av en ansvarig arbetsledare. I det nya systemet skall det finnas en kvalitetsansvarig som måste vara med redan på projekteringsstadiet. I dag finns ingen kontrollplan. I det nya systemet krävs att man redan under projekteringen tänker på hur kontrollplanen skall se ut och vad man skall kontrollera, vilket är av yttersta vikt för att byggnaden skall uppfylla de krav som ställs i lagstiftningen.

Också projekteringen i sig omfattas av kontrollplanen. I dag riskerar den som gör en felprojektering att inte få byggnadslov, utan projekteringen måste göras om. I det nya systemet riskerar den som gör en felprojektering inte bara att få göra om projekteringen, utan man riskerar också, om man byggt huset utifrån felaktiga grunder, att tvingas bygga om huset innan man får använda det.

Jag är övertygad om att här kommer ekonomiska intressenter in. Försäkringsföretagen kommer att engagera sig i kontrollen på ett helt annat sätt, vilket sker på andra områden i samhället som inte har med byggande av hus att göra.

I Norge har låneinstituten egna kontrollsystem. Det innebär att man inte får vettiga lån på huset förrän man har visat att huset är byggt på ett riktigt sätt. Jag har fått brev om att det inte riktigt fungerar på det sättet i Sverige.

Jag tror att man med denna nyordning kommer att börja tänka efter vad man egentligen skall kontrollera i stället för att detaljkontrollera varenda sak när det gäller byggandet. Jag är övertygad om att man, när ett samarbete etableras mellan kommunerna och de stora byggherrarna, nu kommer att få en helt annan möjlighet att verkligen sätta sig ner och diskutera hur kontrollen exakt skall gå till.

Jag har förståelse för att man frågar sig hur man skall klara av att ge de

små byggarna den service som man egentligen inte får ge. Men kommunen har ju även i fortsättningen rätt att alldeles själv bestämma hur man vill organisera, vilka kontakter man vill ha utåt med medborgarna och med dem som vill göra olika saker på detta område i samhället. Så det går precis lika bra som tidigare att vara beredvillig när det gäller att ge service, råd och information på detta område. Det är faktiskt upp till kommunen själv att bestämma. Situationen är kanske inte lika i alla kommuner i dag heller. Vissa kommuner är väldigt serviceinriktade, medan andra inte är det. Vissa kanske tar mycket betalt för tjänsterna medan andra inte gör det. Därför tycker jag inte att denna fråga är relevant att diskutera i detta sammanhang. Man måste också titta på dagens system för att få en riktig diskussion.

Jag ser med tillfredsställelse fram emot att vi i dag får ett beslut i kammaren som slår fast ansvarsfrågorna, kontrollmöjligheten och renodlingen av byggproduktlagen. Det skulle ge en bra grund för fortsatt diskussion.

Beträffande enmansutredare vill jag säga att även bostadsfinansieringssystemet utreddes med hjälp av enmansutredare under Ulf Lönnqvists tid, och vi vet ju vilken kritik som har vidlått detta system.

Min ambition har inte varit att jobba i slutna rum. Arbetet har varit avhängigt av en ömsesidig kommunikation och att initiativ tas från båda håll. Som Rune Evensson vet har jag tagit initiativ till diskussioner innan propositionen skrevs.

Anf. 14 RUNE EVENSSON (s):

Fru talman! Centern är ett parti som inte är att lita på, vilket handläggningen av detta ärende tydligt har bevisat.

Vi valde en gång att göra upp med Centern om PBL för att få samstämmighet kring en så stor lagstiftningsfråga. Men när Centern kom i regeringsställning höll inte detta. Då hade man glömt och visste över huvud taget inte om att uppgörelsen hade träffats.

Görel Thurdin säger att hon har tagit initiativet till överläggningar före propositionsskrivandet. Detta är fel. Jag har vid ett flertal tillfällen gjort påstötningar om att vi borde ha överläggningar, men det har inte kommit några reaktioner från departementet.

Nu kommer förmodligen detta lagförslag att passera riksdagen tack vare Ny demokratis krumbuktande, som innebär att man kommer att rösta emot sin egen avslagsmotion. Tycker Görel Thurdin att det är en bra fortsättning på PBL-uppgörelsen med Socialdemokraterna 1986, att ni nu med Ny demokratis vinglande hjälp får igenom propositionen i riksdagen?

Görel Thurdin har föreslagit samråd med oss socialdemokrater när det gäller de två kommande propositionerna, dvs. de två kommande delarna av PBL som egentligen borde ha kommit först. Jag kan förstå Görel Thurdins intresse av en senareläggning, eftersom det då kanske kommer att sitta en annan regering i kanslihuset. Då vill Centern plötsligt vara med. Men när Centern själv sitter i kanslihuset är intresset inte alls lika stort. I hela PBL-Sverige, om man så får kalla det, är människor som jobbar med dessa frågor mycket förvånade över Centerns agerande.

De detaljer som Görel Thurdin tog upp vill jag återkomma till i en senare replik.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Ändring i plan- och
bygglagen m.m.*

Anf. 15 Statsrådet GÖREL THURDIN (c):

Fru talman! Det låter på Rune Evensson som om plan- och bygglagen bara berör Socialdemokraterna och kanske Centerpartiet. Men för min del anser jag att den faktiskt rör hela svenska folket, alla partier och alla som är engagerade i det politiska arbetet. Det har varit utgångspunkten för vårt arbete.

En referensgrupp tillsattes ju i samband med utredningen, och självfallet är det viktigt att man från början kommer in i den och får uttrycka sina åsikter. Jag vet inte hur aktiva ni har varit under det att utredningen vuxit fram.

Även jag är ute och träffar hela det s.k. PBL-Sverige, som Rune Evensson säger, och jag möter inte den inställning som han påstår finns runt om i landet. Jag möter många olika företrädare och många olika yrkesgrupper som har med området att göra. Ibland möter jag kritik, men då lyfter vi fram sakfrågan och diskuterar den. Det är sällan de är missnöjda med den diskussion som vi har fört utifrån de förslag som har lagts fram.

Jag är övertygad om att man ute i kommunerna med denna nyordning vad gäller t.ex. kontrollen kommer att kunna utveckla arbetet för dem som håller på med bygglovgranskning osv. och för byggnadsinspektörerna. Arbetet kan utvecklas utifrån de ökade miljökraven, t.ex. kravet på att vi inte skall tillåta sjuka hus eftersom människor mår illa.

Jag ser därför framför mig att denna förändring leder till utveckling, inte till avveckling. Den skapar också större resurser för kontroll, eftersom de som blir kontrollerade nu får vara med och betala kontrollen. Ibland har ju kommunerna haft begränsade resurser, vilket har gjort att kontrollen inte alltid har blivit hundra procentig. På så sätt har vi fått de fel och brister som vi nu kan konstatera ändå finns.

Jag hoppas att vi får tillfälle att diskutera det fortsatta arbetet med att förändra plan- och bygglagen, antingen det blir jag eller någon annan som kommer att ha ansvaret för det i framtiden. För min del vill jag än en gång säga att det är högst väsentligt att föra öppna diskussioner om detta. Det finns ingenting att dölja, och detta är naturligtvis ett sätt att försöka förbättra förutsättningarna för ett bra byggande i Sverige.

Anf. 16 RUNE EVENSSON (s) replik:

Fru talman! Utredningens referensgrupp, som Görel Thurdin pratade om, tillsattes efter många påstötningar från vår sida. Görel Thurdin var inte den som tog initiativet till att tillsätta den, utan hon gjorde det först efter påtryckningar.

Vi har varit aktiva i denna referensgrupp. Eftersom vi sällan får materialet utsänt så att vi har möjlighet att läsa in det i förväg, har vi fått reagera spontant. Men vi har fört fram många åsikter i gruppen. I remissomgången har det också visat sig att våra synpunkter har delats av många människor; man har dömt ut förslagen. Mycket av det som vi har påtalat finns inte med i propositionen, eftersom förslagen blev så nedsablade i remissomgången. Man vågade helt enkelt inte ta med det.

Men även mycket av det som nu står i propositionen kritiserades kraftigt av remissinstanserna. I referensgruppen har vi också påpekat detta. Jag vill påstå att det inte på något sätt har tagits hänsyn till vad vi har sagt i referens-

gruppen. Man har i princip bara rapporterat vad man har hållit på med och inte visat sig beredd att göra några ändringar.

Jag vill också säga att Sverige inte ser ut som Norrlands inland, vilket utredaren tycks tro.

Görel Thurdin sade i sitt första inlägg att det var bråttom med att genomföra vissa delar av förslaget. Men jag kan inte se att det är mer bråttom än att man kan avvakta det slutbetänkande som skall läggas fram i september-oktober och ha en riksdagsbehandling sent i höst. Jag tror inte att det är mer bråttom än att vi skulle kunna klara det.

Ändamålsenlighet och trevnad har fått en svagare ställning i och med regeringens förslag än det hade i det gamla PBL-förslaget. Vi har alltså tagit del av alla dessa negativa remissvar för att kunna försöka få ändringar till stånd.

Många oklarheter kvarstår, trots regeringens proposition, men mycket får sin lösning i ett senare skede när proposition nr 2 och kanske nr 3 kommer. Då kan det bli dags att ändra mycket av det som vi nu står i begrepp att fatta beslut om, och det menar jag är fel. Det är förvirrande för svenska folket och alla handläggare ute i kommunerna.

Jag menar att kopplingen till översiktsplanen är den viktigaste frågan. Medborgarna skall kunna vara med när man gör en översiktsplan, kunna föra fram sina synpunkter och få veta inom vilka områden man kommer att ha bygglövsbefrielse enligt detaljplanen. Det är medborgarnas enda möjlighet att vara med och påverka ett sådant beslut. Nu kommer man inte att få den möjligheten; detta kommer att införas utan att vara förankrat i översiktsplanen.

Hur de 90 % av ärendena som är småärenden skall behandlas ges inget svar på i propositionen. Görel Thurdin står här och talar om maximalt 10 % av alla bygglövsärenden.

Anf. 17 Statsrådet GÖREL THURDIN (c):

Fru talman! Nu kom Rune Evensson in på nästa betänkande och översiktsplaneringen. Jag vill väldigt bestämt säga att en utredning inte är något färdigt förslag. Socialdemokraterna arbetade i stor utsträckning enligt principen att en utredning klappade till och sedan skulle det bli på det sättet.

Men så har det inte blivit i det här fallet. Vi har lyssnat på remissinstanserna och tagit bort just de delar som har en stark koppling till översiktsplaneringen. Jag håller nämligen med Rune Evensson om att den är en fantastisk viktig process och att medborgarna redan där skall få möjlighet att delta. Det har nog funnits en och annan brist i den hanteringen ute i kommunerna redan tidigare, med den befintliga plan- och bygglagen.

Men denna process försvåras inte på något sätt av den proposition som nu föreligger. Det är fullständigt felaktigt att påstå något sådant. Jag tycker att det är viktigt att samtliga partier har så gemensamma ståndpunkter som möjligt när det gäller denna lagstiftning.

I stundande valtider är det klart att man skall profilera sig på ett eller annat sätt, och då måste man hitta någonting att lyfta fram och kritisera ordentligt. Därför har man valt detta med ändamålsenligheten. Men den finns faktiskt finns kvar, även om begreppet användbarhet också innefattar funktionen och har en koppling till sådant som sjuka hus och tillgänglighet.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Ändring i plan- och
bygglagen m.m.*

Jag är inte ett dugg orolig för den kommande processen i samband med nästa proposition. Jag är nämligen helt övertygad om att den kommer att bli alldeles utmärkt att arbeta med, och kommunerna kommer också att hinna jobba med kontrollsystemet. Så när den propositionen börjar gälla finns det dessutom en beredskap ute i kommunerna att börja hantera frågorna inom detta område på rätt sätt.

Anf. 18 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd):

Fru talman! Detta är ingen replik på Görel Thurdins inlägg utan ett anförande.

Surt, sade räven om rönnbären – det börjar bli litet väl mycket av det från Rune Evenssons sida.

Vi röstar inte emot utan för en egen reservation. Vi förhandlade med Socialdemokraterna – det var framför allt jag och Rune Evensson. Det var ett bra förhandlingsklimat, men någon överenskommelse slöts aldrig. Det är ju först när man har ett förhandlingsresultat att ta ställning till som man kan avgöra om man vill säga ja eller nej. Att sätta sig i en förhandling är inte samma sak som att komma överens.

Så småningom bestämde vi oss för en egen reservation av de anledningar som jag har nämnt tidigare. Flera dagar före justeringen i utskottet gjorde vi klart att vi tänkte lägga fram en egen reservation.

Det hade varit intressant om Socialdemokraterna, som det inte är så lätt att få fram till förhandlingsbordet, hade kunnat föra lika konstruktiva samtal om t.ex. ROT-satsningar. Då skulle vi, tror jag, ha kommit fram till mycket bra saker – och dessutom mycket tidigare.

Anf. 19 RUNE EVENSSON (s):

Fru talman! Dan Eriksson i Stockholm gjorde en konstig beskrivning. Han vet mycket väl att vi faktiskt har varit överens om en gemensam reservation. Men efter ytterligare funderande från Dan Erikssons sida ville han inte längre ha en gemensam reservation med Socialdemokraterna. I stället började han ställa en massa konstiga krav som skulle vara med.

Jag förstod att Dan Eriksson inte ville vara med på en gemensam skrivning. Men eftersom vi var överens om att yrka avslag hade vi väl kunnat formulera en sådan skrivning utan någon särskild motivering. Då hade vi sluppit problemen i det avseendet. Inte ens detta ville Dan Eriksson vara med på. Motivet från hans sida är därmed mycket klart: Han vill inte stå för sin motion, utan han vill rösta emot denna för att på det sättet hjälpa regeringen att få igenom sin proposition.

Anf. 20 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd) replik:

Fru talman! Det träffades faktiskt aldrig någon överenskommelse. Det vet Rune Evensson.

I de samtal som Rune Evensson och jag hade kom vi så långt som vi kunde komma. Men det är klart att man i en sådan här fråga måste "backa hem". Partiet tyckte inte att det var tillräckligt. Därför gick vi fram med en egen reservation. Jag förstår inte att det skulle vara något konstigt med det. Det är ju först vid justeringstillfället som så att säga en överenskommelse träffas.

Anf. 21 RUNE EVENSSON (s) replik:

Fru talman! Låt oss hoppas att väljarna i kommande val hjälper oss så att vi till hösten slipper förhandla med Dan Eriksson i Stockholm!

Prot. 1993/94:115

1 juni 1994

Ändringar i hyresförhandlingslagen m.m.

Anf. 22 OSKAR LINDKVIST (s):

Fru talman! Jag har inget att tillägga i sak till det som framförts från socialdemokratiskt håll av Rune Evensson.

Jag var med när överenskommelsen träffades 1985/86 och förhandlade då med Centerpartiet genom den nuvarande landshövdingen i Göteborg, Kjell Mattsson. Vi var överens om att våga fatta ett beslut i de här viktiga frågorna – detta sedan ett par tre statliga utredningar hade havererat när det gällde att komma fram till ett resultat. Vi vågade fatta ett beslut. Jag representerade regeringen och regeringspartiet, och Kjell Mattsson företrädde oppositionen.

Vi hade olika utgångsläge. Men vi bestämde oss för att våga. Vi tar det här, vi driver det här, sade vi. Det är riktigt, som framgått av debatten, att det fanns olika meningar i bostadsutskottet på den här punkten – ja, det fanns mycket starkt delade meningar i bostadsutskottet.

Det är utmärkt att det nu har blivit en annan bedömning. Det är precis som det bör vara. Om man under hand kommer fram till att man kan godta den utveckling som är på gång, tycker jag att det hedrar de politiker som står för den ändrade uppfattningen.

1985/86 trodde jag att den riktning i PBL-frågorna som då grundlades skulle hålla väldigt länge. Jag är således naturligtvis litet ledsen över att beslut nu skall fattas utan Socialdemokraterna.

Statsrådet säger att det snart är val och att det gäller att samla poäng osv. Jag tycker att det litet grand är ett slag under bältet. De poäng som samlas i en fråga av den här omfattningen gäller i så fall i lika hög grad för regeringen. Och vi vet ju inte om regeringen sitter kvar efter valet. Vi vet heller ännu inte om det blir en socialdemokratisk regering.

Personligen vill jag gärna säga att jag hoppas att den fina och föredömliga samverkan som fanns i mitten av 80-talet och som ledde fram till PBL-reformen överlever den kommande valrörelsen samt att det blir möjligt för Centern och Socialdemokraterna att även i fortsättningen hitta viktiga lösningar i PBL-frågorna. Det är det enda som jag för dagen ville ha sagt till riksdagens protokoll.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 7 §.)

7 § Ändringar i hyresförhandlingslagen m.m.

Föredrogs

bostadsutskottets betänkande

1993/94:BoU21 Ändringar i hyresförhandlingslagen m.m. (prop.

1993/94:199 och 1993/94:239).

Anf. 23 LARS STJERNKVIST (s):

Fru talman! I den annons som riksdagen satt in med anledning av veckans arbete står det att vi nu skall behandla frågan om hyresförhandlingslagen – om möjligheten för flera organisationer att hyresförhandla, som förändringen beskrevs. Det är naturligtvis rätt. Det låter inte särskilt dramatiskt att diskutera det. Men med ett par exempel skulle jag vilja beskriva vad det som vi därutöver nu har att ta ställning till handlar om.

Det första exemplet har jag hämtat från min egen trappuppgång. Jag bor på fjärde våningen i ett hus utan hiss. Under mig bor det en äldre dam, som heter Anna. Anna är till åren kommen. Jag misstänker att hon så småningom gärna skulle vilja flytta ner till bottenvåningen – även för en vältränad riksdagsman börjar det bli jobbigt att gå i alla trappor.

I dag är det här komplikationsfritt. Anna vet vilken hyra som gäller för lägenheterna i hela huset. Det är samma hyra för Annas lägenhet på tredje våningen som det är för lägenheten på första våningen.

Vår fastighetsägare har i likhet med väldigt många andra en intern kö som man kan anmäla sig till. Också för fastighetsägaren är det här okomplicerat. Han vet att den hyra som bestämts gäller lägenheten alldeles oavsett vem som bor i den. Om det blir en ny hyresgäst spelar det ingen roll för fastighetsägaren ekonomiskt. Därför är det mycket som i dag talar för att min granne, om en lägenhet på bottenvåningen skulle bli ledig, får denna. Så fungerar det i dag. Men det här kommer inte att vara en självklarhet i framtiden.

Det förslag som nu ligger på riksdagens bord innebär ökade möjligheter för fastighetsägarna att hyra ut tomma lägenheter till den som bjuder högst. Det betyder att det nu plötsligt blir intressant för fastighetsägaren att fundera på om det möjligtvis finns någon annan än Anna som vill ha lägenheten i fråga. Skulle det då visa sig att t.ex. grannen ovanför Anna eller någon annan från ett annat område i stan dyker upp och som är beredd att betala såg 500 kronor eller 1 000 kronor mer för lägenheten, finns det inte längre något som hindrar fastighetsägaren att träffa en uppgörelse med den här personen.

Jag misstänker, på goda grunder, att detta kanske inte får så stor betydelse nu när vi har många tomma lägenheter. Men i en situation där konjunkturen förhoppningsvis vänder kommer detta att kunna innebära att hyresnivåerna pressas uppåt. Det är en stor förändring, vilket har påpekats av många remissinstanser. Det här påverkar självklart villkoren för dem som av olika skäl vill flytta. Men i första hand påverkar det villkoren för alla dem som i dag står utanför bostadsmarknaden och som i morgon vill ha tag i en lägenhet. För dem som inte har mycket pengar minskar valfriheten om föreliggande förslag går igenom.

Det är sant att det föreslås en rad kontrollregler som skall förhindra att människor kommer i kläm. Min fastighetsägare kan ju träffa en överenskommelse med någon annan än Anna – med någon som har betalat låt oss säga 500 kronor mer. Bostadsutskottet vill att regler införs som gör att man i efterhand kan förhandla ner hyran. Men, handen på hjärtat: Hur många är det i detta land som träffar en uppgörelse med en fastighetsägare, som kommer överens om en hyra, som är väl medvetna om att de bjuder mer än andra sökande och som sedan ställer till bråk och vill förhandla ner sin hyra strax efter inflyttningen? Jag tror inte att det är fråga om särskilt många.

Detta var den ena förändringen. Den andra förändringen, som vi socialdemokrater tycker är av stor principiell betydelse, handlar om vad som händer med alla de hyresgäster som inte är med i någon organisation och som med detta förslag riskerar att – eller kanske vill – ställas utanför de kollektiva förhandlingarna. I dag gäller de hyror som man kommer fram till i kollektiva förhandlingar för alla lägenheter, oavsett om hyresgästerna är medlemmar i någon hyresgästförening eller inte. Så kommer det inte att självklart vara i framtiden.

För dem som verkligen vill förhandla om sin hyra, för dem som är aktiva och som vill ta ansvar och engagera sig i sitt boende, är detta okomplicerat. För dem kommer det här att innebära en större frihet. Men problemet med de förändringar som föreslås är att människor mer eller mindre omedvetet kan hamna utanför det kollektiva systemet, t.ex. därför att de i samband med inflyttningen inte tillräckligt väl bevakar sina rättigheter eller inte känner till vilka regler som gäller.

Om många hamnar utanför det kollektiva systemet skulle fastighetsägarna i framtiden också bli skyldiga att förhandla med alla dessa, och detta bekymrar regeringen. Den föreslår därför för att undvika trassel, krångel och byråkrati att det införs en regel om att den som tiger samtycker. Fastighetsägaren skall alltså inte, som det går till i dag, vara skyldig att ta kontakt med dem som står utanför det kollektiva systemet för att tala om vilken hyreshöjning han vill ta ut och därefter förhandla.

För att fastighetsägaren skall slippa byråkrati inför man alltså en regel som får till följd att det räcker med att fastighetsägaren skickar ett meddelande om höjd hyra till min granne Anna, som har ställt sig utanför eller har råkat hamna vid sidan av det kollektiva förhandlingssystemet. Då måste Anna själv protestera för att en förhandling skall komma tillstånd.

Jag tror inte att man behöver vara särskilt misstänksam för att komma fram till att detta kommer att försätta många människor i en besvärlig situation. Det gäller t.ex. självklart dem som av olika skäl missar brevet, de som är lika slarviga som jag med att gå igenom posten. Men det gäller inte bara slarvputtarna utan också andra: de som av olika skäl inte vågar eller vill ta en konflikt med fastighetsägaren eller som på grund av språksvårigheter inte förstår innehållet i budskapet. För alla dessa innebär de förändringar som föreslås i betänkandet en kraftig försämring av tryggheten.

Nu frågar sig förstås vän av ordning: Ville inte regeringen ursprungligen ha mycket större förändringar? Planerade man inte t.o.m. att införa marknadshyror, att bryta upp det bruksvärdessystem som finns på hyresmarknaden? Har inte i själva verket de borgerliga ledamöterna i bostadsutskottet egentligen genomfört en ganska heroisk insats, när de har lyckats förmå regeringen att ta tillbaka en hel del förslag? Det gäller självfallet inte bara de borgerliga utskottsledamöterna utan också alla dem som utanför det här huset har protesterat mot regeringens ursprungliga planer. Är inte dramatiken nu borta?

Jag vill gärna ge de borgerliga ledamöterna och alla andra en eloge för att man tvingat regeringen att backa. Det är synd att regeringsföreträdaren inte är här, så att jag hade kunnat säga detta i Reidunn Lauréns närvaro.

Det är bra att man har gjort den här insatsen. Men när jag har hört de

borgerliga slå sig för bröstet och beskriva sina insatser har jag kommit att tänka på en sketch av Hasse och Tage, som slutar med att man skall åka till Säfte och dricka kaffe. I den här sketchen beklagar sig Tage Danielsson över att han har fått en spik i foten. Då säger Hasse Alfredson: Spik i foten! Det är ju löjligt! Minns franska revolutionen! Då högg man huvudena av folk som om de varit brödsquivor – tjoff, tjoff, tjoff! Och du kommer och klagar över en spik i foten!

Jag inser risken, herr talman, att om man nu beklagar sig över detta förslag, kommer de borgerliga kollegerna i bostadsutskottet att säga: Men det är väl ändå inte så allvarligt. Kom ihåg vad alternativet är!

Jag tycker att en sådan jämförelse är litet felaktig. Visst hade regeringen ursprungligen planer på att om inte halshugga så åtminstone stympa bruksvärde systemet rejält, men det kan aldrig vara ett försvar för att man nu inför förändringar som innebär en allvarlig begränsning av tryggheten för många, och som innebär ett rejält kliv mot marknadshyressättning för många lägenheter. Den spiken i foten för en rättvis och solidarisk hyressättning kan aldrig motiveras med att det skulle kunna vara ännu värre.

Avslutningsvis, herr talman: Vi säger alltså nej till det här förslaget av ideologiska skäl. Det betyder inte att vi motsätter oss förändring av nuvarande lagstiftning. Vi har i vår motion pekat på en del punkter där vi tycker att den har brister. Vi tycker att det är en besvärande omständighet att den etablerade hyresgäströrelsen i stort sett är ensam. Vi tycker att det vore bra om det kunde bli fler organisationer. Vi tycker att det i och för sig vore bra om man kunde öka de enskildas möjligheter att förhandla själva, men vad vi vill och betonar är att vi vill behålla den grundtrygghet som ligger i nuvarande system, där de kollektiva förhandlingarna sätter ett tak för hur höga hyror man kan ta ut.

Eftersom vi inte tycker att de föreslagna förändringarna kan ligga till grund för en förändrad lagstiftning, yrkar vi avslag på propositionen, dvs. bifall till reservation nr 1. Skulle detta yrkande av något för mig outgrundligt skäl falla, har vi synpunkter på den praktiska utformningen av den lagstiftning som nu föreslås. Det finns nämligen inte bara ideologiska utan också rent praktiska invändningar. Om de föreslagna reglerna går igenom, kommer det att bli svårt för den enskilde att veta vilka regler som gäller. Det kommer att bli krångligt både för fastighetsägare och för hyresgäster. Därför har vi en rad förslag som skulle förenkla och förtydliga lagstiftningen, om man trots allt driver igenom den.

Jag stödjer naturligtvis alla de reservationer där dessa förslag framförs men nöjer mig med att yrka bifall till reservationerna 2, 8 och 10.

Betänkandet innehåller också en rad andra viktiga frågor, som Marianne Carlström senare kommer att gå in på.

Anf. 24 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd):

Herr talman! Vad är en rättvis hyra? Om det kan man tvista länge. Hyresmarknaden är inte lik många andra marknader. Bostadshus är t.ex. inte så lätta att flytta. Ofta är efterfrågan stor där markntillgången är liten. Ett annat problem är den tid det tar att möta en ökad efterfrågan. Det finns också många andra olikheter.

Jag har dessutom aldrig förstått innebörden i begreppet allmännyttan. Man borde kanske göra en studie där hyresgästerna i Haninge ges tillfälle att tala om hur nyttig deras allmännytta har varit.

Regeringen konstaterar i propositionen att de allmännyttiga bostadsföretagen och hyresgästorganisationerna börjat fästa större vikt vid lägesfaktorn än vad som skett tidigare. Även tillgången och efterfrågan på hyresbostäder anses ha fått större betydelse vid hyresförhandlingarna. Enligt utskottets bedömning finns det tecken som tyder på att utvecklingen är på väg åt rätt håll. Det låter ju vackert, men det faktum att hyrorna i nyproduktionen i mindre centralt belägna områden är för höga i förhållande till efterfrågan kvarstår. Det förekommer djupa orättvisor. Gör man en studie i kronor och ören, finner man att det fagra talet faller rätt platt till marken.

Det är ju ett faktum att det är väldigt orättvist att människor som bor i relativt nyproducerade bostäder i förorter skall få betala så höga hyror. Hyressättningen speglar på ett undermåligt sätt efterfrågan, och de faktorer som folk verkligen värdesätter i sin bostad kommer långt ner.

Här måste tas krafttag, för det är väldigt många människor som i dag betalar alltför höga hyror i ett planekonomiskt system. Jag vet att Rom inte byggdes på en dag. En hel del har gjorts och är på väg åt rätt håll, och en del gör vi i dag också, men det räcker inte. Få frågor är mer komplicerade än hyressättning, och därför borde vi göra ett tillkännagivande i dag, att man skall ta litet nya grepp och göra ytterligare överväganden för att få större rättvisa på hyresmarknaden.

I dag behandlar vi ett betänkande om ändringar i hyresförhandlingslagen. Vissa förändringar är gjorda mot ursprungsförslaget. Det gäller bl.a. passivitetsregeln, där hyresgästerna får två månader på sig i stället för sex veckor för att motsätta sig hyresvärdens begäran om hyreshöjning.

Vidare föreslår utskottet att det införs en bestämmelse med innebörd att dröjsmål med betalningen av hyreshöjningen i passivitetsfallet inte skall leda till att hyresgästen vräks från sin lägenhet under de tre första månaderna. Det är bra att det är gjort. Det är tryggare för hyresgästerna, och det är en stor fördel att man öppnar upp för andra aktörer än tidigare att förhandla. Valfriheten ökar, samtidigt som man har möjlighet att organisera sig ungefär som tidigare.

Med detta skulle jag vilja yrka bifall till reservation 9. Givetvis står vi bakom vår andra reservation, men jag nöjer mig med nr 9.

Anf. 25 LARS STJERNKVIST (s) replik:

Herr talman! Jag förstår att Dan Eriksson i Stockholm och jag inte kommer att mötas i den grundläggande synen på vilken princip man skall ha för hyressättningen. Med rättvisa hyror menar Dan Eriksson vad jag förstår ett system där människors betalningsförmåga avgör vilken hyra man skall sätta. Ett sådant system vill inte jag ha, av det enkla skälet att då blir det bara de som har det väldigt bra ställt som får möjlighet att välja var de vill bo.

Sedan vill jag komma med en sakupplysning. I och för sig innebär redan dagens system ett inslag av marknadshyressättning, nämligen där människors betalningsförmåga kan sänka hyrorna. Det är fullt möjligt redan i dag

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Ändringar i hyres-
förhandlingslagen
m.m.*

för en enskild att träffa en överenskommelse som ligger under det som de kollektiva förhandlingarna har kommit fram till.

Men jag skulle vilja ta upp de mera praktiska konsekvenserna, för där kanske Dan Eriksson och jag däremot kan finna ett viss samsyn. Majoritetsförslaget innebär, förutom de ideologiska inslagen, en hel del rent praktiska konsekvenser, som jag skulle vilja beskriva dem som. Flera organisationer skall förhandla om trappstädning i samma hus. Var och en förstår vad det innebär.

Förslagen innebär också att en organisation som organiserar hyresgästerna inte alltid själv kommer att veta vilka den företräder. Organisationen kommer inte heller att kunna bestämma vad den skall ha betalt för att utföra förhandlingsarbetet.

Ny demokrati kom in i riksdagen med buller och bång för att motverka byråkrati och krångel. Min fråga till Dan Eriksson är: På vilken punkt innebär det här förslaget mindre krångel och enklare regler? På vilket sätt bidrar det till att genomföra de som Ny demokrati har lovat genomföra?

Anf. 26 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd) replik:

Herr talman! Vad Lars Stjernkvist och många andra socialdemokrater glömmer bort är att en rättvis hyressättning kan innebära lägre hyror för många. Det är ju faktiskt så att många som bor i nyproduktion inte är de betalningsstarkaste. Det är de som betalar de alltför höga hyrorna.

Jag förstår att Lars Stjernkvist har monopol som ledstjärna. En viktig sak är ju att vi öppnar upp så att man får en större valfrihet, samtidigt som de som inte själva vill ta tag i sina förhandlingar kan organisera sig som förut. Jag förstår inte vad det är för fel med det.

Anf. 27 LARS STJERNKVIST (s) replik:

Herr talman! Jag gör ett nytt försök att ställa en rak och enkel fråga till Ny demokrati. Först vill jag bara befria Dan Eriksson i Stockholm från en del myter.

Jag är inte för monopol. Det försökte jag säga i mitt första inlägg och jag upprepar det gärna nu. Dessutom är jag inte för att man kollektivt bestämmer alla hyror, tvärtom. Jag tycker att i den mån som enskilda kan förhandla fram bättre resultat än vad man kollektivt har kommit fram till, skall de ha den friheten. Jag vill stärka och utvidga den. Däremot vill jag ha ett tak för hur mycket man kan höja hyrorna med. Det är en väldig skillnad.

Men det var inte på de punkterna som jag var nyfiken på vad Dan Eriksson tycker, för det vet jag nämligen, utan vad jag ville veta är: På vilket sätt bidrar det här beslutet till att vi får mindre krångel, mindre byråkrati, enklare regler, dvs. på vilket sätt överensstämmer beslutet med det som åtminstone jag trodde var Ny demokratis politik?

Anf. 28 DAN ERIKSSON i Stockholm (nyd) replik:

Herr talman! Alla beslut som fattas i riksdagen leder inte till mindre krångel, men de kan vara bra för det. Vi har ingen princip om att beslut måste leda till mindre krångel, utan vi röstar för saker som vi tycker är vettiga och bra.

Att få in mera valfrihet och att människor kan få större inflytande över sitt boende och ta mera ansvar för det egna boendet, förhandla närmare fastighetsägaren och kunna göra överenskommelser åt sig själva är inget fel, Lars Stjernkvist. Tvärtom, det är mycket bra.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Ändringar i hyresförhandlingslagen
m.m.*

Anf. 29 LARS WERNER (v):

Herr talman! Förslagen om ändringar i hyresförhandlingslagen tycker jag man kan karakterisera som att de präglas av det som har kännetecknat den borgerliga regeringens agerande under de senaste tre åren. Det handlar om ideologisk renlärighet, långt borta från vanliga människors vardag, förslag baserade på en renodlad marknadsfundamentalism som i dag är förgången t.o.m. inom EU-länderna. Varken dagens moderna teorier eller villkoren för vanliga människor har den moderatledda regeringen eller dess unga strateger från Moderata studentförbundet begripit.

Redan 1973, för 21 år sedan, på HSB:s bostadsriksdag, uttryckte jag oro. Jag såg i protokollet därifrån att jag sade så här: Gud bevare mig, om Moderaterna helt och hållet skulle leda bostadspolitiken i det här landet! Det var ändå sagt i en debatt och vid en tidpunkt när högerens bostadspolitik företrädades av så socialt anständiga människor som Alf Wennerfors och Blenda Ljungberg i Uppsala. Då kan ni ju tänka er hur man känner sig i dag.

Nu har vi fått uppleva det här tillståndet i tre år; tyvärr, hade jag rätt. Jag hade förmodligen mer rätt än vad jag visste då. Moderaternas fundamentalistiska politik har ju inte blivit bättre. Bostadsbyggandet har t.ex. rasat med 80 % de senaste åren. Det är en unik och samtidigt katastrofal utveckling. Det är bara att hoppas att den nu snart gångna mandatperiodens bostadspolitik aldrig kommer att upprepas.

Om man skall ändra lagstiftning som berör hyresgäster, då borde rimligen ändringarna grundas på vad som är bäst för hyresgästerna. Särskilt anmärkningsvärt är då att regeringen inte har beaktat hyresgäströrelsens synpunkter i propositionen eller ens egentligen bemödat sig att bemöta hyresgästernas kritik, om nu regeringen anser att hyresgästerna har fel. Det är ändå en organisation som samlar mer än flertalet av de politiska partierna – i vart fall känner Jenevall och jag till hur stora partier är nu för tiden.

Men att inte lyssna på dem är föga demokratiskt. Vem skall man annars lyssna på för att veta vad hyresgästerna eller kunderna, för att tala ett annat språk, önskar?

Vi tolkar betänkandet som ännu ett steg i de borgerliga strävandena att avskaffa den sociala bostadspolitiken. Ett förslag som diskuteras här i kamraren i dag är förslaget om förändringar i SBAB. Vi har nyss diskuterat ändringarna i plan- och bygglagen som minskar kommunernas inflytande över byggandet. Förslagen i detta betänkande minskar egentligen hyresgästorganisationernas och hyresgästernas roll.

Det gör tillsammans med tidigare bostadspolitiska regeringsförslag bilden komplett av en regeringspolitik som syftar till att fastighetsägare, de som vill spekulera i mark och välbärgade hushåll, skall få ökad makt och ökat inflytande över byggande och boende.

Det är självfallet helt emot vårt partis mål. Den borgerliga regeringens förslag leder till ökad segregation och bäddar för en kommande bostadsbrist

i våra större tätorter. För oss är det oacceptabelt. Vi ser med stor oro på hur skillnaden växer fram mellan olika bostadsområden.

En av de allvarligaste effekterna av förslagen i det här betänkandet är att kravet i hyreslagen på lika hyra för lika lägenhet blir mycket svårare att uppfylla. Jag menar att det strider mot den grundläggande bruksvärdesprincipen.

En annan allvarlig effekt är att hyresvärden vid nyupplåtelse av lägenheten kan ge den till den hyresgäst som vill betala mest. Med andra ord är vi på väg mot rena marknadshyror. Segregeringen – ekonomiskt styrd åtskillnad mellan människor – kommer att bli fullbordad. Vi kommer att få ett alltmer uppdelat samhälle på detta område.

En tredje allvarlig effekt som också hyresgäströrelsen har pekat på är att hyresgästorganisationen blir förhandlingsskyldig vad gäller icke medlemmar. Jag tycker att det är oerhört märkligt. Är det något slags försök av regeringen att skriva in sig i juridikens historia? Ur egoistisk synpunkt kan man möjligtvis förstå det, men man kan inte acceptera det.

Herr talman! Det här är väl förmodligen – jag höll också på att säga förhoppningsvis – mitt sista anförande i denna riksdag. Det blev några år. Det hade naturligtvis varit mycket roligare att sluta en debatt om vi hade kunnat diskutera mer konstruktiva och uppbyggliga regeringsförslag än dem som vi diskuterar i dag.

Jag har varit inne på det tidigare: Det är egentligen för mig en gåta att utskottets centerpartistiske ordförande accepterar att leda en moderatledd bostadspolitik. Det blir mycket Hasse och Tage här i dag. Jag skulle med en lätt travestering av titeln på Hasse och Tages film Släpp fångarne loss, det är vår! vilja vädja till den borgerliga majoriteten inom borgerligheten – jag skall inte säga vem som leder den: Släpp Centern loss, det är sommar! Det tycker jag att Agne Hansson och andra hedervärda centerpolitiker är värda.

Nu tror jag inte att de kommer att göra det, utan det är nog andra saker som kommer att lösa den frågan.

Till sist: Jag har hopp om en bättre framtid både för mig själv, för landet och för riksdagen. Det är ju snart val. Det finns nämligen en vilja till förändring och en styrka hos inte minst unga människor i det här landet och i våra grannländer, i Europa, i USA och i Södra Afrika. Det finns en ökad medvetenhet om behovet av mer samarbete och om behovet av kollektiva satsningar och investeringar. Dessa ökade tendenser tror jag gör att vi både i vårt land och i andra länder i framtiden kommer att slippa regeringar som den som vi nu har haft i tre år.

Min utgångspunkt är att framtida regeringar förmodligen kommer att formas utifrån en ökad hänsyn till dem som har det sämst. Hänsynen till miljön kommer att sätta gränser. Internationell solidaritet och rättvisa kommer att vara ledstjärnor inte minst inom svensk bostadspolitik, hoppas jag.

Anf. 30 MIKAEL ODENBERG (m):

Herr talman! För de allra flesta av oss är bostaden – det egna hemmet – någonting som vid sidan om vår familj och våra anhöriga ligger oss väldigt varmt om hjärtat. Det är väl kanske därför som många naturligen strävar efter att äga sitt eget hem, att inte behöva bo hos någon och inte behöva

fråga någon annan om lov när man vill styra och ställa, ändra och göra om. Bostaden har på något sätt med vår integritet som enskilda människor att göra.

Nu är det inte alla som likt exempelvis Lars Werner äger sin bostad. Några av oss strävar kanske dit. En del av oss tycker inte att vi i dag har råd att göra den investering som det innebär att skaffa sig sin första ägda bostad. Andra drar sig för det ansvar och det krav på egna arbetsinsatser som ett eget, ägt hem innebär. En del tycker att det är bekvämt att hyra. Man får kanske betala litet extra, men man får mycket service – i varje fall om man har en anständig hyresvärd. Fungerar inte toalettstolen på morgonen kan man lyfta på telefonluren och så kommer någon och ordnar problemet åt en.

Jag säger detta därför att det är klart att man aldrig kan få samma inflytande om man lånar någonting mot pengar, dvs. hyr, som när man äger. Att man inte kan få samma inflytande när man lånar någonting mot en ersättning är naturligtvis inget skäl för att totalt omyndigförklara enskilda hyresgäster och helt lägga deras öde i händerna på stora intresseorganisationer.

Det är just det vi har gjort i Sverige och i svensk hyreslagstiftning, och det är det som dagens ärende handlar om.

För att göra det begripligt kan jag säga att Lars Stjernkvist är hyresgäst på fyra trappor, om jag förstod det rätt. Jag är också hyresgäst – på bottenvåningen. Lars Stjernkvist var ordförande i Östra Östergötlands hyresgästförening. Jag har varit, men är inte längre, medlem i Storstockholms hyresgästförening. Lars Stjernkvist är eller har i varje fall varit en hyresgäst med makt, inflytande och stora möjligheter att påverka sitt eget och framför allt andra hyresgästers boende. Jag har inga som helst möjligheter att påverka mitt eget hyresboende.

Sanningen är den, att jag i lag förbjuds rätten att förhandla om hyran och villkoren för mitt eget hem. En organisation – i mitt fall Hyresgästföreningen i Storstockholm – har genom lagar och avtal givits rätten och makten att föra min talan. Jag har ingen talan själv. Jag tillfrågas över huvud taget inte. Jag betalar varje månad till den organisation som företräder mig, i värsta fall mot min egen vilja. Om jag skulle låta bli att betala kommer hyresvärderna att beröva mig mitt hem. Då kommer jag att vräkas från min bostad.

Jag är bunden till allt Hyresgästföreningen och Fastighetsägareföreningen kommer fram till om min lägenhet – mitt hem. Det är jag genom en särskild klausul i mitt hyreskontrakt. Hade jag inte accepterat den klausulen hade jag aldrig fått hyreskontraktet.

Teoretiskt kan jag nu vända mig till domstol – till Hyresnämnden – och begära att den förhandlingsklausulen stryks. Men domstolen kommer med hänvisning till dagens utformning av lagstiftningen att avslå min begäran och säga nej.

Det hjälper inte ens om alla mina grannar i huset tycker som jag och vill stå utanför den etablerade hyresgäströrelsen. Även om inte en enda hyresgäst i huset vill vara företräd av rörelsens ombudsman kommer vi i alla fall att bli det.

Vi kan naturligtvis, men det är mest i teorin, bilda en alternativ hyresgästorganisation och kräva att få ta över den förhandlingsordning som finns. Men då måste vi återigen gå till domstol, till hyresnämnden, och begära det.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Ändringar i hyres-
förhandlingslagen
m.m.*

Domstolen, hyresnämnden, kommer enligt lag inte att pröva vad hyresgästerna i mitt hus tycker eller vill, utan domstolen kommer att bedöma om vi kan anses ha kompetens att ta våra egna intressen till vara.

Man kommer att bedöma om det, som det heter i lagen, kan anses obilligt mot fastighetsägaren att tvinga honom att dragga med sina hyresgäster i stället för att som vanligt möta sin gamla invanda motpart. Man kommer att göra en bedömning av hur fasta i anden vi hyresgäster i fastigheten är. Är det bara en tillfällig opinion? Har vi bara fått ett ögonblicks fnatt?

Det mest fascinerande av allt är att den domstol som skall göra bedömningen är en domstol som inte bara består av jurister. Det är en domstol som också består av partsföreträdare från den etablerade hyresgäströrelsen och från de organiserade fastighetsägarna, de intressen som i praktiken är vår motpart. Det är de intressen som har givits makten på hyresmarknaden och som har allt intresse av att bevara status quo.

Detta mycket starkt kollektiva, och framför allt mycket starkt korporativa, system på hyresmarknaden har inslag som över huvud taget icke hör hemma i en rättsstat. Sanningen är också den att Sverige har fällt i Europadomstolen för brott mot mänskliga fri- och rättigheter i likartade mål, vilket bl.a. har att göra med partsrepresentationen i de domstolar som slita tvister på området.

Det regeringsförslag som vi nu skall fatta beslut om handlar om att myndigförklara Sveriges hyresgäster. De ges efter beslut i kammaren rätten att föra sin egen talan, om de själva vill. De ges rätten att låta sig företrädas av den etablerade hyresgäströrelsen på samma sätt som i dag, om de själva vill. De ges rätten att bilda en alternativ hyresgästorganisation och sluta sig samman i nya former, stora eller små, om de själva vill. Makten flyttas från organisationer och domstolar till hyresgästerna själva.

Det fanns formuleringar i Lars Stjernkvists anförande som antydde en insikt om att det nuvarande systemet till delar faktiskt är orättfärdigt. Det syns också i den socialdemokratiska huvudreservationen. På något ställe säger man: Visst bör den enskildes möjligheter att själv förhandla förbättras. På något annat ställe säger man: Det bör underlättas för flera föreningar att organisera de boende. Tyvärr dras inte slutsatsen av detta. Alla förslag som framläggs vill socialdemokraterna ändå avslå. Socialdemokraterna fastnar återigen i ett som jag tycker föga konstruktivt nejsägande.

Däremot är det ingen tvekan om att regeringens proposition utmanar starka krafter i vad som skulle kunna kallas för hyresmarknadens privilegiesamhällen. De kommunala bostadsföretagen, de privata fastighetsägarna och den etablerade hyresgäströrelsen har alla från litet olika utgångspunkter kritiska synpunkter på regeringens förslag.

Det har de därför att maktpositioner hotas, och därför att invanda roller ändras. Fastighetsägare kommer med den nya lagstiftningen i ökad utsträckning att tvingas möta sina hyresgäster öga mot öga. Hyresgästföreningarna kommer i större utsträckning att tvingas motivera sin ställning med kompetens och skicklighet, inte med lagarnas tvång.

Samtidigt står den etablerade hyresgäströrelsen mycket stark. Den har stora ekonomiska resurser. Den har byggt upp en stor kompetens när det gäller hyresjuridik och förhandlingsarbete. Man har många medlemmar.

Väldigt många hyresgäster i vårt land hyser en stor tilltro till den etablerade hyresgäströrelsen.

Mot den bakgrunden borde hyresgäströrelsen faktiskt känna en viss tillförsikt. Den har en framtid även om staten inte tvingar varje hyresgäst i detta avlånga land att låta sig företrädas av organisationen. Det kollektiva förhandlingssystemet är väl etablerat. Även i morgon kommer flertalet hyresförhandlingar att ske kollektivt.

Att de som vill få föra sin egen talan är inget hot. Att man i praktiken inte längre får monopol på alla kollektiva förhandlingar kan möjligen upplevas som litet traumatiskt. Men om hyresgäströrelsen hade samma tilltro till sin egen förmåga som jag har, skulle den inte känna sig hotad att öppna sig för litet konkurrens.

Mot den bakgrunden tycker jag att inslag i den landsomfattande kampanj som hyresgäströrelsen har bedrivit mot det lagförslag som i dag behandlas ter sig exempelvis. Inte minst här i Stockholm har det bedrivits ohämmad skrämpropaganda, där gamla människor skräms från vettet av att de skall tvingas lämna hus och hem, att det skall införas marknadshyror, och liknande.

Detta med marknadshyror är i och för sig inte något nytt inslag. Det är nu år 1994, och det är valår. Vi har hört visorna om marknadshyror. Vi hörde dem år 1985, vi hörde dem år 1988, vi hörde dem år 1991, och nu får vi tydligen höra dem också år 1994. En lögn blir ju inte sannare av att upprepas hela tiden.

Det betänkande och den proposition vi i dag behandlar berör inte hyressystemet. De berör förhandlingssystemet. Det föreslås inga ändringar av den spärr mot oskäligen hyreshöjningar som vi har i vårt land, och som brukar gå under beteckningen bruksvärdesprincipen. Bruksvärdesreglerna är helt oförändrade. De berörs över huvud taget inte i förslaget.

Nu antydde Lars Stjernkvist att det fanns dolska anslag från början. Man skulle smyga in ett marknadshyressystem. Inte heller detta är sant. Det fanns tankar på att avskaffa den s.k. allmännyttans hyresledning inom ramen för bruksvärdesystemet, dvs. återgå till det sätt på vilket bruksvärdesystemet fungerade på den tiden Ingvar Carlsson var bostadsminister i detta land.

Vi kommer dit så småningom. Det kommer vi att göra även med en socialdemokratisk regering, om vi mot förmodan får en sådan, av det enkla skälet att allmännyttans roll har förändrats så kraftigt. Men det ingår inte i detta förslag. Det föreslås över huvud taget inga förändringar av bruksvärdesystemet. Det finns inte något parti i Sveriges riksdag som ifrågasätter att vi måste trygga besittningsrätten för alla hyresgäster genom att ha ett system med spärr mot oskäligen hyreshöjningar.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis beröra en annan fråga, där jag skulle vilja ge Socialdemokraterna och även Vänsterpartiet en eloge.

Det finns vissa problem för kommuner och allmännyttiga bostadsföretag som vill överlåta lägenheter åt hyresgästerna för ombildning till bostadsrätt. Det finns vissa finansieringsproblem som sammanhänger med att det blir en mycket tung ekonomisk börda för de hyresgäster som deltar i ombildningen om inte alla är med.

Regeringen har studerat detta. Det fanns ett utredningsförslag om någon-

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Ändringar i hyresförhandlingslagen
m.m.*

ting som kallades för bostadsrättsoption ute på remiss för något halvår sedan. Det förslaget sågades av remissinstanserna, delvis med viss rätt enligt min mening.

Utskottet har därför, när den behandlat en motion från undertecknad som handlar om denna problematik, beslutat att ge ett tillkännagivande till regeringen om att den skall se över det förbud mot dubbelupplåtelse av bostadsrätt som infördes i lagstiftningen i oktober 1981.

Jag vill gärna understryka den glädje jag känner över att utskottet över parti- och blockgränser har kunnat ena sig om detta. Det är en kraftfull signal som riksdagen skickar när ett enligt bostadsutskottet begär att regeringen skall se över dessa regler i syfte att underlätta för kommunala bostadsföretag som vill överlåta fastigheter till hyresgästerna för ombildning till bostadsrätt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till hemställan i bostadsutskottets betänkande och avslag på alla reservationer till betänkandet.

Låt mig sedan säga att jag har varit politiskt verksam ganska länge även om jag inte har haft säte i Sveriges riksdag så länge. När jag var verksam utanför huset var det svårt att undvika att notera vem som var den ständige partiledaren i Sverige under mycket av min aktiva tid, nämligen Lars Werner. För egen del tycker jag att det var roligt att hinna komma in i riksdagen innan Lars Werner lämnade den och få se litet mer av Lars Werner och ta del av de erfarenheter och tankar han har – låt vara att jag kanske inte alltid kommer till samma slutsatser. Jag ber i alla fall att få tacka för det.

Anf. 31 LARS STJERNKVIST (s) replik:

Herr talman! När Mikael Odenberg framställde sig som den svaga, utsatta och ensamma hyresgästen var det nog inte så många som trodde honom. Det fanns en viss diskrepans mellan budskapet i det han sade och hans uttrycksätt.

Jag är inte det minsta orolig för Mikael Odensbergs framtid och trygghet. Jag är inte heller särskilt orolig för den etablerade hyresgäströrelsens framtid. Jag tror att båda kommer att klara sig alldeles utmärkt oavsett om vi nu genomför de förändringar av hyresförhandlingslagen som föreslås eller inte.

Däremot gäller min oro en rad andra människor. Det är nämligen så, och det är viktigt att upprepa det om inte Mikael Odenberg hörde det i mitt första inlägg, att redan i dag kan Mikael Odenberg förhandla fram ett bättre avtal än det som jag och andra som är medlemmar i Hyresgästföreningen har kommit fram till. Hans frihet är redan tillgodosedd i dagens lagstiftning.

Det som däremot oroar mig är de förändringar som innebär att fastighetsägaren nu får ökade möjligheter att hyra ut till högstbjudande. Det kan påverka situationen för min granne, som kanske inte riktigt besitter samma egenskaper, kunskaper och styrka som Mikael Odenberg, när hon vill flytta ner på första våningen. Jag är orolig för att det innebär att hennes frihet att förhandla bara blir en formell frihet. Jag är orolig för att det i praktiken kommer att innebära att hennes trygghet och valfrihet begränsas. Det är detta det handlar om.

Jag har en direkt fråga till Mikael Odenberg. Han tycker inte att vi skall kalla detta för marknadshyror, och det är inte renodlade sådana. Men detta innebär ändå ett steg emot marknadshyror, vilket man också skriver på flera

ställen i propositionen. Det är ingenting som jag eller någon annan kommit på. Tycker Mikael Odenberg att det här steget är tillräckligt? Räcker detta, eller är det så att han vill gå ännu längre? Innebär detta första steget eller innebär det steget, för att travestera ett känt citat?

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Ändringar i hyres-
förhandlingslagen
m.m.*

Anf. 32 MIKAEL ODENBERG (m) replik:

Herr talman! Lars Stjernkvist lekte inledningsvis med orden. Han sade att jag har en frihet att förhandla ner min hyra. Sanningen är den att jag som enskild hyresgäst icke har rätten och möjligheten, framför allt inte rätten, att förhandla med hyresvärden om min hyra och hyresvillkor i övrigt. Ett hyresförhållande handlar ju också om väldigt mycket annat än hyra. Den rätten och den makten är lagd i händerna på andra. Det må vara bra, om det sker med mitt samtycke. Men det är ingen som frågar mig om jag samtycker eller inte. Lagstiftaren, Lars Stjernkvist och riksdagen, har bestämt att det skall vara så – punkt och slut.

Det är inte Lars Stjernkvist, riksdagen eller domstolar som skall recensera mina möjligheter att föra min egen talan. Det är ju roligt för mig att Lars Stjernkvist tror att jag skall klara mig. Men Lars Stjernkvist är inte vald till Sveriges riksdag för att ha synpunkter på det. Vi vill ge enskilda hyresgäster som vill förhandla för sig själva den rätten som de i dag förnekas. Vi tycker att det är en ganska fundamental rättighet. De människor som vill skall kunna föra talan om sitt eget hem. Varför skall hyresgäster sättas i strykklassen?

Lars Stjernkvist frågar om detta med tomma lägenheter är ett steg mot marknadshyror eller det enda steget. Jag uppfattar det över huvud taget inte som ett steg mot marknadshyressättning. Bruksvärdessystemet ligger fast – det ändras inte. Det finns alltid en möjlighet för en hyresgäst som anser att han har en för hög hyra att gå till Hyresnämnden och få sin hyra prövad enligt bruksvärdesreglerna. Ingenting i detta förändras. Då skall man hålla sig för god för att försöka tuta i människor i vårt land att dessa förändringar, som syftar till att myndigförklara enskilda hyresgäster, handlar om marknadshyror. Det är en fri fantasi, herr talman.

Anf. 33 LARS STJERNKVIST (s) replik:

Herr talman! Den grundläggande skillnaden mellan en moderat och en socialdemokratisk syn på dessa frågor är, att medan moderaterna framställer det som att den enskilde hyresgästen och fastighetsägaren är jämbördiga parter menar vi att det behövs en skyddslagstiftning som gör att hyresgästernas position stärks. På en helt fri marknad är de inte jämbördiga.

Vi menar att de förslag som nu föreligger faktiskt försämrar hyresgästernas ställning. Det behövs en skyddslagstiftning, inte för att förhindra eller förneka Mikael Odenbergs och andras rätt att förhandla utan för att se till Mikael Odenberg – hur mycket det än må vara en frihetlig rätt – inte får möjlighet att köpa sig före eller att höja hyran för att på det viset komma i åtnjutande av en lägenhet som han vill ha. Den möjligheten skall han inte ha. På den punkten går våra meningar isär.

På en punkt är vi helt överens. Det gäller tacket till de ledamöter som avgår. Som bostadsutskottets yngste ledamot tycker jag också att det har varit

oerhört lärorikt att få jobba i ett utskott där det har funnits ledamöter som Oskar Lindkvist, Bertil Danielsson och Lars Werner. Trots att de har mycket olika ideologiska utgångspunkter har de lärt mig väldigt mycket på en punkt. Jag vill påstå att det har funnits en vilja i utskottet, och den finns fortfarande, att trots olika ideologiska utgångspunkter hitta praktiska och breda lösningar. Jag hoppas att inte Mikael Odenberg och jag skall förstöra den i framtiden. Särskilt nu när det finns mycket hårda motsättningar tycker jag att det finns alla skäl i världen att värna om det som jag skulle vilja kalla för bostadsutskottsanda. Jag vill tacka de avgående ledamöterna för att jag, i likhet med Mikael Odenberg, hann få ta del av den.

Anf. 34 MIKAEL ODENBERG (m) replik:

Herr talman! Så visar det sig då att Lars Stjernkvist och jag dokumenterar bostadsutskottsandan genom att vara överens på båda punkterna, dels på den sista om tacket till de avgående ledamöterna, dels på den första.

Även jag anser att skyddslagstiftning behövs. Även jag anser att hyresgästernas besittningsskydd skulle vara totalt innehållslöst om vi hade en helt fri hyressättning. Det behövs skyddsmekanismer. Vi har det i form av bruksvärde-systemet.

Det har funnits en del synpunkter på hur bruksvärde-systemet har fungerat i praktiken. Det har fungerat litet annorlunda än vad det var tänkt. Nu förändras tillämpningen återigen. Men det råder inget tvivel om att skyddslagstiftningen behövs. Det är just därför som regeringen behåller de reglerna samtidigt som man myndigförklarar de enskilda hyresgästerna och ger dem rätten att, om de vill, föra sin talan själva. Man ger dem rätten att själva välja vem som skall föra deras talan om de inte vill göra det själva.

Lars Stjernkvist kan ju inte gärna undgå att ta intryck av att inslag i vårt hyresförhandlingssystem faktiskt har lett till att Sverige har fällt i Europadomstolen. Det är ett ganska allvarligt memento.

Det borde göra att Lars Stjernkvists anslutning till den enskildes rätt att föra sin talan och till ökad konkurrens mellan olika organisationer inte bara stannade vid två meningar i anförandet och två meningar i reservationerna. Det borde ha lett till att Lars Stjernkvist och Socialdemokraterna gick in i en mer konstruktiv dialog om hur hyresförhandlingssystemet skulle kunna förändras i den riktning som regeringen nu har föreslagit.

Anf. 35 LARS WERNER (v) replik:

Herr talman! Tack, Mikael Odenberg, för hälsningen och tacket för de här åren. Det värmer särskilt när det kommer från en halvideolog på detta område.

Jag vill också tacka Lars Stjernkvist, som sade att han var glad att han hann in i utskottet innan vi hann ut. Jag är ledsen över att jag inte stannade kvar i civilutskottet för 24 år sedan. Då hade jag lärt mig mycket mer än det andra jag sysslade med under en del år.

Jag vill ta upp det som Mikael Odenberg talade om. Han sade att han har stort förtroende för hyresgäströrelsen. Min fråga är: Var det därför Mikael Odenberg lämnade Hyresgästföreningen i Stockholm?

Mikael Odenberg kände sig bunden av hyresgäströrelsen. Han kunde inte

förhandla själv. Samtidigt fick jag en liten släng för att jag äger min bostad. Ja, jag äger min bostad. Men jag kan garantera Mikael Odenberg att när jag skall sätta om lånen är det inte mycket att förhandla om med Gota Bank. Det kan jag lova.

Mikael Odenbergs anförande var intressant på det viset att det var ett försök att ideologiskt försvara den moderata regeringspolitiken på detta område. Regeringen konstaterar i sin proposition att dagens system har många väl dokumenterade fördelar, men att det från principiella utgångspunkter måste starkt ifrågasättas. Tydligare än så kan det inte sägas.

Regeringens förslag motiveras inte med hyresgästernas vilja eller med att systemet fungerar dåligt. Regeringens förslag läggs fram av ideologiska skäl. Man tror, utifrån sin marknadsliberala övertygelse, att de föreslagna förändringarna skall utgöra förbättringar. Men det finns inget seriöst utredningsmaterial som analyserar effekterna av förslagen eller en vilja hos de berörda parterna att genomföra dessa förändringar. Regeringens förslag står med andra ord långt ifrån verkligheten.

Anf. 36 MIKAEL ODENBERG (m) replik:

Herr talman! Anledningen till att jag personligen valde att inte vara medlem i hyresgäströrelsen har väl i och för sig begränsat intresse för kammaren. För Lars Werner kan jag i förtroende avslöja att det störde mig litet när min hyresgästförening valde att ganska ohämmat ägna sig åt renodlad partipolitisk kampanjverksamhet till förmån för socialdemokratin. Jag kände inte riktigt att jag ville stödja detta med min medlemsavgift.

Detta handlar inte om moderat regeringspolitik. Förvisso handlar det om regeringspolitik, och visst finns det en ideologisk underton i det förslag som regeringen har lagt fram. Men förslaget är inte ideologiskt i den meningen som Lars Werner ansåg, nämligen att detta skulle vara någon sorts marknadsliberalismens triumf. Det är inte alls vad det handlar om. Det är ideologiskt i den meningen att regeringen tycker att det är viktigt att värna den enskildes rätt och ställning, att ha ett rättssystem som gör att den enskilde, om han vill, kan föra sin egen talan och att ingen mot sin vilja kan tvingas låta sig företrädas av organisationer som han inte vill bli företrädd av. Detta kan man naturligtvis se som en ideologisk fråga. Gör man det är det beklagligt att vi inte alla på den punkten står för samma ideologi.

Herr talman! I sak är de förändringar som föreslås i regeringens proposition egentligen ganska blygsamma. I huvudsak behåller man konturerna i det kollektiva förhandlingssystemet, men man tar bort en del tvångsregler och öppnar systemet, så att det ges en frihet att välja andra lösningar. Mycket av grundvalarna behålls.

Det intressanta är att mycket av den kritik som hyresgäströrelsen, Socialdemokraterna och Vänsterpartiet har fört fram mot regeringsförslaget är kritik mot regler som finns i dag och som egentligen inte ändras. Hårdrar man det kan man säga att essensen i den kritik som förs fram egentligen är att regeringsförslaget inte är tillräckligt långtgående utan bara krasar på ytan av det system som vi har. Jag är inte övertygad om att Lars Stjernkvist och Lars Werner riktigt instämmer i den analysen. Men mycket av de konkreta invändningar som framförs mot olika regler, som har att göra med förhand-

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Ändringar i hyres-
förhandlingslagen
m.m.*

lingsersättning, lika hyra för lika lägenhet osv., gäller regler som finns redan i dag och som vi behåller också i morgon.

Anf. 37 LARS WERNER (v) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Jag vill yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 38 MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall ta upp en del av den viktiga fråga som diskuteras här i dag, nämligen vräkningarna. Jag tänker börja med att yrka bifall till reservation 12.

Antalet vräkningar har ökat oroande mycket under senare år. Frågan har uppmärksamats både här i riksdagen, genom flera interpellationer, och i den allmänna debatten. Nu skall vi behandla ärendet i samband med hyresförhandlingslagen och de två motioner som väcktes i frågan under allmänna motionstiden.

Varje vräkning är en mänsklig tragedi, socialt och ekonomiskt, både för de drabbade och för samhället. Varje vräkning måste förhindras. Det finns förslag på hur man skall gå till väga, men den nuvarande majoriteten verkar inte intresserad. Det enda man gör är att tillsätta en arbetsgrupp på Finansdepartementet som skall följa utvecklingen. Bengt Westerberg sade här i kammaren i förra veckan att Socialstyrelsen kommer att få i uppdrag att gå ut med information i kommunerna om hur socialtjänsten kan arbeta med dessa frågor.

Det är ett bra tag sedan det kom ut en forskningsrapport som heter I laga ordning. Där har man kartlagt vräkningarna, och det finns också förslag på olika åtgärder som man kan vidta. Trots det har regeringen inte gjort särskilt mycket.

Orsaken till vräkningarna är både ekonomiska och sociala. Det kan t.ex. vara arbetslöshet och ändrade familjeförhållanden.

År 1990 hade vi 5 000 vräkningar i landet. Under 1991 och 1992 var det drygt 6 000 vräkningar per år. Nu har det ökat till 7 610 genomförda vräkningar under 1993. Då skall man veta att den ekonomiska skulden i allmänhet är ganska liten. En majoritet av de vräkt har en skuld som understiger 20 000 kr, enligt denna utredning.

En åtgärd som föreslås är t.ex. en vräkningsakut. Det skulle vara för att ge bättre hjälp och handläggning åt de drabbade. Då skulle man kunna börja med en försöksverksamhet i storstäderna. Ett annat förslag är retroaktivt bostadsbidrag. Det visar sig nämligen att av de som vräks är det bara 30 % som har bostadsbidrag, även om det med all säkerhet är många fler som skulle vara berättigade till bostadsbidrag.

Ännu ett förslag är att resurserna till socialtjänsten och Konsumentverket skulle ökas, så att man t.ex. kan ge mer omfattande ekonomisk rådgivning, ett behov som verkar vara oändligt. Man kan också göra ändringar i hyreslagen, t.ex. när det gäller tidsfristerna vid dröjsmål med hyresbetalning, som kan förlängas. Man kan ändra i reglerna om påminnelse vid betalningsförsärmelse.

Nu kan vi inte avvakta och utreda längre. Jag frågar därför utskottsmajori-

teten – som vanligt är ingen ansvarig minister närvarande när vi diskuterar bostadsfrågor – vad den tänker göra för att förhindra att flera människor vräks. Är ni beredda att inrätta en vräkningsakut? Är ni villiga att pröva retroaktivt bostadsbidrag? Kan ni tänka er att ändra tidsfristerna och göra andra förenklingar i hyreslagen?

Vi socialdemokrater kan inte tillåta att människor får gå ifrån sina hem på grund av de små summor som det faktiskt oftast är fråga om. Det innebär stora följdkostnader både för den enskilde och för samhället. Vi anser att man måste pröva de förslag och idéer som har kommit fram. Jag ser fram emot att få se vad majoriteten tänker göra åt detta problem som blir alltmer akut.

Anf. 39 OLLE SCHMIDT (fp):

Herr talman! Under min korta tid här i riksdagen har jag då och då återkommit till en till synes mindre fråga. Jag har envist försökt påverka riksdagen att komma med lagstiftning till skydd för den enskilde individen så till vida att både hyresgäster och bostadsrättshavare skall kunna säga nej till innehav av kabel-TV. Även om antalet ledamöter som stöder mina tankegångar blivit allt fler, har en förkrossande majoritet röstat ner förslaget. Den nya hyresförhandlingslagen stärker hyresgästernas inflytande, vilket vi tidigare har hört. Man kan säga att även möjligheten att säga nej till kabel-TV ökar genom den nya lagen.

Min motion Bo404, som jag nu vill ta upp, handlar bara om bostadsrättslagen. Behandlingen av lagen ingår i betänkandet. Utskottet avfärdar motionskravet om ett minoritetsskydd i bostadsrättslagen med några korta rader.

Herr talman! Jag begär att de bostadsrättshavare som inte vill ha kabel-TV skall kunna säga nej. Deras rätt skall garanteras genom ett minoritetsskydd, som skrivs in i bostadsrättslagen. Det handlar om såväl installation av som abonnemang på kabel-TV. Jag skall inte trötta kammaren med att upprepa alla mina argument från tidigare kammardebatter. Jag vill bara konstatera att utskottet återigen väljer att ställa sig på kollektivets sida mot den enskilde individen. Jag har funnit detta stötande tidigare, och det gör jag även i dag.

Det man inte vill ha skall man inte heller behöva betala för. Svårare än så är det egentligen inte. Kabel-TV går enligt min mening inte att jämföra med värme, vatten eller el. Ingen tvingas t.ex. att betala för telefon trots att det finns ett uttag i lägenheten.

Herr talman! Det som föranledde mig att engagera mig i den här frågan var situationen för en gammal dam i Hässleholm, Martha Högberg. Hon hotades med vräkning från sin bostadsrätt för att hon inte ville betala för den kabel-TV som hon inte ville ha. I över två år har hon kämpat för sin rätt att själv välja och att säga nej – men förgäves. Trots löften från Riksbyggen centralt vilar vräkningshotet fortfarande över henne.

Nu orkar inte Martha Högberg längre. Hon har just sålt sin lägenhet och kommer att flytta i slutet av den här månaden. När jag pratade med henne i går sade hon att det är den här kampen mot överhet och oskäligen bestämmelser som har knäckt henne. Martha Högberg är i dag 87 år, och hon mår

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Ändringar i hyres-
förhandlingslagen
m.m.*

inte bra vare sig psykiskt eller fysiskt. En helt avgörande orsak är just den här striden om att hon själv skall få bestämma om hon vill ha eller inte ha kabel-TV. I Martha Högbergs fall handlar det endast om abonnemangsavgiften – således inte om installationsavgiften.

Herr talman! Martha Högberg och andra i hennes situation borde kunna förlita sig på att denna församling skulle ta deras problem på allvar, men så har inte skett. Hon är besviken på riksdagen, och jag vet att många är det. Jag tycker att Martha Högberg har fog för sin besvikelse. Jag har sagt tidigare, men det tål att upprepas, att det är tur att det finns oppositionella personer som Martha Högberg i Hässleholm som orkar – så länge hon nu orkade – och vågar säga emot när etablissemang och beslutsfattare marscherar fram. Men nu orkar hon inte längre.

Det finns dock, ärade ledamöter, flera Marthor i Sverige. Därför är det här en viktig fråga. Den är viktig för individens valfrihet och integritet. I denna kammare borde vi, precis i linje med den lagstiftning om en ny förhandlingsordning som vi är beredda att fatta beslut om, ställa oss på individens sida mot kollektivet och mäktiga organisationer. Riksdagen borde slå vakt om den interna föreningsfriheten. För mig handlar det om ideologi framför det pragmatiska och praktiska. För mig är frågan om kabel-TV både ideologisk och principiell.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservation nr 11 under mom. 17 i hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

BoU18 Ändring i plan- och bygglagen m.m.

Mom. 1 (avslag på propositionen m.m.)

1. utskottet

2. res. 1 (s)

3. res. 2 (nyd)

Förberedande votering:

139 för res. 1

19 för res. 2

153 avstod

38 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

161 för utskottet

142 för res. 1

18 avstod

28 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 73 m, 30 fp, 30 c, 25 kds, 1 nyd, 2 -

För res. 1: 128 s, 1 nyd, 12 v, 1 -

Avstod: 18 nyd
Frånvarande: 10 s, 7 m, 3 fp, 1 c, 1 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

Mom. 2 (handelsändamål i äldre detaljplaner)

1. utskottet
2. res. 4 (nyd)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

BoU21 Ändringar i hyresförhandlingslagen m.m.

Mom. 1 (avslag på förslaget om ändringar i hyresförhandlingslagen m.m.)

1. utskottet
2. res. 1 (s)

Votering:

179 för utskottet
141 för res. 1
29 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 73 m, 30 fp, 30 c, 25 kds, 20 nyd, 1 -
För res. 1: 127 s, 12 v, 2 -
Frånvarande: 11 s, 7 m, 3 fp, 1 c, 1 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 2 (hyresgästorganisationers ställning)

1. utskottet
2. res. 2 (s)

Votering:

179 för utskottet
141 för res. 2
29 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 73 m, 30 fp, 30 c, 25 kds, 20 nyd, 1 -
För res. 2: 128 s, 11 v, 2 -
Frånvarande: 10 s, 7 m, 3 fp, 1 c, 1 kds, 3 nyd, 3 v, 1 -

Mom. 8 (hyresgästinflytande vid ombyggnad m.m.)

1. utskottet
2. res. 8 (s)

Votering:

178 för utskottet
142 för res. 8
29 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 73 m, 29 fp, 30 c, 25 kds, 20 nyd, 1 -
För res. 8: 128 s, 12 v, 2 -
Frånvarande: 10 s, 7 m, 4 fp, 1 c, 1 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 10 (bruksvärdessystemet)

1. utskottet

2. res. 9 (nyd)

Votering:

300 för utskottet

20 för res. 9

29 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 127 s, 73 m, 30 fp, 30 c, 25 kds, 12 v, 3 -

För res. 9: 20 nyd

Frånvarande: 11 s, 7 m, 3 fp, 1 c, 1 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 12 (tidpunkten för ikraftträdandet)

1. utskottet

2. res. 10 (s)

Votering:

178 för utskottet

142 för res. 10

29 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 73 m, 30 fp, 30 c, 24 kds, 20 nyd, 1 -

För res. 10: 128 s, 12 v, 2 -

Frånvarande: 10 s, 7 m, 3 fp, 1 c, 2 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Mom. 17 (minoritetsskydd i bostadsrättslagen vid beslut om kabel-TV)

1. utskottet

2. res. 11 (fp, kds)

Votering:

259 för utskottet

59 för res. 11

1 avstod

30 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 127 s, 73 m, 3 fp, 27 c, 18 nyd, 9 v, 2 -

För res. 11: 27 fp, 3 c, 25 kds, 1 nyd, 2 v, 1 -

Avstod: 1 s

Frånvarande: 10 s, 7 m, 3 fp, 1 c, 1 kds, 4 nyd, 3 v, 1 -

Mom. 18 (förverkande av hyresrätt)

1. utskottet

2. res. 12 (s)

Votering:

178 för utskottet

142 för res. 12

29 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 73 m, 30 fp, 29 c, 25 kds, 20 nyd, 1 -

För res. 12: 128 s, 12 v, 2 -

Frånvarande: 10 s, 7 m, 3 fp, 2 c, 1 kds, 3 nyd, 2 v, 1 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Prot. 1993/94:115

1 juni 1994

*Ombildning av
Statens Bostads-
finansieringsaktie-
bolag, SBAB*

Beslut om samlad votering

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att bostadsutskottets betänkanden BoU20, BoU19 och BoU22 samt justitieutskottets betänkanden JuU29, JuU30 och JuU32 fick avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

8 § Ombildning av Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag, SBAB

Föredrogs

bostadsutskottets betänkande

1993/94:BoU20 Ombildning av Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag, SBAB (prop. 1993/94:228).

Anf. 40 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Bostadsutskottets betänkande BoU20 behandlar Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag, förkortat och i dagligt tal kallat SBAB. Regeringen har i sin proposition fört fram ändringsförslag till viss ombildning av bolaget. Från bostadsutskottets sida har vi i stort sett accepterat regeringens förslag, med ett undantag som jag här närmare kommer att redogöra för.

För det första godkänner vi regeringens förslag om ett aktieägartillskott på 500 miljoner kronor, även om vi rent principiellt hade sett en annan tingens ordning även på denna punkt.

I Socialdemokraternas särskilda yttrande, som finns fogat till betänkandet, har vi socialdemokrater utförligt redogjort för vårt ställningstagande i denna del. Vi accepterar under viss vända trots allt regeringens förslag, även om vi gärna hade sett en annorlunda ordning för att infria nu aktuella garantiåtaganden från statens sida.

Vi socialdemokrater har, som jag tidigare har sagt, nöjt oss med ett särskilt yttrande i slutomgången när det gäller frågan om aktieägartillskottet till SBAB, den statliga kreditgarantin och infriandet av garantiåtaganden i övrigt. Den som är intresserad kan ta del av vår principiella uppfattning, som finns beskriven i vårt särskilda yttrande i denna del.

Herr talman! För det andra har vi socialdemokrater en annorlunda syn på ägarförhållandet inom SBAB än vad utskottsmajoriteten förordar. Socialdemokraternas reservation åskådliggör våra tankar och värderingar när det gäller framtida ägarförhållanden avseende K-SBAB.

Regeringen föreslår en ombildning av Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag. SBAB ombildas genom att SBAB blir moderbolag till två nybildade kreditmarknadsbolag. Det ena bolaget, K-SBAB, övertar de lån som SBAB beviljat i hård konkurrens, utanför det statliga regelsystemet. Det andra bolaget, M-SBAB, övertar de lån som är beviljade inom ramen för det statliga regelsystemet, som gällde fram till utgången av år 1991. Det är de gamla länsbostadslånen som riksdag och regering ålagt SBAB att mer eller mindre mot sin vilja ärva och förvalta på bästa sätt. Många av dessa lån är betungande för SBAB; det har jag full förståelse för. Så långt är allt gott och väl, och vi är överens om tagen fram tills framtida ägarförhållanden dyker upp och förmörkar himlen.

Den borgerliga majoriteten med godkännande och stöd av Ny demokrati för fram frågan om en eventuell framtida försäljning av K-SBAB. Privatisering är ju på modet. Även här vill regeringen visa sina framfötter, och på grund av ideologiska skäl vill man i första hand med biträde av SBAB nu utreda frågan huruvida förutsättningarna för en framtida utförsäljning av K-SBAB finns. Vi har mött frågan förr, om än i mer inlindade termer och ordalag. Men först nu finns det på pränt att man i varje fall vill utreda frågan.

Centern har i denna fråga vikt sig för de moderata tankegångarna och lojalt ställt in sig i fällan. Centern vill nu utreda frågan. Frågan har, som jag tidigare sade, dykt upp till och från på den politiska arenan men tidigare avförts från dagordningen. Men nu är man tydligen överens i det borgerliga lägret om att förr eller senare försälja SBAB.

Inte heller personalen vid SBAB hyser någon större entusiasm och större förståelse för en framtida försäljning av SBAB. Ingemar Eliasson är inte heller särskilt entusiastisk. Han är ordförande i SBAB, landshövding och liberal, och han tycker att SBAB fungerar bra i dag.

Från socialdemokratisk sida delar vi den uppfattningen. Vi säger att det fungerar bra och att det inte finns några skäl att förändra ägarförhållandena. Vi menar tvärtom att en försäljning genom statens inbrott och agerande kan förorsaka SBAB och dess låntagare stor skada. Ingen, inte ens staten, är det minsta betjänt av de mer eller mindre opreciserade överväganden som regeringen här föreslår och den oro som aviserad utredning har förorsakat, och troligen än mer kommer att förorsaka.

Herr talman! Vad skulle staten, samhället och i sista hand den enskilde låntagaren tjäna på en privatisering av SBAB? Frågan är naturligtvis berättigad och ställer kyrkan mitt i byn. Var hittar man en lämplig köpare, som kan förena kravet på konkurrens och effektivitet? Det bör ge den borgerliga majoriteten visst huvudbry. Eller kommer man enbart att lyssna till andra aktiva aktörer, Bankföreningen och andra närstående kreditbolag, och deras propåer om att så snabbt som möjligt avliva SBAB?

Herr talman! Det är inga direkta småsmulor som SBAB har att förvalta i dagsläget. De nuvarande 60 miljarder kronor som det är fråga om kommer under en övergångstid att ytterligare öka med ett par miljarder kronor.

I det ansträngda budget- och finansläge som Moder Svea befinner sig i borde det rimligen finnas andra angelägna arbetsuppgifter att syssla med för en borgerlig ministär.

Vi tror inte heller att en ytterligare koncentration av kredittillförseln till

och från de boende skulle ge vare sig staten, låntagarna eller skattebetalarna några egentliga pluspoäng eller väsentliga fördelar med förändrade ägarförhållanden. Tvärtom anser vi att SBAB har skött sina kort mycket väl i hård konkurrens med de stora drakarna, jättarna och utlånarna av kapital på bostadskreditförsörjningens område. Vi är väl medvetna om att Stadshypotek och Spintab m.fl. gärna vill bli än större och helst vill slippa andra aktörer och aggressiva konkurrenter på marknaden.

Herr talman! Att SBAB är vårt skötebarn är allom bekant. SBAB har en gång initierats från Socialdemokraternas sida, och vi vill även i fortsättningen slå vakt om SBAB. Det var för övrigt Oskar Lindkvist som gick i bräsch för bildandet av SBAB och som såg till att det slutligen blev en vettig produkt för att finansiera boendet. Äras den som äras bör; Oskar Lindkvists namn står för evigt inristat när SBAB:s framtid en gång skall komma att diskuteras i både riksdagssammanhang och på annat håll.

Herr talman! Vi anser i motsats till de borgerliga att staten alltså bör ha ägaransvaret och att vi inte nu bör skjuta SBAB i sank. Att skjuta ansvaret ifrån sig till andra aktörer på finansmarknaden torde knappast lösa några problem.

Vi är också medvetna om det resonemang som förs inom vissa kretsar. Vi påminns ständigt och jämt om att det finns många hungriga aktörer på den övriga finans- och bostadsmarknaden som helst av allt vill sluka SBAB med både hull och hår.

Man kan i sammanhanget påminna om hur det gick med Rödluvan och vargen. Är det den uppmärksammade sagan, som många minns från barnomsåren och sagoläsandet, som man vill återuppliva? Är det den ryktbara bravaden som Birger Andersson och hans borgerliga systrar och bröder nu vill upprepa, men i något annorlunda tappning? Är det så man ser på SBAB? Är det via en privatisering som våra politiska motståndare tror sig kunna lösa finansieringen av både gamla och nya lån?

Herr talman! Det skall bli intressant att senare i debatten höra Birger Anderssons version och hur han och Centern, tillsammans med de andra borgerliga partierna, har tänkt sig framtiden för SBAB. Nu lutar man sig mot Ny demokrati, och med Ny demokratis hjälp lotsar de borgerliga sitt och regeringens propositionsförslag igenom riksdagen för att få sin fullmakt och mellan skål och vägg börja utreda, förhandla och förändra de nuvarande ägarförhållandena inom K-SBAB. Av ideologiska skäl, herr talman, är man så förblindad i sitt synsätt att man vill avhända staten SBAB. Vi kan dra vissa långtgående slutsatser av de få rader som står i propositionen och betänkandet och av resonemanget i samband med behandlingen av motioner och betänkande i vårt utskott.

Herr talman! Vi har slutligen från socialdemokratiskt håll stannat inför den enda logiska slutsatsen, nämligen att vi fortsättningsvis skall bibehålla SBAB intakt med ett statligt ägarförhållande. I vår utmärkta s-reservation har vi utförligt redogjort för vårt ställningstagande i denna del.

Jag yrkar bifall till hemställan i bostadsutskottets betänkande 20, med tillägget att jag även yrkar bifall till vår reservation som är fogad till betänkandet.

Som framgår av betänkandet har vi även fått stöd från Vänsterpartiet i en

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Ombildning av
Statens Bostads-
finansieringsaktie-
bolag, SBAB*

meningsyttring, som gäller både reservationen och vårt särskilda yttrande. Våra socialdemokratiska motionsförslag har utmynnat i dels vår reservation, dels vårt särskilda yttrande.

Anf. 41 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag vill inleda med att något beröra SBAB:s utveckling. Den nuvarande situationen har givetvis inte uppkommit helt plötsligt. Förändringarna i bostadsfinansieringen och utvecklingen på fastighets- och kreditmarknaden har skett under de senaste tio åren.

SBAB, som är ett av svenska staten helägt bolag, började sin operativa verksamhet den 1 juli 1985. SBAB bildades med uppgift att på den svenska marknaden anskaffa kapital för de statliga bostadslånen. De statliga bostadslånen utbetalades fram t.o.m. budgetåret 1984/85 via statsbudgeten. Fr.o.m. budgetåret 1985/86 lyftes bostadslångivningen ut ur statsbudgeten, och det var då SBAB började sin operativa verksamhet.

Bostadssektorn var på den tiden fortfarande ett av statsmakterna prioriterat kreditområde. Det fanns kvar olika regleringar för bostadsobligationer. Vid årsskiftet 1986/87 avskaffades emellertid regleringarna för bostadsobligationer. I fortsättningen skulle erforderligt kapital till bostadssektorn lånas upp i konkurrens med andra låntagare på den svenska kreditmarknaden.

Valutaregleringen avskaffades år 1989. Den internationella kapitalmarknaden blev tillgänglig också för bostadsfinansiering. SBAB etablerade sig då snabbt på den internationella kreditmarknaden. En annan sak som jag vill nämna, och som Magnus Persson också berörde, är att SBAB övertog förvaltningen av de statliga bostadslånen i juli 1989, men länsbostadsnämnderna fortsatte att utföra kredit- och bidragsprovningen.

Den kanske största förändringen av bostadsfinansieringssystemet under de här åren genomfördes vid årsskiftet 1991/1992. SBAB deltar vid bostadsfinansieringen från den tidpunkten på samma villkor som andra långgivare. All långgivning för bostadsbyggandet sker fr.o.m. 1992 på den allmänna låne marknaden.

När det gäller utvecklingen på fastighetsmarknaden har ett markant prisfall ägt rum under de senaste åren. Experterna tvistar om en vändning har inträffat eller om priset kommer att fortsätta ytterligare en tid. Det har givetvis påverkat bostadsfinansieringsinstituten. Prisfallet har drabbat alla typer av fastigheter. Det började med kommersiella fastigheter och hyreshus, för att senare också drabba småhus och bostadsrätter.

SBAB:s lånestock består av två skilda delar, som har tillkommit under helt olika förutsättningar. Lånestocken består dels av myndighetsbeslutade lån – det är först och främst länsbostadsnämnderna som har haft hand om kreditprovningen – dels av konkurrensutsatt utlåning, som beslutats av SBAB i egen regi.

Det är mot denna bakgrund som förslaget till ombildning av SBAB skall ses. Av den här korta redogörelsen för vad som har inträffat under SBAB:s nioåriga tillvaro framgår också att förändringarna inom valuta- och kreditmarknaden har varit många och omfattande. Det har givetvis påverkat SBAB, liksom det har berört samtliga bostadsinstitut.

Förslaget i propositionen, som tillstyrks i betänkandet, innebär att SBAB

bildar två dotterbolag. Ett av dotterbolagen skall ta hand om SBAB:s konkurrensutsatta utlåning, som i dag omfattar knappt 50 miljarder. Till det andra dotterbolaget förs alla myndighetsbeslutade lån, som omfattar ca 90 miljarder. Alla utgivna obligationer och övriga åtaganden ligger kvar i moderbolaget SBAB. Moderbolaget får enligt förslaget i propositionen – det har vi tillstyrkt i betänkande – ett kapitaltillskott från staten på 500 miljoner. Det innebär att säkerheten för innehavare av SBAB:s obligationer ytterligare förbättras.

Ett enigt utskott har ställt sig bakom regeringens förslag, bl.a. när det gäller riktlinjerna för ombildning av SBAB, aktieägartillskottet på 500 miljoner samt en statlig garanti och eventuella infrianden av garantiåtaganden. Det är som jag ser det värdefullt att vi är så eniga i bostadsutskottet – det tror jag att vi alla är överens om. Det är värdefullt med hänsyn till de olika aktörer på marknaden som tar del av vad bostadsutskottet har tyckt och tänkt och vad riksdagen har bestämt i de här frågorna.

I stort sett är vi eniga i alla frågor utom en, och den berörde Magnus Persson något. Jag återkommer kanske till den senare i en replik. Det är alltså viktigt att vi från bostadsutskottets sida visar stor enighet när det gäller SBAB:s framtid. Socialdemokraterna har i ett särskilt yttrande klart deklarerat att den breda enighet i bostadsutskottet som utgör underlaget för dagens beslut ligger fast, även om det skulle bildas en socialdemokratisk regering efter valet. Det är en ytterst värdefull markering från socialdemokraternas sida.

Det finns också en reservation från socialdemokraterna i betänkandet. Den är, som jag uppfattar det, av ideologisk karaktär och berör kanske mer de allmänna ideologiska synpunkterna och inte enbart SBAB, även om Magnus Persson tog upp ganska så mycket som diskuteras i detta sammanhang. Givetvis är jag beredd att ta upp en ideologisk debatt i det här sammanhanget, men jag tycker att den kunde föras i vilket sammanhang som helst. I nuläget har den, som jag ser det, inte något samband med SBAB.

Helt allmänt vill jag framhålla att statens viktigaste allmänpolitiska uppgift är att utforma stabila regelsystem och skapa förutsättningar för väl fungerande marknader. Det tror jag att Magnus Persson och jag är överens om. Vi politiker har, oberoende av parti, en tendens att lägga oss i litet väl mycket och att ändra spelreglerna litet väl ofta. Jag redovisade också vad som har hänt under SBAB:s nioåriga tillvaro – det är en hel del som har förändrats under den ganska korta tidsperioden.

Det är självklart att företagare har rätt att kräva att vi lägger fast spelregler som blir stabila och att våra beslut blir av någorlunda långsiktig karaktär. Men jag vill samtidigt understryka att statens primära uppgift inte är att driva företag – det tror jag att vi alla är överens om. Men jag vill avslutningsvis än en gång understryka att jag tycker att vi skulle kunna hålla den allmänna ideologiska debatten i många olika sammanhang, men vi kan mycket väl hålla den också i anslutning till SBAB. Eftersom jag misstänkte att det skulle bli en debatt om de här frågorna har jag plockat fram proposition 1991/92:69, där regeringen har lagt fram förslag till privatisering av statligt ägda företag. Där finns en lång lista, och i det sammanhanget finns inte SBAB med.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Ombildning av
Statens Bostads-
finansieringsaktie-
bolag, SBAB*

Herr talman! Avslutningsvis vill jag yrka bifall till bostadsutskottets hemställan i BoU20.

Anf. 42 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Herr talman! Birger Andersson säger att vi inte skall ändra spelreglerna. Men det är ju det regeringen gör i det här fallet; man vill nu ändra spelreglerna.

SBAB påbörjade sin operativa verksamhet 1985 – det är riktigt. Då är min fråga: När anser Birger Andersson då att SBAB skall avsluta sin operativa verksamhet?

Anser Birger Andersson att en eventuell privatisering av SBAB skulle öka konkurrensen? Det är ideologiska skäl till det förslaget, herr talman. Det finns bland de borgerliga en principiell uppfattning att regeringen inte skall äga företag som agerar i konkurrens på marknaden, och den uppfattningen har Centern slutit upp bakom. Det är det hela frågan gäller. Så lätt är det inte att man kan komma ifrån den saken utan att gå i clinch, Birger Andersson. Tala om som det är – att det är av rent ideologiska skäl som man vill privatisera!

Birger Andersson säger att SBAB inte finns på den lista som regeringen har gjort upp. Nej, men man vill i varje fall utreda frågan. Och när man har utrett den är det väl dags att komma med ett förslag; man säger då exempelvis att man lyssnar till vad Spintab, Stadshypotek och alla de andra anser och säljer SBAB. Anser Birger Andersson att en privatisering av SBAB skulle öka konkurrensen? Jag skulle gärna vilja höra vad Birger Andersson säger om det.

Anf. 43 BIRGER ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill än en gång understryka att vi i det här betänkandet är i stort sett eniga. Jag tror inte att SBAB är betjänt av en alltför lång och detaljerad diskussion om en eventuell privatisering. Som jag sade i mitt tidigare inlägg är det ingenting som är aktuellt i nuläget. Det har säkert också Magnus Persson klart för sig.

Vi får väl se vad utredningen kommer fram till. För min personliga del hade jag gärna sett att varken regeringen eller den socialdemokratiska oppositionen hade oroat SBAB och marknaden med de här synpunkterna. Men på s. 4 i betänkandet sägs det när det gäller K-SBAB:

”Två förutsättningar bör enligt propositionen vara uppfyllda för att aktierna i K-SBAB skall avyttras eller att verksamheten skall säljas. Den ena är att köparen är finansiellt stark och har en långsiktig uthållighet i sin ägarambition. Den andra är att köparen är en ny eller för närvarande en mindre aktör på det segment av bostadskreditmarknaden som SBAB i dag agerar på.”

Det innebär att regeringen – liksom oppositionen enligt vad jag kan förstå – slår vakt om konkurrensen inom den här sektorn.

Men jag vidhåller att vi skulle kunna ta en principiell ideologisk diskussion i samband med i stort sett varje betänkande i sådana här sammanhang, Magnus Persson. Jag tycker därför att vi skall göra klart för aktörerna på markna-

den att det här inte är aktuellt i nuläget. En utredning kan kanske så småningom framföra vissa synpunkter, och sedan får vi väl se om de förverkligas.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

Anf. 44 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Herr talman! Birger Andersson säger att vi är eniga. Vi är eniga om kapitalägartillskottet om 500 miljoner kronor, men vi är långt ifrån eniga när det gäller ägarförhållandena. Det är på den punkten vi socialdemokrater har reserverat oss.

Sedan vill jag bara säga att om det är någon som har skapat oro och svårigheter för SBAB att gå ut och få lån både inom och utom landet så är det regeringen, och det har man gjort med vad man skriver i sin proposition om de framtida ägarförhållandena. Kommer staten att ha samma garantiåtaganden? Kommer man att stötta SBAB? Det är väldigt viktigt när SBAB:s lånefinansiärer åker världen runt för att bärga lån, både för de långsiktiga lån som man mer eller mindre har påtvingats och för de andra lånen.

Herr talman! Vi är alltså långt ifrån eniga när det gäller just ägarförhållandena. Som jag sade tidigare är SBAB vårt skötebarn, och vid ett eventuellt regeringsskifte kommer vi att slå vakt om SBAB. Därför tycker vi att det är onödigt att över huvud taget utreda frågan om ägarförhållandena.

Anf. 45 BIRGER ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Det finns något som rent konkret skiljer oss åt i detta sammanhang. Det finns ett förslag om en utredning. Magnus Persson vänder sig mot det.

Jag skall avsluta detta replikskifte. Riksdagen har det slutgiltiga avgörandet om regeringen någon gång i framtiden skulle aktualisera en förändring av ägarförhållandena i K-SBAB, dvs. det dotterbolag som är konkurrensutsatt.

Anf. 46 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Det är alltid en fördel att vara sist i en debatt. Då finns det inte så mycket mer att tillägga.

Eftersom vi har ställt oss bakom hemställan i detta betänkande vill jag säga att det faktiskt är ett bra förslag. Uppdelningen är bra, eftersom SBAB får överta lån som man över huvud taget inte själv har varit med om att bearbeta. SBAB har dessutom agerat på den öppna marknaden. Därför tycker vi att den här uppdelningen är bra.

Det finns en bred enighet; det har tidigare debattörer redan sagt. Jag kan bara tala om för Magnus Persson att det inte är särskilt konstigt att Ny demokrati ställer sig bakom tanken på en privatisering. Det är faktiskt någonting som finns med i vårt program.

Detta är ett led i vad man kan kalla ett systemskifte. Därför uppkommer den här diskussionen. Borgerligheten och Ny demokrati är för ett privat ägande, men i nuläget är det inte fråga om någon privatisering. Betänkandet handlar inte heller om det. Man öppnar för möjligheten. Sett i ett kort perspektiv kommer ingenting att ske. Birger Andersson citerade nyss ur betänkandet. Precis som han sade är siktet i så fall inställt på att konkurrensen inte skall försämrast.

Herr talman! Det finns inte någon anledning att förlänga debatten ytterli-

*Ombildning av
Statens Bostads-
finansieringsaktie-
bolag, SBAB*

gare. Jag vill bara yrka bifall till hemställan i dess helhet i betänkandet och avslag på reservationen.

Anf. 47 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Bo Jenevall säger att det inte finns mycket att tillägga när man är den siste talaren. Han säger att Ny demokrati är för en privatisering och ett systemskifte.

Ibland undrar man om inte Bo Jenevall tillsammans med sina partikamrater i sin kammare borde ställa sig frågan om de för en riktig politik. Är det rätt att privatisera? Är det rätt med ett systemskifte, när SIFO-siffrorna visar ett tydligt mönster?

Jag tror att man skall komma ihåg att de låntagare som SBAB och andra har sitter ute i sina stugor, både i glesbygd och i tätort. De följer frågan i den allmänna debatten. Man kan inte påvisa att en privatisering av SBAB skulle öka konkurrensen. Jag fick inget svar från Birger Andersson. Jag lär knappast få det från Bo Jenevall heller.

Jag vill ge Bo Jenevall ett gott råd. Han bör tillsammans med andra partivänner grunna på om Ny demokratis politik ha hamnat snett i och med att man alltid ställer upp på privatiseringar och systemskiften.

Anf. 48 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Jag sade alldeles nyss att det inte är säkert att det i förlängningen blir någon privatisering. Det är det som man skall utreda. Det kanske ligger någonting i det som Magnus Persson säger.

Erfarenheter av andra beslut har visat att det ibland kanske har varit mindre bra. Det är just därför som detta skall utredas. Man skall se om det går att finna de rätta lösningarna. Jag nämnde den mer principiella inställningen. Jag tror att Magnus Persson och andra har lärt känna mig och vet att jag mer ser till saken än till principen.

Anf. 49 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag tror att det är bra att Bo Jenevall drabbas av eftertankens kranka blekhet och att han börjar rannsaka Ny demokratis politiska agerande, såväl rikspolitiskt som länspolitiskt och lokalt.

Jag vill tacka för den här debatten. Birger Andersson, Bo Jenevall och jag lär knappast delta tillsammans i någon kommande debatt. Det har varit stimulerande att jobba med er i utskottet och i andra sammanhang i riksdagen. Tack för ett fint samarbete!

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 13 §.)

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1993/94:BoU19 En ny organisation för lantmäteri- och fastighetsdataverksamhet m.m. (prop. 1993/94:214).

*En ny organisation
för lantmäteri- och
fastighetsdataverksamhet m.m.*

Anf. 50 RUNE EVENSSON (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlas en ny organisation för lantmäteri- och fastighetsdataverksamhet. I regeringens proposition förs delar av den utredning som föregått propositionen fram. Andra delar avser regeringen att återkomma med senare. Det handlar om inskrivningsmyndigheterna och om kommunalt huvudmannaskap.

Gränsdragningen mellan lantmäteriets och kommunernas verksamhetsområden har länge varit en het fråga. Den får inte sin lösning nu heller, utan regeringen skall återkomma. Utskottet säger i denna fråga att fastighetsbildningsverksamheten i framtiden bör organiseras så att dubbla roller i största möjliga mån undviks.

Viss bolagisering genomförs. Det är bra att den del som kan uppfattas som tveksam ur objektivitetssynpunkt lyfts ur verksamheten och att denna på det sättet blir mer renodlad. Inför fortsatta bolagiseringar är det viktigt att detta sker så, att inte underlaget för den regionala och framför allt den lokala verksamheten rubbas.

Det här är hela lantmäteriverksamhetens viktigaste uppgift. Om underlaget för verksamheten lokalt skulle minska för mycket äventyras verksamheten på de lokala kontor som är verksamhetens stora tillgång. Den närhet till människorna och verksamhetsområdena som man i dag har är oerhört värdefull. Utan den kan detta svårligen fungera. Om detta råder enighet i utskottet.

Detta bör vara en positiv skrivning för dem som i motioner framfört farhågor för att den lokala verksamheten skall äventyras.

I Norrbotten upplevs den lokala verksamheten som väl fungerande. Man vill, som många andra, slå vakt om den. I hela Norrbottens län sköter också lantmäteriet den kommunala mättningsverksamheten.

När det gäller frågan om en sammanläggning av Lantmäteriverket och Centralnämnden för fastighetsdata är utskottet inte enigt. Vi socialdemokrater och Ny demokrati har i motioner framfört att man bör skjuta på ställningstagandet till sammanläggningen tills bättre klarhet har nåtts om den framtida verksamheten.

Enligt Lantmäteriverkets uppfattning är den stora framtida produkten ett blad där både fastighetsdata och kartbild finns med. Denna produkt kan bäst utvecklas om dessa myndigheter sammanläggs.

CFD å sin sida anser att behovet av denna produkt är ringa, enligt den kontakt som man har med sina kunder. Man hävdar också att en sammanläggning med Lantmäteriverket skulle hämma CFD:s utveckling. Lantmäteriverket och CFD har alltså diametralt motsatta uppfattningar.

Många av CFD:s kunder har också hotat med att ompröva sina beställ-

ningar om sammanläggningen blir ett faktum. I denna situation har vi sagt att vi avvaktar med ställningstagandet till sammanläggningen. Att tvinga in en part i ett äktenskap slutar sällan lyckligt. Äktenskap bör ske när båda säger ja.

Vi säger också att utvecklingen av nya produkter bör ske gemensamt oavsett detta.

Frågan får slutgiltigt avgöras senare, när regeringen återkommer med de andra frågor som återstår, dvs. frågorna om inskrivningsmyndigheterna och om det kommunala huvudmannaskapet.

Om detta fanns det en majoritet i utskottet, bestående av socialdemokrater och Ny demokrati, fram till dess att betänkandet skulle justeras. Då meddelade Bo Jenevall att han hade bytt åsikt och tänkte rösta mot sin egen motion. Ny demokrati hade gjort ett nytt lappkast och hade nu en helt annan uppfattning.

Hur kan man skriva en motion och föra fram en uppfattning på så dålig grund som Ny demokrati här har gjort? Efter samtal med två generaldirektörer som inte var överens tar Jenevall nyckfullt ställning för den ene. Han vänder 180 grader och byter därmed åsikt.

Denna nyck sänder nu CFD in i en oviss framtid. CFD avskaffas av riksdagen och bostadsutskottet, som varit en av dess främsta tillskyndare. CFD är världsledande inom sitt område. Vi är ödmjuka inför detta. Vi vill vara övertygade om att vi fattar ett riktigt beslut. Det är vi inte nu. Men det är tydligen Bo Jenevall. Med denna Jenevallska nyck försvinner nu CFD, denna nyck som svänger bostadsutskottet och riksdagen till en annan majoritet.

Låt oss hoppas att väljarna i höstens val befriar riksdagen från dessa vindflöjlar.

Vi menar att frågan om sammanläggning inte tar någon skada av att vi väntar något. Även i detta ärende har regeringen börjat i galen ända med att bestämma den centrala organisationen utan att veta hur den lokala skall se ut. Mer avväganden behövs.

Många frågor i detta ämne återstår att lösa. Varför då inte vänta med detta?

Med det anförda yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 51 LARS WERNER (v):

Herr talman! För att inte förstöra mitt goda rykte tänker jag försöka hålla den anmälda taletiden på en minut.

När det gäller inskrivningsverksamheten vill jag bara säga att min meningsyttring bygger på att jag tror att den av regeringen föreslagna reformen skulle kunna få konsekvenser för de små tingsrätternas fortlevnad. Vid många tingsrätter, inte minst i glesbygden, utgör inskrivningsverksamheten en så stor del av den totala verksamheten att den är en förutsättning för tingsrättens fortsatta existens.

Med detta vill jag, utöver att jag ansluter mig till den socialdemokratiska reservationen, yrka bifall till meningsyttringen, som innebär bifall till motionerna Bo35, Bo36 och Bo38.

Anf. 52 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag vill börja med att uttrycka min stora glädje över att statsrådet Thurdin har möjlighet att vara med och delta i debatten under förmiddagen. Vi har vid upprepade tillfällen fått kritik från oppositionens sida för att inte regeringens företrädare har varit närvarande. Jag tycker att den kritiken har varit befogad många gånger. Det kan jag villigt erkänna. Men jag hade kanske väntat mig att det i dag, när ett statsråd följer debatten, skulle komma något berömmande ord från oppositionens sida. Men nu har jag framfört mina synpunkter. Jag uttrycker min stora glädje över att vi har Görel Thurdin här.

Den nuvarande organisationen på lantmäteriområdet är från början av 1970-talet. Om man tittar på organisationen ser man en ganska splittrad bild. Verksamheten är till större delen statlig men också kommunal. Det statliga lantmäteriet omfattar Statens lantmäteriverk, som ligger i Gävle. Det finns en överlantmätarmyndighet i varje län, det finns en fastighetsregistermyndighet i varje län och ca 80 fastighetsbildningsmyndigheter. Dessutom finns det kommunala fastighetsbildningsmyndigheter och kommunala fastighetsregistermyndigheter. Inskrivning av lagfarter och inteckningar sker vid inskrivningsmyndigheter som är knutna till tingsrätterna.

En särskild utredare har haft regeringens uppdrag att lämna förslag om en ny organisation. Ett första betänkande med det långa namnet Kart- och fastighetsverksamhet i myndighet och bolag har lämnats av utredaren. Betänkandet har varit ute på en omfattande remissomgång.

Regeringens proposition bygger på förslag från utredaren, men givetvis har stor hänsyn också tagits till remissutfallet. Vårt system här i Sverige är mycket värdefullt. Vi har omfattande remissomgångar och sedan har i det här fallet regeringen möjlighet att ta del av de synpunkter som kommer fram från olika håll. När det gäller bostadsutskottets ställningstagande till regeringens proposition kan jag slå fast att vi i stort sett är eniga med regeringen, och därför kommer jag endast översiktligt att beröra några frågor som tas upp i bostadsutskottets betänkande.

Jag börjar med huvudmannaskapet för fastighetsbildningsverksamheten. Enligt propositionen bör rättssäkerheten utgöra grunden för en reformerad organisation för fastighetsbildningen. Det tror jag är viktigt att slå fast. Verksamheten bör betraktas som myndighetsutövning. Den myndighet som handhar fastighetsbildningar bör därför vara obunden av andra statliga eller kommunala intressen.

I propositionen förs en diskussion om övergripande riktlinjer som skall vara underlag i det kommande beredningsarbetet. I regeringsförslaget säger man att man vill fortsätta att bereda hur huvudmannaskapsfrågan skall lösas. I allt väsentligt instämmer vi från bostadsutskottet i regeringsförslaget. Bostadsutskottet anser, liksom regeringen, att rättssäkerheten bör utgöra grunden för en reformerad organisation.

Vi preciserar våra synpunkter i ett tillkännagivande till regeringen. Jag citerar direkt ur betänkandet: "En viktig del i det fortsatta beredningsarbetet blir att skapa en väl fungerande och över tiden stabil framtida organisation för fastighetsbildningen. Detta förutsätter enligt utskottets mening att de intressekonflikter som trots allt finns, i möjligaste mån kan överbryggas –

Prot. 1993/94:115

1 juni 1994

*En ny organisation
för lantmäteri- och
fastighetsdataverk-
samhet m.m.*

något som i sin tur förutsätter att den nya organisationen upplevs som ändamålsenlig. För att redan från början ge frågan om huvudmannaskapet för fastighetsbildningen en så bred förankring som möjligt bör den fortsatta beredningen av frågan ske i sådana former att den ger utrymme för insyn och inflytande från politiska och andra berörda intressen.”

Vi lägger fram detta tillkännagivande för regeringen.

En annan sak som regeringen föreslår i propositionen är att fastighetsbildning och fastighetsregistrering bör sammanföras från den 1 juli 1995. Ett enigt bostadsutskott ställer sig bakom förslaget.

Ytterligare en fråga som bostadsutskottet i enighet tillstyrker är regeringens förslag rörande bolagisering av vissa verksamheter. Regeringsförslaget innebär att en begränsad bolagisering genomförs från den 1 juli 1995. I ett första steg avskiljs sådana verksamheter som kan skada förtroendet för myndighetsutövningen men också sådana uppgifter som av andra skäl lämpligen bör bolagiseras. Verksamheter som redan nu bör föras över från myndighetsform till bolagsform är fastighetsekonomisk uppdragsverksamhet, kartografisk uppdragsverksamhet och fristående förlagsverksamhet. Inom bostadsutskottet råder en bred enighet om att ytterligare verksamhetsgrenar efterhand bör bolagiseras.

Avslutningsvis vill jag beröra myndighetsorganisationen. I den frågan är vi inom utskottet både överens och oense. Jag börjar med den del av organisationen som vi är överens om, nämligen den lokala myndighetsorganisationen. Förslaget innebär att dagens överlantmäter-, fastighetsbildnings- och fastighetsregistermyndigheter sammanförs till nya lantmäterimyndigheter med länen som verksamhetsområden. De nya myndigheterna skall också få vidgade samordningsuppgifter när det gäller landskapsinformation.

Jag vill gärna understryka det som Rune Evensson också var inne på, att utskottet förutsätter att en decentraliserad verksamhet kan behållas och utvecklas i framtiden.

Bostadsutskottet får möjlighet att under nästa riksmöte ta del av regeringens ytterligare tankegångar, eftersom regeringen avser att återkomma med de närmare förslag som behövs för att genomföra organisationsförändringarna.

När det gäller den centrala myndighetsorganisationen föreligger en reservation från socialdemokraterna. Bostadsutskottets majoritet tillstyrker regeringens förslag att sammanföra Statens lantmäteriverk och Centralnämnden för fastighetsdata till en ny central myndighet. Här delar bostadsutskottets majoritet regeringens grundläggande syn på sambandet mellan fastighetsfrågor och landskapsinformation. Sambanden är enligt bostadsutskottets majoritets bedömning redan i dag starka, och de växer i styrka.

Den socialdemokratiska reservationen är mycket utförlig och välskriven. Det vill jag gärna understryka. Men jag uppfattar reservationen som att vi är överens i sak om en sammanläggning av Statens lantmäteriverk och Centralnämnden för fastighetsdata. Däremot går våra åsikter isär vad avser tidpunkten. Socialdemokraterna vill avvakta och fatta beslut vid senare tillfälle. Så har jag uppfattat innehållet i reservationen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till bostadsutskottets hemställan i bostadsut-

Anf. 53 RUNE EVENSSON (s) replik:

Herr talman! Mycket av det Birger Andersson har sagt är vi överens om. Det är bra att fastighetsvärderingen plockas bort, för man kan hamna i en jävssituation. Vi är också överens om att lägga samman fastighetsregistermyndigheter, fastighetsbildningsmyndigheter och lantmåterimyndigheter regionalt. Vad vi däremot inte är överens om är sammanläggningen av de centrala verken: CFD och Lantmåteriverket.

Vi har lyssnat på alla synpunkter som förts fram. Många farhågor har framförts till oss ifrån framför allt CFD:s kunder, som säger att de inte är intresserade av de produkter som Lantmåteriverket vill att man skall ta fram. Det är alltså diametralt skilda uppfattningar mellan Lantmåteriverket och CFD. Så länge vi inte har ett bättre beslutsunderlag vill vi inte ta ställning till frågan om de skall sammanläggas eller inte. Därför kan jag inte hålla med Birger Andersson när han säger att vi är överens om att verken skall läggas samman. Vi skjuter på ställningstagandet tills regeringen kommer tillbaka med de frågor som handlar om kommunala huvudmannaskap och inskrivningsmyndigheterna. Då har vi förhoppningsvis fått ett så bra beslutsunderlag att vi kan ta ställning i denna fråga.

Anf. 54 BIRGER ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Det är riktigt, som Rune Evensson säger och som även jag har sagt tidigare, att vi i stort sett är överens när det gäller den centrala myndighetsorganisationen. Jag vill läsa direkt ur socialdemokraternas reservation. Jag tror att jag har uppfattat den rätt. Så här skriver socialdemokraterna: "Utskottet är med hänvisning till det ovan anförda inte nu berett förorda att Centralnämnden för fastighetsdata och Lantmåteriverket skall sammanföras."

Jag uppfattar det på det sättet – jag respekterar att vi kan ha olika uppfattningar – att ni tycker att vi bör vänta litet. Därefter är det dags för en sammanläggning. Så uppfattar jag innehållet i reservationen. Citatet kan inte, såvitt jag förstår, tolkas på annat sätt.

Sedan säger Rune Evensson att Centralnämnden för fastighetsdata är orolig när det gäller möjligheterna att ge service till en del intressenter. Man är orolig för att servicen skulle försämrats om man kommer under en gemensam ledning. Jag tror för min del att socialdemokraternas farhågor i det avseendet är överdrivna. Den nuvarande servicen till olika intressenter fungerar väl, såvitt jag kan förstå. Jag är övertygad om att god service kommer att kunna ges även i en sammanhållen central enhet.

Jag vill påminna om att det har varit en hel del uppvaktningar från olika håll. Det har varit en viss oenighet, olika synpunkter, vid de uppvaktningar som gjorts hos bostadsutskottet. Men bl.a. har de fackliga organisationerna från Lantmåteriverket klart understrukit att man ser väldigt positivt på sammanförandet av de två centrala enheterna.

*En ny organisation
för lantmåteri- och
fastighetsdataverk-
samhet m.m.*

Anf. 55 RUNE EVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara kort till Birger Andersson säga att det han läste upp ur vår reservation inte skall uppfattas som att vi redan har tagit ställning. Vi skjuter på ställningstagandet.

Däremot uppfattar jag och många med mig vad gäller sammanläggningen av Lantmäteriverket och CFD det så, att Lantmäteriverket haft stort inflytande när det gäller propositionens innehåll. Man kanske har lyssnat mer på det verket än på CFD.

Anf. 56 BIRGER ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Avslutningsvis vill jag säga att det för mig förefaller något egendomligt att vi skall ta ett halvt steg, att vi skall sammanföra enheterna på länsplanet och få en gemensam verksamhet. Jag ser det i sammanhanget som ganska så naturligt att vi även försöker bilda en central gemensam enhet. Jag tror att det snart kommer att visa sig att de organisatoriska förändringar som nu föreslås, och som riksdagen förhoppningsvis ställer sig bakom, är riktiga.

Anf. 57 Statsrådet GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Lantmäteri- och fastighetsdataverksamheten är en viktig del i infrastrukturen i Sverige. Fastighetsindelning utgör ett underlag för äganderätten och de rättsliga befogenheterna att utnyttja marken. Den är en av grundstenarna i marknadshushållningen och vårt demokratiska samhällssystem. Den utgör även en grund för samhällsplaneringen och miljöarbetet och det sakägar- och medborgarinflytande som lagstiftningssystemet bygger på. Det är därför som rättssäkerheten är så oerhört betydelsefull i dessa sammanhang. Jag tror inte att det är så olika uppfattningar härvidlag i riksdagen. Man måste skilja på myndighetsuppgifter och uppdragsverksamhet på ett tydligt sätt, så att ingen missuppfattar och tappar förtroendet för den här viktiga verksamheten.

Det svenska systemet med marklagstiftning, med fastighetsbildning och fastighetsregistrering samt geografisk information om landskapet i form av kartsystem m.m. väcker ett väldigt stort intresse utomlands. Den svenska regeringen ger stöd till bl.a. landskapsinformationsprojekt i utvecklingsländer och i länderna i Östeuropa. Ett institutionellt samarbete utvecklas vid Swede Survey kring rådgivning, utbildning samt utveckling av system och metoder. CFD och Lantmäteriverket i en gemensam organisation har samarbetat med Swede Survey det senaste året. Och det har visat sig gynna arbetet internationellt. Erfarenheterna av de genomförda samarbetsprojekten är väldigt positiva.

Jag hade för en tid sedan glädjen att vara i S:t Petersburg och få överlämna den första lagfarten i Ryssland till en lantbrukare, en lagfart vars tillkomst bygger på samarbete med ryska lantmätare och erfarenheter och teknik från Sverige.

I går hade vi på besök från Nepal ministern för landreformer och hans medhjälpare. Gästerna har varit och kommer att vara många som intresserat vill följa hela fastighetsbildningssystemet från beslutet om förrättning, själva

fastighetsregistreringen, inskrivningen och till panträttsverksamheten. Allt utgör egentligen en samlad institution i Sverige.

Propositionen bygger på att både de svenska kunderna och de utländska vill ha en samlad information om fastigheter. Såväl traditionellt skrivna uppgifter om fastigheter som uppgifter med geografisk anknytning efterfrågas. Sambanden mellan fastighetsfrågor och landskapsinformation är starka. Det har fått genomslag i propositionen på både central och lokal myndighetsnivå.

När vi i januari 1993 presenterade direktiven till utredningen om en organisationsöversyn möttes det initiativet väldigt positivt. Den nuvarande organisationen på t.ex. lantmäteriområdet är från början av 70-talet. CFD har nått fram till ett stadium där det kan finnas all anledning att se på dess verksamhet och på utvecklingsmöjligheterna hos både Lantmäteriverket och CFD samt på deras beröringspunkt.

Utredningen kom, helt i enlighet med direktiven, med förslag om en genomgripande förändring. Remissutfallet när det gäller den principiella lösningen var positivt. Men man kände stor oro för vad som skulle hända med den lokala organisationen, framför allt för inskrivningsmyndigheterna kopplade till tingsrätternas verksamhet. Den delen har inte tagits med, eftersom vi har lyssnat på vad remissinstanserna har sagt.

Men detta betyder inte att propositionen inte tar ett rejält steg för att förändra och framför allt utveckla verksamheten. Det är ju vad det hela handlar om. Som mark- och planminister har jag upptäckt att utvecklingen hämmas av att vi i dag har två organisationer. Utvecklingen kommer att befrämjas av samorganisationen.

Rune Evensson säger att CFD kommer att avskaffas. I så fall är det namnet CFD som avskaffas. Men det är inte fråga om verksamheten. Den kommer att vara kvar. Det är inte någon oviss framtid som CFD har framför sig. Man vet exakt vilka uppgifter man kommer att fortsätta att handlägga på precis samma sätt som förut. Det finns användare som är oroliga. De har fått en information om att det skall bli något annat slags ordning bara för att det är fråga om en samlad myndighet i stället för två myndigheter. Det blir inte mindre seriöst eller mindre integritet i utövandet av verksamheten bara för att de två delarna slås ihop.

Det är inte bara de nuvarande användarna som kommer att vara användare. Det låter som om det skulle vara fråga om något slags status quo-verksamhet som skall fortsätta precis som tidigare. Jag håller med om att det var väldigt bra att CFD lades in i en särskild organisation när det tekniska underlaget skulle byggas upp, dvs. basen i fastighetsregistret. Registret har kunnat arbetas fram i lugn och ro. Nu har en bas tagits fram. Den information som Fastighetsdata lägger in i systemet tas fram av andra myndigheter. En del myndigheter tar inte fram egen information, utan den förs in i systemet av bl.a. Lantmäteriet och inskrivningsmyndigheterna. På så sätt utvecklas systemet.

Nu har vi kommit till den punkten där miljöfrågorna kräver att vi fogar samman fastighetsinformation och landskapsbunden information. Den delen skall utvecklas. Detta anser man också på CFD, och även på Lantmäteriet. Kopplingen är oerhört stark, men den är inte utvecklad. Det går inte

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*En ny organisation
för lantmåteri- och
fastighetsdataverk-
samhet m.m.*

att säga att här tas ett visst område med för att få den starka kopplingen i den nuvarande verksamheten. Den kopplingen skall utvecklas i och med förändringen. Det finns stöd hos remissinstanserna för just den förändringen i organisationen. Det skapas en fristående myndighet som kan tillgodose användarna.

Det är kanske på sin plats att säga följande. Det har sagts att det skulle vara ett slag mot staden Gävle att slå ihop de två organisationerna. Det blir inte så. Däremot kommer sammanslagningen att möjliggöra en utveckling så att det kan bli en ökad sysselsättning med utgångspunkt i att det gemensamma området utvecklas. Jag hävdar bestämt att den utvecklingen inte är möjlig utan sammanslagningen. Jag säger inte detta bara därför att denna fråga utreds, utan det är min erfarenhet från dessa år. Jag har sett att Sverige har en stor möjlighet att internationellt lyfta upp det geografiska informationssystemets användbarhet, tillämpning och analyserna. Men detta förutsätter en sammanslagning av dessa två organisationer.

Jag är övertygad om att vi kommer att fortsätta att vara världsledande och att vi kommer att lyfta fram vår position som land. Jag tycker att både tidigare regeringar och denna regering ibland inte har gjort tillräckligt. Verksamheten i Sverige har ett grundmurat gott rykte.

I propositionen betonas att en decentraliserad organisation skall eftersträvas. Jag lyssnade så intensivt och beredvilligt på remissinstanserna och reaktionerna i riksdagen när det gäller inskrivningsmyndigheterna, därför att jag tycker att det är väsentligt att utvecklingen av den lokala organisationen ses över innan en förändring görs därvidlag. Organisationen skall kunna garantera den lokala befolkningen service från lantmäteri, inskrivningsmyndigheter, tingsrätter osv. Det är essentiellt att dessa myndigheter finns tillgängliga. Strävan är att ha en decentraliserad organisation. Den möjligheten blir än starkare. Vi kan t.o.m. förstärka den lokala organisationen med hjälp av denna sammanslagning.

Vi har lagt fram en principproposition. Lagstiftnings- och finansieringsfrågor kommer att tas upp till nästa riksmöte. Min förhoppning är naturligtvis att vi med utgångspunkt i en gemensam grund skall fortsätta att jobba med dessa frågor.

Anf. 58 RUNE EVENSSON (s) replik:

Herr talman! Först vill jag hålla med Birger Andersson att det är trevligt att se Görel Thurdin här i riksdagen och att hon deltar i denna debatt. Jag tror – men jag kan ha fel – att det är första gången ett statsråd är med i en bostadspolitisk debatt sedan valet 1991.

Jag håller med Görel Thurdin att vi har duktiga verk i Lantmäteriverket och Centralnämnden för fastighetsdata. Görel Thurdin säger att beställare inomlands och utomlands kräver att få en gemensam information. Detta är säkert rätt från Lantmäteriverkets synpunkt. Men CFD har en helt annan uppfattning. CFD säger att deras kunder inte vill ha denna produkt. De säger att det inte finns något intresse hos deras kunder av att få den sortens information. Om de tvingas få denna information är de beredda att "öppna eget" och skaffa fram den information de anser sig behöva på annat sätt.

Om det finns ett stort behov av denna produkt, kan det inte ensamt vara

ett skäl för att lägga samman verken. Den produkten måste ändå tas fram med hjälp av samarbete mellan de två verken.

Jag tycker att Görel Thuridins inlägg i stor utsträckning var ett inlägg för Lantmäteriverket. Jag sade tidigare i en replik till Birger Andersson att jag anser att starka lantmäteriintressen har varit med i ärendebehandlingen medan det andra verket inte har haft samma inflytande. Jag uppfattar det hela så.

Vi är inte för status quo. CFD har visat och visar en positiv utveckling. CFD är rädd för att utvecklingen skall avstanna om man tvingas att gå samman med Lantmäteriverket. Om det Görel Thuridin sade i sin oförblommerat positiva framställning av sammanslagningen stämmer, då skall naturligtvis verken läggas samman. På grund av de stora motsättningar som råder mellan verken anser vi inte att underlaget är så pass klart att vi kan ta ställning.

Det som Görel Thuridin sade i slutet av inlägget var bra, att vi skall ha den decentraliserade organisationen kvar, vilket utskottet uttalat. Det tycker jag att vi skall jobba för.

Anf. 59 Statsrådet GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Jag tror inte alls att det har varit någon skillnad i fråga om inflytandet i utredningen. Jag har inte fått några sådana signaler från utredaren Kjell Larsson, som Rune Evensson känner ganska väl. Man har snarare kommit med direkt motsatta uppfattningar från alla möjliga håll. När man vet att man skall utsättas för en förändring är det många i vårt land som tror att förändringarna alltid leder till något negativt. Men det är ju inte så, utan det leder ofta till någonting positivt.

Min positiva inställning och min, enligt Rune Evensson, oförblommerade attityd har vuxit fram utifrån min erfarenhet från omfattande internationellt arbete liksom arbete här på hemmaplan med dessa frågor. Det bottnar inte alls i någon extrem koppling till Lantmäteriverket, utan det bottnar i att jag ser möjligheterna till utveckling genom denna koppling. Utvecklingen har inte möjliggjorts riktigt ännu, därför att en konkurrenssituation uppstått mellan myndigheterna, eftersom man inte vet var gränsen går mellan dem. Detta framkommer tydligt när Rune Evensson säger att CFD har förklarat att man inte vill bilda någon egen organisation, om användarna frågar efter detta som han påstår att de inte frågar efter, eftersom det finns liknande information att erhålla från någon annan myndighet.

Denna diskussion visar att det kommer att bli överlappningar, otydligheter och hämmande av den utveckling som jag vill möjliggöra med denna förändring. Jag känner mig inte ett dugg orolig för den kritik som Rune Evensson framför, därför att jag känner att vi står på mycket stadig mark när vi skall genomföra förändringen. Jag vet inte om alla myndigheter och de som var berörda applåderade när förändringen i Boverket genomfördes.

Här handlar det om att vi politiskt ser till möjligheterna att ha bra strukturer. Vi vet att de personliga inställningarna i de berörda myndigheterna inte alltid befrämjar rätt utveckling i samhället. Därför fattar vi olika beslut som är kopplade till organisationsförändringar.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*En ny organisation
för lantmäteri- och
fastighetsdataverk-
samhet m.m.*

Anf. 60 RUNE EVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är inte negativ utan tvärtom positiv till förändringar. Vi politiker måste hela tiden jobba för att göra förändringar i det bestående. Gör man inte det, blir det ett stillastående.

Görel Thurdin säger att en möjlighet till en positiv utveckling för verken är en sammanslagning. Skulle det vara så, vilket jag inte håller för alldeles otroligt, vore det bra om bägge verken var överens om detta innan man tvingar samman dem. Det kommer att bli problem med produkter. Det kommer också att bli problem med samarbete, där vissa kommer att tjura – hur länge man håller på med det vet jag inte. Därför vore det bättre om man kunde avvakta något för att ta ställning när man får ett bättre beslutsunderlag.

Bankföreningen, som såvitt jag förstår är en stor kund hos CFD, har hotat att lämna CFD som kund om det går samman med Lantmäteriverket.

Jag vidhåller den uppfattning som vi har framfört i reservationen.

Anf. 61 Statsrådet GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Ju mer jag lyssnar på Rune Evensson, desto mer övertygad blir jag om fördelen med den förändrade organisationen.

Rune Evensson har framställt att det finns samarbetsproblem och problem med att få organisationen att fungera på ett bra sätt. Det enda sättet att överbrygga problemet är att ordna en samorganisation, så att man kan medverka till både goda relationer och en bra utveckling.

I Bankföreningen behöver de inte vara ett dugg bekymrade. De har ju möjlighet att få precis samma tjänster som tidigare, med samma integritet och samma effektivitet etc. Jag förstår inte riktigt kritiken i detta avseende och vet inte heller vad den bottnar i. En myndighet, oavsett om det är CFD, Lantmäteriverket eller en ny sammanslagen myndighet, får ju samma åläggande och ansvar och blir lika fristående som CFD är i dag. Det är ingen skillnad på en fristående myndighet i det ena eller det andra fallet, vilket man försöker hävda.

Vi skall komma ihåg att Lantmäteriverket utsätts för stora förändringar, oavsett om det ena eller det andra sker. Det gäller då att det kan klara av att möta förändringarna, när vi nu skall dela upp myndighetsåtaganden och uppdragsverksamhet. Jag tror att det är nyttigt att ta diskussionerna och är övertygad om att vi kommer att få en väl fungerande organisation efter dagens beslut.

Anf. 62 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Först vill jag önska statsrådet välkommen till debatten. Jag är kanske den som i kammaren har varit mest kritisk mot att inga statsråd har deltagit i bostadsdebatterna. Därför är det trevligt att vi nu äntligen, under denna debatt, har ett statsråd här.

Jag vill inleda med något som jag finner litet märkligt i det politiska systemet. Det finns de som är förvånade över att man inte står fast vid den ståndpunkt som man intagit före utskottsarbetet. Det skulle i så fall betyda att utskottsarbetet vore tämligen meningslöst. Jag trodde faktiskt att utskottsar-

betet var till för att man skulle fördjupa sig i ärendena och skaffa sig ytterligare kunskap för att därefter fatta ett slutgiltigt beslut.

Rune Evensson yvade sig och använde olika, något ovanliga uttryck såsom Jenevallska nyckel osv. Jag känner mig närmast hedrad av den kritiken. Jag tror att politiken skulle må ganska bra av att det fanns personer som kanske litet oftare vågade ändra uppfattning när ny information framkommer.

Alla som arbetar i riksdagen vet väl att de resurser som en enskild riksdagsman har för att i förväg sätta sig in i ärendena är tämligen begränsade. Ju mindre ett parti är, desto mer begränsade resurser har det. I det normala utskottsarbetet består de båda grupperingarna av 15–20 personer som har att arbeta med ärendena medan det i vårt parti är en à två personer som utför samma arbete.

Regeringen har lagt fram 66 propositioner, tror jag det var, under de senaste två månaderna. Av dessa föll 14 på min lott. Det är inte särskilt mycket tid och inte särskilt stora resurser som man har för att tränga in i ärendena. När man skriver motionerna är det propositionen som man har att utgå från. Det är alltså propositionen som skall värderas när man skriver en motion.

Men systemet får väl inte vara så till den milda grad stelbent att det man har sagt i form av en motion som läggs på utskottets bord obetingat skall utgöra det slutliga beslutet? Vad är det då för mening med att ha utskott? Då kan vi ju lägga ned dem och utgå ifrån att det som vi skriver i förväg skall gälla. Nej, jag tror att det politiska arbetet skulle må väl av att man litet oftare vågade ändra det som har sagts i förväg.

I själva sakfrågan har jag blivit helt övertygad om att vi aldrig hade fått något samarbete mellan CFD och Lantmäteriverket om vi hade stått fast vid det vi sade från början, nämligen att CFD skulle förbli orört.

Det är det som är problemet, och det tydliggjordes mycket väl när jag gjorde det kanske något ovanliga och sammanförde de två generaldirektörerna för att få ett gemensamt besked ifrån dem om huruvida detta skulle kunna fungera och leda till en framtida samordning. Detta är också orsaken till förändringen. Om vi inte hade ändrat vår inställning skulle vi gemensamt ha begått ett stort misstag. Det tror jag att Rune Evensson framöver kommer att kunna bekräfta.

LMV och CFD har genom ett gemensamt bolag utfört vissa arbeten i Ryssland och kunnat konstatera en stor framgång. En samordning mellan dessa två olika system fungerade alldeles utmärkt i detta projekt i Ryssland. Då är det väl ganska märkligt att man inte skall kunna åstadkomma samma sak på hemmaplan?

Denna sammanslagning är alltså en nödvändighet. Men varför har det blivit så här? Jo, vi har haft en mycket skicklig lobbyist i generaldirektören för CFD. På ett mycket effektivt sätt har han bedrivit en lobbyingsverksamhet och fått aktörerna omkring sig att i stort sett bekräfta vad han påstår.

Häromdagen blev jag uppringd av VD:n för Bankföreningen. Hon bekräftade i stort sett mina påståenden och hade, efter vad jag kunde förstå, en helt annan syn på det hela efter samtalet med mig. Visst är det bra och nödvändigt med lobbying, men det haltar ibland när den ena parten är duktigare på det än den andra.

Jag är alltså helt övertygad om att detta kommer att fungera bra. Och var-

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*En ny organisation
för lantmåteri- och
fastighetsdataverk-
samhet m.m.*

för skulle produkten från CFD – som är en bra produkt – bli sämre av att man genomför denna sammanslagning? Verksamheten kommer ju att fortsätta på samma fina sätt som tidigare. Skillnaden är att CFD inte längre är en egen myndighet utan en stor och betydelsefull avdelning i ett annat verk.

Om man skall förenkla det litet grand kan man säga att den samordning som man talar om egentligen sker per kabel, eftersom det är fråga om datasystem. Det finns ju redan hos LMV ett utvecklat datasystem för kartering och den delen av landskapsinformationen, som naturligtvis skall samordnas med det andra.

Några menar att det övriga då blir sämre. Hur i herrans namn skulle det kunna bli sämre av att man får tillgång till mer data? Om man påstår det vet man inte särskilt mycket om hur datateknik fungerar över huvud taget. Man använder ju bara den information som man för tillfället behöver.

Jag är övertygad om att även Bankföreningens kunder framöver kommer att efterfråga den utökade informationen, när de väl får klart för sig vad de kan få. Men de behöver inte få mer information än de vill ha. Om de bara vill ha det som de får i dag, så kommer de att få det på samma fina sätt som nu.

I likhet med statsrådet tror jag att detta kan bli en mycket intressant försäljningsprodukt för svensk myndighetsutövning och byråkrati. Det kan faktiskt bli en exportprodukt. Efter vad jag har förstått av det som jag har tagit del av finns det stora möjligheter för den nya sammanslagna organisationen att få uppdraget att bygga upp hela systemet i Ryssland. Det handlar om 2 500 områden, och man har gjort ett lyckosamt första försök.

Statsrådet nämnde också Nepal. Det har jag inte hört något om förut, men jag är övertygad om att Sverige ligger långt framme i detta avseende. Genom att knyta ihop dessa datasystem kommer man att få ytterligare värdefulla produkter.

Det är något märkligt att man på CFD slår sig för bröstet för att man har gjort något väldigt bra. Det har man gjort – det skall vi inte ta ifrån dem. Men faktum är att Lantmäteriverket tillhandahåller merparten av den information som CFD sedan säljer.

Detta kan alltså bara bli bra, och det finns ingen anledning för personalen på CFD att oroa sig. De kommer att kunna fortsätta på samma fina sätt, och de kommer att få utökade arbetsuppgifter. Förmodligen kommer personalstyrkan att växa.

Man skulle kunna tala mycket och länge om detta, men jag tror att jag nöjer mig med detta, herr talman. Slutligen vill jag yrka bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationen och meningsyttringen.

Anf. 63 RUNE EVENSSON (s) replik:

Herr talman! Bo G Jenevall talade om hur man arbetar i ett utskott, och det var kanske inte så mycket som var rätt av det. I utskottet lägger varje parti fram sin uppfattning, antingen som regering i form av en proposition eller som opposition i form av motioner. Så har vi gjort även i detta fall.

En av motionerna var skriven av Bo G Jenevall, och han yrkade på samma sätt som vi socialdemokrater. På så sätt blev det i utskottet en majoritet om

8 röster för att inte slå samman dessa verk, mot 7 röster för regeringens förslag.

När förslagen har lagts fram i utskottet finns det sedan möjligheter att förhandla, diskutera och jämka sig samman. Men det var inte alls frågan om detta i det här fallet. Bo G Jenevall har ju bytt fot fullständigt, och han stod t.o.m. här i talarstolen och var stolt över det.

Som argument för att slå samman verken tog han ett exempel på hur bra CFD och Lantmäteriverket samarbetade i Ryssland, eller om det var i Nepal eller någon annanstans. Men jag menar att detta inte är ett skäl för sammanslagning – tvärtom! Det fungerar ju alldeles utmärkt ändå! Jag begriper inte varför det skulle vara ett skäl för sammanslagning.

Det finns människor som har ovanan att lyssna till den de sist pratade med. Uppenbarligen är Bo G Jenevall en av dem. Jag hade med spänd förväntan sett fram emot dagens debatt om Jenevall hade talat med ytterligare någon person sedan utskottssammanträdet. Men det har han tydligen inte gjort, och därför har han samma uppfattning i dag.

Bo G Jenevall har tydligen ringt upp de båda generaldirektörerna och kallat dem till sig för att visa att han har en viss makt – han är ju den 15:e personen i utskottet när det står 7–7. Generaldirektörerna fick släppa allt de hade för händer där de satt i viktiga sammanträden och åka för att träffa Jenevall. Som genom ett trollslag skulle han försöka avgöra hela denna fråga. Efter diskussionen med dem bytte Jenevall fot med en nyck.

Det är inte bra för riksdagens anseende eller för den allsidiga och seriösa behandlingen av ärendena att vingelpettrar som Bo G Jenevall och Ny demokrati i övrigt skall få avgöra så viktiga frågor.

Anf. 64 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Jag tycker nog att det som Rune Evensson sade talar för sig självt, men inte mot mig.

Jag tycker som den jag sist talade med, sade Rune Evensson. Jag talade faktiskt sist med de båda generaldirektörerna samtidigt. Jag lyssnade på bådas åsikter och ställde kompletterande frågor till dem för att få ett bra underlag för ett slutligt ställningstagande.

Rune Evensson, ställningstagandet var *mycket* enkelt när man väl hade tillgång till informationen.

Det är faktiskt inte jag som har ringt upp generaldirektörerna och bett att få träffa dem, utan de har sökt kontakt med mig för att informera. Eftersom jag fick olika besked i samma fråga från båda återstod det för mig i slutskedet bara att be bägge komma, så att jag kunde lyssna på båda samtidigt och diskutera frågan på en och samma plats. På det sättet var det möjligt att diskutera argumenten fram och tillbaka. Jag tycker att det är klokt att göra så.

Jag tror att vi i framtiden kommer att se andra sätt att behandla olika frågor. Det gäller även i politiken. Det är för stelbent som det nu är.

Så länge man eventuellt ändrar sig under utskottsarbetet – före justeringen – tycker jag att det ligger helt i linje med det arbete som man skall göra. De preliminära ställningstagandena är till för att kanslierna skall få rimlig tid på sig att förbereda skrivningarna i betänkandena. Så länge man

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*En ny organisation
för lantmåteri- och
fastighetsdataverk-
samhet m.m.*

tar ställning innan betänkandet föreligger ryms det alltså väl inom det politiska systemet.

Anf. 65 RUNE EVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag avser inte att förlänga debatten särskilt mycket mera genom att föra en meningslös debatt med Bo G Jenevall.

Bo G Jenevall säger att han har lyssnat på de två generaldirektörerna och att han därefter tog ställning för den ene. Men vem lyssnade Bo G Jenevall på när han skrev sin motion?

Anf. 66 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! När jag skrev min motion utgick jag från betänkandet. De som vid den tidpunkten var de enda som hade bibringat mig information, utöver den information som jag fick genom betänkandet, var just CFD som bedrev en mycket omfattande och tydligen också givande lobbying.

Den andra sidan här blev aktuell långt efter det att motionerna var lämnade och behandlingen hade börjat. Men jag är glad över att jag fick möjlighet att fördjupa mig i ärendet. Jag är nämligen helt övertygad om att det därigenom blev ett bra beslut – precis som för något år sedan när det gällde ett beslut av liknande karaktär och som också rörde Gävle.

Anf. 67 LEIF BERGDAHL (nyd):

Herr talman! Det är tydligen dags att redovisa bevekelsegrunder för olika ställningstaganden. Det kan väl vara bra att man gör det någon gång. För min del startade det hela med att jag fick reda på att avstyckning av en tomt kostar inte mindre än 12 000 kr. Först trodde jag inte att det var sant. Jag ringde därför upp Lantmäteriverket och talade med vice generaldirektören – generaldirektören var inte anträffbar. Jag frågade hur det kan komma sig att det kostar så fruktansvärt mycket – det rör sig ju om oerhört stora belopp. Själv var jag med om en avstyckning på 50-talet, och då var det fråga om hundralappar. Sett till prisutvecklingen har priserna på lantmäteriområdet stigit kraftigare t.o.m. jämfört med klippning hos frisör.

Det hela nystades alltså upp. Det här tyckte jag var en mycket intressant fråga. Man håller på med en omorganisation av hela systemet. Jag undrade för mig själv: Kan det här månnstro leda till att det blir billigare för folk? Vi är ju till för att tillvarata folkets intressen. Det är inte fråga om att organisera hit eller dit, utan det är alltså svenska folket som vi företräder. Det enda man pratar om, i alla fall är det så i Norrbotten, är att det är så dyrt med Lantmäteriets tjänster.

Svenskt lantmäteriväsende har mycket stolta traditioner. Jag har studerat kartor från Tyskland, och det visar sig att det är över svenska områden som det egentligen finns riktiga kartor från 1600- och 1700-talet.

Lantmäteriet är en organisation som i stor utsträckning har kunnat vidmakthålla ett mycket decentraliserat kontorsnät, vilket har stor betydelse för befolkningen. Man känner lantmätaren och vet hur denne tänker. Lantmätaren förstår folks synpunkter när de går till denne.

Det här har varit ett komplement till fastighetsbildningsverksamheten. Framgångsrikt har en uppdragsverksamhet utvecklats för de små och medel-

stora kommunerna. Den här utvecklingen har skett i enlighet med statsmakternas inriktning.

Jag menar att det i dag finns behov av att tydligare skilja mellan myndighetsutövning och uppdragsverksamhet. De övergripande principerna i propositionen i detta avseende tycker jag är bra. Jag tillstyrker på den punkten.

Vidare konstaterar jag med stor tillfredsställelse att man beträffande omorganisationen, såvitt jag förstår efter att ha haft samtal med olika personer som är insatta i dessa frågor, i huvudsak kan behålla det decentraliserade kontorsnätet. Men det är viktigt att man beaktar att synergierna i dagens system i största möjliga utsträckning kan bevaras och att genomförda regionalpolitiska satsningar ges möjlighet till fortsatt utveckling i enlighet med de mål som har satts upp.

Den utvärdering som gjordes inom ramen för Lantmäteriets fleråriga anslagsframställning 1994 visar på att gjorda satsningar har fungerat väl. På många orter i glesbygden har det varit väldigt betydelsefulla satsningar – exempelvis Kiruna, Luleå, Lycksele, Ånge och Karlskrona nämns i detta sammanhang.

Jag konstaterar att det med dagens utveckling inom informationsteknologin finns stora möjligheter till ytterligare spridning av Lantmäteriets s.k. statsuppdrag – dvs. produktion av kartor och medverkan i geografiska databaser. Man kan här tala om lämplig spridning, produktion, lagring, åjourhållning och distribution av geografisk information samt om drifts- och distributionsuppgifter inom fastighetsdatasystemet. Här finns det stora samordningsfördelar att vinna om t.ex. sådana databaser samlokaliseras med det planerade miljödatacentrumet i Kiruna. Nu kommer vi alltså in på Norrbotten.

Lantmäteriet i Norrbotten bedriver tillsammans med Swede Survey verksamhet i Murmanskregionen, i Karelen, i Archangelskområdet och på Kola-halvön. Samarbetet mellan Tornedalen och Ryssland är inte något nytt. Mina förfäder var birkarlar. En av dem hade affärsverksamhet inom ett område som sträckte sig ända upp till Kolahalvön och Murmanskområdet. Det är alltså mycket gamla traditioner som nu har återupptagits. Tydligt är det, som Bo G Jenevall här nämnde, fråga om så stora möjligheter i framtiden att vi kan medverka till att få ordning på det ryska systemet när det gäller lantmäteriväsendet.

Sammanfattningsvis tillstyrker jag propositionen. Jag tycker att förslagen är bra. Jag hoppas att det här leder till något lägre priser för människor. Inte vet jag om det går, men man kunde väl se över detta och undersöka om det inte går att förenkla förfarandet. Det viktiga är att inriktningen bör vara att med hjälp av modern informationsteknologi ytterligare sprida arbetet med det s.k. statsuppdraget. En sådan spridning bör ske så att man därmed stöder en fortsatt utveckling av en decentraliserad lantmäteriorganisation för både myndighets- och uppdragsverksamhet. Dessutom skall regionalpolitiskt betydelsefulla organisationsdelar ges en regional styrning. Där tycker jag att man skall överväga att bolagisera denna uppdragsverksamhet regionalt, så att man kan styra det här från de olika länen.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*En ny organisation
för lantmäteri- och
fastighetsdataverk-
samhet m.m.*

Anf. 68 LENNART ROHDIN (fp):

Herr talman! Frågan om den organisatoriska hemvisten för inskrivningsverksamheten har stötts och blötts alltsedan början av 70-talet. Det har i särskilt hög grad gällt de senaste åren, vilket har skapat både en onödig och en betydande oro ute i verksamheten.

Inskrivningsverksamheten är, som sagt, sedan länge knuten till domstolarna. Men förslag har vid upprepade tillfällen framlagts om att skilja bort inskrivningsverksamheten från domstolarna. Särskilt när det gäller de mindre tingsrätterna har inskrivningsverksamheten varit en värdefull, stabiliserande och av allmänheten mycket uppskattad faktor. En organisatorisk åtskillnad skulle dramatiskt kunna underminera grundvalen för flera små tingsrätter.

Bakom förslagen att organisatoriskt skilja verksamheterna ligger tydligen något slags organisationsetetiskt tänkande. Det är tydligen stötande att två så till karaktären olika verksamheter samverkar inom samma organisationsstruktur. Från centrala instansnivåer ger man uppenbarligen inte upp tanken att få till stånd en organisationsschematisk renodling.

Herr talman! I den senaste i raden av utredningar behandlar Lantmäteri- och inskrivningsutredningen i sitt principbetänkande frågan ännu en gång. Som så många gånger förut konstaterar utredningen att verksamheten i sin nuvarande form fungerar utmärkt. Några behov utifrån verksamheten av organisatoriska förändringar föreligger inte. Och, tro det eller ej, trots detta föreslår utredningen att verksamheten skall skiljas från domstolarna. Skälen är dels de organisationsetetiska, dels att tidpunkten kan vara lämplig.

Då inga väsentliga skäl utifrån verksamheten redovisats, avstår regeringen i nu föreliggande proposition från att föreslå en organisatorisk förändring. Så långt är allt väl. Men regeringen redovisar ändå som sin bedömning att inskrivningsverksamheten på sikt bör föras samman med fastighetsbildningen och fastighetsregistreringen. Skälet är återigen säkerligen det övergripande principiella synsättet ovanifrån att domstolarnas verksamhet så långt möjligt bör renodlas.

Då inga bärande skäl utifrån verksamheten med inskrivning framförts för en organisatorisk förändring, utan verksamheten tvärtom är en viktig del av samhällets lokala service till medborgarna och en organisatorisk åtskillnad skulle kunna riskera de små tingsrätterna, borde frågan om att skilja verksamheten från domstolarna avföras från dagordningen.

Herr talman! Det här är bakgrunden till min och ett par andra motioner i samma riktning. Ett enhälligt utskott försöker nu slingra sig ur genom att påstå att det är motionerna som initierat att riksdagen skall uttala sig om vad som skall gälla fortsättningsvis. Man säger att frågan måste få prövas när den blir aktuell.

Javisst. Och det är ju precis därför som det är så märkligt att regeringen i sin proposition redovisar som sin bedömning om inskrivningsmyndigheten att den "på sikt bör föras samman med fastighetsbildningen och fastighetsregistreringen". Utskottet anser sig inte berett att förorda att riksdagen gör ett uttalande om den framtida situationen och ansluter sig, tro det eller ej, till regeringens proposition samt avstyrker motionerna.

Att regeringen inte kan bespara sig denna knäpp på näsan på alla de små

och väl fungerande tingsrätterna med sina inskrivningsmyndigheter är, förmodar jag, bara ett uttryck för besvikelse över att frågan hittills avförts varje gång den prövats. Det bör ske igen.

Utskottet spelar med i regeringens småaktiga och kitsliga spel. Som motionerna och Lars Werner i sin meningsyttring visat saknas sakskalet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till Lars Werners meningsyttring.

Anf. 69 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Jag vill med anledning av Lennart Rohdins anförande nämna att jag tycker att det är synd att regeringen inte redan vid denna tidpunkt också har fått med inskrivningsmyndigheterna. Den framtida utvecklingen måste ju innebära att även inskrivningsmyndigheterna kommer att beröras. Man kan inte stoppa utveckling. Man kan inte alltid bli kvar vid det gamla. Jag tror att det verkliga skälet till att man inte tar tag i detta nu är att det är valår. Jag hoppas verkligen att man tar tag i denna fråga så snart som möjligt under nästa riksmöte.

Anf. 70 LENNART ROHDIN (fp) replik:

Herr talman! Jag befarar att Bo G Jenevall har rätt i sin fundering om skälet till att frågan inte tas upp. Till skillnad från Bo G Jenevall ser jag inte alltid centralisering som något positivt och som en nödvändig utveckling. Vi ser många exempel ute i landet på att de små tingsrätterna, för att rädda servicen i glesbygden, i stället för att centralisera försöker att åstadkomma samverkan mellan statliga och andra myndigheter och även med banker och liknande inrättningar som tidigare har agerat var och en för sig.

Detta visar att utvecklingen kan leda till att man inte behöver hålla sig till gamla, renodlade organisationsstrukturer. Det går att vara pragmatisk och att komma fram till samarbetsformer. En fortsatt samlokalisering av inskrivningsmyndigheter och tingsrätter skulle inte på något sätt strida mot en sådan utveckling.

Anf. 71 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Inte centralisering men rationalisering. Jag tror inte att vi kommer ifrån en rationalisering, och det behöver inte ligga något negativt i det. Eftersom Lantmäteriverkets nya organisation verkligen skall vara decentraliserad, kanske mer än många andra organs, tror jag att man kan komma fram till en praktisk lösning.

Jag är inte särskilt väl insatt i Domstolsverkets förhållanden och ger mig därför nu kanske ut på tunn is, men jag vill ändå säga att det inte får vara så att denna typ av verksamhet skall vara en förutsättning för att tingsrätterna skall få finnas kvar.

Anf. 72 LENNART ROHDIN (fp) replik:

Herr talman! Bo G Jenevall har ju tidigare i debatten urskuldats sig med att man inte kan sätta sig in i precis hur mycket som helst, och det har jag förståelse för. Visst kan det vara bra med rationalisering, även om det ordet många gånger används som täckord just för centralisering. Men om man läser Lantmäteri- och inskrivningsutredningens principbetänkande och stude-

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*En ny organisation
för lantmäteri- och
fastighetsdataverk-
samhet m.m.*

rar vad den som lagt fram utredningens förslag skriver, finner man att denne inte kan redovisa några skäl utifrån inskrivningsverksamheten vilka på något speciellt tungt sätt talar för en förändring.

En rationalisering måste väl utgå från verksamhetens behov och skall inte grundas på något som är störande i ett slags ovanifrånperspektiv. Det har varit det grundläggande skälet till att man vid upprepade tillfällen har försökt att renodla verksamheten i domstolarna och lyfta ut inskrivningsverksamheten. Så länge verksamheten själv inte föranleder ett behov av förändringar är det inte en rationalisering att centralisera.

Anf. 73 Statsrådet GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Jag vill med anledning av Lennart Rohdins inlägg säga att det från regeringens sida inte visats någon småaktighet i hanteringen av dessa frågor. Som jag beskrev i mitt inledningsanförande har vi sett fastighetsbildningsområdet som en helhet. Men diskussionen är ju inte avförd med denna proposition. Det låter som om Lennart Rohdin skulle ha kastat in handduken och nu genomgår något slags sorgearbete, men det handlar inte om det.

Vi har inte konkret föreslagit hur detta skall se ut. Inskrivningsmyndigheterna är fortlöpande utsatta för en teknisk förändring som påverkar dem i allra högsta grad, också i deras lokala verksamhet.

En anledning till att vi inte har lagt fram ett sådant förslag är denna förändringsprocess. Därtill kommer att vi måste ha en decentraliserad organisation och måste kunna tillgodose behovet av den service som folket kan kräva lokalt. Jag håller med Lennart Rohdin om att detta inte var ordentligt penetrerat i utredningen.

Jag tycker att vi har haft en upplysande och bra debatt här i kammaren i dag. Vi har i den berört myndighetsområden som ibland inte lyfts fram i massmedierna på ett sätt som motsvarar deras betydelse i samhällsarbetet. Det har varit en bra diskussion bl.a. om inskrivningsmyndigheterna. Den politiska viljeinriktningen kommer sedan att avgöra om det blir en decentraliserad organisation och om man vill tillgodose de lokala servicebehoven på olika områden.

Vi kan här se två olika frågeställningar: dels tillgodoseendet av behoven på det lokala planet, dels huruvida verksamheten skall ligga under domstolarna eller inte. Som Lennart Rohdin helt riktigt säger är dessa båda frågeställningar grundläggande. Förhoppningsvis skall vi lösa dessa frågor i en öppen och bra debatt.

Anf. 74 LENNART ROHDIN (fp) replik:

Herr talman! Låt mig börja med att säga att jag noterade med tillfredsställelse och inte helt oväntat att statsrådet Thurdin inte berörde den här frågan i sitt anförande från talarstolen. Jag vill inte heller i onödan provocera statsrådet Thurdin till att argumentera i frågan, eftersom jag inte tror att det i första hand är därifrån formuleringarna i propositionen och de upprepade propoäerna kommer. Det finns ju andra departement som har drivit frågan om renodling av tingsrätternas verksamhet väsentligt hårdare och mycket mera envist.

Men det jag reagerar mot är att varje gång frågan om tingsrätternas verksamhet och samlokalisering med inskrivningsmyndigheterna har avförts från dagordningen och man drar en suck av lättnad ute i verksamheterna och känner att man nu kan börja arbeta ostört, då kommer det en ny formulering i en proposition, från ett statsråd eller från någon regeringen närstående som återigen upplivar oron. Det är detta som jag tycker är onödigt.

Vad jag reagerade på var att det som regeringen säger i propositionen kunde ha varit osagt. Det hade inte förändrat beslutet i dag.

Anf. 75 HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Birger Andersson tyckte att vi i oppositionen, som ofta har skälig anledning att kritisera att inte statsråden är här, borde uttala vår tillfredsställelse när de är här. Jag uppträder nu som motionär och inte som företrädare för vare sig utskottet eller oppositionen i sin helhet, men låt mig ändå säga att vi självfallet uppskattar att statsrådet är här och också engagerat försvarar sin proposition.

Jag skulle kunna gå ett steg längre och säga att eftersom Görel Thurdin har övertagit många av de arbetsuppgifter jag tidigare själv svarat för, har jag med stort intresse följt hennes verksamhet och med utomordentlig tillfredsställelse konstaterat att de tankegångar som vi tidigare arbetade efter i stor utsträckning har fullföljts och förverkligats och vidareutvecklats av Görel Thurdin.

Därför tycker jag att det är särskilt beklagligt när jag i en fråga av den här karaktären måste redovisa gentemot propositionen diametralt motsatta uppfattningar, vilket framgår av den motion som jag har väckt.

Orsaken till det är att jag anser att statsrådet i det här ärendet antingen har fått felaktiga råd eller själv blivit felinformerad. Situationen är inte den att utvecklingen går i den riktningen att skälen för en sammanläggning av Lantmäteriverket och Fastighetsdata ökar. Sanningen är att de minskar hela tiden. Verken utvecklar sig i olika riktningar.

Fastighetsdata, som från början var tänkt att kunna avvecklas i mitten av 90-talet, därför att fastighetsregisterverksamheten då skulle vara avslutad, har efter varje prövning kunnat konstatera att man har utvecklat sig åt ett annat håll och skapat nya verksamhetsgrenar, deltagit i mycket konstruktivt utvecklingsarbete. I dag är det 17 av Fastighetsdatas 200 anställda som sysslar med fastighetsregistrering och resten med uppgifter som legat utanför det som konstituerade att vi en gång bildade Fastighetsdata.

Det finns ingen utveckling som innebär att skälen för en sammanläggning av dessa verk ökar. Den landskapsinformation som det talas så väldigt mycket om från Lantmäteriverkets sida och även i propositionen handlar ytterst litet om att nyttiggöra sig av den fastighetsregistrering som finns på Fastighetsdata. Det handlar om att dra upp riktlinjer för hur man skall dra vägar och järnvägar och liknande ting och lokalisera dem rätt.

Om det nu ändå skulle vara så att man för denna landskapsinformation har stort behov av de register som finns på Fastighetsdata, begriper jag inte varför inte, med modern teknik, två myndigheter som är fysiskt samlokaliserade skulle kunna föra över den information som behövs utan att slå ihop två verk som har helt olika utvecklingsinriktningar.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*En ny organisation
för lantmäteri- och
fastighetsdataverk-
samhet m.m.*

När det gäller Fastighetsdata ser vi bara början på en utveckling. Verksamheten kan bli utomordentligt omfattande och betydelsefull. Vi är bara i början. Nya finansieringsprinciper och annat gör att de stora fastighetsbolagen kan vilja sälja ut hela kvoter av fastigheter och behöver nya informationer. Och Lantmäteriverket får försöka att utveckla sina verksamhetsgrenar.

Jag har, som Görel Thurdin väl vet, följt de här verken i tio år, och jag har tyckt att de har varit två utomordentligt bra och välskötta myndigheter. De har försökt anpassa sig till en ny verklighet. När byggandet har gått ner och lantmäteriet har fått litet att göra, har de försökt hitta annat att arbeta med. Genom att vi kunde ge dem pengar till att upprätta en nationalatlas har det gått att fortsätta. Lantmäteriverket har legat i frontlinjen av den tekniska utvecklingen, liksom Fastighetsdata.

Att det är en felaktig organisation, som kommer att vara till skada både för Lantmäteriverket och för Fastighetsdata, att lägga samman de här myndigheterna, är jag alldeles övertygad om. Annars hade jag inte motionerat i frågan.

Jag skall inte ta upp alla de punkter som har redovisats här, om myndighetsutövningen t.ex. Jag tycker också att det är bra att skilja på myndighetsutövning och uppdragsverksamhet, men vad finns det för myndighetsutövning i Fastighetsdata? Myndighetsutövningen finns på Lantmäteriverket, och att den skall skiljas från uppdragsverksamheten kan jag gott förstå.

Om det är så som statsrådet säger, att man har behov av tätare samarbete för att utveckla ny verksamhet inom ett för Lantmäteriverket och Fastighetsdata gemensamt område, vore det i så fall klokt att göra det i form av ett gemensamt utvecklingsbolag. Det har visat sig, som här har sagts, att det har gått bra att utveckla verksamheten på utlandsmarknaden i form av ett särskilt bolag. Man skulle kunna skapa ett gemensamt utvecklingsbolag, om det behövs för att uppnå ökad effektivitet eller ökad service åt kunderna.

Jag är ganska övertygad att om vi hade haft möjlighet till diskussioner före propositionen, hade det gått att hitta en lösning som kunnat tillfredsställa de allra flesta.

Sedan vill jag bara säga till Bo G Jenevall att jag tycker att det var en snygg reträtt han gjorde från sin ståndpunkt. Jag förstår gott att trycket har varit hårt på Bo G Jenevall, och han retirerade på ett utomordentligt snyggt sätt. Men när han beträffande inskrivningsmyndigheterna säger att vi inte kan stoppa utvecklingen, vill jag ändå ge Bo G Jenevall rådet att det är klokt att ta reda på vad som är utveckling eller inte. Frågan är om vi skall utveckla ett samhälle för att tillfredsställa datasystemen eller om vi skall använda datasystemen för att utveckla det samhälle vi vill ha.

Anf. 76 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Här har vi en av de få punkter där Hans Gustafsson och jag har varit oeniga under åren vi har suttit tillsammans i riksdagen, om vi bortser från rent ideologiska frågor. Men vi är faktiskt oense på den här punkten.

Jag har den allra största respekt för Hans Gustafsson i allmänhet och naturligtvis i sådana här frågor i synnerhet, eftersom han är gammal bostadsminister. Men det ändrar inte min ståndpunkt. Det jag sade förut var inte att

betrakta som någon form av reträtt, utan det är faktiskt den uppfattning som en fördjupning i ärendet har gett mig.

Sedan vill jag ge Hans Gustafsson rätt på en punkt. Jag är mycket dåligt insatt i det här med inskrivningsmyndigheterna, och det sade jag också i min tidigare replik. Så min uppfattning därvidlag är kanske mindre välgrundad, men man måste ändå titta på allting för att se om man kan göra det bättre. Det var min utgångspunkt när jag gick in i den debatten. Men i huvudfrågan är det min bestämda uppfattning i sak som jag har redovisat.

Anf. 77 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill gärna säga till Bo G Jenevall en sak till som har anknytning till den diskussion vi för. Bo G Jenevall gjorde gällande att Fastighetsdata på den här punkten hade bedrivit en osedvanlig lobbyverksamhet.

Jag tror att man skall konstatera att det är myndigheternas och verkens skyldighet att bedriva en lobbyverksamhet för att tillvarata synpunkter och intressen i de frågor de är berörda av.

När det gäller lobbyverksamhetens fördelning vill jag säga följande. Jag har haft en omfattande brevväxling med Lantmäteriverket. Jag har blivit uppringd av överlantmätare. Jag har hört diskussioner från olika håll. Jag tror att vi kan sluta den diskussionen.

Myndigheterna har arbetat för det som de anser är rätt och riktigt och som gagnar både dem och samhället. Då är de lika goda.

Anf. 78 BO G JENEVALL (nyd) replik:

Herr talman! Om Hans Gustafsson uppfattar mig på det viset måste jag ha varit otydlig. Självfallet skall de "lobba" för sina idéer. Det jag sade var egentligen att de har varit osedvanligt duktiga i sin lobbying. Jag har inte ifrågasatt lobbyingen. Jag sade bara att de har varit väldigt duktiga.

Om jag går tillbaka till sakfrågan en gång till vill jag säga att jag inte förstår varför CFD och dess arbete på något vis skulle bli sämre av att man så att säga kopplar ihop myndigheten per kabel med LMV. Det har jag svårt att inse.

Anf. 79 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag är litet skrovlig i rösten, men gårdagskvällen var ju avsedd för festligheter. Det hänger efter.

I övrigt vill jag säga att vår målsättning inte är att försöka undersöka varför det skulle bli sämre utan att undersöka hur det kan bli bättre. Det kan inte ledas i bevis att det blir bättre av att sammanlägga dessa två verk som har två olika utvecklingsinriktningar. Beröringspunkterna mellan de båda verken blir mindre och mindre, och de rör sig åt olika håll. Det är det som är skillnaden.

Jag kan försäkra Bo G Jenevall – det är min bestämda övertygelse – att det när det gäller de nya verksamhetsgrenar som Fastighetsdata har utvecklat och håller på att utveckla finns en oerhörd potential för en fortsatt utveckling. Men den utvecklingen sker ju inte i samband med den utveckling som sker i Lantmäteriverket.

Om det nu finns uppgifter där Lantmäteriverket och Fastighetsdata tange-

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*En ny organisation
för lantmäteri- och
fastighetsdataverk-
samhet m.m.*

rar varandra tycker jag att vi skall undersöka vilka möjligheter vi har att tillgodose behovet även med självständiga myndigheter, t.ex. genom ett gemensamt utvecklingsbolag. Det tycker jag vore konstruktivt. Det vore konstruktivt därför att man skulle få tid på sig för att göra dessa bedömningar och då också ta med de övriga delar som nu inte är färdiga. Det är ju det som reservanterna begär.

Anf. 80 Statsrådet GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Hans Gustafsson vet mycket väl att jag sympatiserar med hans åsikter när det gäller plan- och byggfrågorna. Jag tror att vi har många beröringspunkter där. Men ibland har vi absolut inte samma uppfattning. Det gäller den här frågan.

Jag håller med om att det pågår en utveckling och att vi skall styra den utvecklingen. Jag tycker inte om uttrycken "stoppa utvecklingen" och "följa med utvecklingen", utan vi skall *styra* utvecklingen.

Om jag tittar på de två myndigheter jag som minister i Miljödepartementet nu har ansvar för ser jag inte alls att utvecklingen går i helt olika riktning. Det finns vissa delar – t.ex. de som är kopplade till bankerna och panträttsverksamheten – som inte är direktkopplade till lantmäteriet. Det kan jag fullständigt hålla med om. Samtidigt tror jag faktiskt att banker och andra har ett stort behov av kartor, uppgifter om hur servitut ligger och information som är geografiskt kopplad för att kunna se hur grunderna för belåning ter sig.

Det är inte bara nuvarande användare som kommer att ha intresse av fastighetsinformation och landskapsinformation. Vi kommer t.ex. att miljömärka byggnader. Miljömärkning av byggnader kan man inte enbart göra utifrån själva byggnaden, utan man måste också koppla den till landskapet och till lokaliseringsfrågan. Då kommer byggare, försäkringsbolag och andra att bli intresserade av denna miljömärkning.

CFD är naturligtvis beroende av den information som ges till den för att knappas in i registren.

Jag ser dessa beröringspunkter direkt. Verksamheterna har inte olika utvecklingsinriktning – då skulle miljöfrågorna inte ha någon betydelse för framtiden – utan de går mot varandra i detta avseende. Därför vidhåller jag att propositionen och förslaget i den syftar till en god framtidsutveckling och kommer att stimulera den på bästa möjliga sätt.

Anf. 81 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vet av erfarenhet att mina utsikter att övertyga statsrådet om att återkalla sin proposition eller att få regeringspartierna att rösta på den reservation som jag närmast företräder i detta sammanhang inte är särskilt stora. Mot den bakgrunden finns det kanske ingen anledning att ta upp ytterligare av kammarens tid.

Jag vill ändå säga att jag tycker att det är intressant att med Görel Thurdin få diskutera en sakfråga som ur kammarens synvinkel kan ses som ganska betydelselös, men som ändå har ganska betydande återverkningar i samhället i sin helhet. Det vet vi båda.

Även om beröringspunkterna mellan lantmäteriet och Fastighetsdata inte

är så stora som görs gällande i den allmänna debatten och i propositionen skall man naturligtvis ta till vara de samordningsfördelar som kan föreligga. Men det är inget skäl att slå ihop två myndigheter. Det är två myndigheter som båda använder sig av den modernaste teknik och som vi fysiskt har samlokaliserat intill varandra i Gävle. Det vore väldigt konstigt om de inte skulle kunna utveckla ett samarbete utan att slås ihop som myndigheter.

Jag är ingen anhängare av uppfattningen att stora myndigheter är bra i sig, Görel Thurdin. Lantmäteriverket hade på min tid 2 400 anställda. Jag vet inte hur många det är i dag. Fastighetsdata har 200 anställda. Det är två myndigheter som kan fungera var för sig på ett tillfredsställande sätt. Vi kommer inte att vinna någonting på att föra ihop myndigheterna. Det kommer tvärtom att skada.

Bankerna har sagt att de kommer att ta över verksamheten själva. Då kan man i diskussionen säga följande: Låt dem göra det! Det spelar ingen roll.

Men det spelar en betydande roll. Det är viktigt att en sådan verksamhet som den som nu växer fram mer och mer, bl.a. med hänsyn till finanskriser, sker i anknytning till en myndighet, så att den utländska kapitalmarknaden får tillräckligt förtroende för verksamheten.

Jag tycker därför att det inte borde ha varit svårt för regeringspartierna att gå med på att ge den tid som behövs för att diskutera ytterligare och få fram en bra lösning. Det är det reservationen innebär.

Anf. 82 Statsrådet GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Jag skall säga Hans Gustafsson att om jag hade blivit övertygad om att jag måste dra tillbaks propositionen därför att det var ett dåligt förslag hade jag gjort det. Jag vet inte om jag som kvinna därvidlag har mindre prestigetänkande än någon annan, men jag säger att jag hade gjort det.

Men jag har över huvud taget inte blivit övertygad om det. Vi har diametralt motsatta ståndpunkter i denna fråga. Jag anser att jag i dag, utifrån att jag finns i Miljödepartementet och har sett den starka kopplingen mellan miljöfrågorna och de här två myndigheternas uppgifter i samhället, har den information och den erfarenhet som krävs. Det är därför jag är så bestämd och driver argumentationen kring frågan så starkt, vilket påpekades här tidigare.

Jag är inte orolig för vad som skall hända efter ett beslut här i kammaren. Jag är fast övertygad om att vi då också kommer att kunna visa att det var en bra åtgärd för kommande utveckling.

Anf. 83 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är alldeles övertygad om att Görel Thurdin skulle dra tillbaka propositionen om hon blev övertygad om att den var fel. Det jag menade var att det är nästan orimligt att begära att jag på sex minuter skulle kunna övertyga Görel Thurdin om att den proposition som hon har arbetat med i många månader verkligen är felaktig.

Om jag finge den tid som vi begär i reservationen är det möjligt att jag åtminstone skulle ha en chans att göra det. Görel Thurdin vet att jag har intresserat mig för dessa verk. Mina informationer säger mig motsatsen på

denna punkt. Vi gör en dumhet som är onödig och som icke kommer att gagna någonting, utan kommer att skada.

Lantmäteriverket är en tillräckligt stor myndighet för att ha fullt upp med att utveckla sin egen verksamhet. Det är inte orimligt att det gör som Leif Bergdahl sade. Avstyckningskostnaderna och lantmäterikostnaderna börjar bli utomordentligt oroande. Lantmäteriverket borde ägna stort engagemang och intresse åt att studera hur man skall kunna minska kostnaderna för dem som skall bygga och avstycka en tomt.

Lantmäteriverket har gjort ett mycket gott arbete. Jag har inget klagomål. Men det finns problem. Skulle Leif Bergdahl uppe i sina hemtrakter betala vad det kostar, förmodar jag att det skulle kosta 50 000 kr och inte 13 000 kr. Vi har ett utjämningsystem här i landet. Det finns arbetsuppgifter, och det finns möjligheter att samarbeta på olika punkter om man vill det.

Görel Thurdin säger att vi har diametralt olika uppfattningar i den här frågan. På en punkt har jag konstaterat att vi har en gemensam uppfattning. Görel Thurdin sade i ett tidigare inlägg att detta inte var det slutliga avförandet av propositionen. Den uppfattningen delar jag. Vi kommer säkert att få anledning att återkomma till denna proposition.

Anf. 84 Statsrådet GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Det jag tidigare sade var kopplat till diskussionen om inskrivningsmyndigheterna. Den diskussionen är inte avförd i och med propositionen.

Det är absolut nödvändigt att agera när man ser att man behöver foga samman två organisationer för att verkligen få en stryka i den utveckling som behövs för att tillgodose krav på miljöområdet och en vettig samhällsplanering. Jag känner att detta är det enda rätta.

Hans Gustafsson säger att Lantmäteriverket är en stor och tung myndighet och att det kan finnas uppdrag som kan kosta mycket pengar för en medborgare. Vi skall minska myndighetsdelens omfattning. Vi skall bryta ut affärsverksamhet ur denna myndighet, och den blir då smidigare. Då kan man också från båda håll ta itu med utvecklingen, och då kanske också priserna påverkas ute i samhället.

Anf. 85 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Det går långsamt fram, men det går ändå fram! Det skulle kunna vara mitt lilla betyg på propositionens och utskottets avsikter när det gäller att skilja myndighetsutövning från uppdragsverksamhet.

Tillsammans med Göthe Knutson uppmärksammade jag vid förra riksmötet riksdagen på att Lantmäteriverket konkurrerar på icke neutrala villkor med fria små företag i samma bransch. Flera av talarna har här tidigare uttalat att man borde skilja mer mellan myndighetsutövning och uppdrags- och konsultverksamhet.

Vi hade i vårt hemlän fått rapporter om att företag hade stora svårigheter därför att en statlig myndighet i konkurrenssyfte tillämpade underprissättning gentemot privata företag. Vi ansåg att det inte kunde vara rimligt. Vid detta tillfälle avslogs motionen med hänvisning till att en utredning såg på dessa frågor.

Nu föreligger en proposition och ett utskottsbetänkande. Man har nått en bit, men man har icke nått ända fram. Det föreslås en begränsad bolagisering. Uppdragsverksamheten – som består av mätningar, kartor och fastighetsvärderingar – skall t.ex. inte bolagiseras.

Jag tycker att detta är förvånande. Regeringen har i olika sammanhang fastslagit att konkurrensutsatt verksamhet inte bör bedrivas i myndighetsform och inte av staten. Bland remissinstanserna rådde en mycket stor uppslutning kring tanken att en klar organisatorisk uppdelning mellan dessa olika uppgifter skulle ske inom lantmäteriets område.

De skäl som har anförts för att inte göra detta fullt ut är bl.a. att erfarenheterna av den föreslagna bolagiseringen först bör avvaktas. Man har bl.a. framfört att lantmäteriet saknar affärsmognad, trots att verksamheten omsätter ca 400 miljoner kronor per år.

Utskottet har nu snällt ställt upp bakom propositionen, som sedvanligt är. Såvitt jag förstår sker det vad gäller den här delen i stor enighet. Utskottet säger bl.a. att ytterligare erfarenheter nu kan vinnas av den förordade reformen. Man menar att bolagiseringen bör genomföras etappvis, där den första etappen genomförs den 1 juni 1995, och därefter vill man vänta och se.

Herr talman! Det är tyvärr mycket stora bekymmer för en del företag i denna bransch. Det finns företag i mitt eget hemlän som bönar för sitt liv, eftersom de av ett offentligt organ är utsatta för fullständig dumping av priserna. Det har med skattemedel bakom sig naturligtvis möjlighet att dumpa priserna med 50–70 % mot 1990 års prisnivå. Den privata verksamheten på detta område tycks vara nästan omöjlig att bedriva. Det gäller inte bara Värmland, utan det gäller i Sverige i övrigt.

Vi är nu en bit på väg. Men medan gräset gror kan tyvärr kon dö. Vad jag vill med detta mitt anförande är icke att yrka på något särskilt säryrkande. Jag vill att mitt anförande skall vara ett litet utropstecken. Dra inte detta ärende i långbänk, utan försök att sätta det hela i sjön mycket snabbt! Om det inte sker kommer mängder av företag i denna bransch att dö.

Anf. 86 LEIF BERGDAHL (nyd):

Herr talman! Jag tycker att detta var ett utomordentligt viktigt inlägg. Det som här framkommer är att man med skattemedel skulle subventionera Lantmäteriverket att konkurrera ut privata företagare. Så är inte fallet, enligt vad jag vet.

De som betalar för dessa tjänster betalar inte skatter, utan de betalar avgifter. Det skulle vara anledningen till att avstyckningskostnaderna på 12 000 kr, som är samma i hela riket, är så höga. Vi subventionerar alltså med våra avstyckningskostnader den verksamhet Lantmäteriverket bedriver och som konkurrerar ut privata företagare.

Jag tycker att detta är en mycket allvarlig fråga. Statsrådet bör ta itu med detta med en gång, undersöka om det går till på det här viset och klarlägga det hela.

Anf. 87 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Oavsett om det är skatter eller avgifter är det ändå fråga om en offentlig verksamhet som i grunden är delvis finansierad med skatter. Det

kan göra detsamma. Det viktiga är att en verksamhet som bedrivs i offentlig regi inte skall ta död på fria små företag. Här blir det väl konkursförvaltare som får skörda lagrarna.

Anf. 88 LEIF BERGDAHL (nyd):

Herr talman! Också detta är ett viktigt påpekande. Men det är faktiskt skillnad mellan skatter och avgifter. Skatter drabbar oss alla mer eller mindre lika. Men avgifter får de stackare som råkar avstycka ett visst år stå för. Det tycker jag är ännu mycket värre. Det är avgifterna som får finansiera detta.

Anf. 89 Statsrådet GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Jag går i replik kring dessa frågor därför att Lantmäteriverket har många viktiga ansvarsområden. Dit hör t.ex. kartverksamheten.

Personligen har jag den uppfattningen att det finns en grundläggande del i kartverksamheten där det är ett samhällsansvar att garantera att informationen är riktig. Riksrevisionsverket och Statskontoret tyckte inte att det var lämpligt att genomföra den här förändringen när det gäller kartverksamheten än. Jag tror att det är mycket viktigt att se till att den görs på rätt sätt. Man får inte skapa ett sämre förtroende för den information som ges via kartor. Det finns ju vissa kartor där ansvaret ändå måste ligga hos en myndighet.

Det finns en viss erfarenhet av bolagiseringar. Om de genomförs för snabbt hinner man inte ta tag i frågorna på rätt sätt och se hur bolagisering skall genomföras. Det är inte alltid det är experter på bolagisering som handhar dessa frågor. Därför tycker jag att förslaget om den försiktiga bolagiseringen kopplat till den här verksamheten är väl avvägt. Det möjliggör att man tänker efter medan man förändrar verksamheten och tar det stegvis. Då undviker man att det skapas fler konflikter om vad som är myndighetsverksamhet och inte. Det är därför som vi har gjort detta.

Anf. 90 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten. Jag talar här endast som motionär. Jag tycker att den här frågan är mycket viktig. Jag har förstått att flera av talarna har varit inne på detta.

Det gäller att skilja dessa verksamheter åt vare sig det är bolag eller ej. Min bön är: Tänk inte efter för länge! Då har vi snart inte någon som helst privat verksamhet på det här området utan det blir offentlig verksamhet av allting.

Anf. 91 LEIF BERGDAHL (nyd):

Herr talman! Jag ger mig in i detta eftersom det handlar om kostnadsaspekten. Gullan Lindblad är min f.d. utskottsordförande. Jag har utomordentligt stort förtroende för henne och hennes uppgifter. Jag utgår ifrån att de är sanna.

Kände statsrådet till att man med avgifter på avstyckningar och liknande subventionerar den övriga verksamheten? Kände statsrådet till det som Gullan Lindblad framförde här? Om så är fallet, vilka åtgärder tänker statsrådet vidta?

Anf. 92 Statsrådet GÖREL THURDIN (c):

Herr talman! Huruvida man subventionerar eller inte kan kanske diskuteras på många områden inom myndighetssektorerna.

Jag tycker att det är väsentligt att vi ser till att de avgifter man tar ut är relevanta till det uppdrag som man utför. Det är naturligtvis nödvändigt att, där det är möjligt, utskilja en affärsverksamhet för att öka konkurrensen på ett område och för att få en bra prissättning. Det exempel som Leif Bergdahl tar upp är sådant som är med i översynen när man också skall utveckla verksamheten.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 13 §.)

Prot. 1993/94:115

1 juni 1994

Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

10 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs

bostadsutskottets betänkande

1993/94:BoU22 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden (skr. 1993/94:95).

Anf. 93 BO G JENEVALL (nyd):

Herr talman! Det är kanske något ovanligt att man går upp i debatt i ett sådant här ärende. Jag gör det av den enkla anledningen att jag gärna vill få en liten fokusering i protokollet på en av de motioner som nu förs över till nästa riksmöte. Det gäller motion Bo523 som handlar om Torne träsk och Torne älv.

Vattenkraften är ju den billigaste och renaste formen av elkraftgenerering varför dessa resurser i första hand bör utnyttjas för en utökning av den totala elkraftsresursen. Det är en paradox att samtidigt som vattenkraften är det mest miljövänliga alternativet är det just miljöskäl som stoppar dess vidare utbyggnad.

Vattenmagasinen i norra delen av landet, där de flesta finns, ligger mycket högt i förhållande till vattnet på andra sidan Skandinavien, nämligen i Norge. Vattenmagasinen är huvudsakligen belägna i fjällområdena. Om vi betraktar den topografiska kartan över Sverige och Norge finner vi på ett flertal ställen att avståndet mellan vattenförråd och de norska fjordarna bara varierar mellan 10–25 km med fallhöjder på ända upp till 600 m.

I den här motionen säger jag att man faktiskt skulle kunna utnyttja vattenresurserna i Torne träsk utan att på något vis påverka älven som sådan. Det är litet grand att både äta upp kakan och ha den kvar. Jag vill verkligen "stressa" för att man tittar noggrant på detta.

Man började ju göra detta redan 1959–1961 i den nordiska vattenkraftkommittén. Där finns det ett stycke om det här. Jag har med glädje studerat det materialet. Man talade positivt om det redan då, men ingenting har hänt under den här tiden. Vi har ju en energidebatt som kommer att bli allt livligare med hänsyn till kärnkraften och om vi skall kunna utnyttja mer av våra vattenresurser. Det finns stora möjligheter här. Jag hoppas att departemen-

tet tittar ordentligt på detta. Vi skulle kunna utvinna en betydande kraft utan att störa våra miljöintressen. Det vore något att ta vara på.

Samtidigt vill jag utnyttja tillfället att framhålla att jag tycker att bostadsutskottet är ett osedvanligt trevligt utskott. Jag har haft förmånen att få delta i några olika utskott, men jag tycker faktiskt att bostadsutskottet är det trevligaste. Jag har fått möjligheten att arbeta med sådana giganter som Lars Werner och Oskar Lindkvist samt inte att förglömma vår "bostadsminister" Agne Hansson. Jag tycker att han sköter sitt uppdrag på ett bra sätt. Dessutom är det roligt att vår tidigare bostadsminister under så många år Hans Gustafsson har deltagit i debatten i dag. Jag har personligen haft ett alldeles utmärkt samarbete med honom.

Herr talman! Jag har inget yrkande i det här ärendet.

Anf. 94 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Eftersom de här frågorna kommer upp till sakbehandling så småningom och ingen har yrkat på något annat kommer jag inte att gå in i sakfrågorna.

Jag skall ansluta mig till den del som Bo G Jenevall tog upp sist. Jag gläder mig naturligtvis åt Bo G Jenevalls omdöme om vårt arbete i utskottet. Bo G Jenevall har positivt bidragit till att skapa det arbetsklimat som vi har i utskottet.

Herr talman! Detta är den sista sammanhållna behandlingen av bostadsutskottsärenden under den här mandatperioden. Det innebär också att det är sista gången som några av utskottets ledamöter finns här i kammaren och har deltagit i en bostadspolitisk debatt eftersom de på egen begäran lämnar riksdagen i och med att den här mandatperioden är slut.

Många av er har lagt ner ett mångårigt arbete. Ni har alla gjort gedigna insatser i utskottsarbetet. Jag vill gärna ta tillfället i akt att få fört till kammarens protokoll ett tack till er alla för de intressanta debatter som vi har haft i kammaren om de bostadspolitiska frågorna och för det konstruktiva sätt på vilket ni har medverkat i utskottet i arbetet med att ta fram ärendena hit till kammaren.

Utskottets vice ordförande Oskar Lindkvist avgår efter att ha arbetat med de bostadspolitiska frågorna i denna kammare i 27 år i en följd. Han började långt före det att bostadsutskottet tillkom 1971. Självfallet har vi olika uppfattningar i sakfrågorna i de olika partierna i utskottet. Inte minst genom Oskar Lindkvists pedagogiska förmåga har skillnaderna gjorts mycket tydliga, och det har varit till fördel.

Oavsett inställning i sakfrågorna har Oskar Lindkvists insatser präglats av stor integritet och en vilja att skapa ett gott arbetsklimat, som har varit konstruktivt och till fördel för de bostadspolitiska sakfrågorna här i landet. Exempelvis är Oskar Lindkvist en av arkitekterna bakom PBL, som vi diskuterade alldeles nyss.

Jag vill tacka Oskar Lindkvist för den prägel han har satt på arbetet i utskottet. Jag vill tacka för inlevelse och engagemang, särskilt engagemanget för de bostadssociala inslagen.

Lars Werner hade tidigare i debatten bekymmer om mig och Centern i sitt sista inlägg i denna kammare. Det är naturligtvis en ära för min ringa person

och för Centern att från en så erfaren politiker få en så varm omtanke i denna sista debatt. Jag vet inte om travesteringen av Hasse Alfredson, att man skall släppa loss Centern denna sommar, följer av erfarenheter från det egna partiledararbetet. Jag har inte känt mig särskilt fången i utskottet i dessa sammanhang. Det finns alltid säkerhetsventiler att använda. Det har jag gjort också. Det har gett resultat ibland, och det kan vara effektivt.

Lars Werners återkomst till bostadsutskottet har också bidragit till att minska känslan av fångenskap. Jag gav även Lars Werner chans att medverka i frigjordheten när det gällde PBL-ärendet. Jag fick dock inte fullt gehör. Centern har frihet som ideologisk grund. Det kan vara intressant att vi är ense om inriktningen just nu.

Lars Werners omtanke om Centern är också ett exempel på de personliga drag som vi i utskottet har uppfattat hos honom, som har bidragit till en atmosfär av mänsklighet och omtanke. Det har varit en förmån att få arbeta tillsammans med Lars Werner denna tid. Jag vill tacka för det. Hans erfarenhet är känd. Vi har varit imponerade i utskottet av det engagemang och inlevelse som han har gått in i i sakfrågorna med, efter att ha jobbat som partiledare.

Ett tack till Oskar Lindkvist, Lars Werner, Magnus Persson, Bertil Danielsson och Birger Andersson, som nu avgår, för det sätt på vilket ni har medverkat i utskottets arbete. Det har varit ett privilegium att vara ordförande i detta utskott, med den anda som präglat utskottsarbetet. Det är till stor del er förtjänst.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 13 §.)

11 § Jugoslavientribunalen

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1993/94:JuU29 Jugoslavientribunalen (prop. 1993/94:142).

Anf. 95 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Det är nu litet över ett år sedan FN inrättade den s.k. Jugoslavientribunalen. Inrättandet var inte i första hand en juridisk utan en politisk åtgärd. Jugoslavientribunalen inrättades med ett klart politiskt syfte, som preciseras i säkerhetsrådets resolution 827: att sätta stopp för fortsatta folkrättsbrott, att lagföra dem som begått sådana brott och därmed bidra till att återupprätta och bibehålla fred.

Vänsterpartiet stöder helhjärtat upprättandet av denna tribunal. Vi har med oro följt de olika turerna med den avhoppade åklagaren och bristerna och oklarheterna runt finansieringen. Vi känner även en otillfredsställelse över att tribunalens arbete med förundersökningar och åtal har skjutits fram i tiden.

Med inrättandet av denna tribunal är det första gången sedan krigsförbry-

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Jugoslavien-
tribunalen*

tarrättegångarna efter andra världskriget som det internationella samfundet utkräver ansvar för folkrättsbrott enligt 1949 års Genèvekonvention.

Den bistra sanningen är ju att det även under mellantiden, efter krigsdomstolarna efter andra världskriget och fram till i dag, har begåtts brott mot folkrättslagarna som även de borde uppmärksammas och åtgärdas. Jag vill nämna Saddam Husseins försök till folkmord på den kurdiska och shiamuslimska befolkningen. Om vi ser på vad som händer i dag, vid sidan av f.d. Jugoslavien, kan nämnas som exempel Turkiets övergrepp på den civila kurdiska och assyriska befolkningen.

Det som föranledde den motion som jag yrkar bifall till är den oklarhet som råder om hur länge tribunalen skall verka. I propositionen och betänkandet sägs på denna punkt att när målet att återställa och bevara fred och säkerhet i f.d. Jugoslavien har uppnåtts, torde det inte finnas någon grund för att bibehålla tribunalen. Vi tycker att det är en svaghet i skrivningarna.

Att lägga ner tribunalen så fort vapnen har tystnat anser vi vara förödande. Krigsförbrytare är väl krigsförbrytare även när kriget har upphört. Det vore ungefär detsamma som att låta en mördare som har mördat tio personer slippa straff om han lovar att inte mörda den elfte. Ett sådant förfarande skulle ytterligare urholka folkrätten och folkrättens lagar, och det i en tid då folkrätten behöver stärkas. Signalen till världens diktatorer borde vara att världssamfundet inte accepterar etnisk rensning.

I vår motion vill vi att Sverige i FN skall verka för att det klart uttrycks att tribunalen skall fortsätta att verka även efter det att kriget är slut, alltså fram till dess att de anklagade har lagförts.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion Ju31.

Anf. 96 LENNART ROHDIN (fp):

Herr talman! Det är ingen stor dag för Sveriges riksdag, när vi i dag skall ta ställning till frågan om en krigsförbrytartribunal för kriget i det forna Jugoslavien. Det är ett rent expeditionsärende, och ingen hade väntat sig någon debatt. Jag kommer inte heller att gå emot förslaget, men jag kan absolut inte känna någon stolthet över det kommande beslutet.

Den 22 maj var det två år sedan republiken Bosnien-Hercegovina invaldes i Förenta nationerna och uppnådde fullt folkrättsligt internationellt erkännande. Därmed hade omvärlden utsträckt det skydd som FN-stadgan erbjuder också till folken i Bosnien. Då hade den serb-nationalistiska våldtäkten på Bosnien pågått i en och en halv månad, och världen var förstummad.

Sedan dess har folkmordet i Bosnien fortgått i ytterligare två år. Ett folkmord sker i Europas mitt, mindre än fem år efter Berlinmurens fall och frihetens timma för hela Europa. Mer än 200 000 barn, kvinnor och män har mördats. Många fler har skändats, misshandlats och torterats. Mer än 3 miljoner människor har fördrivits från sina hem.

Herr talman! Med folkmordet i Bosnien har en myt, som den fria demokratiska världen levtt på sedan andra världskriget, krossats. Det var en lögn redan då att den demokratiska världen inte kunde förhindra förintelsen i Hitlers utrotningsläger, därför att den inget visste – den myten är nu krossad.

I mer än två år har vi alla dagligen via TV-rutan i våra vardagsrum kunnat följa det fasansfulla. Och vi, den fria världen, har låtit det ske. Vi vet allt,

vi ser allt, men vi har inte ingripit. Först efter 22 månader, när CNN:s TV-bilder från massakern på Sarajevos marknadstorg upprörde TV-tittarna runt om i världen, ingrep FN och Europa genom att ställa ultimatum till bödlarna på kullarna runt Sarajevo.

Det är ett ingripande som har full täckning i FN-stadgan. Ingridandet vore dessutom en logisk följd av alla de enhälligt antagna resolutionerna i FN:s säkerhetsråd under mer än två år. Inget veto har hindrat FN från att leva upp till sin stadga och till sina åtaganden. Det är demokratiernas oförmåga att sätta stopp för det brutala, hänsynslösa våldet som varit enda skälet.

Herr talman! Nu reses nya murar i Europas mitt – murar i Sarajevo och i Bosnien. Murar reses av Milosevic och hans handgångna bödlar Karadzic och Mladic. Murar reses under benäget bistånd av John Major, François Mitterrand och deras kolleger i regeringskanslierna i Europas huvudstäder.

Efter murens fall förklarade den amerikanske politologen Francis Fukuyama att historien var död. Nu hade freden och friheten segrat slutgiltigt. De gångna tre årens krig i det forna Jugoslavien har visat att de politiska ledarna i den fria världen helt saknat idé om och vilja och förmåga att leva upp till den dröm, som föddes vid Berlinmuren i oktober 1989.

Kommunismens fall blev inte historiens död. Det blev historiens återkomst med allt det fruktansvärda, som också är en del av det europeiska historiearvet. Upplysning och humanism är inte mer betecknande för vårt gemensamma europeiska historie- och kulturarv än korståg, kolonialism och förintelse.

Herr talman! För att markera sin avsky inför det som sker har FN beslutat inrätta en krigsförbrytartribunal. Det är den vi nu skall tillskynda.

När kriget en gång är slut, skall FN och de europeiska staterna ställa slaktarna från avrättnings- och våldtäktsplatserna i Bosniens städer, byar och landsbygd till ansvar inför FN-tribunalen i Haag. Så två omvärlden och dess ledare sina händer inför historien, så att de kan fortsätta med sina högtidstal om fred, frihet, demokrati och mänskliga rättigheter.

Samtidigt förhandlar FN:s och EU:s företrädare under sedvanliga diplomatiska former i eleganta hotell- och konferensrum med de ytterst ansvariga, de som uppviglat, hetsat och försörjt de enkla mördarna ute på fältet. Omvärlden trycker på ledarna för det våldtagna Bosnien att kompromissa med folkmordets ytterst ansvariga i Belgrad och Zagreb, Pale och Mostar. Som vår tids främste europeiska statsman, den tjeckiske presidenten Vaclav Havel, så tydligt visat upplever vi återigen ett München 1938 – och demokratierna spelar åter med.

Krigsförbrytartribunalen är bara ett alibi för demokratiernas ovilja och oförmåga att värna friheten och demokratin när den hotas på allvar. Som Wilhelm Agrell visade i en artikel i Dagens Nyheter för en vecka sedan har tribunalen knappast kommit i gång, ett år efter det att den startade. Omvärlden har inte förmått att presentera mer än en bråkdel av de finansiella resurser som krävs för att tribunalen skall kunna verka. Det är ju knappast heller avsikten. Den skall gå till historiens arkiv som det stycke papper den är avfattad på i säkerhetsrådets resolutioner.

Herr talman! Så länge inte Milosevic och Tudjman, och deras hantlangare Karadzic, Boban och Mladic är huvudåtalade, blir FN-tribunalen en fars.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Jugoslavien-
tribunalen*

Det blir en av de svartaste i vår historia. Och varför skulle inte John Major, François Mitterrand och andra europeiska ledare höras som de medbrottslingar historien aldrig får glömma att de varit?

Anf. 97 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Berith Eriksson inledde sitt anförande med att säga att hon med stor oro följt den utvecklingen att arbetet med att komma i gång med tribunalen har skjutits fram i tiden. Den oron delar vi nog litet till mans. Som Berith Eriksson så riktigt påpekade är det första gången efter andra världskriget som man från FN-håll och i alla våra demokratier har lyckats ena sig om att inrätta något så unikt som en tribunal. Det är något vi inte har haft sedan andra världskrigets slut.

Berith Eriksson talar också om att det är så oklart hur länge denna tribunal skall verka. I det avseendet delar jag inte hennes farhågor. Jag tycker att det framgår mycket klart av justitieutskottets betänkande att verksamheten skall fortsätta tills man har dragit krigsförbrytarna inför rätta.

Berith Eriksson vet också att när en tribunal är avslutad så återstår ändå de civilrättsliga förhållandena. Jag vill erinra Berith Eriksson om alla de domar som under en lång följd av år har fallit runt om i världen långt efter andra världskriget. Det har då gällt krigsförbrytare som har dragits inför domstol. Det unika med tribunalen är att den vill väcka till tanke och få stopp för etnisk rensning, systematiska våldtäkter, tortyr och grymheter som begås i det forna Jugoslavien.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på motionsyrkandet.

Lennart Rohdin säger att han inte känner någon stolthet över hur man har handskats med denna fråga. Sverige har faktiskt mycket aktivt deltagit för att få till stånd denna tribunal och för att puffa på tribunalen. Jag vill poängtera vad justitieutskottet också enhälligt har sagt. Justitieutskottet ser mot bakgrund av våld, mord, tortyr osv. med tillfredsställelse att Sverige i alla relevanta fora har givit sitt aktiva stöd till tribunalen både före och efter det att den upprättades.

Det är kanske inte från den här talarstolen som man bör anklaga den svenska regeringen för att inte ha verkat, eftersom den så aktivt har "puffat på" i dessa fall.

Anf. 98 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Misstankarna om att inrättandet av den här tribunalen bara var en bricka i förhandlingsspelet uttalades mycket tidigt från många håll. Enligt skrivningarna i både betänkandet och propositionen bedömer man att när målet att återställa och bevara fred och säkerhet i f.d. Jugoslavien har uppnåtts torde det inte längre finnas grund för att bibehålla tribunalen. Det är just den skrivningen som inger oro hos så många. Framför allt inger den en stor oro hos alla de människor som har råkat ut för övergrepp.

Vi är naturligtvis väldigt intresserade av vilken nivå som domstolen kommer att lägga sig på. Det skall bli intressant att se vilka som skall ställas till svars. Är det enbart de som direkt har utfört brotten, eller är det även de som är ansvariga, de som har beordrat brotten, som skall lagföras?

I vår motion säger vi att vi vill att Sverige i FN skall verka för att domstolen fortsätter att arbeta även när kriget är slut. I resolutionen, propositionen och i betänkandet framgår det klart att detta inte riktigt är avsikten med tribunalen. Vår uppfattning är att det världen i dag behöver är vetskap om att världssamfundet inte accepterar den här typen av brott mot mänskligheten och att krigsdomstolar med internationella tribunaler är någonting som borde utvecklas och som borde användas i mycket större utsträckning. Därför är det så viktigt att tribunalen inte blir en "flopp" och att man i ett förhandlingsläge inte bara ger amnesti åt dessa krigsförbrytare.

Anf. 99 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Jag påpekade nyss att Sverige i alla relevanta fora verkligen har givit sitt aktiva stöd till tribunalen. En tribunal som upprättas på detta sätt har ett speciellt syfte. Enligt stadgan kan i detta fall fysiska personer bli föremål för straffansvar inför tribunalen. De brott som kan bli aktuella skall ha begåtts i f.d. Jugoslavien. Härmed avses det territorium som tidigare utgjorde den socialistiska federala republiken Jugoslavien inkluderande landyta, territorialvatten och luftrum. Detta är naturligtvis i sig en begränsning i tiden, eftersom det rör sig om en tribunal sammansatt just för det som har hänt i det forna Jugoslavien.

Jag sade tidigare att man även långt efter det att krigsförbrytarprocesserna i Nürnberg hade avslutats har ställt många krigsförbrytare inför rätta i olika länders domstolar. Detta med tribunal är någonting unikt som man tar till i vissa fall för att tala om att världen inte accepterar krigsförbrytelser.

Jag delar Berith Erikssons nyfikenhet på vilka som kommer att ställas inför rätta, hur det skall ske och vilka domar som kommer att falla. Här behöver ingen betvivla att Sverige är en pådrivande kraft. Sverige har drivit denna fråga mycket hårt och kommer att fortsätta att göra det.

Anf. 100 LENNART ROHDIN (fp):

Herr talman! Det är kanske inte rätt sammanhang att kräva att justitieutskottets företrädare skall försvara Sveriges och Europas agerande när det gäller kriget i Jugoslavien.

Det som under de senaste åren har ägt rum i det forna Jugoslavien är någonting unikt sedan andra världskriget. Därför vore det naturligtvis i högsta grad på sin plats med en krigsförbrytartribunal.

Efter andra världskriget var det inte bara folket på fältet som ställdes till ansvar för vad som hade gjorts. Även den högsta ledningen som var ytterst ansvarig ställdes till svars.

Det som sker i det forna Jugoslavien är med all sannolikhet någonting helt annat. De ytterst ansvariga är de som man sitter och förhandlar med, de som man skall göra upp om framtiden med. Det är de ytterst ansvariga som skall företräda dessa stater i FN:s generalförsamling när det återigen har blivit fred.

Det är ingen som inbillar sig, allra minst de ytterst ansvariga i Kroatien, Serbien och Bosnien, att några av dem kommer att ställas till svars inför krigsförbrytartribunalen. Det är aldrig heller någon som har avsett detta. Då blir det samma fars som t.ex. i det forna DDR. Där har enkla värnpliktiga

soldater som har lydit order och skjutit fått stå till svars och bära straffet för sina handlingar, medan statsledningen som har sanktionerat och tvingat fram denna verksamhet går fri.

Det är mot den bakgrunden som jag inte kan känna någon stolthet över det beslut som vi nu skall fatta.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 13 §.)

12 § Regler för överklagande m.m.

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1993/94:JuU30 Regler för överklagande m.m. (prop. 1993/94:190).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 13 §.)

13 § Rättskapacitet och immunitet och privilegier inom ESK

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1993/94:JuU32 Rättskapacitet och immunitet och privilegier inom ESK
(prop. 1993/94:192).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

BoU20 Ombildning av Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag, SBAB

Mom. 1–3

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Mom. 4 (de framtida ägarförhållandena avseende K-SBAB)

1. utskottet

2. res. (s)

Votering:

173 för utskottet

137 för res.

39 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 73 m, 28 fp, 29 c, 23 kds, 19 nyd, 1 -

För res.: 125 s, 10 v, 2 -

Frånvarande: 13 s, 7 m, 5 fp, 2 c, 3 kds, 4 nyd, 4 v, 1 -

Mom. 3 (inskrivningsverksamheten)

1. utskottet

2. men. (v)

Votering:

289 för utskottet

19 för men.

2 avstod

39 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 120 s, 73 m, 25 fp, 29 c, 21 kds, 19 nyd, 2 -

För men.: 3 s, 3 fp, 2 kds, 10 v, 1 -

Avstod: 2 s

Frånvarande: 13 s, 7 m, 5 fp, 2 c, 3 kds, 4 nyd, 4 v, 1 -

Mom. 5 (den centrala myndighetsorganisationen)

1. utskottet

2. res. (s)

Votering:

172 för utskottet

137 för res.

1 avstod

39 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 73 m, 26 fp, 29 c, 23 kds, 19 nyd, 2 -

För res.: 125 s, 1 fp, 10 v, 1 -

Avstod: 1 fp

Frånvarande: 13 s, 7 m, 5 fp, 2 c, 3 kds, 4 nyd, 4 v, 1 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

BoU22 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU29 Jugoslavientribunalen

Mom. 3 (tribunalens verksamhetstid)

Yrkanden:

1. utskottet

2. mot. Ju31 (v)

Votering:

295 för utskottet

14 för mot.

40 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 125 s, 73 m, 26 fp, 29 c, 23 kds, 18 nyd, 1 -

För mot.: 2 fp, 10 v, 2 -

Frånvarande: 13 s, 7 m, 5 fp, 2 c, 3 kds, 5 nyd, 4 v, 1 -

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU30 Regler för överklagande m.m.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU32 Rättskapacitet och immunitet och privilegier inom ESK

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Beslut om samlad votering

På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att konstitutionsutskottets betänkanden KU40, KU41, KU42 och KU38 fick avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

14 § Lokal demokrati

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1993/94:KU40 Lokal demokrati (prop. 1993/94:188).

Anf. 101 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Kommunernas verksamhet har expanderat kraftigt under efterkrigstiden. Den har fått allt större betydelse för människors dagliga liv och sociala välfärd. Allt fler uppgifter har lagts på kommunerna. Antalet förtroendevalda har minskat och antalet tjänstemän har ökat. Den gammaldags kommunalpolitikern, som kände till allt och alla och som människorna vände sig till i djupaste förtroende med sina problem, hör snart till historien – tyvärr, måste man säga. En fjärdedel av alla yrkesverksamma arbetar i den kommunala sektorn. Den är i särklass den största arbetsplatsen för kvinnor.

Riksdagens uppgift är att lägga fast ett ramregelverk för kommunerna, vid behov utvärdera detta och föreslå nödvändiga förändringar. Tillsammans med de övriga skandinaviska länderna är kommunerna i grundlag garanterade den mest långtgående självständigheten i världen.

Jag har därför i Lokaldemokratikommittén reserverat mig emot en utredning som skall syfta till att lägga fram förslag om ett vidgat grundlagsskydd för kommunerna. Civilministern avser enligt propositionen att kalla en utredare med denna uppgift.

Den senaste lågkonjunkturen och det tillfälliga skattestoppet för kommunerna har tvingat fram besparingar och nedskärningar i verksamheten. Se-

dan 1991 har sysselsättningen för de anställda i kommunerna sjunkit med 8 %. För första gången under detta sekel inträffar det att antalet anställda minskas. Det är ett klart trendbrott.

Vad som är nödvändiga rationaliseringar och vad som gått ut över människors service och omvårdnadsbehov låter sig inte säkert sägas – utom på en punkt: vi har i dag en vårdkris. Sjukvård och äldreomsorg måste fungera bättre i en välfärdsstat.

Den nya kommunallagen, som vi i dag beslutar att revidera på några ganska perifera områden, innebär att den kommunala sektorn avreglerades till en del. Borgerligt styrda kommuner har med stor frenesi och glöd kastat sig in i nya styrmodeller, som skall likna privat företagande så mycket som möjligt. Kundvalssystem, skol-, barnomsorgs- och äldreomsorgspeng är företeelser på modet. Även om man når effektivitetsvinster på sina håll – och det skall erkännas att den kommunala beslutsprocessen i vissa fall kan vara en seg historia – så har man inte ökat den lokala demokratin. Snarare har möjligheterna till insyn och inflytande beskrivits. Detta kommer Elvy Söderström att närmare belysa.

En kraftig förändring i sättet att bedriva kommunal verksamhet har ägt rum. Vi kan med fog kalla det systemskifte.

Hur har kommuninvånarna påverkats?

Hur har det påverkat förtroendet för politikerna och tilltron till det politiska systemet?

Hur garanteras medborgarna insyn och hur garanteras vår offentlighetsprincip fullt ut?

Har avregleringen haft någon inverkan på rättssäkerheten i verksamhet som innefattar myndighetsutövning?

Vilka är vinnare och vilka är förlorare på omläggningen?

Har segregationen efter köpkraft, utbildning, etnisk och religiös tillhörighet ökat?

Har fördyringar inträffat genom lägre kapitalutnyttjande i det kommunala utbudet?

Vilka försämringar har ägt rum för dem som inget val har, t.ex. mycket omsorgsberoende äldre med begränsad ekonomi?

Detta är viktiga frågor, som vi reser i vår motion. Grunden för all kommunal verksamhet, den lagfästa likställighetsprincipen, måste upprätthållas. Regeringen bör redovisa resultatet av en utvärdering av dessa frågeställningar före utgången av 1996.

Turligt nog är inte Socialdemokraterna ensamma om att känna oro för den framtida utvecklingen. En utvärdering bör göras av de omfattande förändringar som genomförts, säger vi i KU:s betänkande. Förhoppningsvis har vi 1996 en kraftfull regering, som inte bara utvärderar utan också föreslår de förändringar som bedöms nödvändiga.

Medborgarinitiativ i kommunala folkomröstningar förs fram både i Lokaldemokratikommitténs betänkande och i propositionen som den stora saken vad gäller utvidgning av demokratin. Ingenting kan vara felaktigare. Maken till betydelselös skenreform har sällan skådats.

Claes-Göran Kjellander, som är Dagens Nyheters expert på kommunalpolitik, har slagit huvudet på spiken när han skriver följande:

”Folkomröstning ska beslutas av fullmäktige nu som tidigare. Det nya är att 5 % av invånarna i en kommun kan tvinga fullmäktige att ta upp en fråga till prövning. Bestämmelsen saknar naturligtvis reel betydelse. Detta dubbla budskap – folket får gärna begära en omröstning i demokratins namn, men inte bestämma – hänger samman med att folkomröstningen är en omöjlig beslutsform.”

Vi socialdemokrater tycker att den borgerliga majoriteten på ett arrogant sätt kört över Socialdemokraterna i en fråga som rör demokratins spelregler. Sed har annars varit att partierna kommit fram till konsensus. Regeringens förslag om kommunala folkomröstningar är ett exempel på att en ny tingens ordning gäller.

Socialdemokraterna står fast vid riksdagsmajoritetens tidigare uttalande: Folkinitiativ innebär en stor risk för urholkning av den representativa demokratin, grundläggande för vårt styrelseskick.

Vi avvisar inte folkomröstningar som sådana, men de bör äga rum i samma utsträckning som förut, dvs. sparsamt, och gälla exempelvis kommunindelningsfrågor.

En högljudd minoritet kan genom folkinitiativ driva fram ett ställningstagande som inte är särskilt välbetänkt, sett ur det samlade och långsiktiga kommunala perspektiv som fullmäktige och de politiska partierna måste anlägga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1 till betänkandet.

Anf. 102 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Den proposition och det betänkande som nu behandlas har varit föremål för förhoppningar om stärkande av den lokala demokratin. I huvudsak har dessa förhoppningar inte infriats, även om det i betänkandet finns enskilda förslag som är bra.

Det är bra att man gör ett tillkännagivande om vikten av uppföljning och utvärdering när det gäller de anställdas yttrandefrihet, insynen i privata entreprenörers verksamhet, offentlighetsprincip och meddelarskydd m.m. I propositionen angavs att man avsåg att utreda de förtroendevaldas arbetsförutsättningar. Nu måste regeringens granskning av den lokala demokratin breddas kraftigt.

Demokratin är inte en gång för alla given. Därför är detta betänkande viktigt. Demokratin måste ständigt försvaras. Under historiens lopp har den försvunnit på olika sätt. Efter den grekiska demokratin dröjde det 2 000 år innan debatten om demokratin på nytt tog fart.

Nu framträder på den politiska arenan ledande personer som öppet uttalar sitt misstroende mot demokratin. I senaste Kommun-Aktuellt, nr 18, slår kommunalrådet Jerker Swanstein i Hälsingborg fast att det politiska styrsystemet är bankrutt. Den politiska sfären måste krympas, säger han. Man skall inte fråga Andersson utan ställa honom inför faktum, menar Swanstein. Majoriteten är i grunden mot förändring, heter det. Man måste då dra slutsatsen att denne man är emot majoritetsstyre. Swanstein förefaller vara en machotyp som elitistiskt leker med politiken. Inte mycket av vad han säger ligger i linje med det som alla partier är eniga om i det här betänkandet. Ingen av oss har såvitt jag vet ifrågasatt majoritetsstyret.

Precis som i början av 30-talet skrivs nu artiklar i vår press med budskapet att demokratin är sjuk. Den representativa demokratin måste lämna plats för ett nytt styrsystem, sade moderaten Nic Grönvall den 14 maj på DN:s debattsida. En kommission av byråkrater bör enligt EU-modell få exklusiv rätt att framställa förslag, menar Grönvall. Man får intrycket att han menar att regeringen eller kommunstyrelsen sedan skall fatta de verkliga besluten och att parlamentet respektive fullmäktige får ställa frågor och granska verksamheten. Därmed skulle folkstyrets princip – att det är en beslutande församling som väljs och kan ställas till svars – i praktiken avskaffas. En form av elitstyre skulle införas. Det finns nog tyvärr de i den kommunalt styrande eliten som tilltalas av möjligheterna till ett sådant egenvälde.

I den debatt som förs bland allmänheten och som tar sig uttryck i bl.a. telefonsamtal till oss finns också tongångar som att de valda politikerna måste sättas i karantän och starka män ta över. Jag tycker att det står en odör av unket 30-tal omkring hela den här debatten. Det var just de här argumenten som fördes fram i början av 30-talet och som vann ett visst gehör även i vårt land. Man behöver inte heller botanisera länge i bibliotekens bokhyllor för att hitta väl läst litteratur som dömer ut parlamentarism och flerpartisystem. Jag menar inte att den litteraturen skall förbjudas – jag vill endast peka på närvaron av dessa idéer.

Det är ingen tvekan om att den nya kommunallag som antogs 1991 har öppnat dörrarna för vissa bakslag i den lokala demokratin. Vårt parti godtog en friare nämndorganisation utom när det gällde miljö- och hälsovårdsnämnd, som vi ville skulle vara obligatorisk. Vi godtog också de ökade delegationsmöjligheterna. Den nya friheten har i kommunerna nyttjats för att kommersialisera verksamheten och minska de folkvaldas antal och inflytande. De mycket starka högertendenserna i politiken har underlättat införandet av ett system som prioriterar snabbhet, informell handläggning och regellöshet.

Vi tror att det är ett misstag att tro att mindre demokrati leder till ökad effektivitet generellt sett. På kort sikt kan det tyckas så. Men denna konflikt är delvis skenbar. Demokratiskt fattade beslut vinner just genom sitt folkliga stöd styrka och ger sammantaget en ökad effektivitet.

Argumenten för att vi inte längre har råd med en demokratisk beslutsprocess tycks för närvarande växa i styrka. Tjänstemannastyre och bolag tar över mer och mer av de löpande besluten. Därmed minskas också förtroendet för de kommunala besluten och för demokratis principer. I längden kommer den kortsiktigt vunna effektiviteten att förbytas i sin motsats.

I 2 kap. 1 § regeringsformen är medborgarna tillförsäkrade en rad friheter, de s.k. demokratiska fri- och rättigheterna: yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet.

Mot dessa grundlagslöften står en alltmer skrämmande praxis. Anställda ute i kommunerna hotas och avkrävs tystnad och lojalitet när de kritiserar kommunala beslut. Det finns en risk att yttrandefriheten sätts ur spel. Ett antal JO-ärenden har också visat på övergrepp mot kommunalt anställda. Detta är givetvis totalt oacceptabelt. Likväl nämns inte detta problem i propositionen.

Det är kombinationen av minskat anställningsskydd, friare lönesättning,

friare behörighetsvillkor för olika arbeten och odemokratiska synsätt som gör att många offentligt anställda nu känner sina demokratiska rättigheter kringskurna.

När offentliganställda demonstrerar med påsar över huvudet visar det hur demokratiska rättigheter håller på att tryckas tillbaka och att rädsla och maktlöshet har blivit vardag.

Vi kan för vår del förstå att folk tar på sig de här påsarna. Men jag menar att rätt väg är att slita av sig påsarna, se motståndarna i ögonen, ställa krav, försvara grundlagsfästa rättigheter, kämpa för den rätt man har som anställd och pressa politiker och kommunala byråkrater på raka besked. Despotiska chefer och kommunalråd måste dras inför Arbetsdomstolen och Justitieombudsmannen. Om de inte tar reson måste de bytas ut den politiska vägen. Lagstiftningen ger enligt min mening fortfarande ett starkt stöd för just de demokratiska fri- och rättigheterna.

Det är främst genom den lokala politiska kampen som demokratin kan upprätthållas. Det spelar ingen roll hur bra lagstiftning som finns, om den inte utnyttjas på rätt sätt. Det är ytterst medborgarnas aktivitet i politiska partier, i fackliga organisationer och andra folkrörelser som bär upp demokratin.

Jag hoppas emellertid att det tillkännagivande som regeringen nu får om uppföljning och utvärdering också skall leda till förslag som stärker den kommunala demokratin.

Vi har velat stärka det s.k. folkinitiativets ställning när det gäller folkomröstningar men samtidigt begränsa möjligheten till folkomröstning till några viktiga områden.

Vi tror inte att närvarorätten för personalföreträdare behöver minskas på det sätt som föreslås i propositionen. Också den utvidgningen av sekretessen som föreslås skulle vi vilja avvakta med.

Vi vill också att riksdagen hos regeringen begär ett förslag som avgränsar och preciserar delegeringsrätten, så att missbruket av denna delegeringsrätt kan upphöra.

När det gäller möjligheterna till kommunal uppdragsverksamhet har vi synpunkter som är likartade dem som framgår av den socialdemokratiska reservationen.

Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till meningsyttringen i mom. 3, 10 och 23.

Anf. 103 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Catarina Rönning ville i sitt inledningsanförande gå tillbaka till den gamla tidens kommun, där varje politiker var välkänd bland sina grannar. Man måste nog inse att det inte gagnar verksamheten att drömma sig tillbaka. I stället bör man inse att den lokala demokratin av 60-talssnitt inte fyller sin funktion på 90-talet.

Ambitionen är självfallet att väljarna skall känna sina politiker, men vi lever i en annan värld än sockenpolitikerns. Det är bara att inse att vi får välja andra modeller för vår kontakt och vårt nära samarbete med väljarna. I det föreliggande betänkandet finns det flera förslag i den riktningen.

Bengt Hurtig tog avstånd från anslag mot demokratin. Det är bara att vara

tacksam för att en gammal kommunist, som Bengt Hurtig, så klart tar ställning för demokratin, ett flerpartisystem och parlamentarism. Man skulle kunna säga att det faktiskt är på tiden.

En utveckling av den lokala demokratin har varit nödvändig under de senaste åren för att man skall kunna uppfylla de krav som den nya tiden ställer på de självstyrande kommunerna. Det första steget i den utvecklingen var den nya kommunallagen. Den tog framför allt sikte på att det skulle vara friare arbetsformer och att insynen och kontrollen i de många kommunala företag som då växte upp skulle säkras.

I samband med att den nya kommunallagen antogs uttalade konstitutionsutskottet tydligt att sådana här förändringar måste följas upp. Det var självklart. Vi sade att man måste återkomma med förslag till ändringar om det skulle behövas.

På vissa områden tog vi inte ställning; vi förväntade oss förslag senare. Det gällde ytterligare krav på insyn och kontroll, självkostnadsprincipen och sekretesslagstiftningen i kommunerna i och med den nya organisationen. Resultatet har blivit flera utredningar i viktiga frågor när det gäller kommunala förhållanden. Några av förslagen tas upp i det föreliggande betänkandet. Alla syftar till att öka det medborgerliga inflytandet på lokal nivå.

Ett av de förslag som finns i betänkandet gäller regler för de kommunala folkomröstningarna. Folkomröstningar skall kunna användas som ett beredningsunderlag i viktiga frågor. Socialdemokraterna vänder sig mot att man inhämtar kommuninvånarnas synpunkter på detta sätt. Vad är det för fel med att låta medborgarna säga sin mening? Vi vet att kommuninvånarnas sätt att engagera sig i lokala frågor är annorlunda i dag jämfört med för 10–20 år sedan. De engagerar sig ofta i en speciell fråga och vill ge sin mening till känna. På det här sättet kan man faktiskt fånga upp det intresse för demokratin som finns hos medborgarna. I slutändan är det fortfarande den representativa demokratin som fäller avgörandet i så måtto att det är kommunfullmäktige som avgör huruvida och i så fall när en sådan folkomröstning kan äga rum.

Det här förslaget är en bra avvägning mellan representativ demokrati och direktinflytande. Det slutgiltiga beslutet fattas av de valda representanterna. Detta innebär inte att beslutsfunktionen överlämnas. Det innebär att underlaget för det beslut som skall fattas breddas. Man skall inte vara så förtvivlat rädd för att inhämta kommuninvånarnas synpunkter när de engagerar sig i en speciell fråga. Det är viktigt att kanalisera och fånga upp det intresse för demokratin som finns hos medborgarna.

Ett annat område som flera har varit inne på och som har debatterats livligt handlar om insyn och kontroll. Det har kommit ytterligare förslag och beslut om insyn och kontroll i de kommunala bolagen. I propositionen talas det mycket kraftfullt om vikten av att kommuner och landsting t.ex. i avtal försäkrar sig om möjlighet till inflytande och kontroll av sådana verksamheter som har överlämnats till utomstående entreprenörer.

Det är utomordentligt att intresset nu fokuseras på detta område. På många håll har faktiskt kommunerna och landstingen skött kontrollen och insynen litet si och så. Det handlar naturligtvis mycket om att det finns en okunnighet eller en valhänthet när man börjar arbeta på ett nytt sätt. Vi

tycker att propåerna i propositionen inte är tillräckligt omfattande. Därför har ett enigt utskott föreslagit att dessa frågor skall utredas och följas upp – detta mot bakgrund av de mycket omfattande reformer som har gjorts i kommunerna. De organisatoriska förändringarna har ju inneburit att de kommunala monopolen har brutits upp.

Vi vill alltså att man tittar på offentlighetsprincipens tillämpning och på vilket sätt det går att ytterligare försäkra sig om allmänhetens insyn och kvalitetskontroll i de verksamheter som överlämnas till någon annan producent. Samtidigt är det oerhört viktigt att man hittar en lämplig avvägning mellan denna insyn och kontroll och de privata företagens möjlighet att verka i en konkurrensutsatt sektor.

Som någon redan har påpekat är det inte meningen att kommunerna företrädesvis skall driva företagsverksamhet. Huvudregeln skall vara att kommunerna driver verksamhet i normal nämndform, men om verksamheten överlämnas i privat regi skall man försäkra sig om att man kan göra kvalitetskontroller och andra kontroller på det politiska planet i övergripande form. Det är utomordentligt att det i propositionen finns ett förslag till lagtext som klart och tydligt säger att kommuner och landsting har ansvaret också om de överlämnar produktionen av tjänsten till någon annan.

Herr talman! Jag skulle också vilja säga något om självkostnadsprincipen. Jag nämnde i början att vi, när den nya kommunallagen antogs, lämnade ett uppdrag till regeringen. Man skulle göra en utredning om självkostnadsprincipen och sedan återkomma. Därför skrevs det inte in någonting i lagen vid det tillfället.

Det offentliga monopolet fanns vid den tidpunkten fortfarande kvar i kommuner och landsting när det gällde produktion av tjänster, service och omsorg av olika slag. Verksamheten var alltså inte konkurrensutsatt. Det innebär att det var oerhört svårt att se vad som egentligen var självkostnader. Det är bakgrunden till att vi då inte sade någonting.

Nu är förhållandet ett helt annat. Den borgerliga regeringen har brutit upp de kommunala monopolen. Vi har också infört ett fritt val för medborgarna. Det betyder att avgifter och priser kontrolleras på ett mycket tydligare och effektivare sätt genom marknaden och genom medborgarnas val.

Nu kommer förslaget om att självkostnadsprincipen skall skrivas in i kommunallagen. Jag tycker att det är utomordentligt, eftersom det på sina håll faktiskt har rått tveksamhet om att kommunen skulle följa självkostnadsprincipen, även om vi i motivtexterna skrev att så skulle vara fallet tills nya förslag kom. Det är bra att detta kodifieras.

Vi har, tycker jag, en levande demokrati. Den här propositionen och det betänkande som vi behandlar i dag är ett bevis för att den faktiskt fungerar, att den utvecklas och anpassar sig efter dagens förhållanden, så att den kan tjäna som ett bra instrument för medborgare och politiker. Det är viktigt att vi har en demokrati som kan fördjupas och som kan utvecklas och förändras i takt med både medborgarnas önskemål och tidens krav.

Herr talman! Jag vill därmed yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna och Vänsterpartiets yrkande.

Anf. 104 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Ylva Annerstedt har en tendens att vilja diskutera historia. Det har jag i och för sig ingenting emot, men det är framtiden som är det centrala.

Jag gjorde mitt politiska ställningstagande i den fasta övertygelsen att representativ demokrati och parlamentarism var det som mitt parti slogs för. Men jag visste också att i vårt lands historia har det varit högern som varit motståndare till det demokratiska genombrottet. Det finns mörka sidor i alla partiers historia. Det var arbetarrörelsen och liberalerna som drev igenom demokratin i Sverige.

Det fanns de som sköt skott mot demonstranter och dödade människor i Ådalen 1931. Det var inte vänstern. Det fanns folk som utövade mordbrand mot en tidningsredaktion och brände ihjäl fem människor 1941. Det var inte vänstern. I de fallen var det högern.

Vi kan fortsätta diskussionen om vem som har mest och vem som har minst på sitt samvete.

Arbetsrättskommittén ville faktiskt försvaga anställningsskyddet, införa skärpta lojalitetskrav i lagstiftningen och införa möjligheten att säga upp människor. Inom Kommunförbundet diskuterade man också löneprinciper där lojalitet gentemot arbetsgivaren skulle vara en grund för lönesättning. Det har också pågått försök i kommuner med detta.

Anser Ylva Annerstedt att de här kraven på lojalitet som grund för lönesättning är någonting som befrämjar de kommunanställdas möjlighet att delta i den politiska debatten och att även kritisera kommunala beslut? Är det inte en risk förenad med att införa den här typen av krav?

Anf. 105 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Som Bengt Hurtig mycket väl vet är Arbetsrättskommitténs förslag just förslag och har inte kommit till uttryck i några beslut när det gäller de frågor som Bengt Hurtig har tagit upp.

När det sedan gäller andra synpunkter på arbetsrättens område kan det inte vara okänt för Bengt Hurtig att vi har haft en del regler som har varit till förfång för verksamheten och även för utvecklingen i företagen, för deras möjlighet att konkurrera och därmed säkra jobben. Det är naturligtvis mot den bakgrunden vi har haft en mycket livlig debatt på arbetsrättens område och fortfarande har det.

Bengt Hurtig vill referera historia. Det är märkligt att han är tvungen att gå tillbaka till 30- och 40-talen för att ta exempel. Det hade också kunnat tas exempel från slutet av 80-talet, när Vänsterpartiet eller Vänsterpartiet kommunisterna som ni då hette varmt omfamnade enpartiföreträdare från Öst- och Centraleuropa.

Anf. 106 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Den fråga som jag ställde handlade också om hur Ylva Annerstedt såg på att man ställer lojalitetskrav som grund för lönesättning i kommunerna. Kan det vara någonting som gynnar de anställdas möjlighet att delta i den kommunalpolitiska debatten?

Anf. 107 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Självfallet skall också kommunanställda ha möjlighet att delta i den kommunala debatten och i debatten kring viktiga frågor i sin hemkommun. Självklart skall man kunna göra det. I de enskilda fall där man har upplevt att det har förekommit övertramp har jag inte tillräckligt med information för att över huvud taget kunna kommentera dem. Jag tycker att det är angeläget att vi alla slår vakt om offentlighetsprincipen och möjligheten för alla medborgare att delta i debatten, även de kommunalt anställda.

Anf. 108 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Jag vill i polemik mot Ylva Annerstedt fortsättningsvis också hävda att jag tycker att folkinitiativ när det gäller kommunala folkomröstningar är en skenreform, ett slag i luften. Vi är mycket måna om och skriver i vår reservation att vi vill slå vakt om den representativa demokratin. Vi vill slå vakt om de politiska partiernas arbete. De politiska partiernas arbete är grundstenen i en demokrati. Jag tycker att folkinitiativet verkligen är att inbjuda till att man skall strunta i och gå förbi de politiska partierna. De politiska partierna skall ha så stor kännedom om vad deras väljare i en kommun önskar sig att sådana här kommunala folkomröstningar är överflödiga.

Jag vill dessutom fråga Ylva Annerstedt hur hon har tänkt sig att man skall kunna kontrollera de skriftliga insamlingslistor som skall göras upp om några vill överklaga folkomröstningsbeslutet. Hur skall man kunna kontrollera att alla som har skrivit på listorna bor i kommunen, att de är röstberättigade. Det kommer att vålla åtskilligt huvudbry.

Om tiden medger vill jag gärna fortsätta att läsa ur den artikel som Kjellander har skrivit i DN. Där tar han upp de politiska partiernas arbete och påstår att det finns en utbredd defaitism för problemen med de politiska förtroendeuppdragen. Hävdar man det fungerar det som en självuppfyllande profetia. Om man ständigt utgår från att partierna aldrig mer kommer att bygga sitt arbete på en folklig bas, att den politiska styrningen definitionsmässigt är en svag organisationsform, då får vi naturligtvis de märkliga hybrider som växer upp på olika håll i landet. En handfull politiker i ett fåtal nämnder styr verksamheten. Uppdragen fördelas på så få händer att de bara kan bäras av personer som har politiken som hel- eller deltidsyrke. Tjänstemannastyret ökar och den politiska kontrollen försvagas. Klyftan mellan väljare och valda permanentas. Detta är ett framtidsscenario som vi alla skall hjälpas åt att motarbeta. Därför behöver de politiska partierna stärkas. (forts.)

Välkomsthälsning

Anf. 109 TREDJE VICE TALMANNEN:

Vi har i dag besök i riksdagen av en delegation från det belgiska parlamentet, en delegation under ledning av talmännen Frank Swaelen och Charles-Ferdinand Nothomb. Delegationen är nu på läktaren. Jag hälsar talmännen och delegationen från Belgien varmt välkomna till Sveriges riksdag.

Anf. 110 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Catarina Rönning sade att folkinitiativet skulle vara en skenreform. Varför är Socialdemokraterna så förfärligt rädda för att lyssna på vad folk säger? Catarina Rönning säger att de politiska partiernas arbete måste stärkas. Ja, det här är ett sätt. Vi vet mycket väl att den tiden är förbi när de politiska mötena var det enda som lockade folk på kvällarna i samhället. Det finns annat som konkurrerar med den politiska verksamheten. Vi skall vara rädda om det engagemang som visas i olika frågor, ta till vara det engagemanget och kanalisera det in i de politiska partierna.

Varför tror Catarina Rönning att det är hopplöst att använda detta engagemang för att få människor att gå vidare och engagera sig också i ett politiskt parti? Det är många som har börjat sin politiska verksamhet med att engagera sig i en politisk fråga eller en angelägen fråga i sin egen kommun. Man skall inte alls bortse från att folkinitiativ mycket väl kan vara inkörsporren till ett politiskt arbete i ett politiskt parti. Framför allt har de politiska partierna i Sverige, där vi alla har svårt att engagera människor nu för tiden, all anledning att ta till vara de nya initiativ och möjligheter som visar sig.

Hur skall man kontrollera insamlingslistorna? frågar Catarina Rönning. Ja, det finns många möjligheter i Sverige i dag, t.ex. när man skall presentera en namnlista för att få registrera ett politiskt parti eller för att hävda andra saker. Det är väl inte svårare att kontrollera i det fallet än i andra?

Catarina Rönning hänvisar igen till den DN-artikel där man har förutsatt demokratins och de politiska partiernas död. Samtidigt säger hon att om man talar om det tillräckligt många gånger, så blir det en självuppfyllande profetia. Då tycker jag faktiskt att Catarina Rönning skall akta sig för att ständigt upprepa de domedagsprofetior över demokratin som står i den nämnda DN-artikeln. Låt oss i stället samarbeta för att finna former för att utveckla demokratin.

Anf. 111 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Ylva Annerstedt och jag börjar bli sams. Hon sade nämligen att intresset skall kanaliseras in i de politiska partierna. Just det, Ylva Annerstedt! De politiska partierna skall engagera sig så mycket, att det inte skall behövas några kommunala folkomröstningar för att pejla en opinion. Där skiljer sig våra åsikter åt ordentligt.

Man kan skapa en opinion i en viss fråga, men det är de politiska partierna som har det långsiktiga ansvaret för att se till att skatter täcker utgifterna. Man kan egentligen kanalisera en opinion i vilken fråga som helst och få fullmäktige att ta upp en fråga om folkomröstning på sitt bord. Men det långsiktiga rejäla arbetet utförs i de politiska partierna, via den representativa demokratin.

Jag har inte förutspått de politiska partiernas död. Tvärtom vill jag verka för att de politiska partierna i stället stärks. Det är den vägen vi skall arbeta. De tillfälliga opinionerna är inte så mycket att bygga ett långsiktigt politiskt

arbete på. De politiska partierna skall själva vara så lyhörda att man vet hur man skall agera i sin hemkommun.

Anf. 112 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Utskottsmajoriteten understryker att det inte är fråga om någonting antingen-eller utan om både-och. Folkomröstningar kan tjäna som ett sätt att fånga upp folkopinioner, synpunkter som annars kanske inte hade kommit fram. På så sätt får man ett betydligt bättre underlag för beslut i den valda församlingen. Det är inte fråga om att ersätta den representativa demokratin med en direktdemokrati i form av folkomröstningar, tvärtom. De skall vitalisera varandra. Jag tycker att det verkar överlägset att säga att det bara är i de politiska partierna som det utförs rejält arbete. Jag tror visst att många hängivna och engagerade människor kan lägga ner ett mycket gott arbete i en folkomröstningskampanj för att föra fram sina synpunkter.

I dag är det så många intressen som tävlar om människors uppmärksamhet, att många bara orkar engagera sig i en fråga i stöten, den fråga som berör dem just då. De orkar inte med hela det långsiktiga arbete som de politiska partierna står för och som vi bägge är angelägna om skall fortsätta att utvecklas. Men för den skull behöver man inte strunta i det arbetet, utan tvärtom se det som en möjlighet att vitalisera demokratin och de politiska partiernas sätt att arbeta i en modern tid.

Det är därför som utskottet klart och tydligt i majoritetsskrivningen har tagit ställning för att vi skall kunna ha folkomröstningar. De skall kunna åstadkommas med hjälp av ett folkinitiativ. I slutändan är det kommunfullmäktige som fattar besluten.

Anf. 113 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Lokal demokrati är en av hörnstenarna i vårt demokratiska samhälle. I ett gott samhälle är det naturligt för alla människor att vara med och dela på inflytande och ansvar. Regeringens och riksdagens uppgift är att stifta lagar som underlättar för och stimulerar medborgarna att ta ansvar för de gemensamma angelägenheterna i kommuner och landsting.

Förutsättningarna och villkoren för lokal demokrati har kommit att diskuteras alltmer under senare år. Det är bra. Det var bl.a. mot den bakgrunden som regeringen år 1992 tillsatte Lokaldemokratikommittén och gav den i uppdrag att kartlägga utvecklingen av den kommunala organisationen och dess arbetsformer men också att föreslå åtgärder för att stärka den lokala demokratin. Det är den kommitténs arbete som ligger till grund för de propositioner om lokal demokrati och kommunal bistandsverksamhet som riksdagen behandlar i dag.

Enligt ett antal forskarrapporter präglas den kommunala verksamheten av att allt fler medborgare väljer att inte engagera sig inom ramen för de politiska partierna. Det är här ett ansvar för partierna att förnya sina verksamhetsformer och inte minst att bli bättre på måla upp visioner som kan locka nya grupper till det politiska arbetet. Av att människor inte engagerar sig i partierna får man inte dra slutsatsen att medborgarna inte vill komma till tals och påverka sin vardag, tvärtom. Men de traditionella formerna för samspel mellan medborgarna och de förtroendevalda behöver kompletteras

med nya former för att vitalisera och utveckla demokratin och för att locka fler att delta direkt.

Förslaget till försöksverksamhet med medborgarkontor, som riksdagen behandlar först i morgon, är ett första steg i ett långsiktigt utvecklingsarbete som syftar till att skapa en förvaltning som är mer lättillgänglig för medborgarna bl.a. genom ökat samarbete över sektorsgränserna och genom att man använder informationsteknologin på ett bättre sätt. I glesbygden kan medborgarkontoren dessutom vara ett sätt att behålla eller utveckla den offentliga servicen. Det är också en viktig del av en fungerande demokrati.

Arbetet med att utveckla samarbetsformerna med medborgarkontoren bedrivs vidare inom Civildepartementet för att vi skall få fram lösningar som kan leda till ett ökat samarbete med medborgarkontoren.

Genom lagförslagen i de propositioner som är aktuella i dag vill regeringen ge kommunerna och landstingen konkreta instrument att använda i arbetet med att öka medborgarnas möjligheter till insyn, inflytande, medansvar och valmöjligheter. Det är mycket positivt att konstitutionsutskottet, med undantag av ett par förslag, står helt enigt bakom propositionen om lokal demokrati. Jag tänkte nämna några av förslagen i propositionen.

Kommuner som så önskar skall få möjlighet att hålla nämndsammanträden öppna för allmänheten. I dag har allmänheten bara tillträde till fullmäktiges sammanträden. Eftersom antalet fullmäktigesammanträden har minskat under den senaste mandatperioden, allt fler ärenden har delegerats från fullmäktige till nämnderna, ger förslaget ökade möjligheter för kommunens invånare att få insyn i de kommunala organens arbete och möjligheter att förbättra kontakten mellan medborgarna och de förtroendevalda.

En allt större del av den kommunala verksamheten bedrivs i privaträttsliga former. Antalet entreprenader i kommunal verksamhet har ökat. Den friare etableringsrätten för företagare inom skola, barnomsorgen, äldreomsorgen, hälso- och sjukvård och tandvård har ökat valmöjligheterna för medborgarna. Men utvecklingen har också lett till farhågor för att den offentliga insynen i verksamheten skall minska.

Regeringen anser att det är självklart att nämndernas verksamhetsansvar enligt kommunallagen även skall omfatta sådan verksamhet som nämnden lägger ut på entreprenad. Därför vill regeringen ställa direkta krav på kommunerna och landstingen att de skall tillförsäkra sig tillräckliga insyns- och kontrollmöjligheter när de engagerar entreprenörer i sin verksamhet. Genom detta vill regeringen markera att kommunerna och landstingen har det yttersta ansvaret för att den service man ger sina medlemmar skall hålla god kvalitet. Rättssäkerheten för dem som utnyttjar servicen skall garanteras oavsett om verksamheten bedrivs i egen regi eller genom en entreprenör.

Ett sätt att fördjupa den lokala demokratin är att ge kommun- och landstingsmedlemmarna rätt att begära hos fullmäktige att det hålls folkomröstning i en viss fråga. Regeringen ser, till skillnad från Socialdemokraterna, positivt på en ökad användning av folkomröstningar. Det är ett sätt att få del av medborgarnas synpunkter i frågor som engagerar dem speciellt mycket.

Folkomröstningar är ett bra komplement till den representativa demokratis spelregler. De förfaranderegler som regeringen föreslår kommer också att underlätta den framtida användningen av kommunala folkomröstningar.

Jag är övertygad om att möjligheten till fler folkomröstningar kommer att leda till vitalare debatter i frågor som medborgarna tycker är viktiga att föra upp på dagordningen.

Förslaget om självförvaltningsorgan innebär att medborgarna inte bara garanteras insyn och öppenhet i den kommunala förvaltningen, utan också ett verkligt inflytande över driften av den kommunala verksamheten. Fullmäktige får rätt att låta en nämnd lämna över driften av en kommunal anläggning eller institution till ett självförvaltningsorgan. Ett sådant organ skall ledas av representanter för dem som berörs av verksamheten och de anställda – med brukarna i majoritet. Det ger reella möjligheter till inflytande och påverkan i vardagen på daghem, skolor, servicehus och andra anläggningar. Det är något som efterfrågas, inte minst av de många byutvecklingsgrupper som finns på flera håll i landet.

Regeringens förslag för att införa sekretess för interna erbjudanden vid kommunala upphandlingar och begränsningar i personalföreträdarnas närvarorätt vid nämndernas handläggning av beställnings- och upphandlingsärenden är ett led i strävandena att ge de kommunala och de externa anbudsgivarna samma förutsättningar i samband med en upphandling. Jag är medveten om att det finns en konflikt mellan insynsintresset och intresset att utsetta den kommunala verksamheten för konkurrens, nämligen i de fall där ett upphandlingsförfarande genom tillämpning av sekretesslagens regler undandras allmänhetens, men inte politikernas, insyn under den korta tid som anbudet provas.

När nu allt fler kommuner och landsting, bl.a. som en följd av EES-avtalet, börjar göra sina upphandlingar i konkurrens, tycker jag att det finns skäl att följa upp hur insyn och sekretess hanteras i praktiken. Det är också angeläget att få en belysning av om det finns ett behov av ökad insyn. Vi förbereder ett arbete i Civildepartementet med den inriktningen.

Många kommuner har under senare år knutit nya internationella kontakter genom att etablera vänortssamarbete framför allt med de baltiska staterna och andra stater inom det forna Östeuropa. Inom ramen för det vänortssamarbetet har kommunerna på ett mycket positivt sätt kunnat sprida erfarenheter av vårt svenska system för lokal självstyrelse till andra länder.

De regler som regeringen föreslår om rätten för kommuner, landsting och kyrkliga kommuner att lämna internationell katastrofhjälp och annat bistånd innebär att den nuvarande rätten att ge utrustning som kan avvaras kompletteras med en rätt för kommunerna och landstingen att även ge bistånd i form av t.ex. utrustning, rådgivning, utbildning eller i form av ekonomiskt stöd som har samband med utbildning och rådgivning. Jag är glad att konstitutionsutskottet i full politisk enighet tillstyrkt även den delen av propositionen.

Konstitutionsutskottet anser i sitt betänkande över propositionen om lokal demokrati att regeringen bör göra en samlad översyn över hur förnyelsearbetet påverkat det demokratiska systemet i olika avseenden. Det är också meningen att detta skall göras. Arbetet med att utvärdera och utveckla det demokratiska systemet både nationellt och lokalt får inte avstanna. Det måste pågå ständigt. Det är också därför som vi i propositionen om lokal demokrati aviserar att flera frågor behöver utredas ytterligare. En sådan

fråga gäller den rättsliga regleringen av den kommunala självstyrelsen. En annan fråga gäller möjligheten för kommuner och landsting att använda varandras personal för handläggning av myndighetsutövande ärenden inom t.ex. miljö- och hälsoskyddsområdet. Andra utredningsarbeten handlar om möjligheten att förrätta nyval vid kommunandelningar, förtroendevaldas arbetsförutsättningar, inkluderat rätten till ekonomisk ersättning och partistödets funktion, och den kommunala revisionens framtida roll.

Det finns naturligtvis också anledning att noga följa konsekvenserna för kommunerna och landstingen av ett EU-medlemskap. Företrädare för kommunerna och landstingen kommer att få möjlighet till information om aktuella frågor inom den europeiska unionen. Därigenom blir det också möjligt för kommunerna och landstingen att påverka sådana EU-frågor som är av betydelse för den kommunala självstyrelsen.

Avslutningsvis vill jag ge regeringens syn på frågan om offentlighetsprincipen. Frågan har debatterats under den senaste tiden.

Vissa kritiker har menat att marknadsorienteringen i kommunerna har lett till att allmänhetens insyn har begränsats. Det finns också de som menar att politikerna medvetet har begränsat de anställdas frihet att kritisera förändringar i den kommunala verksamheten.

Regeringen har haft en stark ambition att öka insynen i den kommunala verksamheten under mandatperioden. I slutet av förra året föreslog vi ändringar i kommunallagen som syftar till att väsentligt öka insynen i de kommunala företagen. Riksdagen antog förslaget.

I Sverige har vi en grundlagsskyddad insyn i den kommunala verksamheten. De offentliganställda har som alla andra medborgare i vårt land rätt att delta i samhällsdebatten. Offentlighetsprincipen och yttrandefriheten är viktiga hörnstenar i vår demokratiska modell. Varje gång JO har anledning att rikta kritik mot någon kommun för att man inte har tillämpat offentlighetsprincipen eller principen om yttrandefriheten kan man naturligtvis tala om ett misslyckande för den kommunala demokratin.

Eftersom det finns en tendens till att JO i ökad utsträckning riktar kritik mot kommunernas sätt att tillämpa offentlighetsprincipen, finns det anledning att vidta vissa åtgärder. Jag har därför satt i gång ett arbete med en informationsinsats om offentlighetsprincipen inom departementet. Det gäller bl.a. att informera de anställda, politikerna och allmänheten om offentlighetsprincipens innebörd. Vissa händelser tyder på att det finns politiker och tjänstemän som inte är riktigt medvetna om vad som gäller i fråga om handlingsoffentlighet, meddelandefrihet och yttrandefrihet.

En viktig del av den offentlighetsdebatt som nu pågår är att en del anser att medborgarnas insyn i stora upphandlingar är alltför bristfällig. Jag vill därför nämna att vi i Civildepartementet skall följa upp hur insynskravet har hanterats i samband med kommunala upphandlingar. Om det visar sig att det finns ett behov av att öka insynen är jag givetvis beredd att ta ytterligare initiativ.

En väl fungerande lokal demokrati måste bygga på samspel mellan de förtroendevalda och medborgarna på det lokala planet. Regeringen och riksdagen kan bara skapa de yttre förutsättningarna för den demokratiska processen. Inte minst i en tid som mer och mer präglas av internationaliseringens

krav på överstatligt beslutsfattande är det viktigt att vi i vårt land kan slå vakt om och utveckla medborgarnas möjligheter att ta samhällsansvar i den lokala miljön. Hur skall den enskilda människan känna sig manad att engagera sig i de övergripande frågorna om hon inte känner att hon får vara med och ta ansvar för de allra mest näraliggande frågorna?

Anf. 114 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Civilministern tog upp en del av de problem som uppstått efter 1991 års beslut.

Antalet förtroendevalda i kommunerna har minskat. Antalet fullmäktigemöten, i vilka allmänheten hittills haft insyn, har på sina håll minskat till tre fyra per år. Antalet nämnder har kraftigt minskat. Verksamheter har privatiserats och bolagiserats, och genom delegering har ett omfattande tjänstemannastyre införts.

Vi måste vara realistiska och inse att en del kommunalpolitiker bildar bolag, inte bara för att få snabbare beslutsgångar utan också för att slippa en del av insynen i den offentliga debatten. Det är bra att man tar itu med frågan om insynen i just bolag och hos entreprenörer.

De offentliganställda har ju en speciell situation. De kommunalpolitiskt aktiva kan hamna i situationen att de tvingas rikta kritik mot den kommunledning som är deras arbetsgivare.

Jag förutsätter att man i det fortsatta utredningsarbetet speciellt ser över den här situationen, så att alla som är anställda i offentlig och kommunal verksamhet får fulla möjligheter att vara politiskt aktiva utan att de utsätts för lönesänkning eller bristande karriärmöjligheter etc. Jag hoppas att civilministern kan ge besked om att ni skall se över också denna fråga.

Anf. 115 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Det utredningsarbete som vi drar i gång kommer att bli ganska brett. Det handlar i första hand om en informationsinsats.

Jag tror att det finns både politiker och tjänstemän som inte är fullt medvetna om vilka lagar och regler som gäller, vilket det finns vissa händelser som tyder på. Därför måste målsättningen vara att ge en så bra information att ingen skall kunna säga att man inte har vetat vilka regler som gällt. Vi håller nu på att lägga upp arbetet för att det skall komma i gång så snart som möjligt.

Jag tror alltså att det i första hand handlar om informationsinsatser. Om inte de hjälper och det fortsätter att droppa in fler JO-anmälningar, framför allt när det gäller offentlighetsprincipen och handlingsoffentligheten, får man naturligtvis fundera över om ytterligare åtgärder behöver vidtas.

Jag har hos JO kontrollerat att antalet anmälningar vad gäller meddelar- och yttrandefriheten ligger på ungefär samma nivå år efter år. När det däremot gäller utlämnande av handlingar har antalet anmälningar ökat ganska kraftigt. Det kan tyda på att man exempelvis inte vet hur ärenden som kommer med elektronisk post samt faxmeddelanden och liknande skall hanteras. Här gäller det att reda ut begreppen och informera om vad som gäller. Vi har tydliga lagar, som alla bör känna till.

Anf. 116 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag hoppas att regeringen tar itu med detta, för det är frågeställningar som dyker upp i samband med debatter i kommunerna och när man träffar offentligt anställda.

Regeringen har själv sagt att man skall se över de förtroendevaldas arbets-situation. När ledande kommunalpolitiker framträder och säger att det politiska styrsystemet är bankrutt och när majoriteten i grunden är emot förändringar, håller det verkligen på att gå snett. Ett kommunalråd skall ha skyldighet att följa majoritetsbeslut. Han skall inte själv ta på sig att fatta en massa beslut som inte är förankrade i den politiska församlingen. Sådana tendenser bör kraftfullt motverkas.

Anf. 117 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Även om det förekommer att enskilda kommunalråd gör uttalanden som inte är så väl avvägda är det ändå viktigt att betona att vi måste lita på våra kommunalpolitiker. Varför skulle de ha en annan kvalitet än de politiker som sitter i riksdagen? Jag vet att våra kommunalpolitiker är lika måna om att följa de lagar som gäller. De vill också vara med och utveckla demokratin i kommunerna på olika sätt och strävar efter att få med fler medborgare i den aktiva processen. Detta är viktigt att få sagt i det här sammanhanget.

Anf. 118 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! När man läser propositionen finner man att många små förändringar föreslås, medan en del viktiga idéer kanske har stannat halvvägs. Jag tänker särskilt på insynen i entreprenadverksamheten, som Elvy Söderström kommer att ta upp litet senare.

Många nya utredningar aviseras också. Jag har en viss förståelse för att regeringen haft ambitionen att lägga fram en proposition före valet. En del av utredningarna tycker jag är onödiga. Men en del är bra, t.ex. den totala översynen av de förtroendevaldas arbetssituation. Som kommittéledamot i Lokaldemokratikommittén måste jag ta på mig ett visst ansvar, för vi kanske tog litet väl lätt på den här uppgiften. Det är bra att man har korrigerat detta i propositionen.

Jag är glad över att civilministern tycker att utvärderingen är positiv. Vi vet alla att det bland allmänheten finns en utbredd oro över vad de nya styrsystemen innebär. Det finns en oro för att politiker delegerar för mycket till tjänstemännen. Gamla människor oroar sig för att man gör för stora nedskärningar i service och omsorg.

Det är inte bara vi socialdemokrater som vill slå vakt om välfärdsstaten, utan vi har fler partier med oss när det gäller omsorgen om välfärdsstaten. Jag tror att utvärderingen blir värdefull. Dessutom är det bra att vi här diskuterar och debatterar offentlighetsprincipen.

I den allmänna debatten har journalister sagt att politiker på riksplanet är tysta och att politiker på det kommunala planet tillämpar någon sorts maktarrogans och sätter munkavle på tjänstemännen, vilket har förekommit i en del fall. Men vi har ju ett JO-ämbete som bevakar detta.

Ingela Mårtensson och jag har tidigare ställt frågor till Inger Davidson om

I radioprogrammet Vår grundade mening hade man inte detta klart för sig, trots att man sände ett långt program om offentlighetsprincipen. Så det är bra att vi debatterar denna så viktiga princip.

Man kan säga att det nu råder marknadsvärde i stället för människovärde i många kommuner. Patienten som har brusten blindtarm har helt plötsligt blivit kung. Tant Hanna som bor på ålderdomshemmet är också kung. Aldrig hade vi väl kunnat tro att man skulle organisera kommuner och landsting efter modellen "leka affär". Jag lekte affär när jag var barn, men jag tycker inte att vår verksamhet i kommuner och landsting skall få hanteras på det sättet.

Nu finns det som tur är kommuner och landsting som har valt att stå emot den här utvecklingen. Bilden av den kommunala demokratin är i dag minst sagt splittrad. Därför är det viktigt att en sammanhållen uppföljning och utvärdering görs och att parlamentariker deltar i detta arbete.

Detta är viktigt för att vi socialdemokrater skall få svar på de frågor som vi ställer i vår motion. Det är också viktigt med anledning av de frågor som Catarina Rönning ställde tidigare i debatten. Det är med stor tillfredsställelse som jag konstaterar att det är ett enigt utskott som begär denna utvärdering och uppföljning av hur det ser ut i våra kommuner och landsting.

Kommuner och landsting som har gjort stora organisationsförändringar bör naturligtvis också själva göra utvärderingar, bl.a. från demokratisk synpunkt. Riksdag och regering har emellertid ett ansvar för den utveckling som har ägt rum. Riksdag och regering ansvarar också för att en av grunderna för all kommunal verksamhet, nämligen den lagfästa likställighetsprincipen, upprätthålls. Likställighetsprincipen får inte bli likgiltighetsprincipen. Därför måste man noggrant följa upp detta och hela tiden ha med den demokratiska aspekten.

När vi talar om effektiviseringar inom den offentliga sektorn är det också viktigt att vi inte talar om dem bara ur ekonomisk synpunkt. Vi måste också göra det ur kvalitets- och verksamhetssynpunkt. Vi måste hela tiden ha med demokratiaspekten. Catarina Rönning poängterade vikten av att vi slår fast de politiska partiernas betydelse för vår demokrati.

Herr talman! Också när det gäller kommunal verksamhet som läggs ut på entreprenad är det viktigt med medborgerlig insyn. Det borde vara självklart

att medborgarna får en chans att diskutera entreprenörernas åtaganden innan kommunen binder sig i ett avtal. I vart fall borde detta gälla vid större upphandlingar, där en inte oväsentlig del av kommunens verksamhet överförs till entreprenörer. Det är då en av skattemedel finansierad verksamhet av större omfattning som förs över. Valet av den som i fortsättningen skall driva verksamheten bör medborgarna kunna ha insyn i.

I Härnösands kommun beslöt den borgerliga majoriteten för en tid sedan att lägga ut hela den tekniska förvaltningen på entreprenad. De borgerliga partierna var stolta över att de nu var i färd med att genomföra Nordens största privata entreprenad. Inte ett ögonblick oroades de över den brist på insyn som medborgarna hade i denna affär. När kommunfullmäktige skulle ta ställning till ärendet, diskuterade man först om man skulle ha sammanträdet bakom slutna dörrar. När fullmäktige sedan inför öppna dörrar skulle debattera ärendet fick det göras med termer som entreprenör X, Y eller Z.

Inger Davidson sade här i debatten att om det finns behov av att vidta åtgärder när det gäller insynen i samband med att man överlåter kommunal verksamhet till entreprenörer så skall man göra det. Civilministern kan stryka "om". Det finns behov av att detta ses över och att man vidtar åtgärder för att just säkra medborgarnas insyn och inflytande.

Ett av motiven när det gäller entreprenadförfarandet i Härnösands kommun var att det skulle bli billigare för skattebetalarna, men det finns många som har sagt att detta bara var en chimär. Företagsutveckling AB i Stockholm säger: "Dessa problem löses inte genom en entreprenadisering när personal skall följa med. Behovet av kompetensutveckling ligger kvar för att effektivisera jobbet. Det är med andra ord en chimär att arbetet skulle bli billigare eller bättre utfört av någon annan än kommunen."

Det är oerhört viktigt att kommunerna i sin verksamhet hela tiden arbetar för att bli effektivare, inte bara från ekonomisk synpunkt. Vi socialdemokrater tycker att det är bra att man lämnar ut en del av sin verksamhet på entreprenad som man gör i dag. Det skall man fortsätta med. Men vi tror inte på att man skall lämna ut så stora delar som man valde att göra i Härnösands kommun.

Nu har civilministern gått. Det skulle ha varit intressant att få veta om civilministern har följt det här ärendet i Härnösand och om regeringen anser att detta är ett bra exempel på hur man tar till vara demokratin. Jag tycker inte det. Vi socialdemokrater tycker inte det.

Vi anser att namnen på de aktuella anbudsgivarna bör offentliggöras samtidigt, låt oss säga en månad innan kommunfullmäktige skall fatta sitt beslut. Kommunmedborgarna bör också få insyn i omfattningen och inriktningen av de entreprenader som skall diskuteras. Det kan säkert finnas andra sätt också. Därför bör civilministern, som sagt var, redan nu sätta i gång jobbet. Det finns inga "om" i detta.

Mycket av det som medborgarna har uppfattat som en självklar del av den offentligt reglerade verksamheten bedrivs nu runt om i landet i privat regi och bekostas av allmänna medel. Medborgarnas rätt till insyn bör inte begränsas till att enbart gälla en utbyggnad av meddelarskyddet och medinflytandet i de kommunala företagen. Enligt vår mening bör allmänheten även

ha insyn i och kontroll av företag som på entreprenad bedriver kommunal verksamhet.

Vi kommer alla ihåg vad som hände när vårdhemmet Trossen debatterades för en tid sedan. Kommunpolitiker och andra stod där utan att kunna göra något. Vi anser att det inte räcker med ett avtal. Vi anser att medborgarnas rätt till insyn och inflytande bör fästas i lag.

Herr talman! I betänkandet behandlas också ett antal motioner som tar upp den kommunala uppdragsverksamheten. Jag vill här särskilt beröra situationen för de kommunala trafikbolagen. De kommunala trafikbolagen tvingas nu enligt gällande upphandlingsbestämmelser att utsätta sina egna trafikföretag för konkurrens i den egna kommunen. Samtidigt är de kommunala företagen förbjudna att vara med och konkurrera i andra kommuner. Det innebär en allvarlig snedvridning av konkurrensen. Här kan vi minsann inte tala om konkurrens på lika villkor.

De kommunala trafikföretag som bedrivs enligt affärsmässiga principer bör tillåtas att konkurrera utanför den egna kommunen. Om inte, kommer det i längden att skapas ett oligopol på kollektivtrafikens område, eftersom det blir omöjligt för de kommunala trafikbolagen att överleva. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag om försöksverksamhet när det gäller trafikföretagen och även annan kommunal uppdragsverksamhet. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 3 som har fogats till betänkandet.

Herr talman! I betänkandet behandlas också det kommunala vårdnadsbidraget. Ett enigt utskott avstyrker motionen. Men jag vill än en gång understryka vår syn på vårdnadsbidraget och familjepolitiken. Vi socialdemokrater anser att familjepolitiken skall göra det möjligt att förena och underlätta föräldraskap och förvärvsarbete. Genom arbete, barnomsorg, föräldraförsäkring och barnbidrag skapas förutsättningar för detta. Samtidigt främjas också jämställdheten. Därför är vi emot både statligt och kommunalt vårdnadsbidrag.

Herr talman! Jag vill också göra en liten kommentar till debatten om att vidga möjligheterna för kommunala folkomröstningar. Kommunstyrelsen och den borgerliga ledningen i Härnösands kommun avslag möjligheten till kommunal folkomröstning med motivet: "Vi måste slå vakt om den representativa demokratin som system. Folkvalda politiker har att på medborgarnas vägnar fatta beslut med ofta avsevärda följder för medborgarna." Här gäller det att vi tar vårt ansvar.

Anf. 120 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Elvy Söderström började sitt anförande med att räkna upp en del negativa företeelser som nu skulle vara för handen i kommunerna. Det här skulle vara konsekvensen av de förändringar som genomförts. Men Elvy Söderström glömde att säga att vi i kommunerna hade en mycket stor kris i den offentliga verksamheten, i de offentliga monopolerna – pengar rann ut åt alla håll. Man struntade i medborgarnas önskemål och krav, därför att man som den enda producenten av tjänster och omsorg i kommunen inte behövde bry sig. Men det har vi faktiskt ändrat på nu. Förmyndandet har upphört, och medborgarna får själva välja.

Jag kan dock hålla med Elvy Söderström om att misstag har begåtts här och att man behöver komma till rätta med förhållandena. Det handlar då om misstag som i flera fall, enligt min uppfattning, kan hänföras till det faktum att kommuner faktiskt inte är företagare. Kommunerna skall bedriva sin verksamhet i kommunal form, i nämndform. Misstag har begåtts vid upphandlingen, och misstagen är av ett sådant slag att en van företagare aldrig skulle ha gjort samma misstag – t.ex. att man inte i avtal försäkrar sig om den insyn och kvalitetskontroll som måste till när verksamhet överlämnas till annan entreprenör än kommunens egna verksamheter. Det har alltså gjorts misstag.

Här har vi en en möjlighet att rätta till det hela. Vi ändrar lagtexten tydligt genom att säga att kommunen också har ansvar för sådana verksamheter som överlämnas till annan utförare. Ett enigt utskott säger att vi vill ha en bred uppföljning och en utvärdering av de förändringar som är gjorda i den kommunala verksamheten.

Ett helt kapitel i propositionen ägnas åt vikten av att man tillförsäkrar sig möjligheten att kontrollera kvaliteten och verksamheten där man överlämnar produktionen av tjänster och omsorg. Självklart skall alla organisationsförändringar utvärderas. Det gäller också de stora förändringar som är gjorda i kommunerna. Det är precis det som den här propositionen och det här betänkandet syftar till.

Anf. 121 ELVY SÖDERSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Ja, visst är det bra att ett enigt utskott har kommit fram till att man skall ge regeringen till känna att man vill ha en uppföljning och en utvärdering med parlamentariskt inslag just för att få reda på hur det förhåller sig med den kommunala demokratin runt om i landet.

När det gäller Ylva Annerstedts tal om valfrihet måste jag få ställa en fråga: Valfrihet för vem – valfrihet för privata entreprenörer när det gäller att starta eget eller valfrihet för medborgarna i kommunerna när det gäller att få insyn i hur den kommunala entreprenaden sköts?

Det har gjorts ett antal misstag när det gäller den kommunala upphandlingen, säger Ylva Annerstedt. Det är mycket möjligt att det är så. Men det som vi nu talar om utgör inte någon garanti för att misstag inte görs i fortsättningen också.

Vad händer om en kommun inte avtalar om insyn för medborgarna? Anser inte Ylva Annerstedt att det vore bättre om rätten till insyn och kontroll även beträffande privata entreprenörer hade kunnat lagfästas?

Anf. 122 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Jag skall med glädje svara Elvy Söderström när hon frågar: Valfrihet för vem? Jo, nu finns det valfrihet också för dem som inte har en massa pengar. Under den socialdemokratiska regeringsperioden fanns det ju ingen valfrihet alls annat än för dem som hade pengar. I dag kan man välja skola och barnomsorg utan att behöva ta ett djupt tag i plånboken. Här finns alltså en valfrihet för *alla*, något som inte fanns tidigare.

Elvy Söderström säger: Nog skall vi tvunget ha lagstiftning om att man i avtal skall försäkra sig om insyn och kvalitetskontroll. Men varför skall vi

behöva börja med att avtala? Varför kan vi inte visa våra kommunalpolitiker förtroende och tro att de nu har lärt sig? Och varför kan vi inte genom de påpekanden som görs i propositionen inse att man på ett tidigt stadium måste se till att den här insynen och kontrollen tillförsäkras?

Vi behöver inte nödvändigtvis börja med att lagstifta. De flesta kommunalpolitiker vet säkert mycket väl vilka krav som måste ställas. De har insett att de har ett ansvar, och de kan inte leva upp till medborgarnas krav om de inte tar sitt ansvar genom att på förhand försäkra sig om insynsmöjligheter.

Elvy Söderström sade tidigare här att det förekommer hemlighetsmakeri. Ja, det tror jag också att det gör. Jag är verkligen inte för hemlighetsmakeri. Tvärtom tycker jag att öppenhet skall vara regel. När vi förut antog reglerna om offentlighetsprincipen samt om insynen och kontrollen av de kommunala företagen var det min bestämda uppfattning att vi skulle ha haft full offentlighet och insyn i alla bolag där det finns en offentlig delägare. Men kommunala bolag skall nog, tycker jag, utgöra undantag. Det finns ju de som kan driva den typen av verksamhet bättre än kommunen.

Anf. 123 ELVY SÖDERSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Ylva Annerstedt sade att det numera finns valfrihet. Men jag kan garantera att det inte är många som känner igen sig. Jag tänker då på eleverna i landets skolor där man tvingats till stora nedskärningar för att kommunerna skall ha råd med skolpengen. Det finns exempel på enorma förändringar inom skolan, inte minst här i Stockholmsområdet. Man märker säkert också av förändringarna i Ylva Annerstedts egen kommun.

När det gäller detta med valfrihet för alla får det inte vara pengarna som styr. Därför skall vi slå vakt om och värna den offentliga verksamheten när det gäller skolan samt omsorgen om våra barn och våra äldre. Vi är överens, Ylva Annerstedt, om att vi när verksamhet lämnas ut på entreprenad också måste ha insyn och kontroll. Men det fattas en bit för att vi skall bli helt överens. Jag anser nämligen att det här skall lagfästas.

(forts.)

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att tidigare beslut om samlad votering skulle ändras till beslut om att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde fick avgöras vid morgondagens arbetsplenum.

14 § (forts.) Lokal demokrati

(forts. KU40)

Anf. 124 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Offentlighetsprincipen är en av hörnstenarna i vår demokrati, och i den deklaration som gjordes inför EU-förhandlingarna deklare-

rade Sverige att offentlighetsprincipen är en omistlig del i vårt kulturella arv och därför inte är förhandlingsbar.

Många har oroat sig och undrat om offentlighetsprincipen kommer att naggas i kanten om vi blir medlemmar i Europeiska unionen. Jag tillhör dem som känner oro för hur det blir med offentlighetsprincipen. Jag är inte helt övertygad om att vi verkligen kan garantera den vid ett medlemskap. Det handlar då inte bara om beslut som fattas i Bryssel när det gäller offentlighetsprincipen, utan på samma sätt gäller det också beslut som fattas i kommuner och landsting och hur de besluten påverkar offentlighetsprincipen.

Det är också minst lika viktigt att vi tillser att offentlighetsprincipen tillämpas i våra kommuner och landsting och, för den delen, även på det statliga området, även om det inte är detta som behandlas i det här betänkandet.

Offentlighetsprincipen garanterar medborgarnas rätt att ta del av handlingar inom myndigheter och förvaltningar, och den kommer också till uttryck i regler om meddelarfrihet, anonymitetsskydd och efterforskningsförbud. Enligt min uppfattning har offentlighetsprincipen lett till att vi fått det öppna samhälle som vi har i Sverige och på grund av denna öppenhet kanske även till det förhållandet att vi har drabbats mindre av korruption och annat smussel.

Vi skall verkligen slå vakt om vårt öppna samhälle. Men som vi hört tidigare i debatten har genom de förändringar som gjorts i kommuner och landsting skötseln av allmänna angelägenheter flyttats över från offentligrättsliga till privaträttsliga organ. Genom att offentlig verksamhet bolagiseras eller drivs i stiftelseform kommer andra regler att gälla, och vi har i riksdagen fattat beslut för att garantera offentlighetsprincipen i kommunala bolag. Där finns enligt min mening fortfarande en del att göra, och jag utgår ifrån att regeringen skall återkomma till detta. Det var också vår mening i konstitutionsutskottet.

Alla dessa förändringar har gjort att offentlighetsprincipen helt eller delvis sätts ur spel. Det är därför bra att alla är överens om att vi skall göra en uppföljning och utvärdering av hur det ser ut i kommuner och landsting, så att medborgarna fortfarande verkligen garanteras möjligheter till insyn. Som civilminister Inger Davidson tog upp har också kritik riktats mot kommuner som inte har lämnat ut handlingar trots att det finns lagstiftning som säger att man skall göra detta. Det är bra att man studerar också sådana fall, där det kanske räcker med informationsinsatser. På andra områden är det däremot inte fråga om att det saknas information, och där krävs i stället en lagstiftning.

Jag menar att det inte är lokala politiker som skall besluta i frågan om det skall vara insyn eller ej. Offentlighetsprincipen måste vara grundlagsskyddad och gälla över hela fältet. Det finns också anledning att undersöka huruvida man kanske måste komma fram till en förändrad lagstiftning. Den uppföljning och utvärdering som vi nu är överens om är jag mycket glad över, men jag tror inte att det räcker med en utvärdering, utan det gäller också att lägga fram förslag. Jag har för egen del i en motion framfört krav på en utredning.

Jag hoppas att denna utvärdering i nästa steg kan leda fram till förslag om hur vi kan förbättra offentlighetsprincipen så att den inte naggas i kanten.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

Lokal demokrati

För min del tror jag också att det gäller de statliga bolagen, där det finns anledning att undersöka huruvida det på grund av att man har bolagiserat statliga verk behövs en lagstiftning som verkligen garanterar offentlighetsprincipen.

Jag instämmer med dem som tidigare här har talat för att vi skall uttala att initiativ skall tas från regeringens sida när det gäller offentlighetsprincipens tillämpning i de kommunala företagen och verksamheterna.

Anf. 125 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Centern har sedan lång tid tillbaka haft ett betydande ansvar i kommuner och landsting, och det leder oss här i riksdagen till att aktivt slå vakt om den kommunala verksamheten och den lokala självstyrelsens former.

Årtionden av centralisering inom den kommunala sektorn har medfört att politikerna kommit allt längre bort från människors vardag. Politikerna har dessutom blivit färre och färre, och allt fler människor känner sig främmande inför det politiska beslutsfattandet och de politiska partierna.

I ett sådant läge växer byråkratin, och överblicken går förlorad.

Om den kommunala självstyrelsen, som är basen för den lokala demokratin, inte tillgodoser kraven på närhet och kontakt mellan medborgare och valda representanter och partier, bör kommunindelning vidtas, något som den nuvarande regeringen inte avvisar men som socialdemokraterna historiskt inte velat acceptera.

Men det gäller inte bara kommunernas storlek yt-, eller invånarmässigt. Det skall också finnas förtroendevalda som kan hålla kontakten med medborgarna och inte själva vara inlåsta i den kommunala byråkratin. Till detta återkommer jag.

Först några kommentarer till de senaste årens förändringar av kommunallagstiftningen.

Som vi skriver i centermotionen har vi efter hand kunnat se fler och fler av centerinitiativen förverkligade. Själv hade jag förtroendet att delta i 1988 års kommunallagskommitté under ordförandeskap av Hans Gustafsson. Vi har inte helt eniga i alla frågor. Dock var det inte vi som föreslog den avreglering av den kommunala nämndorganisationen som sedan blev den socialdemokratiska regeringens förslag. Kommittén har inte heller ansvar för den trendsättning som förekommit från Kommunförbundet m.fl. när det gäller köp- och säljmetoder, sammanslagning av nämnder m.m.

Det fanns vissa centerreservationer vid utredningens betänkande, och jag finner nu att tankarna i dessa blir förverkligade. Det gäller exempelvis möjligheten till öppna nämndsammanträden, en lag om förfarandet vid kommunala folkomröstningar och möjligheterna att kontrollera och följa upp verksamhet som överläts till annan huvudman. Vi skriver i en motion som behandlas i dagens betänkande att olika typer av entreprenader, självförvaltning och brukarmedverkan aldrig kan ersätta det politiska ansvar som partier och förtroendevalda representanter i vår demokrati skall utöva.

Vi tog i en reservation också upp de anställdas representanters närvaro i nämnder och styrelser. Vi noterar att förslagen i den proposition som nu föreligger medför en begränsning i denna närvarorätt.

Jag vill också kommentera offentlighetsprincipen och meddelarfriheten. Det gäller att de regler som finns också tillämpas och att kommunala beslutsfattare tar detta till sig. Det är bra att civilministern kommer att bredda informationen till de anställda och till den kommunala organisationen. Jag vill påstå att i den mån kommunalt förtroendevalda inte känner till detta beror det på en brist hos de partier som de representerar. Reglerna är klara. Justitieombudsmannen har gjort ett flertal klara uttalanden om att yttrandefrihetslagstiftningen gäller på det kommunala området.

Herr talman! Jag återkommer till frågan om de förtroendevalda och kontakten mellan de förtroendevalda och medborgarna. Inom Centern anser vi att en levande demokrati i hög grad bygger på denna kontakt, kanaliserad i direkt kontakt med förtroendevalda eller genom de politiska partierna. Partierna måste, inom parentes sagt, dessutom hela tiden förnya och utveckla sitt arbete, eftersom de är en så vital del av en levande lokal demokrati.

Efter det att Anders Svärd och jag hade väckt centermotionen K59 kom uppgifter om att antalet förtroendevalda har minskat efter 1991 års val, alltså under innevarande mandatperiod. Detta faktum har vi inte tagit upp i den motionen men påpekat flera gånger tidigare.

Det finns visserligen debattörer och kanske också partier som menar att det saknar betydelse hur många förtroendeuppdrag det finns. Vi i Centern delar inte den uppfattningen. Ett mindre antal förtroendevalda minskar möjligheten för många att låta sig väljas till kommunala förtroendeuppdrag, och då minskar representativiteten. Då minskar också möjligheten att upprätthålla en levande kontakt med medborgarna.

Som en del av EU-debatten förs diskussioner om både det demokratiska underskottet i EU och närhetsprincipen. Jag brukar sällan åberopa tidningsartiklar i debattinlägg, men i går fanns en artikel på ledarsidan i Expressen med rubriken "Demokratin på skuggsidan". Den tar just upp förhållandet mellan medborgarna, deras intressen i lokalsamhället, kontra de politiska beslutsorganen, som inte tar hänsyn till de lokala frågorna.

Återigen vill jag peka på en av reservationspunkterna i 1988 års utredning, den om direktval av lokala organ, en åtgärd som jag tycker seriöst bör prövas.

När vi i Centern föreslog en utvärdering och uppföljning av den lokala demokratin, var det därför att det behövs en samlad genomgång av demokratifrågorna. Kommunallagen får inte bli ett lappverk, utan då och då måste man titta på helheten. Att begränsa uppföljningen till enbart en utredning om de förtroendevaldas arbetsvillkor är enligt konstitutionsutskottet för snävt. Jag delar helt den uppfattningen. Jag tycker att det är bra att KU har kunnat samla sig kring Centrerns krav på en samlad uppföljning och utvärdering av de kommunaldemokratiska frågorna.

Självklart måste en sådan uppföljning följas av krav på åtgärder för att stärka den lokala demokratin, inte kosmetiska sådana som ökad information, särskilt ordnade debatter etc., för det finns enligt min mening bara en koppling som gäller – med ansvar följer engagemang. Det måste alltid finnas något reellt att besluta om för de förtroendevalda. Delegationsreglerna får då inte vara heliga. Likaså bör fler beslutsföra finnas. Det håller inte att jäm-

föra kommunen med ett aktiebolag. Den kommunala självstyrelsen är mycket mer.

I ekonomiskt kärva tider är det alltför lätt att finna stöd för kravet på att minska den demokratiska organisationen i stället för att utnyttja den för att förankra och göra de rätta besparingarna.

Ett antal år har den kommunala diskussionen handlat om att minska detaljregleringarna i den kommunala sektorn. Även detta bör ifrågasättas. Regler eller frihet är inte till för de förtroendevaldas och den kommunala organisationens skull, utan de är till för invånarna i respektive kommun.

Herr talman! Efter att under 20 år i riksdagen ha tagit del i arbetet för att försvara den kommunala självstyrelsen och detta är mitt sista riksdagsinlägg i denna fråga, vill jag uttrycka tillfredsställelse över att konstitutionsutskottet har behandlat motionen från Anders Svärd och mig på ett positivt sätt. Centerpartiet kommer även fortsättningsvis att bevaka den uppföljning och utvärdering som skall ske och ta de initiativ som erfordras för att slå vakt om den kommunala självstyrelsen, så att vars och ens möjlighet att vara delaktig i de gemensamma offentliga besluten främjas.

Därmed yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 126 BO HOLMBERG (s):

Herr talman! Jag vill börja med att framföra ett tack till Bengt Kindbom och Ingela Mårtensson. Ni har tillfört den här debatten inte bara åsikter utan också insikter. Jag tror att den kommunala demokratin nu står inför en situation där ett antal insikter behövs för att slå vakt om den och utveckla den framåt. Jag vet att Bengt Kindbom har varit med i många utredningar och gjort stora insatser.

För tre veckor sedan åkte jag till Rättvik, där jag skulle hålla ett tal om människovärdet i politiken. Då tog jag med mig regeringens proposition om lokal demokrati. Jag medger att jag hade svårt att koncentrera mig, för Sverige började bli som vackrast, björkarna slog ut och solen sken över landskapet, men jag tvingades ändå läsa igenom propositionen.

När jag hade hållit mitt tal på mötet, fick jag frågor på tre områden.

För det första gällde frågorna hur pass medveten jag var om de nedskärningar som nu förekommer i kommuner och landsting och vilken inverkan de får på kvaliteten. Det var sjukvårdspersonal som var där, det var företrädare för kyrkan, det var ett tvärsnitt av Sveriges befolkning. Jag kunde då svara att det är en brist i Sverige att vi inte har kvalitetsmått, så vi vet inte svaret på detta i dag. Men kommunalpolitikerna verkar mer skylla ifrån sig, fick jag höra.

För det andra var det en professor från Umeå som talade om att den ekonomistyrning som man har introducerat i kommuner och landsting, med resultatenheter och köpa-sälj, tenderar att leva sitt eget liv, vid sidan av verksamheten och verksamhetsmålen. Då fick jag frågan: Hur pass medvetna är ni riksdagsledamöter om detta, att det har utvecklats ekonomisystem som lever sitt eget liv vid sidan av själva verksamheten?

För egen del instämmer jag i vad den här professorn sade, för jag gör precis samma iakttagelse. Det är på det sättet i Sveriges kommuner och landsting i dag.

Det tredje frågeområdet var köpa-sälj-systemen. Våldigt många bland kyrkans folk och bland socialarbetare frågar sig om allt nu skall mätas i köpa-sälj. Vi som jobbar med barnomsorg och ser att barn far illa, vi som arbetar i skolan och ser att man nu tar bort de vuxna som vaktar på skolgårdarna och hur våldet ökar, räknas inte vi? Räknas inte vår erfarenhet?

När jag åkte tillbaka och läste propositionen igen, konstaterade jag att den egentligen inte tar upp de här allvarliga hoten mot den kommunala demokratin. Det är i och för sig viktiga saker som tas upp i propositionen, jag kan stämma in i det, men de verkliga hoten och allvarliga sakerna, som människor diskuterar och som handlar om kommunal demokrati, saknas helt. Det verkar som om propositionen har skrivits i något slags seminarierum vid sidan av den verklighet som människorna upplever ute i kommuner och landsting i dag.

Därför är jag glad över att konstitutionsutskottet har vidgat sin skrivning här och sagt att det nu krävs att man stannar upp och utvärderar det som pågår i kommuner och landsting. Jag kritiserar absolut inte initiativrikedom och att det behöver göras förändringar, tvärtom. Men man skall ha kontroll över vad som sker, och jag vill påstå att generellt sett i landets kommuner och landsting har inte de förtroendevalda riktigt kontroll över vilka krafter de har släppt lösa. Därför är det så viktigt med en sådan här utvärdering.

Men jag tycker att hoten hänger kvar. Jag har inom det socialdemokratiska partiet haft till uppgift att gå in och titta på köpa-sälj-systemen. Vi valde ut några kommuner och landsting, åkte dit, pratade med tjänstemän, gick igenom beslutsfattandet och vilka motiv man hade när man införde detta.

Vi kunde konstatera i arbetsgruppen att de förtroendevaldas möjlighet att påverka har försvagats i de kommuner och landsting som vi studerade, på grund av köpa-sälj-systemen. Därmed har också den kommunala demokratin försvagats, och detta är allvarligt. Jag utgår ifrån att det inte var tanken när man införde de här systemen, utan tanken var att man skulle effektivisera, och det är bra. Men har det fått som en sidoeffekt, vilket jag tror att det har fått, att de kommunalt förtroendevalda har klivit upp på läktaren för att sätta sig där och titta på när tjänstemännen köper och säljer, då tycker jag att det är allvarligt för den kommunala demokratin.

Jag har kunnat konstatera, i likhet med professor Benny Hjern, att den ekonomiska styrningen tenderar att leva ett liv vid sidan av verksamheten, och det är en brist. Besluten om fri etablering inom barnomsorgen och på sjukvårdens område har en sådan konstruktion att man får etablera sig fritt, men kommuner och landsting skall betala räkningen, oavsett om det behövs eller inte. Därmed tar man bort totalkostnadskontrollen i kommuner och landsting.

Gunnar Sträng sade en gång att den som beslutar om utgiften också skall ta plånboken och betala räkningen. Man måste hålla ihop det hela.

Vi vill alla ha komplement, t.ex. fria skolor. Jag menar att man då får ordna ett system där man inte stör möjligheterna att hålla totalkostnaderna i ekonomin nere.

Jag har intresserat mig litet grand för de anställdas yttrandefrihet. Frågan har varit uppe i debatten. Jag skall inte upprepa detta. Men jag anser att det

är sorgligt att behöva uppleva att de kommunalt anställda i dag känner att de inte fritt kan tala om vad de tycker och att de hotas öppet eller indirekt av uppsägningar eller omplaceringar. Detta är en realitet i dag. Vi måste rikspolitiskt med kraft markera att det är ett brott mot yttrandefrihet och offentlighetsprincip.

Jag vill också säga, herr talman, att riksdagens socialutskott för en tid sedan hade en uppvaktning och en hearing om sjukvårdsforskningen. Där sade företrädare för forskarsamhället att risken med de nya ekonomiska styrsystemen är att basen för den kliniska forskningen eller sjukvårdsforskningen blir för snäv. Var och en förstår vad det innebär för den framtida utvecklingen av svensk hälso- och sjukvård om de ekonomiska styrsystemen inte ger möjlighet att utveckla den kliniska forskningen i sjukvården.

Vi besökte en kommun för att titta på styrsystemens inverkan på missbrukarvården. När pengarna var slut betalade man inte ut mer. Det fanns ett totalkostnadsansvar. De som jobbar på den sociala sidan sade att det står i socialtjänstlagen att man skall ge alla missbrukare vård. Svaret lydde: Då får väl några av er säga upp sig, så att det går ihop för resultatenheten.

Vi kunde från socialutskottets sida konstatera att man inte följde upp det nationella mål som finns i socialtjänstlagen och som riksdagen har fattat beslutet om i den kommunen.

Det stora hotet anser jag vara de nyliberala idéer som säger att kommunerna utgör monopol som måste brytas upp och att medborgarna skall bli kunder och som ser kommunen som ett företag. Själv är man VD och pekar med hela armen. Man har inte förstått skillnaden mellan ett kommunalt självstyrelseorgan och en organisation vilken som helst. Det är inte underligt att det bär i väg åt fel håll när man inte ser på kommunen som självstyrelseorgan utan tror att man skall organisera den ungefär som ett företag.

Därför hoppas jag att man i en sådan här utvärdering kikar ordentligt på var gränsen går, så att det inte går att vidta systemförändringar som strider mot den kommunala självstyrelsens idéer. De är ju grundlagsfästa i regeringsformen. Där står det att all makt utgår från folket, och där är den kommunala självstyrelsen en viktig bit.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag säga följande: Om socialdemokraterna kommer till makten utgår jag ifrån att man kommer att fullfölja utvärderingen av hur det ser ut med demokratin i det svenska landskapet och att det görs under ledning och ansvar av parlamentariker. Det vore väl konstigt annars! De får kika på hur det ser ut och vad som är bra och dåligt.

Därefter får man återupprätta folkstyrelsens principer på de områden där de har sargats. En viktig sådan är gemenskapsidén. Man bor i en gemenskap i en kommun. Man får rösta fram medborgare. Man får vara med och bygga sin egen framtid i stället för att anses som kund på någon marknad som köper hit och dit. Gemenskapsidén är viktig, och det är viktigt att man kan rösta.

Jag hoppas att det skall bli en bred parlamentarisk uppslutning efter valet och att Socialdemokraterna och andra politiska partier är med och återkommer till riksdagen med förslag som stärker den kommunala demokratin och förhindrar att den spårar ur på en marknadsväg långt bort från demokrativägen.

Anf. 127 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! I en debatt i konstitutionsutskottsärenden må det vara mig tillåtet att rätta Bo Holmbergs citat ur regeringsformen. Han sade att all makt utgår från folket. Det står faktiskt att all *offentlig* makt utgår från folket.

Samtidigt vill jag säga att jag tycker att det är utomordentligt att Bo Holmberg tar ställning för det fria valet i fråga om skolor och i fråga om omsorg ute i kommunerna. Detta har inneburit en väsentlig förändring. Det är ett trendbrott och ett ideologibrott hos socialdemokraterna. Det är alldeles utmärkt att vi får stöd för tanken att det faktiskt är kommuninvånarna som skall ha rätt att välja och som skall fälla avgörandet när det gäller vilka tjänster de vill att kommunen skall förse dem med.

Bo Holmberg sade att köp-sälj-systemet lever sitt eget liv. Jag kan instämma i de farhågor som finns för detta. Det handlar naturligtvis om att vi lever i en brytningstid då politikerrollen förändras. Det krävs att också politikerna utbildas och inser att de måste agera på ett annorlunda sätt. De kan inte överlämna makten till tjänstemännen eller låta sig skjutas upp på läktaren för att titta på vad som händer. Det *är* politikerna som skall styra. Det *är* politikerna som skall göra prioriteringarna. Det *är* kommunerna som skall ha ansvaret, även om man inte producerar alla tjänster själv.

Det krävs alltså en ny och aktiv politiker som fungerar på ett annat sätt än den gamla bypolitikern som satt och bestämde varenda detalj själv. Nu är det riktlinjerna som skall följas och kvalitetskontrollen som skall utövas under politikernas ansvar. Det innebär naturligtvis att det sker misstag i övergången. Det innebär att det finns politiker som inte har insett att de måste agera på ett annat sätt och inte bli offer för omständigheterna.

Jag tror att en utvärdering av den typ som utskottet är enigt om är ett utomordentligt instrument för att föreslå förändringar eller ge ytterligare stöttor till politikerna i arbetet med att vara bra politiker och bra företrädare för sina väljare.

Anf. 128 BO HOLMBERG (s) replik:

Herr talman! Jag har kunnat följa förändringar ute i kommuner. Jag har kunnat följa dem i min egen kommun Härnösand. Det har skett en utförsäljning av bussverksamheten till men för den kommunala ekonomin. Jag har konstaterat att man har skickat ut hela den tekniska verksamheten. Det har inte gjorts i en demokratisk process och med ansvar för varandras åsikter, utan med en bestämd vilja att skicka i väg det hela på entreprenad. Jag har talat med kommunalpolitiker som har gått ute på stan. De har fått frågor av medborgarna om hur det kan se ut som det gör på den tekniska sidan, t.ex. med gatorna, och på det andra området. Politikerna säger: Det har vi lagt i ett kommunalt bolag, så det kan vi inte svara på. Jag har mött kommunalt aktiva som säger att de måste ställa in fullmäktigesammanträden därför att de har skickat i väg så mycket på bolag att de inte har så mycket att göra.

Det är klart, Ylva Annerstedt, att medborgarna efter ett tag frågar varför det skall finnas politiska partier när man inte kan tala med företrädarna. De har ju skickat saker på entreprenad, dvs. frånhänt sig möjligheten att styra.

Jag vill säga att det inte var av illvilja som man inledde den här processen.

Prot. 1993/94:115

1 juni 1994

Lokal demokrati

Man var väl trängd av den ekonomiska verkligheten. Men jag tycker att signalerna är så pass oroande att vi måste ta dem till oss. För mig är faktiskt demokratin viktigare än entreprenadsystem, köpa-sälj-system och sådana saker. Vi får inte förstöra ett viktigt framtidsinstrument för att utveckla Sveriges framåt.

Jag vill till sist säga följande till Ylva Annerstedt: När jag satt i Hälso- och sjukvårdsutredningen försökte vi att komma fram till vad köpa-sälj-systemen har betytt. Man har ju sagt att verksamheterna har blivit så mycket effektivare. Vi kunde inte se det. Nu gör Landstingsförbundet en utvärdering. Antagligen är det på det sättet – jag säger antagligen, för jag vet inte – att det är det kommunala skattestoppet och det faktum att regeringen har dragit in pengar från kommuner och landsting som har lett till att verksamheten har blivit effektivare.

Det har nämligen i preliminära studier visat sig att det blivit samma resultat oavsett om man genomfört förändringar i organisationen och infört köpa-sälj-system eller om man har suttit och sovit hela tiden med sin gamla organisation. Man har varit lika duktig att spara i den organisation där man har sovit som i den där man har varit aktiv i överkant. Det som har styrt det hela och varit avgörande är skattestoppet i kombination med indragning av pengar.

Anf. 129 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Bo Holmberg sade någonting i sitt förra inlägg som jag gärna skulle vilja instämma i. Han sade att kommuner inte skall vara företag. Jag håller helt med Bo Holmberg om detta. Kommuner har inte förutsättningar att arbeta som ett företag. De skall företräda kommuninvånarnas intresse på bästa möjliga sätt.

Om kommunalt förtroendevalda och tjänstemän hade haft bättre förutsättningar att vara företagare, hade de säkert varit det. Jag tror att det krävs speciell kompetens för att bevara den kommunala demokratin och ha ansvar inför sina väljare och kommuninvånarna. Det är en annan typ av människa än den som är företagare. Därför skall man se till att hålla dessa verksamheter skilda.

Jag är precis lika stor motståndare som Bo Holmberg till den trend som eventuellt finns på en del ställen att man med avsikt att hemlighålla saker och ting för kommuninvånarna lägger verksamheter i kommunala bolag. Jag tycker att det är alldeles förkastligt. Det skall definitivt bekämpas.

Det måste vara varje kommunalpolitikerns ansvar att bevaka detta. En av anledningarna till den nya kommunallagens tillkomst år 1991 var bl.a. att vi skulle få in bestämmelser som reglerade politikernas insyn och kontroll i de kommunala bolagen.

Här finns bestämmelser att utnyttja. Det har dessutom kommit ytterligare tillägg under senare tid. Det är de förtroendevaldas ansvar att utnyttja de möjligheter till insyn som lagen faktiskt ger. Det gör man inte, därför att man på många håll inte vet tillräckligt.

Det finns all anledning i världen att vi alla i våra politiska partier, var och en hos sig, medverkar till ett genuint utvecklings- och utbildningsarbete för våra kommunala förtroendevalda, så att de utnyttjar de insynsmöjligheter

som finns och motarbetar trenden att lägga verksamheter i kommunala bolag för att försvåra insynen.

Att ha kommunala förtroendevalda i kommunala bolagsstyrelser innebär med nödvändighet att man sitter på två stolar. Man har lojalitet dels mot företagets verksamhet, dels mot sina väljare. Det är faktiskt inte alltid som syftet med bolagets verksamhet sammanfaller med kommuninvånarnas bästa.

Anf. 130 BO HOLMBERG (s) replik:

Herr talman! Det gläder mig att Ylva Annerstedt har inställningen att kommunerna inte skall utveckla några affärsverk. Kommuner är kommunala självstyrelseorgan, och ett led i det svenska folkstyret.

Nu anordnar de båda kommunförbunden konferenser, Ylva Annerstedt – och inte en konferens, utan tusen konferenser – där man har konsulter som kliver fram och lägger på over-head-bilder och konstaterar: Nu måste ni tänka om här. Ni måste förstå att kommuner är monopol som måste brytas upp. Ni måste förstå att medborgarna skall bli kunder. Ni måste förstå att barnomsorgen skall bli affärsområde 1 och äldreomsorgen affärsområde 2.

Detta får man höra inte bara på en konferens, utan på tio konferenser. Det är klart att människor då börjar undra om de är till besvär, eller om de har läst alldeles fel. Jag hoppas därför att det nu blir balans, och här tycker jag att konstitutionsutskottet har gjort en viktig insats genom att av regeringen beställa en utvärdering.

Jag hoppas att man i lugn och ro kan gå igenom materialet, låta den kommunala demokratis principer vara riktgivande för utvärderingen och komma med förslag till riksdagen. Riksdagen har då med detta beslut gjort en stor insats.

Jag hör själv till dem som åker runt och säger att man får välja om man skall utveckla kommunen till någon form av affärsverk eller om man skall stå fast vid kommunen som självstyrelseorgan. Vi socialdemokrater tvekar inte var vi står i den frågan. Efter debatten här i dag har jag förstått att det kan bli en rätt så bred majoritet bakom att hålla fast vid demokratis spelregler i kommunerna.

Anf. 131 SIMON LILIEDAHL (nyd):

Herr talman! Ny demokrati har allt sedan sitt inträde i riksdagen i olika partimotioner drivit frågan om en minskning av det statliga och kommunala partistödet. Vi anser att detta är en viktig principiell fråga. Besparing och återhållsamhet bör vara budskapet från politikerna till allmänheten.

Vi har föreslagit att det statliga stödet för budgetåret 1994/95 skall minskas med 10 % utöver den av regeringen redan föreslagna minskningen på 10 %. Beträffande det kommunala stödet har Ny demokrati föreslagit att det skall minskas med 50 % under en treårsperiod med start 1995.

Reglerna för fördelningen av de kommunala stödet gynnar i dag otvivelaktigt de större partierna och missgynnar oss små. Bättre och rättvisare skulle enligt vår mening vara att införa ett system med fasta belopp för grundstöd, lika för alla partier. Annars kan ett litet parti få betydande svårigheter att

hävda sig i lokalpolitiken i konkurrens med de stora partierna, vilket är något som i grunden får anses strida mot den kommunala demokratin.

Under detta riksmöte och tidigare riksmöten har våra motioner beträffande en minskning av partistödet avstyrkts framför allt med argumentet, att om regeringen skulle besluta om en nedskärning skulle detta innebära en inskränkning i kommunernas kompetensutövning.

Vi har i år liksom tidigare år föreslagit att regeringen skall tillsätta en utredning beträffande det kommunala partistödets omfattning. Vi har emellertid till vår glädje nu delvis villfarits genom en av Statskontoret nyligen gjord utredning. En utvärdering av denna skall göras inom regeringskansliet. Vi i Ny demokrati är mycket spända på resultatet.

I samma motion där vi berör frågan om det kommunala partistödet har vi yrkat på att riksdagen skall komplettera kommunallagen med bestämmelser som går ut på att ett parti som har erhållit mandat i fullmäktige men som inte är företrätt i kommunstyrelsen skall ha rätt att låta ledamot eller suppleant som företräder partiet i fullmäktige närvara vid styrelsens sammanträden och även delta i överläggningarna. Efter valet 1991 fanns det många exempel på att partier med få mandat inte ens fått en insynsplats.

Vi anser vidare att även en person som inte är förtroendevald bör ha närvarorätt i nämnd eller styrelse. Vi anser alltså att dessa frågeställningar bör utredas närmare. I likhet med tidigare år har utskottet sagt att närvarorätten endast gäller förtroendevalda. Det är just denna fråga som vi vill ha närmare utredd.

Regeringen har lagt fram ett förslag om offentliga nämndsammanträden. Enligt detta tycks det finnas vissa möjligheter för allmänheten att få närvara under vissa förutsättningar. Vi önskar emellertid att det specifikt skall utsägas att det framför allt är representanter för partier som skall få delta. Vi anser att man närmare bör utreda denna fråga.

Slutligen vill jag med anledning av kommentarerna från Lokaldemokrati-kommittén i inledningen av KU:s betänkande i likhet med kommittén understryka vikten av att regeringen tar initiativ till en översyn av den kommunala revisionen. Jag instämmer med kommittén som trycker på att den kommunala revisionen, liksom för övrigt den statliga, bör ha en hög kompetens.

Jag instämmer också med samma kommitté när den föreslår att regeringen skall utreda den kommunala och regionala näringslivspolitikerna mot bakgrund av en eventuell EU-anslutning.

Herr talman! Jag vill slutligen yrka bifall till mina två reservationer, nr 2 och 4.

Anf. 132 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! I utskottsbetänkandet anser majoriteten, dvs. i det här fallet alla partier utom Ny demokrati, att offentligt stöd skall utgå till partierna för att de skall kunna ha en rimlig verksamhet utan att vara beroende av medel utifrån. När det gäller utformningen av bidraget avgör varje kommun själv hur man vill utforma det stöd som skall utgå till de partier som är representerade i fullmäktige.

Som Simon Liliedahl påpekade ger ju det här förslaget en möjlighet till öppna nämndsammanträden där även Ny demokrati är välkommet att delta.

Vi har inte funnit någon anledning att begränsa närvarorätten till de politiska partierna, utan den gäller samtliga medborgare. Om medborgarna hade tyckt att Ny demokrati skulle vara representerat i form av förtroendevalda i alla nämnder och styrelser hade de röstat så att Ny demokrati hade fått en ökad representation.

Herr talman! Jag yrkar avslag på Ny demokratis reservationer och bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 133 OLA KARLSSON (m):

Herr talman! Den kommunala självstyrelsen är en av hörnpelarna i den svenska demokratiska strukturen och modellen. Den kommunala demokratin och självstyrelsen måste därför ha villkor som gör att de lokala politikererna känner att deras viktiga uppgift är meningsfull. På riksnivå måste vi därför visa respekt för de kommunala beslutsfattarna och inte lägga oss i och peta i allt för mycket av det som är deras ansvarsområden.

Dagens betänkande behandlar delar av Lokaldemokratikommitténs betänkande. Det behandlar också ett antal motioner, både följdmotioner och ett antal motioner från den allmänna motionstiden. Vi kan konstatera att det finns många utestående frågor som kommer att beredas ytterligare. Dit hör den kommunala självstyrelsens rättsliga reglering, de förtroendevaldas arbetsförutsättningar, den kommunala revisionen m.m.

Kommuner och landsting hanterar i dag en mycket omfattande verksamhet. Det mesta sker i egen regi, men alltmer har kommit att läggas ut på entreprenörer eller upphandlas i viss konkurrens. En så stor verksamhet ställer mycket stora krav på utvärdering och uppföljning. Det gäller både den verksamhet som drivs i egen regi och den som upphandlas från andra. Här är den föreslagna ändringen i kommunallagen bra. Den klargör nämndernas ansvar och skyldigheten för fullmäktige att möjliggöra detta via avtal eller på annat sätt innan verksamhet läggs ut på entreprenad.

Vi anser att det är positivt att införa folkinitiativet beträffande kommunala folkomröstningar. Det gör det möjligt för 5 % av medborgarna att kräva folkomröstning i en fråga. Att ge möjlighet för medborgarna att direkt få ta ställning i en fråga ser jag som en utveckling och förstärkning av demokratin. Det är verkligt folkstyre.

En annan förbättring är att personalföreträdare inte längre skall ha rätt att närvara vid behandlingen av ärenden som gäller beställning och upphandling av varor och tjänster. Det är något som varit ett problem vid upphandling av konkurrensutsatt verksamhet och när man haft renodlade beställarnämnder som haft att agera självständigt gentemot utförarnämnder. Vidare föreslås förtydliganden dels när det gäller rätten att ta ut avgifter för tjänster och nyttigheter, dels när det gäller självkostnadsprincipen.

Ett enigt utskott föreslår också att regeringen bör vidta åtgärder för en samlad utvärdering och uppföljning av medborgerlig insyn och kontroll.

Herr talman! Utskottet är i stort sett enigt. Vad gäller folkomröstningar har Socialdemokraterna en reservation, och jag har redovisat vår syn i den frågan. Ny demokrati har en reservation som gäller närvarorätt. Här är det vår uppfattning att det bör gälla förtroendevalda. Det bör vara en fråga för respektive fullmäktige att besluta om. Det är inte en riksdagsfråga att reglera

sådana skyldigheter för kommunerna. Möjligheterna att ge närvarorätt finns redan. Vi behöver inte införa någon skyldighet.

Det är samma sak med det kommunala partistödet. Kommunalt självstyre måste innebära att kommunerna själva får bestämma. Det är inte en fråga som vi skall lägga oss i.

Alla frågor som vi hanterar i samhället är inte heller politiska. På den statliga nivån skall man inte alltför mycket lägga sig i vad som sker på den kommunala nivån. På den kommunala nivån måste man också låta bli att lägga sig i frågor som bara medborgarna själva kan hantera. Skolpengen och barnomsorgspengen är exempel på former att föra ut beslut och ansvar från den politiska sfären ut till medborgarna själva. Här finns det fortfarande mycket att göra.

Sedan tyckte jag att det var intressant att lyssna på Bo Holmbergs åsikter i det här ämnet. Efter några år i kommunalpolitiken kan jag konstatera att det finns ekonomisystem som inte bara lever sitt eget liv utan som i vissa fall har slutat att leva något liv. Där kämpar politikerna glatt vidare utan någon som helst kontroll över det ekonomiska systemet.

Många av de problem som kommunalpolitikerna möter i dag och många av de problem som Bo Holmberg tog upp handlar ju om en annorlunda ekonomisk situation för kommunerna. Jag kan konstatera att Socialdemokraterna inte kommer att föreslå några ytterligare medel till kommunerna jämfört med vad regeringen gör. Kommunernas ekonomiska situation kommer att vara densamma oavsett vilket parti som är i regeringsställning.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 134 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Folkinitiativ till en folkomröstning ger möjlighet till verkligt folkstyre, sade Ola Larsson. På vilket sätt blir det ett verkligt folkstyre? Fullmäktige kan ju i alla fall vägra att ta upp frågan till folkomröstning. Då har man ju inte fört frågan ett steg framåt. Det är trots allt fullmäktige som skall besluta om detta.

Anf. 135 OLA KARLSSON (m):

Herr talman! Här är det fråga om en avvägning i systemet. Möjligheterna till en folkomröstning ökar självfallet med det föreslagna folkinitiativet. Catarina Rönnung menar väl inte att folk inte i något fall skall få avgöra frågor i folkomröstningar. Om jag inte minns alldeles fel har även Socialdemokraterna ställt sig bakom en folkomröstning i EU-frågan. Jag antar att det finns tungt vägande skäl även för det. Jag tror att vi behöver fler folkomröstningar, både på de statliga och den kommunala nivån.

Anf. 136 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Först skall jag be Ola Karlsson om ursäkt för att jag kallade honom vid fel efternamn.

I mitt första inlägg sade jag att vi är anhängare av att folkomröstningsinstitutet används i ungefär nuvarande omfattning. Vi skall använda folkomröst-

ningen i stora övergripande frågor. Kommunindelningsfrågor är t.ex. bra att folkomrösta om.

Att man skall kunna folkomrösta i vilken fråga som helst tycker vi är att gå för långt. Via den representativa demokratin skall man ha kännedom om vad folk anser, driva de politiska frågorna inom de politiska partiernas ramar, för att kunna fatta långsiktiga beslut och väga kostnader mot utgifter på ett långsiktigt sätt.

Anf. 137 OLA KARLSSON (m):

Herr talman! Jag förstår inte riktigt vad Catarina Rönning är rädd för, eller varför hon är rädd för att medborgare i en kommun skall få säga vad de vill i en folkomröstning efter ett folkiniciativ. Om de politiska partierna och partisystemet fungerar som de skall och kanaliserar viktiga frågor, kommer inte några folkiniciativ att behöva tas. Med Catarina Rönnings modell försvinner möjligheten för medborgarna att begära en folkomröstning när det politiska systemet inte klarar att hantera situationen. Därför innebär den föreslagna modellen en klar förbättring jämfört med dagsläget.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

15 § Kommunal biståndsverksamhet

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1993/94:KU41 Kommunal biståndsverksamhet (prop. 1993/94:189).

Anf. 138 LENNART ROHDIN (fp):

Herr talman! Vi behandlar nu regeringens proposition med förslag att utvidga kommunernas möjligheter att ge bistånd till kommuner i andra länder. Ett enigt konstitutionsutskott går utan vidare resonemang på regeringens linje. Jag har därför inga förhoppningar om att kunna förhindra eller avvärja detta beslut.

Jag vet dock att åtskilliga ledamöter här i kammaren precis som jag delar den principiella uppfattningen att bistånd i andra länder skall vara en fråga för riksdag och regering och inte för landets kommuner. Jag vill därför yrka bifall till motion K63 och avslag på propositionen och därmed också på utskottets hemställan under mom. 1.

I propositionen föreslås att kommunernas möjligheter att ge internationellt bistånd utvidgas ytterligare utöver vad som skett senast i samband med tillkomsten av 1991 års kommunallag. Bakgrunden är det ökade intresse som många kommuner känt att få bistå vänortskommuner särskilt i de baltiska staterna i deras ansträngda utvecklingsarbete.

Herr talman! Internationellt biståndssamarbete bör, som propositionen också pliktskyldigt redovisar, vara ett statligt ansvar inom ramen för utrikes- och biståndspolitik. Med den successiva uppluckring som skett, och som propositionen är ytterligare ett steg i, urgröps denna grundprincip alltmer.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

Kommunal biståndsverksamhet

Tunga remissinstanser som SIDA, som onekligen besitter en viss erfarenhet av långsiktigt biståndsarbete i en främmande miljö, avvisar den grundläggande tanken i propositionen. Också Kammarrätten i Göteborg, Riksrevisionsverket och Företagarnas riksorganisation framhåller denna grundprincip. Som sed är när man har en klar politisk viljeriktning, anser sig varken regering eller utskott behöva ödsla någon ingående argumentation på den förskjutning i principiellt avseende som propositionen är uttryck för.

Jag förnekar inte alls att det finns ett mycket starkt och välkommet engagemang, framför allt när det gäller vänortskommuner i våra baltiska systerland, ute i landets kommuner och bland stora delar av svensk allmänhet. Det engagemanget kan mycket väl kanaliseras via frivilligorganisationer vid sidan om det statliga biståndet. De resurser och det kunnande som föreligger på sina håll i kommuner kan, som ju också SIDA påpekat, kanaliseras i ett verkningsfullt stöd till de statliga biståndsinsatser som görs.

Herr talman! Internationellt biståndssamarbete måste till skillnad från vanligt vänortssamarbete präglas av omfattande kunskap i internationella förhållanden och utvecklingsfrågor. Till detta kommer ett icke oväsentligt mått av utrikespolitiskt kunnande och omdöme, som inte rimligtvis kan förväntas ingå i reguljär kommunal verksamhet. Riskerna för felbedömningar, säkerligen alltid mot bakgrund av vällovliga ambitioner och starka solidaritetskänslor, måste därmed vara alldeles för stora.

Propositionen söker undvika dessa risker med restriktioner om vilka kommuner i vilka stater som får erhålla kommunalt bistånd och om samråd med regeringen. Dessa förslag visar på svårigheterna och undanröjer inte de principiella invändningarna. Indirekt visar det således på att man här rör sig på ett känsligt principiellt plan, men man låtsas inte om problemet. Man vill inte stöta sig med en entusiastisk allmän opinion genom att hävda grundläggande principer. I stället medverkar man till en successiv förskjutning av perspektivet.

Herr talman! Engagemanget för Baltikum kan säkert i de allra flesta fall betraktas som ytterst välkommet och utrikespolitiskt helt oförargligt. Men det som kan ses som oförargligt i dag måste ha generell bäring också i andra sammanhang och i andra opinionslägen. Det som har hänt sedan murens fall i Berlin i oktober 1989 visar också att historien inte är död utan att den i högsta grad har återkommit.

Ingen kunde föreställa sig det som hände hösten 1989 i Öst- och Central-europa eller för den delen det som hände i det forna Sovjetunionen hösten 1991. Och då var det ännu svårare att föreställa sig det som sedan hänt i Kaukasus, det forna Jugoslavien och i Ryssland. Historien är inte död. Det enda vi kan förutsäga är att vi inte vet hur framtiden kommer att se ut. Det manar till försiktighet.

Det kan vidare inte anses principiellt rimligt att man ute i kommunerna, kanske med knappa majoritetsbeslut, skall kunna fatta beslut av denna art. Till skillnad från vad som gäller för närvarande beträffande de baltiska staterna, kan samma lagreglering komma att tas i anspråk för liknande biståndsinsatser från kommunal sida till orter i länder för vilka gäller att den politiska opinionen i vårt land är starkt splittrad. Delar regeringen denna opinionsuppfattning blir den trängd att medge kommuner som så önskar

möjlighet att ge bistånd. I annat fall avvisas kommunernas framställningar. Aldrig så vällovliga, men ofta tidsmässigt begränsade och spontana lokala opinioner, bör inte i någon större utsträckning få styra svenskt bistånd till människor i andra länder. Det är inte vårt samvete som skall vara gott, utan resultatet av svenska biståndsinsatser.
(forts.)

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

Förvaltningsmyndigheters ledning

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.58 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

15 § (forts.) Kommunal biståndsverksamhet (forts. KU41)

Anf. 139 INGVAR SVENSSON (kds):

Herr talman! Jag vill bara helt kort yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

16 § Förvaltningsmyndigheternas ledning

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1993/94:KU42 Förvaltningsmyndigheternas ledning (prop. 1993/94:185).

Anf. 140 INGVAR JOHNSON (s):

Herr talman! Regeringen har föreslagit att centrala förvaltningsmyndigheter skall styras som s.k. enrådighetsverk om det inte finns vägande skäl som motiverar att myndigheterna leds på något annat sätt.

Vi socialdemokrater yrkar avslag på detta, därför att vi anser att huvudregeln skall vara att förvaltningsmyndigheternas ledning skall utgöras av lekmanastyrelser.

Denna vår ståndpunkt bygger vi på att det svenska förvaltningssystemet är unikt i världen genom att medborgarna har insyn i myndigheternas verksamhet på en mängd olika sätt. Allmänna handlingar är i princip offentliga och meddelarfrihet råder. Vi anser att denna samhälleliga insyn och detta medborgerliga inflytande bäst garanteras i en ordning där huvudregeln är att statliga myndigheter jämte verkschefen leds av valda lekmanastyrelser.

Inom några områden anser vi dessutom att ett absolut krav på lekmanstyrelser i myndigheterna bör gälla.

– Det gäller tillsynsmyndigheter som utfärdar integritetskänsliga föreskrifter, ingrepp i medborgarnas frihet och ekonomiska situation.

– Det gäller myndigheter som arbetar under affärsliknande förhållanden och har en verksamhet som innebär ett stort finansiellt ansvar.

– Det gäller myndigheter inom områdena forskning och kultur, där det är av stort värde med styrelser, eftersom statsmakterna medvetet valt att ge dessa verksamheter stor frihet.

– Det gäller vidare fall där tidigare undantag gjorts från ordningen med enrådighetsverk, som en del stabsmyndigheter och myndigheter inom försvarsmakten.

Däremot anser vi att smärre myndigheter som sysslar med rutinärenden kan inrättas som enrådighetsverk, under förutsättning att någon typ av insynsorgan finns.

Vi har också uppfattningen att någon av de externa styrelseledamöterna bör utses till ordförande i styrelsen, medan verkschefen bör ingå i styrelsen som självskriven ledamot.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationen.

Anf. 141 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! I den statliga utredningen om förvaltningsmyndigheters ledning diskuterades behovet av styrelser i statliga myndigheter. Man säger att verksamheter som är av stor ekonomisk betydelse, som berör människors integritet och som allmänt sett har stort inflytande i samhället måste anses vara i behov av styrelser och är mindre lämpliga att organisera som enrådighetsstyrelser. Genom en vanlig styrelse får förvaltningsmyndigheten en bred kompetens och erfarenhet till sin ledning. Man kan spegla olika delar av samhället och få en mer sammantagen överblick över sina beslut och en bredare förankring.

Jag vill yrka bifall till min meningsyttring.

Anf. 142 INGVAR SVENSSON (kds):

Herr talman! Regeringen vill i sin proposition att man i första hand skall utgå från enrådighetsverk. Det kan finnas skäl till detta, som t.ex. effektivitet. Samtidigt pekar regeringen på att man skall vara öppen och flexibel och kunna välja andra former. Men utgångspunkten är enrådighetsverk.

Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 143 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Som Ingvar Johnsson som vår talesman för reservationen hävdar vill vi att Radio- och TV-verket skall ledas av en parlamentariskt sammansatt styrelse.

Radio- och TV-verket är den verkliga maktfaktorn när det gäller att fördela tillstånd. Men riksdagen kommer mänskligt att döma att besluta att verket trots allt skall organiseras som ett enrådighetsverk, där verkschefen kommer att få stor makt. Därför skulle det vara synnerligen önskvärt att

tjänsten som överdirektör annonserades ut och synnerligen önskvärt att denna chef hade erfarenhet och meriter från kulturlivet.

Hon eller han måste göra mycket grannliga bedömningar. Det vore bra om han eller hon inte bara tog strikt kommersiella hänsyn, utan gjorde sådana bedömningar som även skulle gynna svenskt kulturliv och vårt språkområde. Vi behöver en motvikt mot det internationella mediebruset som hotar att dränka vår kultur och vårt språkområde.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Förnyat förslag till
lagstiftning om in-
gripande mot otill-
börligt beteende
avseende offentlig
upphandling*

17 § Några frågor om sekretess

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1993/94:KU38 Några frågor om sekretess (prop. 1993/94:165).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

18 § Förnyat förslag till lagstiftning om ingripande mot otillbörligt beteende avseende offentlig upphandling

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1993/94:FiU22 Förnyat förslag till lagstiftning om ingripande mot otillbörligt beteende avseende offentlig upphandling (prop. 1993/94:222).

Anf. 144 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Det ärende vi nu skall debattera är förnyat förslag till lagstiftning om ingripande mot otillbörligt beteende avseende offentlig upphandling. På något sätt är ordet förnyat ett nyckelord i sammanhanget.

Kammaren har hösten 1993 redan avgjort ett exakt likalydande ärende. Den gången sade kammaren nej till förslaget. Man gick på de motiveringar som sammanfattningsvis innebar att man ansåg att förslaget att införa den här typen av lagstiftning bröt mot den kommunala självstyrelsen. Man sade också att det bröt mot en artikel i den europeiska konventionen om kommunal självstyrelse. Dessutom kunde man konstatera att det finns lagar och regler som redan styr och reglerar den här verksamheten i tillräcklig omfattning.

Nu återkommer ärendet. Inget nytt har presenterats. Då har man först att försöka hitta ett svar på frågan: Varför återkommer ärendet? Någon kanske kan förledas att tro att det här skulle gälla förhållanden i regeringskansliet. Men det gör det alltså inte. Det är exakt samma ärende som senast. Förhållandena inom regeringskansliet omfattas inte av denna lag.

Då kvarstår frågorna: Varför nu nagga den kommunala självstyrelsen i

129

kanten? Varför bryta mot den europeiska konventionen om kommunal självstyrelse? Varför införa ett onödigt regelverk? Varför öka byråkratin?

Vi från socialdemokratiskt håll ser inte någon mening med detta. Därför yrkar vi avslag på propositionen, vilket innebär att jag här yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationer som är fogade till betänkandet.

Anf. 145 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Vänsterpartiet anser inte heller att denna lagstiftning är meningsfull. Vi anser att den kränker det kommunala självstyret och att vi har tillräckligt med lagstiftning på detta område som reglerar. Jag yrkar därför bifall till den socialdemokratiska reservationen under mom. 1.

Anf. 146 TOM HEYMAN (m):

Herr talman! I reglerna för den offentliga upphandlingen är detta en viktig bit, som nu återkommer till riksdagen. Under de gångna åren har vi sett en kraftigt ökad upphandling ute i kommunerna. Det har också lett till kraftigt minskade kostnader för skattebetalarna. Det är vi alla överens om; det medger även Socialdemokraterna i sin reservation.

Man säger att detta skulle utgöra ett brott mot den kommunala självstyrelsen. Men det finns fortfarande inget krav på någon kommunal upphandling. Det får kommunen själv bestämma. Lagförslaget innebär att upphandlingen, om man väljer en sådan, skall vara korrekt.

Den nu gällande lag som det hänvisas till i reservationen ställer kravet att ett företag, som känner sig träffat av otillbörlig upphandling, självt skall avlämna en anmälan till länsrätten för rättelse. Det kan vara ett nog så svårt ställningstagande för ett mindre företag, ett företag som kanske för sin existens är mycket beroende av goda kontakter med den kommunala upphandlaren.

Man kan komma i ett beroendeförhållande, och det kan från kommunal sida bli ganska lätt att göra "riggade upphandlingar" på olika sätt, som riktar in sig på en speciell leverantör. Behovet är alltså klart uttalat. Det finns behov av en möjlighet för Konkurrensverket att självständigt granska detta, vilket också är avsikten med detta lagförslag.

Herr talman! Därmed yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 147 PER OLOF HÅKANSSON (s) replik:

Herr talman! Tom Heyman säger att om man väljer offentlig upphandling så skall det gå korrekt till. Han försöker därmed säga att den socialdemokratiska linjen inte innebär det. På den punkten kan jag lugnt försäkra Tom Heyman, och alla andra som undrar, att jag är helt ense med Tom Heyman om att en upphandling skall gå korrekt till. Men faktum är att denna lag inte reglerar det. Den reglerar något helt annat.

Jag avundas inte Tom Heyman att försöka försvara detta lagförslag. Men nog skulle det vara intressant att få veta varför man återkommer med detta förslag, när riksdagen en gång avvisat det. Varför skall man införa ett onödigt regelverk? Seriösa affärstidningar har ju kommenterat detta lagförslag såsom en papperstiger, som bara ger marknadsdomstolen en möjlighet som

den redan har. Varför lägger man då fram lagförslaget över huvud taget? Jag avundas verkligen inte Tom Heyman i rollen att försöka försvara förslaget.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

Anf. 148 BENGTT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Dan Eriksson i Stockholm har bett mig att ta över här i kam-maren. Han har nämligen fått förhinder. Själv sitter jag med i näringsutskot-tet och sysslar med konkurrens.

Jag tänker fatta mig rätt kort. De reflexioner som en kollega noterat gör att jag konstaterar att det är rätt märkligt att regeringen går emot arbets-gruppen som hade ett lagförslag klart, ett lagförslag som innebär denna skyl-dighet för statliga och kommunala myndigheter, nämligen att upphandla viss verksamhet i konkurrens. Vi har också haft det för yttrande i näringsutskot-tet, vill jag minnas.

Det är den linje som Ny demokrati driver. I detta fall kan vi inte tänka oss något annat än att yrka bifall till vår egen reservation nr 2 i ärendet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

*Förmyat förslag till
lagstiftning om in-
gripande mot otill-
börligt beteende
avseende offentlig
upphandling*

19 § Ändringar i skatteregisterlagen

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1993/94:SkU42 Ändringar i skatteregisterlagen (prop. 1993/94:224).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

20 § Utbildning för fredsbevarande verksamhet

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1993/94:FöU12 Utbildning för fredsbevarande verksamhet (prop.
1993/94:244).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

21 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1993/94:FöU13 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

22 § Övergång till kapitalkostnader för lokaler, m.m.

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1993/94:FöU14 Övergång till kapitalkostnader för lokaler, m.m. (prop.
1993/94:150 delvis).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

23 § Bolagisering av Vägverkets produktionsdivision m.m.

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1993/94:TU32 Bolagisering av Vägverkets produktionsdivision m.m. (prop.
1993/94:180).

Anf. 149 BO NILSSON (s):

Herr talman! Eftersom vi socialdemokrater anser att propositionen om bolagisering av Vägverkets produktionsdivision saknar viktiga besked föreslår vi att propositionen avslås. Skälet för avslaget är alltså bl.a. att vi måste få besked på fler områden.

Vad gäller de ekonomiska frågorna vill vi ha nöjaktiga besked om hur bolaget skall uppnå en soliditet om 30 % eller skaffa sig en stark balansräkning, om man vill uttrycka sig så. Det finns en stor pensionsskuld som skall klaras upp. Det finns en semesterlöneskuld på 200 miljoner kronor. Det behövs ett kapitaltillskott i detta bolag. Vad kostar det att bygga upp ett sådant här nytt bolag? Handlar det om 100 miljoner kronor, Elving Andersson? Eller hur mycket kan det kosta? Var skall alla pengarna komma ifrån? Vi socialdemokrater vill gärna ha ett besked på denna punkt. Det är avgörande för oss när vi tar ställning i detta ärende.

Till sist undrar jag om det är rimligt att vi här i riksdagen skall bestämma vilken dag som denna verksamhet skall bolagiseras. Är det inte viktigare att de som sysslar med detta bolagiserar när de känner att tiden är inne, i stället för att riksdagen beslutar om tidpunkten? Jag tror inte det är bra.

Jag vill också ha svar på några ideologiska frågor. Är det så att regeringen redan nu förbereder en privatisering av denna verksamhet? Det är lätt att misstänka att bolaget ges så dåliga ekonomiska villkor att endast privatisering återstår år 1996.

Bl.a. Riksrevisionsverket konstaterar att regeringskansliet är en dålig ägare – för att inte tala om Kommunikationsdepartementet. Detta kan man varmt instämma i.

I en tidningsintervju säger statssekreteraren i Kommunikationsdepartementet att "vi privatiserar av ideologiska skäl". Han fortsätter: "monopol är inte effektiva" och "allt är bättre med konkurrens". Detta är ett utmärkt exempel på den krämarmentalitet som präglar den borgerliga politiken. Var kommer de trafikpolitiska målen om trafiksäkerhet, framkomlighet, kvalitet

och regional balans in i bilden? Varför är det, enligt borgerlig ideologi, fult med statliga monopol men ett himmelrike med privata sådana?

Tror verkligen Elving Andersson, som tydligen är utskottets talesman, att detta föreslagna bolag, med dåliga ekonomiska förutsättningar och dåliga ägare skall klara konkurrensen med de stora byggdrukarna? Jag tvivlar på det, men jag vill ha ett svar.

Låt mig så gå över till mer praktiska problem. Produktionsdivisionen sysslar ju till mer än 90 % med drift och underhåll. Detta skall nu till stor del utföras av privata entreprenörer. Jag vill understryka att det finns många skäl att ifrågasätta om t.ex. vinterväghållning är lämplig att upphandla i konkurrens.

Låt mig ta två exempel på vad jag menar: I det första fallet som gäller vinterväghållning larmas polis till en olycksplats. Det råder lokal blixthalka, och polismännen slår omedelbart larm med begäran om saltning. Efter 40 till 45 minuter kommer en representant för Elving Anderssons favoriter. Det kommer en privat entreprenör till platsen. Han kommer i en vanlig privatbil för att besiktiga vägbanan! När detta är gjort kallar han på en saltbil, vars förare efter ytterligare 20 minuter äntligen ser till att vägbanan försätts i säkert, farbart skick. I mer än en timme får den ishala vägen, en tättrafikerad väg i ett storstadsområde, förbli utan utgård. Detta är en verklig händelse. Ridå, Elving Andersson!

Låt mig ta ytterligare ett exempel. Nyligen blev, mitt i majvärmen, ett drygt två kilometer långt avsnitt på E 6:an glashalt sedan en bil tappat pluggen till oljetråget. Polis och brandkår konstaterar läget och larmar: Körbanan måste sandas för att undvika olyckor. Efter 50 minuter – 50 minuter, Elving Andersson! – dyker entreprenören upp med sand som knappt räcker för att fylla en skottkärra. Efter en överläggning med polisen och brandmän kommer så småningom en sandbil till platsen. Detta är inget skämt, utan det är ett skrämmande exempel från verkligheten.

När man "till varje pris" måste ta det lägsta anbudet och bortse från trafik-säkerhet och miljö blir resultaten därefter. Varje uttryckning tär på den för entreprenören magra kakan. Frågan är dessutom om det alltid finns tillräckliga resurser hos dessa s.k. seriösa entreprenörer. I en situation med en alltmer intensiv biltrafik, inte minst i den tid som nu ligger framför oss, duger det inte att privata entreprenörer ifrågasätter polismäns eller räddningspersonals omdömen för att spara pengar.

Här vill jag ha ett rakt svar från Elving Andersson. Är det krämaren Elving Andersson som företräder utskottsmajoriteten eller är det trafiksäkerhetsivraren? Jag vill ha ett rakt och ärligt svar! Tidningen I dag har konstaterat att privat väghållning hotar säkerheten.

Herr talman! Jag vill ta upp några frågor kring handläggningen av ärendet. Vid så här stora systemskiften brukar det finnas gott om tid. En ordentligt bred remiss med rejält tilltagen remisstid är det minsta som kan begäras. Detta har den borgerliga regeringen inte tid med. Det är ju snart val. En hearing kan man möjligen klara. Vid denna hearing ställdes en lång rad krav och villkor från t.ex. en av näringslivets företrädare i Vägverkets styrelse. Jag skall ge några exempel.

Det saknas en rejäl nulägesbeskrivning där verksamhetens förtjänster och

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Bolagisering av
Vägverkets pro-
duktionsdivision
m.m.*

brister redovisas. Målsättningen måste väl vara att etablera en tredje stark aktör. Denna utgångspunkt är central för hela ansatsen. Det är inte alltid enkelt att skapa konkurrens och attrahera villiga aktörer till olönsamma projekt. Det är bara Vägverket som i dag har tillräcklig kompetens och erfarenhet inom branschen. Sådant tar lång tid att bygga upp. Det är sannolikt ingen tillfällighet att länder som t.ex. USA och England har valt att inte privatisera detta område.

Så till sist det allra viktigaste. Dessa förutsättningar måste uppfyllas och tillfredsställande svar på frågorna måste ges innan en bolagisering kan ske. Detta säger en vän till Elving Andersson, men så mycket mera ansvarsfull och seriös. Men för er är väl dogmatiken viktigare än verkligheten?

I propositionen står det också, trots vad utredningen På väg har påpekat, att det nya bolaget skall ägas direkt av staten. Det tas alltså ingen hänsyn till utredningen, ingen hänsyn till Riksrevisionsverket och ingen hänsyn till oppositionen. Regeringskansliet har, som jag har sagt tidigare, ingen erfarenhet av att utöva ägarrollen i ett kommersiellt bolag. Men det går inte att lyssna och ta hänsyn.

Även när det gäller den formella hanteringen finns många frågetecken och otillräckliga besked. Men här har som vanligt hastigheten fått gå före kvaliteten.

Herr talman! När det gäller huvudmannaskapet för det nya bolaget – Vägverket eller regeringskansliet – kände borgarna risken för ett nytt nederlag som en kall kåre utmed ryggraden. Nydemokraten hade i ett kort ögonblick av klarsyn insett att Vägverket kunde vara en bättre ägare och att bolaget skulle ge ett bättre resultat än med regeringskansliet som ägare. Men då lyckades borgarna, som vanligt, att lura Kenneth Attefors med ett nytt penndrag. Resultatet i betänkandet är i denna del, enligt en högt uppsatt person på Vägverket, ingenting annat än en krigsförklaring mot verket och de anställda.

Det finns rader i propositionen och betänkandet som kunde ha varit positiva, nämligen avsnittet om att bolaget ges möjlighet att agera inom ett utökat verksamhetsområde. Det avser arbeten inom mark- och anläggningsområdet och rör vägar, järnvägar, flygplatser, hamnar, parker samt vatten- och avloppsledningar. Hade regeringssidan också varit beredd att ge ekonomiska förutsättningar att jobba på det sättet, hade det möjligen funnits tillfälle att få en diskussion över blockgränserna.

Herr talman! Vi socialdemokrater håller fast vid att ett statligt bolag kan vara en lösning för att undvika ett privat monopol i framtiden, inte minst därför att den nuvarande organisationen är sargad av redan gjorda hårda rationaliseringar och hyser en oro för vad som är på väg att hända. Men då måste vi först ha svar på följande frågor.

Klarar förslaget målen om trafiksäkerhet, kvalitet, framkomlighet, service, regional balans och miljö? Klarar bolaget sig med de ekonomiska förutsättningar som jag har redovisat och som regeringen ger det nya bolaget? Varför har man inte tagit hänsyn till att nästan alla anser att det eventuella bolaget bör ligga inom Vägverkets ramar – åtminstone tills vidare? Är det lämpligt, Elving Andersson, att konkurrensutsätta vinterväghållning? Är

inte risken stor att Vägverket förlorar kompetens om organisationen splittas för snabbt?

Herr talman! Så länge som varken propositionen, betänkandet eller majoritetens företrädare kan ge bra svar på frågorna eller bra lösningar för framtidens produktionsverksamhet, yrkar jag avslag på propositionen och därmed bifall till vår reservation till TU:s betänkande 32.

Anf. 150 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Efter att ha lyssnat på Bo Nilssons inlägg kom jag att tänka på det gamla debattknepet att när argumenteringen är svag skall man höja rösten. Det var väl litet grand det Bo Nilsson tillämpade här med ett högt tonläge. Han valde att ibland polemisera mot propositionen, ibland mot utskottsbetänkandet osv.

Som ett exempel på Bo Nilssons retoriska förmåga att föra diskussionen pratade han ibland om Socialdemokraternas motion i ärendet. I motionen hävdas det att entreprenörerna utgör stora företag med oligopol tendenser. I talarstolen pratade Bo Nilsson om svaga och kraftlösa entreprenörer. Det får väl vara litet stringens i argumenteringen.

Herr talman! Jag tror att vi är överens över partigränserna om att vi på olika sätt måste höja effektiviteten i den offentliga verksamheten. Jag tror också att vi är överens om att ett bra sätt att höja effektiviteten är att utsätta verksamheten för konkurrens. Men jag tycker också att det är viktigt att utöva konkurrensen på ett sådant sätt att inte samhället avhänder sig möjligheterna att följa upp mål och kvalitetskrav och att samma service ges oavsett landsdel. Det gäller drift och underhåll av vägar men också andra områden där olika offentliga verksamheter konkurrensutsätts.

Konkurrens är ett sätt att höja effektiviteten. Om konkurrensen skall vara framgångsrik måste vi se till att skapa förutsättningar för konkurrensen att ske på lika villkor. En första förutsättning är att man arbetar inom samma associationsform som sina konkurrenter. Det är därför vi väljer att göra ett bolag av Vägverkets produktionsdivision, så att divisionen kan arbeta på samma sätt som sina konkurrenter.

Jag tycker att det finns anledning att notera att det var den socialdemokratiska regeringen som väckte dessa tankegångar om att bolagisera delar av den offentliga verksamheten och då även Vägverkets produktionsverksamhet. Jag tycker att det var ett klokt steg, och det är det vi fullföljer.

Men detta är inte okomplicerat. Bo Nilsson pekade på en mängd praktiska problem och svårigheter. Jag håller gärna med om att det finns ett antal praktiska svårigheter.

Det handlar dels om att ge det nya bolaget en struktur och funktion som gör att det kan fungera på marknaden. Men det handlar lika mycket om att den del av Vägverket som blir kvar, myndighetsdelen, utvecklar sin kompetens när det gäller upphandling av olika typer av drift och underhåll. Det gäller också att få en klar gränsdragning mellan vad som är entreprenörens ansvar respektive myndighetsansvar. Detta är inte klart i alla delar. Det är bl.a. därför som vi sätter datumet för ikraftträdandet mycket långt fram. Man har nu ett och ett halvt år på sig att lösa de praktiska problemen, att hitta de rätta gränsdragningarna osv.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Bolagisering av
Vägverkets pro-
duktionsdivision
m.m.*

Bo Nilsson frågade om det verkligen är vi som skall fastställa datum för när detta skall ske. Det tycker jag att vi skall göra, eftersom det inte finns någon annan som gör det. Det bör vara riksdagens uppgift att ange datum. Om vi skulle vänta tills de från Vägverket själva kom och knackade på riksdagens dörr och snällt bad om att få bli bolagiserade, så tror jag att vi fick vänta väldigt länge. Därför är det viktigt att riksdagen ger signalen att bolagisering skall ske. Men Vägverket får ett och ett halvt år på sig att lösa de praktiska problem som återstår.

Vi fick ett antal exempel på sådana problem, när Vägverkets generaldirektör Per Anders Örtendahl besökte trafikutskottet. Det handlade om var vägmästarorganisationen skall höra hemma rent praktiskt och om gränsdragningsproblemen när det gäller vad som är entreprenörskap respektive myndighetsutövande. Detta får man nu tid på sig att lösa.

Jag vill understryka för Bo Nilsson att det inte är ett dugg bättre med privata monopol än med statliga monopol. Det är t.o.m., om möjligt, ännu sämre med privata monopol än med statliga.

Men i det förslag som vi nu diskuterar ser jag inte något som leder till att privata monopol tar över detta. Det blir ett statligt bolag som skall uppträda som en bland andra aktörer på marknaden. Jag tror att de kommer att göra det bra.

När det gäller frågan om vem som skall vara huvudman för det nya bolaget är det inte så, Bo Nilsson, att vi i fyrpartigruppen i trafikutskottet ändrar uppfattning för att undvika nederlag, utan vi har mycket allvarligt diskuterat frågan. Det finns utan tvekan ett antal fördelar med att t.ex. Vägverket är huvudman för det nya bolaget, men det finns också vissa nackdelar.

Det finns vissa fördelar med att regeringskansliet eller regeringen är huvudman för det nya bolaget, men det finns också vissa nackdelar med detta. Vi tycker att frågan behöver belysas ytterligare innan vi tar slutgiltig ställning, eftersom det finns både för- och nackdelar med de båda olika konstellationerna.

Eftersom vi ändå har ett och ett halvt år på oss tills bolagiseringen skall träda i funktion har vi tid att överväga huvudmannaskapsfrågan ytterligare. Det är därför som vi skickar tillbaka frågan till regeringen för ytterligare fundering och analys. De får sedan återkomma till riksdagen med förslag.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 151 BO NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill rikta några kommentarer till Elving Andersson, som började med att tala om att när argumenten är svaga blir tonläget högt. Jag förstår inte riktigt detta. Jag har ställt en rad frågor som jag tycker att det är rimligt att få svar på innan man beslutar om så viktiga förändringar. Det är högst rimligt att oppositionen får svar på sådana frågor. Dessutom gjorde jag en inbjudan till Elving Andersson och hans borgerliga kamrater, när jag sade att vi var beredda att diskutera bolagisering. Jag bestred inte på något sätt denna tanke, utan jag tycker att det är rimligt att få svar på de båda frågorna inför genomförandet av så stora och viktiga förändringar.

Manar inte exemplen till eftertanke, Elving Andersson? Kan man verkli-

gen nonchalera verkligheten på det sätt som Elving Andersson gjorde? Jag fick inga kommentarer, trots att jag kunde peka på hur allvarliga sådana här situationer kan bli.

Det är inte så enkelt som att konkurrens är det viktigaste och bästa i alla lägen. Det kan vara så att de politiska mål som vi riksdagsmän har satt upp för trafikpolitiken ibland kan vara viktigare än konkurrensen. Därför måste man bedöma de två alternativen och välja det som i det här fallet är bäst för trafikanterna. Trafiksäkerheten måste väl stå i första rummet!

Jag pekade på en rad praktiska svårigheter men också på en rad ekonomiska svårigheter. Om vi nu skall tro på det som Elving Andersson så vackert säger, att det skall bli en bra aktör osv., måste man ju ge ekonomiska förutsättningar. Jag menar att det, i vart fall i det som finns skrivet, finns massor av brister och stora risker för att ett sådant här bolag blir en papperstiger. Det får aldrig chansen att bli en stark konkurrent till de stora bygghusarna, vilket åtminstone vi hade hoppats skulle bli verklighet.

Elving Andersson sade: Vi lyssnade på Vägverkets generaldirektör när han var i utskottet. Ja, det är möjligt. Men i den allra viktigaste frågan lyssnade ni tydligen inte. Per Anders Örtendahl sade klart och tydligt att förutsättningen för att ett bolag skulle lyckas var att det skulle ligga under Vägverket. Detta tycks ni ha nonchalerat fullständigt.

Elving Andersson sade att vi inte tänker på detta med förlorare etc., utan att det handlade om att vi skulle diskutera frågan om huvudman en gång till. Men ni måste väl långt tidigare ha känt till att detta måste övervägas ytterligare. Först skriver ni propositionen och sedan backar ni. Visst var ni rädda för nederlag! Ni var litet rädda för Kenneth Attefors. Det är sanningen, Elving Andersson.

Anf. 152 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill ge en kommentar till Bo Nilssons inlägg, där han sade att vi inte lyssnade på generaldirektören vid Vägverket i den viktiga frågan om vem som skall vara huvudman för det nya bolaget.

Man får väl ändå lyssna litet grand kritiskt, Bo Nilsson, även på generaldirektörer som uppträder. Det hade ju varit nästan sensationellt om Vägverkets generaldirektör hade sagt att det nya bolaget skulle fungera bättre med någon annan än han som huvudman. Det är ganska självskrivet att man får den typen av uttalande, som vi fick, från en generaldirektör.

Vi skall lyssna på våra verk och myndigheter. De har mycket fackkunskap, men vi måste också värdera vad de säger utifrån vissa utgångspunkter.

Bo Nilsson frågade om de exempel som han beskrev i sitt huvudanförande inte manar till eftertanke. Jo, det gör de verkligen. Jag tycker att detta är exempel på det som jag tidigare sade, att Vägverket som beställare måste utveckla sin beställarkompetens på området. Det skall inte fungera på det sätt som Bo Nilsson beskriver. Anledningen måste i första hand vara att man inte har beställt tjänsterna på rätt sätt.

I propositionen och i utskottsbetänkandet tas också upp att beställarkompetensen måste utvecklas. Vi skall inte eftersätta de centrala målen för trafiksäkerheten, tillgängligheten, miljön osv. Därför är det viktigt att Vägverket ges möjlighet att utveckla sin beställarkompetens.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

*Bolagisering av
Vägverkets pro-
duktionsdivision
m.m.*

Jag tror att det nya bolaget kommer att bli framgångsrikt. Bo Nilsson har helt rätt i att det kommer att besitta en oerhörd kompetens. Denna kompetens bör vara en mycket klar konkurrensfördel.

Om man jobbar i bolagsform, har man också möjlighet att konkurrera på andra områden än ren vägunderhållningsverksamhet, som Bo Nilsson beskrev i sitt inledningsanförande.

Om vi medverkar och ger de rätta förutsättningarna, vilket jag tycker att vi gör, har detta bolag i vardande alla möjligheter att bli en mycket framgångsrik aktör på marknaden. Det bådär gott inför framtiden.

Anf. 153 BO NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag hade inte tänkt begära någon mer replik, men det här var så skämtsamt att jag inte kan låta bli att göra en liten kommenter till.

Elving Andersson skyller på beställaren i de exempel som jag gav. Jag måste säga att det var kvällens skämt.

Anf. 154 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag har litet svårt att förstå Bosse Nilssons sinne för humor. Han måste ha en alldeles särskild form av skånsk humor som upplever det här som ett skämt. Det är faktiskt mycket allvarligt. Vägverkets generaldirektör har i olika sammanhang vidhållit att verket är dåligt på att beställa den typen av tjänster. Man har aldrig gjort det, eftersom man har haft tillgång till dessa tjänster inom sin egen organisation. Detta behövs utvecklas och specificeras. Vilket ansvar gäller för entreprenören? Vilka krav kan man ställa? Det där var inget skämt, Bo Nilsson. Det var mycket allvarligt menat.

Anf. 155 INGER HESTVIK (s):

Herr talman! Utskottsmajoriteten stöder tyvärr i betänkandet regeringens dåligt underbyggda förslag om bolagiseringen av Vägverkets produktdivision. Skälen till att avslå propositionen är redan framförda av Bo Nilsson. Jag skall inte upprepa dem.

Eventuellt kommer riksdagens majoritet att välja att avslå den socialdemokratiska reservationen och fatta beslut om att ett bolag skall bildas. Med tanke på den fortsatta behandlingen av ärendet vill jag i förebyggande syfte framföra några synpunkter på huvudmannaskapet för det nya eventuella bolaget.

Regeringen föreslår i propositionen att det nya bolaget skall vara fristående från Vägverket. Utskottet är tveksamt till förslaget och förordar att huvudmannaskapsfrågan skall övervägas ytterligare. Det är bra. Då kan konsekvenserna av beslutet hinna analyseras och dokumenteras innan beslut tas, något som regeringen inte har bevärdigat sig med.

I min hemkommun Borlänge har vi två stora, progressiva verk, Vägverket och Banverket. De har skapat möjligheter för Borlänge att utvecklas till ett nationellt kompetenscentrum för transportteknik. Ur den kompetensmassa som finns, bl.a. i de båda verken, har nya verksamheter i form av utbildningslinjer och forskningsverksamhet vuxit fram inom Högskolan i Falun/Borlänge.

En av huvudprofilerna vid högskolan är transportteknik. På forskningssi-

dan har ett centrum för transport- och samhällsforskning etablerats. Jag anser därför att Borlänge är en naturlig lokaliseringsort för nya statliga organ som skall administrera, planera och ha tillsynen över det svenska väg- och järnvägsnätet och dess trafikanter.

Det är också naturligt att det nya produktionsbolaget – om det bildas – underställs Vägverket och att det får sitt säte i Borlänge.

Om regeringens förslag om att bolaget skall vara helt fristående från Vägverket skulle vinna gehör, betyder det att den regionalpolitiska satsning som utlokaliseringen till Borlänge av de två verken innebar helt sätts ur spel. Vår högskola försvagas, men också det fristående bolaget förlorar nödvändiga samarbetsmöjligheter och närhet till den kompetens som finns uppbyggd och inbyggd i bl.a. Vägverket och i högskolan. Det skulle innebära slöseri med knappa resurser för både högskola och bolag.

Herr talman! Trots mina framförda tankar kring lokaliseringen av det nya bolaget stöder jag naturligtvis den socialdemokratiska reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

24 § Avskaffande av diskriminering såvitt avser fraktsatser och befordringsvillkor

Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1993/94:TU33 Avskaffande av diskriminering såvitt avser fraktsatser och befordringsvillkor (prop. 1993/94:194).

Anf. 156 KARL-ERIK PERSSON (v):

Herr talman! Man skulle kunna säga att Kommunikationsdepartementet återigen har lyckat framställa en proposition som är mer eller mindre obegriplig. I betänkandet har vi rättat till en del av obegripligheterna.

När en proposition kommer och vi har möjlighet att skriva motioner med anledning av den, bör den åtminstone vara så pass begriplig att man kan läsa ut vad som menas med den. Om man försöker studera de här akterna i EG:s regelverk, måste de finnas översatta till svenska. Så har icke varit fallet. Det är faktiskt en sensation! Hur skall man då, på ett vettigt sätt, kunna skriva en motion och på så sätt eventuellt kunna förändra något?

Jag vill ta ett exempel ur propositionen. På s. 4 under lagtexten står det: "Bestämmelser enligt EES-avtalet skall gälla som svensk rätt." I 3 § står det att den svenska texten till de i 2 § angivna rättsakterna finns i bil. 1 och bil. 2 till denna lag. Vid rättsakterna finns det en fotnot så att man skall kunna titta efter vad det handlar om längre fram i propositionen. Längst ned på sidan kan man läsa följande: "Texterna på finska, isländska och norska finns tillgängliga hos Utrikesdepartementet. Texterna på de övriga språken finns publicerade i Europeiska gemenskapens officiella tidning (EGT)." Då är det tydligt och klart var man skall läsa!

Av två saker har man gjort tre fel här. Borde det inte stå en hänvisning till

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

Avskaffande av diskriminering såvitt avser fraktsatser och befordringsvillkor

en svensk text? Jag tror inte att svenska riksdagsledamöter som skall motivera med anledning av en proposition är intresserade av i vilken tidskrift man publicerar texterna på andra europeiska språk. Det ger väl inte en tydligare bild av vad propositionen handlar om?

Herr talman! Såvitt jag förstår skall jag få en utförlig förklaring av Kenneth Lantz, eftersom han försvarar utskottet. Jag gratulerar honom. Han kanske kan ta den finska texten och jämföra med den isländska. Vi gjorde verkligen en liten rättelse i utskottsbetänkandet. På s. 2 skriver utskottet: "Med anledning av motionsyrkandet" – det är alltså Vänsterpartiets motion – "vill utskottet understryka vikten av att innebörd och konsekvenser av regeringens förslag redovisas på ett tillfredsställande sätt." Detta kan man inte vara nöjd med ens med bästa vilja i världen.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till den meningsyttring som är fogad till detta betänkande.

Anf. 157 KENNETH LANTZ (kds):

Herr talman! Jag får inleda med att tacka för uttalandet från herr Persson. Jag kan bjuda på att jag inte klarar av isländska eller finska, men vi kan ta det på franska. Det går litet bättre. Det är ju ett känt språk i EG-sammanhang.

Trafikutskottet har haft att bereda proposition 194 och lägger nu enigt fram betänkande TU 33, angående avskaffande av diskriminering såvitt avser fraktsatser och befordringsvillkor. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på motion T72 av Karl-Erik Persson.

Det skall inte råda någon tveksamhet om att ämnet har en viss svårighetsgrad. Det inser utskottet också. Dock vill vi utgå från att regeringen inom ramen för det fortsatta europeiska samarbetet aktivt verkar för att regelverket skall "vidareutvecklas och anpassas till förändrade villkor och den marknadsituation som råder på transportområdet".

Som framgår av betänkandet är det en gammal förordning, den har nr 11 av EG:s förordningar och meriteras med ca 30 år på nacken. Den anses av många vara obsolet. Eftersom det pågår en översyn av författningssystemet bör vi vara eniga om att det blir bättre och säkert mer förståeligt framöver.

Enligt propositionen torde det i dag inte förekomma någon diskriminering avseende fraktsatser och befordringsvillkor. Men det bör vara klart för oss alla vad propositionen avser, nämligen förbud mot högre priser eller sämre villkor grundat på godsets ursprungs- eller bestämmelseland. Med ovanstående som grund, kommer sannolikt denna förordning inte att få någon praktisk betydelse.

Karl-Erik Persson har med omsorg om riksdagen påtalat svårigheten att förstå propositionen. Som svar på detta vill jag helt kort referera till vad utskottet förutsätter, nämligen att regeringen aktivt bör verka för att regelverket vidareutvecklas. Det vore kanske på sin plats att även göra litet reklam för Riksdagens utredningstjänst, RUT.

Därmed vill jag, herr talman, på intet sätt negligera eller ens hindra Karl-Erik Perssons och Vänsterpartiets fortsatta, och säkert välbehövliga, omsorg om Sveriges parlament.

Jag yrkar bifall till hemställan i trafikutskottets betänkande 33.

Anf. 158 KARL-ERIK PERSSON (v):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten särskilt mycket. Jag måste dock få säga att det hela blir litet konstigt. Men när kommunikationsministern är så otydlig blir man kanske lika otydlig själv. Kenneth Lantz säger ju i början av sitt anförande att trafikutskottet har lagt fram ett enhälligt betänkande. Ändå yrkar han avslag på min meningsyttring. Alltså finns det inte något enhälligt betänkande i det här sammanhanget.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

Prot. 1993/94:115

1 juni 1994

Nedrustning

25 § Överflyttning av fartyg mellan fartygsregister

Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1993/94:TU37 Överflyttning av fartyg mellan fartygsregister (prop. 1993/94:202).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

26 § Nedrustning

Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1993/94:UU19 Nedrustning.

Anf. 159 INGER KOCH (m):

Herr talman! I utrikesutskottets betänkande om nedrustning behandlas en rad frågor som rör nedrustningssträvandena vid den pågående nedrustningskonferensen i Genève och Sveriges pådrivande roll och stora engagemang i dessa sammanhang. Men även Sveriges agerande vid den kommande över synskonferensen med anledning av 1980 års FN-konvention om särskilt inhumana vapen behandlas.

En av de frågor som blivit aktuell vid denna konferens och som också debatteras mycket i massmedierna är frågan om användningen av minor, och då särskilt av antipersonella minor – eller truppminor, som de också kallas. Rädda barnen och Röda korset har också bidragit till att denna fråga uppmärksammas.

Ett hundratal miljoner odetonerade minor ligger kvar i jorden efter krig i mer än 60 länder. Värst är minsituationen i Afghanistan, Angola, Kambodja, Irak – speciellt i Kurdistan – Kuwait, Moçambique, Somalia och Sudan men även i Bosnien och Kroatien. Dessa kvarliggande minor medför ett svårt lidande för civilbefolkningen. De drabbar människors liv och utveckling i dessa länder från alla aspekter. Kvinnor vågar t.ex. inte plocka ved, och bönder vågar inte odla jorden av rädsla för att trampa på minor. När

jordbruket hindras ökar svälten, och landet blir beroende av import. Återuppbyggnaden av länder efter krig fördröjs och fördröjs. Flyktingarna stannar kvar i grannländerna ovilliga att återvända hem till en mark full av minor.

Enbart i Afghanistan, ett av världens fattigaste länder, finns det i dag enligt FN 10 miljoner minor spridda över hela det krigshärjade landet. Andra bedömare talar om 20, 30 eller 40 miljoner minor.

Många års krig och nära nog tio år av sovjetisk ockupation på 1980-talet har skapat en situation där varje mänskligt steg blir en minundersökning. Många år efter det att striderna har upphört fortgår denna terror mot civilbefolkningen. Hittills har enligt FN:s bedömningar ca 200 000 civila dödats och ca 400 000 blivit handikappade av exploderade minor i Afghanistan. Många av dessa människor är barn.

Även i Moçambique finns det stora områden som på grund av minering inte kan bebos inom överskådlig tid.

Sverige deltar i minröjningsprogram i flera av de värst drabbade länderna. Genom betydande bidrag till minröjning och hjälp till de skadade bidrar Sverige konstruktivt till att minska lidandets omfattning. Inom FOA bedrivs också forskning som kan leda till att man effektivare än i dag kan röja de utspridda minorna. Detta kommer att öka Sveriges möjligheter att göra ännu större insatser inom detta område.

På grund av de svåra och stora problem som truppminorna skapar antog FN:s generalförsamling i höstas fyra resolutioner. FN:s generalsekreterare fick i uppdrag att utarbeta en rapport om hur de problem som orsakas av landminor skall lösas. En studie skall också göras rörande barn i väpnade konflikter och då särskilt uppmärksamma offer för landminor.

I resolutionen om ett exportmoratorium – Sverige var medförslagsställare – uppmanas alla länder att inte exportera antipersonella minor som kan förorsaka stor fara för civilbefolkningen.

FN:s konvention om särskilt inhumana vapen, vilken antogs 1980, innehåller också förbud och begränsningar när det gäller minor. Men nuvarande konventioner har, som påpekas i utskottets betänkande, inte hindrat en urskillningslös minkrigsföring i många länder under senare år.

Sverige har också aktivt arbetat för att få till stånd den översynskonferens som kommer att hållas under 1995. Sverige verkar dessutom för en ökad anslutning till konventionen samt till att den utsträcks till att täcka även interna konflikter. Det är framför allt i länder som har drabbats av inbördeskrig som de antipersonella minorna utgör ett allvarligt hot mot civilbefolkningen. Detta betonas också i utskottet.

Ett enigt utrikesutskott anser att Sverige i samband med denna konferens bör klargöra att ett internationellt totalförbud mot antipersonella minor utgör den enda verkliga lösningen på de humanitära problem som användningen av minor ger upphov till och därför lägga fram förslag i syfte att få till stånd ett sådant förbud.

Herr talman! Ett annat område som ingående har diskuterats i utrikesutskottet är kärnvapen och folkrätten. Det är viktigt att på alla sätt försöka stödja de insatser som görs för att förhindra användningen av kärnvapen. Arbetet med att förhindra en kärnvapenspridning är nu den mest centrala frågan på den internationella nedrustningsagendan. Att stärka och förlänga

icke-spridningsfördraget, NPT, samt att söka förmå alla stater att ansluta sig till fördraget är därför en viktig uppgift för Sverige.

Sverige har försökt att få till stånd ett avtal om ett fullständigt stopp för alla kärnvapenprov. I juni 1993 presenterade Sverige vid nedrustningskonferensen i Genève ett förslag som innebar att alla kärnvapensprängningar, även s.k. fredliga kärnsprängningar, skulle förbjudas. I december 1993 kompletterades detta med ett detaljerat förslag om hur efterlevnaden av ett sådant förbud kan kontrolleras. Detta förslag innebär den enda fullständiga avtalstext som hittills har presenterats vid nedrustningskonferensen.

Frågan om kärnvapen användning är förbjuden i folkrätten har diskuterats vid olika tillfällen. Frågan har nu blivit aktuell genom att WHO vid sitt möte i maj förra året beslöt att begära ett yttrande av Internationella domstolen i Haag i frågan. Alla medlemsstater har givits tillfälle att avge ett yttrande i denna fråga.

Socialdemokraterna föreslår i en motion att den svenska regeringen i ett yttrande till Internationella domstolen klarlägger att kärnvapen användning inte står i överensstämmelse med internationell rätt. Den fråga som WHO ställer till Internationella domstolen i Haag avser innehållet i nu gällande folkrätt.

Herr talman! Det råder olika uppfattningar bland världens ledande folkrättsexperter om vad som enligt folkrätten kan läggas till grund för ett ställningstagande rörande kärnvapen användning.

Inom den internationella rätten existerar sedan länge en princip om att krigförande länder inte har oinskränkt rätt att välja stridsmedel eller stridsmetoder. Sedvanerättsliga distinktionsprinciper och proportionalitetsprinciper begränsar användningen av kärnvapen. Vid en attack mot militära mål får t.ex. inte oproportionerligt stora skador tillfogas civilbefolkningen eller civil egendom.

Enligt vår uppfattning står det klart att användning av kärnvapen i många fall får konsekvenser som otvetydigt står i strid med olika delar av folkrätten. Men det är också uppenbart att det kan finnas fall av kärnvapen användning där rättsläget inte är lika självklart, eftersom kärnvapen som sådana inte är förbjudna i folkrätten.

Samtidigt ligger det i Sveriges, liksom i alla små nationers, intresse att folkrätten tolkas strikt och inte urvattnas genom politisering.

När det gäller kärnvapen vill jag säga att en entydig reglering av kärnvapen användningen måste eftersträvas i folkrätten, inte en tolkning som vilar på tveksamt underlag. Vi anser att regeringen mot denna bakgrund bör överväga lämpligheten av att svara Internationella domstolen.

Tyvärr, herr talman, delar inte utskottets majoritet denna vår uppfattning. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 1. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan i utrikesutskottets betänkande.

Jag vill till slut, herr talman, fästa kammarens uppmärksamhet på att under den tid som jag har talat har ytterligare en eller två människor dödats eller skadats av antipersonella minor, kanske en av dem ett barn.

Anf. 160 BERTIL MÅBRINK (v):

Herr talman! Aktiv nedrustningspolitik har under lång tid varit en viktig del av svensk utrikespolitik. Sverige kom tidigt med i Genève-förhandling-

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

Nedrustning

arna om begränsning av kärnvapenupprustningen och kom snart att röna ett mycket gott rykte som en initierad och engagerad part i dessa förhandlingar. Orsaken till detta var bl.a. att Sverige hade det tekniska kunnandet för att föra dessa samtal. En ännu viktigare orsak var att Sverige var en alliansfri nation som av stormakterna inte kunde misstänkas ha några skumma avsikter i dessa förhandlingar.

I likhet med många andra områden av utrikespolitiken har alliansfriheten och neutraliteten i nedrustningspolitiken varit en ovärderlig resurs. Jag kommer att i mitt politiska arbete fortsätta att agera för att Sverige inte lämnar ifrån sig denna resurs, som enligt min mening är en förutsättning för en aktiv nedrustningspolitik.

Ett av de absolut viktigaste målen i nedrustningspolitiken är att få till stånd kärnvapennedrustning. Ett viktigt led i det arbetet är att få användningen av kärnvapen olagligförklarad. Skälen för detta är så uppenbara att det enligt min mening inte skulle behövas någon längre diskussion om detta. Jag vill ändå poängtera vad jag anser vara det starkast vägande skälet till olagligförklaringen, nämligen att användning av kärnvapen helt enkelt skulle förstöra livsbetingelserna på vår jord.

Det är med glädje jag konstaterar att utskottsmajoriteten beslutat enligt förslaget i bl.a. flerpartimotionen U415 och alltså nu föreslår riksdagen att uppmana regeringen att i sitt svar till Internationella domstolen klargöra att kärnvapenanvändning inte står i överensstämmelse med internationell rätt. Jag kan bara beklaga – även om jag inte förvånas över det – att Moderata samlingspartiet inte vill ställa sig bakom det beslutet. Det är minst sagt märkligt att moderaterna i denna för mänskligheten avgörande fråga talar om att folkrätten politiseras. Här är det snarare moderaterna som politiserar och sin vana trogen är rädda för att Sverige skall hamna på kollisionskurs med USA och de mäktiga EU-staterna Frankrike och England.

Under de senaste åren har vi lyckligtvis sett en del konkreta åtgärder på kärnvapennedrustningens område: avtalet mellan USA och Sovjet om nedrustning av medeldistanskärnvapen; godkännande av START 1-avtalet; Rysslands och USA:s presidenters underskrift av START 2-avtalet; initiativ från både USA och Ryssland att minska antalet taktiska kärnvapen samt båda staternas förlängning av provstoppet.

Tyvärr ser vi också orosmoln på kärnvapenhimlen. Icke-spridningsavtalet, som skall förnyas nästa år, har ännu inte undertecknats av ett flertal potentiella kärnvapenmakter. Mest alarmerande är det att Ukraina ännu inte anslutit sig. Nordkoreas vägran att låta IAEA analysera bränslestavarna från Yongbyon-reaktorn är oacceptabel. Det bästa regimen i Nordkorea kan göra är att tillåta denna analys och därmed öppna för möjligheterna att bryta landets isolering, till gagn för Nordkoreas medborgare. Jag stödjer förslagen om att göra koreanska halvön till en kärnvapenfri zon. För att detta förslag skall tas på allvar och inte bara bli en till intet förpliktigande paroll bör regimen i Nordkorea låta IAEA analysera bränslestavarnas innehåll.

Även Indiens och Pakistans vägran att skriva under icke-spridningsavtalet är oroande. Båda länderna förfogar med all säkerhet över kärnvapen. Exempelvis uttalade Pakistans inrikesminister nyligen att man inte tänker av-

bryta landets kärnvapenprogram, eftersom terrorbalansen med Indien då skulle rubbas.

Sverige säljer, som alla vet, vapen till såväl Indien som Pakistan. Kockums har just nu en stor och av regeringen godkänd ubåtsaffär på gång med Pakistan. Ubåtar kan – som också alla vet – bära kärnvapen. Jag förutsätter att regeringen inhämtar garantier om att de svenska ubåtarna till Pakistan inte ingår i det kärnvapenprogram som den pakistanska inrikesministern talar om.

För övrigt anser jag att Sverige inte skall sälja vapen över huvud taget till vare sig Indien eller Pakistan eller någon annan stat. Den exporten ingår ju som en del i den internationella vapenhandeln och bidrar därmed till upprustningen i världen. Ett stopp för den svenska vapenexporten är det bästa bidrag vi kan ge till ansträngningarna att stoppa denna upprustning. Det betänkande vi debatterar i dag behandlar visserligen inte svensk krigsmateriel-export, men jag vill ändå ta tillfället i akt att betona vårt partis krav på stopp för svensk vapenexport.

Efter det kalla krigets slut har den internationella vapenhandeln minskat något. Huvudorsaken är den kraftiga minskningen av handeln med ryska vapen efter Sovjetunionens upplösning. Den här minskningen är dock med all sannolikhet tillfällig. USA framstår nu som den överlägset största vapenspridaren i världen och står exempelvis för mer än hälften av försäljningen till tredje världens länder. Ryssland, som i dag står för endast 10 % av försäljningen till de fattiga staterna, försöker nu genom aggressiv marknadsföring återuppta konkurrensen med USA. Andra aggressiva exportörer är Kina, Frankrike, Israel och Japan. Dessutom ökar vapenhandeln kraftigt mellan länderna i tredje världen.

Den här dödsbringande handeln måste kontrolleras och få ett slut. FN:s register över handeln med tyngre vapen är ett – om än litet – steg mot att få kontroll. Nästa steg måste vara – precis som utskottet betonar – att göra anslutningen till registret bindande för FN:s medlemsstater. Första året registret var i funktion, 1992, rapporterade regimerna i stater som Thailand, Nordkorea, Saudiarabien, Kuwait, Syrien, Iran, Sudan, Rwanda och Marocko inte in till registret. Någon FN-kontroll över dessa för folken inom och utanför dessa länder livsfarliga regimers vapenhandel finns alltså inte. En orsak är självklart att rapporteringen inte är bindande. Rapporteringen för 1993 tycks bli minst lika bristfällig. Den 10 maj i år, två veckor efter det att tiden för rapportering gått ut, hade endast 47 stater offentliggjort sin vapenhandel. Resultatet är alltså nedslående.

Herr talman! FN-registret över vapenhandel innehåller endast tyngre vapen. I dagens krig, som till nästan 100 % är inbördeskrig, används i huvudsak s.k. lätta vapen för upprorsbekämpning.

Exempel på sådana vapen är personminor, lätta granatkastare och handeldvapen, dvs. automatgevär av olika slag. Det är dessa vapen som sprider mest död och lemlästning över världen. Vänsterpartiet har i en motion föreslagit att Sverige bör agera för att FN-registret skall utvidgas till att gälla även dessa vapen.

Utskottsmajoriteten har inte tillstyrkt det förslaget utan nöjer sig med en luddig formulering om att det i framtiden kan finnas skäl för prövning av

frågan om utökad ambitionsnivå. Det är synd, tycker jag, att utskottet här missat en chans att föreslå att Sverige vidtar en konkret åtgärd för att kontrollera och begränsa den internationella vapenhandeln.

Åtskilligt mer positivt är det då att utskottsmajoriteten i fråga om internationellt förbud mot antipersonella minor gått på bl.a. Vänsterpartiets linje. Inga vapen är humana. Men ett vapen som i sin inhumanitet är värre än antipersonella minor är svårt att föreställa sig. Det känns hoppfullt att konstatera att riksdagen är överens om detta.

Men låt oss nu inte nöja oss med att i internationella sammanhang kräva totalförbud. Nu måste vi fortsätta sopa framför vår egen dörr och kontrollera att svenska vapenproducenter inte exporterar vare sig minor eller sprängmedel till minor. Nu måste vi också med alla tänkbara medel försöka bistå alla hundratusentals män, kvinnor och barn i Kambodja, Afghanistan, Irak, Angola, Moçambique osv. som lemlästats och hotas av lemlästning av dessa grymhetens symboler på jorden.

Herr talman! För att spara tid yrkar jag inte bifall till min meningsyttring.

Låt mig slutligen säga att jag inte på något sätt är de stora ordens mästare, men några ord i all enkelhet är kanske lika värdefulla som stora bombastiska tal. Vad jag vill komma till är att det här är min sista debatt i kammaren när det gäller utrikesutskottets ärenden. Som bekant slutar jag i riksdagen i och med denna mandatperiods utgång – dessutom, kan jag tillägga, helt frivilligt.

Därför vill jag i all enkelhet men direkt från hjärtat tacka mina utskottskolleger för ett mycket fint kamratskap och för många fina och intressanta debatter.

Jag vill speciellt tacka utrikesutskottets ordförande Daniel Tarschys för hans låt mig säga mjuka och behagliga sätt att sköta ordförandeskapet i utskottet. Tack för ditt helt oauktoritära sätt, som har skapat ett mycket fint klimat!

Allra sist vill jag naturligtvis också tacka alla de anställda på utskottets kansli som med sina insatser möjliggör att utskottsarbetet kan fungera och att de olika partiernas reservationer och den där meningsyttringen som jag avlämnar blir begripliga och hanterbara vid voteringar i kammaren.

Anf. 161 INGER KOCH (m) replik:

Herr talman! I fråga om att tolka folkrätten är det inte vår önskan som gäller, även om vi skulle tycka att det vore väldigt bra, utan där måste vi förlita oss på internationella och nationella experter, och bland dessa råder det faktiskt oklarhet om hur folkrätten skall tolkas.

Därför kan vi inte säga så kategoriskt som man gör i utrikesutskottets betänkande, att användningen av kärnvapen inte skulle stå i överensstämmelse med internationell rätt. Det är helt och hållet dessa experters utlåtande som har varit ledstjärna för oss i den här frågan.

Jag vill också tacka Bertil Måbrink för många intressanta debatter här i kammaren. Vi tycker inte alltid likadant, men våra debatter för frågorna framåt. Jag vill önska Bertil Måbrink lycka till. Vi kommer att sakna dig!

Anf. 162 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Att förebygga konflikter, att främja avspänning och att verka för nedrustning är sedan länge viktiga mål för svensk utrikespolitik.

Det är mål som vi verkar för på flera olika områden. Vi gör det i FN och vi gör det i den europeiska säkerhetskonferensen, ESK.

Där handlar det om förebyggande diplomati och akut konfliktlösning men också om ett mera långsiktigt arbete för att finna nya fredsbefrämjande mekanismer och bygga upp ett förtroende mellan staterna. Vi arbetar också aktivt inom nedrustningskonferensen och inom FN för att begränsa spridning och användning av olika vapen.

Viktiga framsteg på nedrustningsområdet beror inte minst på en ökad förståelse mellan de militära supermakterna. Om START-avtalen genomförs, leder det till en minskning av de amerikanska och ryska strategiska kärnvapenstridspetsarna med två tredjedelar. Andra viktiga avtal är avtalet om icke-spridning av kärnvapen, MPT, som nu har tillträtts av 157 länder – tyvärr fattas några viktiga – och kemivapenkonventionen som förbjuder en hel vapenkategori. Exportkontrollregimer har byggts upp för alla slags massförstörelsevapen och för missiler, och FN har också upprättat ett register över den internationella handeln med konventionella vapen.

Det här är en bra början, men mycket återstår att uträtta. En vapentyp som behandlas i vårt betänkande är personminorna, som bl.a. Rädda barnen har uppmärksammat i en lovvärd kampanj. Här är det enligt utskottets mening viktigt att regeringen skärper tonen och intensifierar arbetet för ett internationellt totalförbud mot detta inhumana vapen. Samtidigt behövs det stora insatser för minröjning i länder där enorma arealer och delar av vägnätet har förstörts av långvariga inbördeskrig.

Bortåt 10 000 människor dör varje år av minexplosioner, och lika många skadas. Men minorna är inte bara ett svårt hälsoproblem och en dödsbringande olycksorsak, utan de är också ett ekonomiskt och politiskt hot mot åtskilliga länders fortbestånd. I stater som Afghanistan, Angola, Moçambique och Kambodja finns så många minor nedgrävda att det i stora områden är omöjligt att bedriva jordbruk eller röra sig fritt. Därmed förhindras också repatriering av flyktingar och återuppbyggnad efter de brutala krig som har utkämpats.

Mot den bakgrunden borde minröjning bli en än mer prioriterad uppgift i den rika världens biståndsinsatser. Kanske kan också den minröjningsmaskin som är under utveckling i Sverige bli ett verkningsfullt redskap. De första rapporterna är i varje fall mycket löftesrika.

En än allvarligare källa till oro är förstås kärnvapenspridningen. De påtryckningar som för närvarande pågår gentemot Nordkorea visar hur viktigt det är att icke-spridningsavtalet respekteras och kompletteras med en effektiv övervakning. För Sverige är det en självklarhet att ge ett starkt stöd både åt IAEA, kärnkrafts- och kärnvapenorganet i Wien, och åt förlängningen av icke-spridningsavtalet, som går ut nästa år.

Huvudvägen att begränsa kärnvapenhotet är och förblir bindande internationella avtal och internationell samverkan i olika praktiska frågor, t.ex. konvertering av industrin och destruktion av befintliga arsenaler.

Ökad offentlighet kring produktion och vapenhandel är också ett viktigt instrument. Här finns det anledning att erinra om det betydelsefulla arbete som SIPRI – Stockholms fredsforskningsinstitut – har utfört i mer än ett

kvartss sekel. Det är en svenskfinansierad insats i de internationella nedrustningsansträngningarna som vi har anledning att vara mycket stolta över.

En annan väg som nu provas för att motverka kärnvapenhotet är WHO:s – Världshälsoorganisationens – framställning till Internationella domstolen i Haag, där man begär en prövning av kärvapen användningen från folkrättslig synpunkt. Det ligger säkert goda intentioner bakom det här initiativet, men det var också på goda grunder som Sverige avstod från att stödja förslaget i WHO:s folkhälsoförsamling. Vägen är osäker och kan mycket väl visa sig bli en återvändsgränd helt enkelt därför att det sakliga underlaget för framställningen är relativt bräckligt.

Nu har emellertid den procedur inletts som leder fram till ett avgörande av frågan om domstolen skall ta upp saken till prövning. Sverige har då anmodats att ge underlag. Självfallet bör vi göra det. Vi bör bidra med de bedömningar som svenska folkrättsexperter kan erbjuda. Vi bör påminna om att det finns grundsatser i folkrätten som begränsar rätten att utföra strids handlingar med mycket skadliga effekter.

Samtidigt vet vi att sådana grundsatser enligt all normal rättsskällevärdering har en relativt svag normativ kraft. Några avtal som mera direkt och preciserat förbjuder kärnvapen användning existerar inte. Var domstolens bedömning landar får därför betraktas som osäkert. Risken för att det blir en bakstöt för initiativet finns självfallet.

Utskottets skrivning på denna punkt bör uppskattas som en politisk viljeyttring, en mycket klar markering och om man så vill ett önsketänkande. Men jag anser det väsentligt att vi klargör att Sverige kraftfullt måste stödja kampen mot kärnvapenspridning och kärnvapen användning. Det framgår tydligt av utskottets betänkande.

Jag vill erinra om det särskilda yttrande som Håkan Holmberg och jag har fogat till betänkandet, där vi utvecklar några kompletterande tankar i just denna fråga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utskottets betänkande i dess helhet.

Jag vill allra sist återgälda den vänlighet som Bertil Måbrink visade mig. Jag vill tacka honom för hans insatser i utskottet. Han har förvisso varit mjuk och behaglig, men också effektiv och envis i sina ståndpunkter. Jag vill gratulera honom till ett fint arbete i utrikesutskottet under de gångna åren.

Anf. 163 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! I det här betänkandet behandlas nedrustningsfrågorna i sin helhet. Den heltäckande socialdemokratiska partimotionen går på flera områden längre än vad utskottet varit villigt att göra. Att vi inte har reserverat oss betyder inte att vi övergivit vår uppfattning – tvärtom – men vi finner en bred enighet väsentlig.

I det stora hela har utskottet nu återställt ordningen när det gäller freds- och nedrustningsfrågorna, dvs. vi är eniga med undantag för moderaterna. Detta är positivt. Sverige kan på nytt bli aktivt, återta den position vi alltid tidigare haft på den internationella arenan och driva nedrustningsfrågorna konstruktivt. Det gäller framför allt på kärnvapenområdet, men också frågan om särskilt inhumana personminor som bör totalförbjudas.

På två områden ger vi regeringen någonting till känna, dvs. vi beställer av regeringen att den skall agera. Det gäller dels kärnvapenanvändningen och folkrätt, dels totalförbud mot personminor.

Låt mig innan jag går in på dessa områden återopa den socialdemokratiska partimotionen U403. Där säger vi att stater inte längre kan klara sin säkerhet om gångna tiders maktpolitik får fortsätta att styra de framtida internationella relationerna. De viktigaste uppgifterna blir nu att förebygga och lösa konflikter, att demilitarisera internationella relationer genom aktiv nedrustning och att undanröja massförstörelsevapen.

I motionen visar vi hur fred med fredliga medel kan uppnås genom förebyggande av våld, fredsbevarande insatser, fredsskapande och fredsbyggande. Vi lägger fram konkreta förslag om begränsning av vapenhandeln och av biologiska och kemiska vapen, om hur militära resurser kan användas för miljön och om ett program för en kärnvapenfri värld.

Biologiska och kemiska vapen är totalförbjudna. Tiden har nu kommit att ta upp frågan om förbud mot kärnvapen och som ett första steg ett förbud mot användning av kärnvapen. Också flerpartimotionen 415 från medlemmar av svenska PGA-gruppen – Parliamentarians for Global Action – kräver ett förbud mot användning av kärnvapen.

Bakgrunden är denna: 1990-talet är decenniet för internationell rätt, och FN:s generalsekreterare har rekommenderat FN-organen att vända sig till Internationella domstolen i Haag för yttrande. Världshälsoorganisationen beslöt i maj förra året att begära ett yttrande från Internationella domstolen om huruvida användning av kärnvapen av en stat i krig eller i annan väpnad konflikt – mot bakgrund av vapnets medicinska och miljömässiga effekter – skulle vara ett brott mot internationell rätt.

Sveriges regering röstade först i kommittén mot förslaget och med kärnvapenmakterna för att senare i plenardebatten avstå med hänvisning till att frågan hörde hemma i FN:s generalförsamling. Nåja, FN:s generalförsamling deklarerade redan 1961 att användning av kärnvapen skulle vara ett brott mot FN:s stadga och ett brott mot mänskligheten. Frågan har behandlats i FN:s generalförsamling flera gånger.

Domstolen har därefter vänt sig till medlemsstaterna för att de skall lämna sin uppfattning senast den 10 juni i år, så att domstolen därefter skall kunna svara på frågan. Det är alltså domstolen som fäller utslaget – inte regeringarna. Regeringarnas uppgift är att ge sin syn på frågan till domstolen. Det är således hög tid för riksdagen att fatta beslut och ge regeringen uppdraget att formulera ett svar grundat på vad riksdagen anser, alldenstund utrikesministern och moderaterna inte vill detta.

Motståndet har varit hårt och många krystade argument har använts mot det beslut vi nu skall fatta. I moderaternas reservation sägs t.o.m. att det kan finnas fall av kärnvapenanvändning där rättsläget ingalunda är lika självklart eftersom kärnvapen som sådana inte är förbjudna i folkrätten. De säger sig vilja ha en entydig *reglering* av kärnvapenanvändningen i folkrätten – observera att de inte vill ha ett förbud. Ränderna går aldrig ur, skulle man kunna säga. Moderaterna har inte ställt upp på inskränkningar av kärnvapen tidigare och gör det inte nu heller.

Moderaterna har rätt på en punkt: det finns ingen skriven internationell

konvention som uttryckligen förbjuder användning av kärnvapen, men det finns inte heller någon konvention som tillåter kärnvapenanvändning. Men den internationella folkrätten består nu inte bara av skrivna konventioner eller överenskommelser. Den består också av internationell sedvänja – en allmän praxis, godtagen som gällande rätt. Den består av allmänna erkända rättsgrundsatser och av de mest sakkunniga författares lärosatser.

Krigets lagar och mänskliga rättigheter finns reglerade i en serie deklARATIONER som Haagkonventionen, Genèveprotokollet från 1925, FN-stadgan, Nürnbergprinciperna, Genèvekonventionerna från 1949, konventionen om civila och politiska rättigheter från 1966 m.fl. Användning av kärnvapen bryter mot dessa principer och står därför inte i överensstämmelse med internationell rätt.

Kärnvapenanvändning bryter mot principen om moderation i krig. Vapen som inte kan skilja mellan civila och militärer är förbjudna. Kärnvapen dödar oskyldiga och skiljer inte mellan civila och militära mål, och deras användning är ett brott mot distinktionsprincipen. Användning av vapen som kränker icke-deltagande stater är förbjuden. Radioaktivitet från en kärnvapenanvändning stoppar inte vid neutrala staters gränser, och användning är också av detta skäl förbjuden. Användning av vapen som åstadkommer onödigt lidande måste anses vara förbjuden. Vapen som orsakar omfattande, långvarig och allvarlig skada på miljön är förbjudna sen deklarationen från FN:s miljökonferens 1972. Alla dessa principer gäller användning av kärnvapen.

Utskottet har valt att utförligt redogöra för varför användning av kärnvapen skulle vara ett brott mot internationell rätt och kräver slutligen att regeringen i sitt svar till Internationella domstolen skall klargöra att användning av kärnvapen inte skulle stå i överensstämmelse med internationell rätt. Detta beslut är historiskt och får betydelse långt utanför Sveriges gränser och är ett viktigt steg mot kärnvapnens avskaffande. Jag är i dag uppriktigt glad för denna kraftiga majoritet i utskottet bakom detta förslag.

Det andra tillkännagivandet gäller personminor. Där kräver utskottet – numera enigt, men efter segt motstånd och mycket arbete – att regeringen skall lägga fram förslag om totalförbud mot personminor. Enligt FN dödas mer än 800 människor varje månad av personminor, och mångdubbelt fler lemlästas och skadas.

Mer än 100 miljoner personminor har spridits i huvudsak i fattiga länder och oftast utan kartläggning. 67 länder har drabbats, och 48 länder har producerat personminor ej bara för eget bruk, däribland Sverige. Det urskiljningslösa spridandet av personminor har lett till en humanitär katastrof där civila drabbas värst, och i synnerhet barnen. Minorna känner inte skillnad mellan ett lekande barn och en framrusande soldat. Personminor ligger kvar långt efter det att ett krig är slut och leder till extremt allvarliga skador, ofta till amputation, men sällan till rehabilitering. Flyktingar kan inte återvända till sina hemländer, och bönder kan inte bruka sin jord.

Personminor är så inhumana vapen, och riskerna för civilbefolkningen, framför allt för barnen, är så stora att ett totalförbud bör införas – dvs. såväl innehav, tillverkning, export, import och användning bör förbjudas. Detta

är den enda verkliga lösningen på det humanitära problem som användningen av personminor ger upphov till.

Jag skulle i dag gärna vilja tacka Rädda barnen, Röda korset, Läkare mot kärnvapen, Svenska freds- och skiljedomsföreningen samt andra organisationer och enskilda människor som verksamt har bidragit till dagens beslut genom ett kunnigt och engagerat opinionsarbete.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Till sist vill också jag ta tillfället i akt och tacka Daniel Tarschys för det goda samarbetet i utrikesutskottet. Jag håller gärna med Bertil Måbrink att det inte har varit några prestigefyllda sammanträden, utan i stället framgångsrika, bra och konstruktiva sammanträden. Jag vill önska Daniel Tarschys lycka till med den nya arbetsuppgiften som generalsekreterare i Europarådet.

Jag vill instämma med Daniel Tarschys i tacket till Bertil Måbrink för intressanta, givande och bra debatter och ett gott arbete i utrikesutskottet. Jag önskar honom lycka till i hans fortsatta uppgifter.

Anf. 164 INGER KOCH (m) replik:

Herr talman! Det är inte alls på det sättet att vi moderater önskar att kärnvapen vore tillåtna, Maj Britt Theorin.

Det skulle tvärtom vara mycket bra om vi kunde tolka all rätt, alla regleringar och sedvanerätt så, att de vore förbjudna. Det skulle förenkla vårt arbete väldigt mycket. Tyvärr anser inte, som jag tidigare sade, internationell expertis och våra nationella experter att det är så enkelt. Det sade också Daniel Tarschys i sitt anförande. Det är en förenkling.

Denna uppfattning har tidigare delats av Socialdemokraterna. Statsminister Palme sade t.ex. vid FN:s 40-års-jubileum att man borde överväga möjligheten att i folkrätten förbjuda användning av kärnvapen. Det skulle han inte ha sagt om sedvanerätten och alla regleringar som finns var till fyllest.

Detta upprepades också 1988 vid FN:s generalförsamlings extra nedrustningssammanträde, då statsminister Carlsson tog upp denna fråga. Han erinrade om de folkrättsliga begränsningar som redan i dag finns i fråga om kärnvapenanvändningen.

Men han sade också att det var den svenska regeringens uppfattning att det skulle vara bra och av stor betydelse om man kunde träffa ett avtal om förbud mot användning av kärnvapen. Vi moderater delar den uppfattningen, Maj Britt Theorin.

Anf. 165 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Det är mycket positivt att höra att moderaterna nu delar den uppfattningen. Det har ni inte gjort tidigare.

Vi socialdemokrater har fört fram förslag, och de står vi fortfarande fast vid. Det allra bästa vore en internationell konvention, dvs. en lagtext, där man förbjuder kärnvapen som sådana. Det är målet vi inriktar oss mot.

Sådana internationella avtal finns för kemiska vapen och biologiska vapen. Sådana avtal eftersträvar vi när det gäller personminor, och sådana avtal eftersträvar vi också när det gäller kärnvapen.

Man kan komma fram antingen direkt eller via steg-för-steg-processen.

Vi socialdemokrater har i våra motioner tidigare pekat på – och det står också i vår motion nu i år – att man för att nå ett internationellt avtal i första steget kan komma fram till en utfästelse från kärnvapenmakterna att inte först använda kärnvapen, därefter att inte använda kärnvapen, och slutligen reglera detta i bindande avtal.

Detta utesluter inte att man reser frågan huruvida den nuvarande rätten skulle visa att användning av kärnvapen skulle bryta mot internationell rätt. Det är precis det som Världshälsoorganisationen har gjort.

Vi har enligt min uppfattning inte bara en rätt utan också en skyldighet att svara Internationella domstolen. Riksdagen är inte någon utövande domstol. Vi ger våra synpunkter till känna, och det kommer denna riksdag att göra med en mycket kraftig majoritet. Det kommer att hjälpa till att avskaffa kärnvapnen så småningom.

Anf. 166 INGER KOCH (m) replik:

Herr talman! Jag tycker det är viktigt att regeringen får avgöra vad den skall svara Internationella domstolen, Maj Britt Theorin.

Finner regeringen att den kan ge domstolen ytterligare kompletterande underlag för den rättsliga bedömningen, är det en självklarhet att regeringen skall svara. Men anser den att man inte har någonting nytt att tillföra, är det regeringens sak att bestämma hur den vill göra. Jag tycker att en regering skall få regera.

Anf. 167 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! För att det inte skall råda några som helst missförstånd vill jag säga följande. Riksdagen kommer med detta beslut att ge regeringen i uppdrag att svara. Sedan kan Inger Koch önska hur mycket som helst att regeringen skulle slippa att svara.

Det är precis vad moderaterna vill, där de sitter ansvariga i Utrikesdepartementet. De vill inte svara på den här frågan. De har klargjort att de inte vill göra det. Men riksdagen beställer av regeringen att svara. Riksdagen talar t.o.m. om för regeringen vad den skall svara, nämligen att användning av kärnvapen inte kan stå i överensstämmelse med internationell rätt. Utskottet har utförligt redogjort för allt det underlag det menar är till fyllest för att regeringen skall svara på denna fråga.

Kärnvapenmakten Ukraina har för några veckor sedan svarat Internationella domstolen att det för sin del utan några stor motivering anser att användning av kärnvapen inte skulle stå i överensstämmelse med internationell rätt. Det vore bedrövligt om Sverige inte skulle kunna ge sin syn till känna.

Jag kan inte förstå annat än att det beslut riksdagen fattar i morgon bitti gör det bindande för regeringen att svara, och svara på det sätt som utskottet här föreslår och som det finns en klar majoritet för.

Den nuvarande regeringen har tyvärr inte alls varit pådrivande när det gäller vare sig kärnvapenfrågor eller minorna. Inger Koch hade fel i sin inledning när hon sade det. Sverige har inte sedan 1991 haft en stor och pådrivande roll i dessa internationella frågor. Tyvärr är det så.

Men det finns nu med riksdagens beställning en möjlighet att återta den position som vi tidigare haft. Det gäller även förbud mot personminor. Där

skall regeringen lägga fram ett konkret förslag – inte ta initiativ till förbud eller tala om, utan lägga fram ett konkret förslag. Det är vad utskottet begär och som riksdagen enhälligt kommer att fatta ett beslut om. Det gäller även frågan om kärnvapens olaglighet.

Prot. 1993/94:115

1 juni 1994

Nedrustning

Anf. 168 CHRISTINA LINDERHOLM (c):

Herr talman! Det är en liten men viktig del av utrikesutskottets betänkande nr 19 som jag helt kort vill ta upp här. Jag yrkar för övrigt bifall till hemställan i betänkandet i dess helhet. Det är med glädje och tacksamhet som jag noterar inte bara att utrikesutskottet enhälligt har bifallit min motion om att Sverige skall arbeta för förbud mot personminor utan också att Sverige återigen ställer sig i frontlinjen i kampen mot inhumana vapen.

Det är ett hoppfullt beslut som riksdagen skall fatta i morgon. Det är hoppfullt för alla de barn naturligtvis även för vuxna – som drabbas i många av världens fattigaste länder. Detta drabbar även dessa länder i form av långvariga åtaganden för att ta hand om handikappade barn som får lida hela livet på grund av de minor som ligger kvar runt om i marken i Afghanistan och många andra länder.

Jag instämmer för övrigt i vad både Daniel Tarschys och Maj Britt Theorin har sagt om personminor och vilka åtgärder som behövs utöver att fatta beslut om ett totalförbud mot dessa inhumana vapen. Det behöver också vidtas åtgärder för att komma till rätta med alla de tusentals minor som finns i marken i många länder.

Det har också betonats här vilken betydelse Rädda barnen, Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen m.fl. organisationer har haft för att väcka opinion och påverka när riksdagen nu skall fatta detta beslut. Även internationella organisationer har krävt åtgärder. Det ligger också väl i linje med barnkonventionens intentioner och betoningen på barnens uppväxt och särskilda behov av skydd i krigssituationer och efter det att krig har drabbat deras länder.

Det är viktigt för barnen, men det är också viktigt för Sverige som nation, att vi får detta arbete till stånd. Jag hoppas på Sveriges insats i det här arbetet i höst när man skall titta över de regler som finns för personminor.

Men det är inte bara personminorna som är inhumana. Alla vapen är förvisso inhumana på sitt sätt. Det gäller också att gå vidare med åtgärder för att bli av med den typen av minor som ligger i gränslandet mellan personminor och fordonsminor. Det finns ett helt batteri av minor som kan användas på olika sätt. De kan också drabba personer och inte bara tyngre fordon, stridsvagnar och annat. De kan försåtmineras med snubbeltråd och drabba civilbefolkningen på olika sätt.

Den typen tillverkas och marknadsförs även av Bofors. Jag för min del tycker att det borde vara nästa steg för Sverige att gå vidare på andra minområden och se till att vi blir av med det elände som minor av olika slag orsakar i de krig som förs och förmodligen kommer att föras i framtiden runt om i världen. Jag yrkar som sagt bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande nr 19. Jag är glad att Sverige tar ett steg i den riktning som betänkandet anger.

Anf. 169 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Kärnvapen och antipersonella minor har det talats om vid åtskilliga tillfällen här i kammaren. Historien bakom dessa frågor är både lång och innehållsrik. Även jag tänker beröra dessa ämnen. Men jag tänker också beröra ett annat ämne, nämligen frågan om genetisk krigsföring. Det har inte talats lika mycket om den här i kammaren.

Herr talman! Det som har med människors tillblivelse och framtida förutsättningar att göra är mycket lockande områden för forskning och spekulationer. Men all forskning är inte god och har inte mänsklighetens bästa som utgångspunkt. Det kan tyckas självklart att genforskningen skall stå i mänsklighetens tjänst. Det vore djupt olyckligt om den nya ökade kunskapen om arvsmassan som projektet HUGO, Human Genome Organization, väntas ge oss fick militära tillämpningar. Utnyttjande av genetisk kunskap för att utveckla vapen bör helt förbjudas.

De toxiner, gifter, som i dag kan produceras med genteknik överträffar nervgaserna i giftighet. Det går att framställa mosaikvapen, dvs. skräddarsydda gifter, komponerade från ormar, alger, skorpioner och hormoner. Vacciner som bara skyddar de egna soldaterna och inte fiendens är andra exempel.

Gentekniken gör det också möjligt att knyta samman virulensfaktorer, dvs. specifika egenskaper i form av DNA-sekvenser eller DNA-delar som gör att en viss organism framkallar en viss sjukdom. Utifrån det kan man skapa en helt ny organism. På så sätt kan man också framställa skräddarsydda vapen som är nästan omöjliga att diagnostisera för fienden. Genom att komponera ihop anlag från olika organismer ointetgör man nästan alla chanser till upptäckt, även med de mest avancerade gentekniska metoder. Den ökade kunskapen om den mänskliga arvsmassan kan således få militära tillämpningar, vilket vore förödande.

Herr talman! Med genteknik går det således att tillverka biologiska vapen som mosaikvapen, supertoxiner, specialanpassade vacciner och vapenhormoner. Den senaste forskningen har också gjort det möjligt att målstyra toxiner till olika organ eller strukturer i människokroppen. Enligt Hans Wigzell, professor i immunologi, skall det också vara möjligt att utveckla biologiska stridsmedel som utnyttjar genetiska skillnader mellan olika folkslag. Det är synnerligen allvarligt och även ganska okänt tyvärr.

Ett problem i sammanhanget är vad som i verkligheten kan klassas som offensiv försvarsforskning eller defensiv skyddsforskning. Skillnaden mellan det är mycket svår att avgöra. Tyvärr är mycket av skyddsforskningen hemlig. En motivering för sekretessen är att man inte vill oroa befolkningen och de egna soldaterna. Jag anser att reglerna rörande sekretessen för skyddsforskning bör ses över.

Ytterligare ett problem är att det saknas ett effektivt kontrollsystem. Från svenskt håll har B- och toxinvapenkonventionen från år 1972 länge kritiserats för brist på kontroll och verifikationsprocedurer.

Många länder, framför allt u-länder, är mycket tveksamma till långtgående verifikationsmetoder då de kan användas som förevändning för att få otillbörlig insyn i u-ländernas biotekniska industri eller användas för att få till-

gång till unikt genetiskt material. Detta är viktiga politiska frågor som måste lösas. Det handlar faktiskt om olika gruppers möjligheter till överlevnad.

Herr talman! Jag har inget att anföra mot utskottets behandling av min motion U405 om genetik och genteknologi som krigsvapen eller i krigets tjänst. Utskottet säger att det är "angeläget att man från svensk sida fortsatt verkar för att konventionen mot biologiska vapen förstärks med kontrollmöjligheter samt att genteknologins framsteg inte används för utvecklande av nya biologiska vapen".

Herr talman! Jag anser att denna fråga är utomordentligt allvarlig. Den måste fram i ljuset ännu mer än i dag.

Herr talman! Det har talats om antipersonella minor här i dag också. De vållar ju ett oerhört lidande för miljoner människor i framför allt tredje världens länder. Rapporterna om hur plastminor som ser ut som leksaker exploderar i händerna på barn, hur kvinnor som samlar ved och bönder som arbetar på fälten förlorar armar och ben när minor helt utan förvarning exploderar är förfärande. Under långvariga inbördeskrig i Nicaragua, El Salvador, Somalia, Etiopien, Eritrea, Namibia, Kurdistan, Afganistan och Kambodja har miljontals minor spridits. Detta har ofta skett helt utan kontroll, minskningar och hänsyn till civilbefolkningen. I länderna i det forna Jugoslavien finns också minor utplacerade.

Minorna ligger kvar långt efter att kriget är slut och gör det omöjligt för flyktingen att återvända hem, bonden att bruka jordarna, kvinnan och barnet att valla boskapen, samla ved och leka i dikeskanterna. Efter vapenstillstånd ligger minor kvar som dödsfällor i årtionden, kanske ännu längre.

Minorna leder också till stora ekonomiska skador, då man inte kan driva jordbruk och genomföra transporter på grund av minriskerna.

Herr talman! Jag är mycket glad över att utskottet har kunnat ena sig om att det vid den översynskonferens om särskilt inhumana vapen som skall äga rum nästa år bör klargöras att ett internationellt totalförbud mot antipersonella minor utgör den enda verkliga lösningen på det humanitära problem användningen av minor ger upphov till och att Sverige skall lägga fram ett förslag med syfte att åstadkomma ett sådant förbud. Jag är glad för det ställningstagandet, som nästan känns som om det vore historiskt.

Dessutom anser jag att den svenska regeringen måste agera både i Sverige och internationellt för att underlätta saneringen av minor i de värst drabbade länderna. Efter vad jag kan förstå finns planer på ett konkret engagemang från Sveriges sida i denna fråga.

Herr talman! En värld helt fri från kärnvapen är tyvärr fortfarande en utopi. Det betyder inte att alla nedrustningsansträngningar har varit förgäves. Tvärtom, de är välbehövliga, eftersom de markerar omvärldens starka oro och sätter press på världens reella och potentiella kärnvapeninnehavare.

Sedan kommunismens fall har också stora framsteg gjorts inom området. Men vi måste våga se sanningen i vitögat. Den huvudsakliga anledningen till att USA:s och f.d. Sovjetunionens arsenal har reducerats är inte omvärldens tryck, även om det hjälper till en viss del, utan det förändrade säkerhetspolitiska läget. Mindre spänning och mera tillit öppnar nya möjligheter inom nedrustningens område. Men vi får inte blunda för det faktum, hur illa vi än sympatiserar med det, att en av de viktigaste faktorerna som ligger till grund

för ett lands ställning som stormakt är innehavet av kärnvapen. För varje land i FN:s säkerhetsråd finns det ett starkt nationellt intresse att bibehålla landets status som stormakt. Så länge den situationen råder, tror jag att kärnvapen kommer att finnas kvar. Oavsett hur starkt och välformulerat omvärldens moraliska tryck på stormakterna är, kommer det att väga lätt i jämförelse med det nationella egenintresset och kravet att vara högt placerad på stormakternas statusstege.

Ändå är jag optimistisk och tror att Sverige genom sitt goda internationella rykte har stora möjligheter att påverka. Men problemen är många.

Ett exempel: När inte ens västvärldens hot om ekonomiska sanktioner förmår Kina att respektera de mänskliga rättigheterna och när USA kryper till korset och förnyar Kinas status som mest gynnad nation, kan ju inte heller trycket vara tillräckligt starkt för att helt eliminera stormakternas innehav av kärnvapen.

Kunskapen om hur kemiska och biologiska vapen framställs är spridd över hela världen. Trots det har världssamfundet förhandlat om ett internationellt totalförbud. Men kärnvapnens relativa exklusivitet och enorma skadeverkan samt att de skiljer ut stormakter från andra länder gör att problemet är mera komplext. Måhända och förhoppningsvis kan ett mera bestående klimat med universell demokrati och respekt för mänskliga rättigheter skapas i framtiden, så att kärnvapnen helt kan försvinna. Men under tiden måste vi vara realistiska och mera inriktade oss på att arbeta för att hanteringen av den övergripande kärnvapensituationen blir bättre.

Bl.a. därför tycker jag att det är bra att vi i dag kan lägga fram ett förslag från utrikesutskottet med en uppmaning till regeringen att i sin tur klargöra för Internationella domstolen att användning av kärnvapen inte skulle stå i överensstämmelse med internationell rätt.

Herr talman! Framstegen inom kärnvapenprovstoppet måste också bevaras och förstärkas. Ryssland, Frankrike, England och USA har varit återhållsamma. Nyligen upprepade François Mitterrand att Frankrike kommer att fortsätta på den inslagna vägen. Tyvärr är Kinas hållning mycket oklar.

Det är av yttersta vikt att denna fråga får en definitiv lösning, eftersom provstoppfrågan är så intimt förknippad med spridningsproblematiken och icke-spridningsavtalets, NPT:s, fortlevnad. Såväl kärnvapenmakter som icke-kärnvapenmakter anser att icke-spridningsfördraget, NPT, är mycket viktigt. I det avtalet förbinder sig kärnvapenmakterna att starta en konkret och verklig kärnvapenedrustning mot att icke-kärnvapenstater förbinder sig att inte skaffa kärnvapen. Här ligger den mest centrala punkten i kärnvapenfrågan totalt sett.

Det gäller således att verka för bevarat provstopp samtidigt som allt som rör kärnvapen som teknologi, vapenbärare, kärnbränsle, komponenter osv. begränsas till befintliga kärnvapenländer. Här finns mycket att göra. Trots att de båda koreanska staterna enades om att Koreahalvön skall vara en kärnvapenfri zon och Nordkorea ratificerade NPT i april 1992, utmanar Nordkorea i dag världssamfundet. Det finns även andra länder som mörkar den inhemska situationen beträffande kärnvapen. Kina stöder till det yttre övriga medlemmar i FN:s säkerhetsråd i deras politik mot Nordkorea men bromsar när det gäller att införa verkliga sanktioner. Ett annat problem, och

det finns fler, är alla arbetslösa atomexperter i det förra Sovjetunionen. Risken för att de sprider kärnvapentechnologi är fortfarande stor.

Herr talman! Så sent som för ett par dagar sedan gick det ut en varning i Sveriges Radio och andra massmedier att kärnbränsle som stulits i Ryssland var i omlopp. Vårt lands gränser bevakades extra noga.

För att lösa kärnvapenfrågans alla olika delar och dimensioner krävs ännu mycket och tålmodigt arbete. Men jag tycker ändå att utskottets betänkande kommit en bit på väg.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Till sist vill jag också instämma i Maj Britt Theorins tack till Daniel Tarschys. Hans mjuka men ändå fasta ledarskap i utrikesutskottet är värt all beundran.

Det verkade ofta vid sammanträdena som om Daniel Tarschys i förväg visste vad alla utskottsledamöterna skulle säga och på så sätt med lätthet kunde lotsa fram till bra förslag och beslut. Jag beundrar verkligen Daniel Tarschys taktik och teknik i ledarskapet.

Jag vill också tacka Bertil Måbrink för ett mycket gott kamratskap. Det har varit mycket trevligt att få lära känna Bertil Måbrink.

Anf. 170 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! I det nedrustningsbetänkande vi nu behandlar är det två frågor som känns synnerligen väsentliga för mig. Det är dels frågan huruvida kärnvapenanvändning står i överensstämmelse med internationell rätt, dels frågan om åtgärder avseende antipersonella minor.

Kärnvapenanvändningens laglighet har ju aktualiserats genom att WHO under försommaren 1993 beslöt att av Internationella domstolen i Haag begära ett uttalande huruvida kärnvapenanvändning står i överensstämmelse med internationell rätt.

Utskottet har dryftat frågan ur de sedvanerättsliga distinktions- och proportionalitetsprinciperna. För vanliga människor är detta ett fikonspråk som är svårt att tillgodogöra sig. Krigsföring enligt distinktionsprincipen innebär tydligen att det är förbjudet att attackera civilbefolkningen och att förorsaka svåra skador på civila mål. Proportionalitetsprincipen skall förstås som att kärnvapenanvändning inte står i proportion till den konflikt man avser att lösa på icke-fredlig väg.

För de allra flesta människor är ju detta självklarheter, dvs. att kärnvapenanvändning får effekter utanför de militära mål man vill slå ut. Det går ju inte att bygga milshöga murar runt omkring det militära mål där man faller bomben. Att kärnvapenanvändning är en enorm upptrappning av en konflikt och att den inte står i proportion till konventionell krigsföring är så självklart att det borde vara onödigt att nämna det.

Oavsett om kärnvapenanvändning skulle stå i strid med internationell lag och med folkrätten eller ej bör Sverige, enligt min mening, hävda ståndpunkten att kärnvapenanvändning skall anses stå i strid med internationell lag och med folkrätten. Det är möjligt att Internationella domstolen i Haag kommer fram till en annan ståndpunkt. Men då är det, enligt min mening, viktigt att vi väcker opinion i den här frågan. De flesta jurister och ämbetsmän – överallt i världen – som sysslar med dessa frågor är alltid så försiktiga

i sina uttalanden och ageranden. Man är rädd att bryta ny mark. Man är ängslig över att kanske stöta sig med mäktiga grannländer. Men med denna försiktiga linje händer ju inget, och om det mot förmodan händer något sker det med en snigels fart.

Jag tycker att Sverige skall gå i bräsch för att bilda opinion i den här frågan. Svenskt agerande har ju i årtionden präglats av en klart uttalad anti-kärnvapenhållning. Men låt oss nu flytta fram positionerna. Nu – efter Sovjetunionens fall – när de frostiga relationerna mellan världens stormakter tinat upp, borde nya svenska initiativ se dagens ljus.

Argument för att väcka opinion saknas inte. Utskottet har pekat på Haagkonventionerna om att neutrala staters territorier är okränkbara och att radioaktivitet inte låter sig stoppas av territoriella gränser. Att kärnvapen användning försäkras onödigt lidande för människor och djur ser vi ju ständiga bevis på från Japan, trots att det nu är snart 50 år sedan de båda bomberna fälldes över Hiroshima och Nagasaki. Att miljön tar allvarlig och långvarig skada vid kärnvapen användning konstaterade FN:s miljökonferens redan 1972.

Men det är nu mycket viktigt att regeringen inte förfuskar det initiativ som utskottet tar genom detta betänkande. Det ledande regeringspartiet ser ut att känna viss olust inför majoritetsskrivningen i betänkandet, eftersom tre av dess utskottsledamöter avgivit särskild reservation. Även Folkpartiets båda representanter tycks känna viss olust inför texten i betänkandet, vilket de visar genom att avge särskilt yttrande. Om riksdagen beslutar i enlighet med utrikesutskottets betänkande förutsätter jag att regeringen avger ett sådant yttrande till Internationella domstolen som utskottsmajoriteten syftar till.

Herr talman! I ett av betänkandets avsnitt berörs frågan om ett fullständigt provstopp. Sverige har vid nedrustningskonferensen i Genève aktualiserat frågan genom att föreslå att alla kärnsprängningar – även fredliga sådana – skall förbjudas.

Utskottet lär tidigare ha understrukit att kärnvapenprovns effekter på miljö och hälsa skall undersökas noggrant. Enligt min mening behövs inga ytterligare undersökningar. Det är väl uppenbart för alla att kärnvapenprov har negativa effekter på miljö och hälsa. Att då hålla på med en mängd studier om hur stora de negativa effekterna är anser jag vara ett fullkomligt onödigt slöseri med FN-resurser.

Herr talman! Så var det detta med antipersonella minor. Vi har i utskottet haft föredragningar som visat de ohyggliga konsekvenserna för främst barn och kvinnor av minsprängningar åratals efter det att den konflikt vid vilken minorerna använts har bilagts. Syftet med personminor är ju inte att döda fiender. Nej, minan har utformats för att invalidisera. Människor får sina fötter eller ben bortsprängda, ofta kombinerat med skador i underlivet. Det anses vara bättre att handikappa fienden än att döda honom. Den som skadas behöver medicinsk vård, transport och evakuering. Den skadade tar därigenom i anspråk resurser som skulle ha använts i andra sammanhang. Den som skadats har också en psykologisk effekt på sina medsoldater. Man har också anpassat mängden sprängämne precis för att nå den effekt man avsett, dvs.

att skada och invalidisera en fiende – men inte att döda honom. Mer än 30 % av alla minsprängningar leder till amputation av ett ben.

Bruket av personminor har lett till en katastrofal situation i en mängd länder. Minorerna drabbar främst civila och detta långt efter det att minorerna lagts ut eller fallits från flygplan. De som drabbas är, som jag nämnde inledningsvis, främst kvinnor och barn. Det uppges att omkring 100 miljoner minor spritts i ett 60-tal länder. Tusentals människor lemlästas varje år – många dör också. Minutläggning har lett till att hela regioner blivit oanvändbara för jord- och skogsbruk. I Cambodja lär det finnas 40 000 benamputerade människor. I Afghanistan hävdas från FN-håll att minor har dödat 200 000 människor. Hela landet beskrivs som ett enda stort minfält.

Det som nu måste ske genom internationell påverkan är ett totalförbud mot tillverkning, handel, lagring och användning av personminor. En översynskonferens – översyn av 1980 års konvention om särskilt inhumana vapen – skall äga rum 1995. Inför denna konferens är det viktigt att Sverige pläderar för en tuff linje, nämligen det totalförbud som jag nyss nämnde. Kravet på totalförbud stöds av flera FN-organ, bl.a. Unicef. Från ett antal olika länder har det framlagts förslag om partiella förbud – det kan röra sig om exportförbud, krav på självförstörande mekanismer m.m. Men många organisationer – bl.a. Rädda barnen – hävdar att endast ett internationellt sanktionerat totalförbud leder till att så inhumana vapen som personminor på sikt försvinner ur vapenarsenalen.

Jag anser att Sverige bör gå i bräschen genom att införa ett nationellt totalförbud samt väcka internationell opinion för samma sak inför översynskonferensen 1995. Jag anser också att Sverige skall satsa på att utveckla nya metoder för röjning av personminor. Med tanke på det oerhörda antal oröjda minfält som finns överallt i världen, kanske nya minsprängningsmetoder också leder till nya svenska minröjningsprodukter som ger nya jobb inom svensk försvarsindustri. Ett förbud mot tillverkning av personminor skulle inte få några negativa effekter för svensk industri, eftersom det hävdas att några personminor inte tillverkats i Sverige under de senaste 15 åren och att någon export inte förekommit under 20 års tid. Enligt min mening borde Sverige föregå med gott exempel och i lag förbjuda export av personminor. Om vi skall hävda att andra länder inte får tillverka och exportera personminor vore det väl skräp om vi inte själva kunde ställa upp med ett formellt exportförbud.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis yrka bifall till utskottets hemställan.

Men, herr talman, Bertil Måbrink hade den goda smaken att rikta ett tack till utskottets ordförande Daniel Tarschys, till utskottsledamöterna och till personalen på utrikesutskottets kansli. Jag hade gärna rest mig upp för ett instämmande, men eftersom ett instämmande hade inneburit en accept på allt det Bertil Måbrink framförde vill jag i stället nu säga att jag helt instämmer i Bertil Måbrinks avslutning av sitt anförande.

Anf. 171 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag är också mycket glad över det ställningstagande som utskottet har gjort både när det gäller kärnvapen och folkrätt och när det gäller minorerna. Minorerna har så värtaligt beskrivits av Margareta Viklund och kärn-

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

Nedrustning

vapen och internationell rätt av Maj Britt Theorin att jag kan instämma i det de har sagt. Jag skall ta upp några andra frågor i utskottsbetänkandet.

Jag har föreslagit i en motion att man också skulle ha ett förbud mot att ha kärnvapen på svenskt territorium. Nu svarar utskottet att enligt utskottets uppfattning är lagen om kärnteknisk verksamhet, kärntekniklagen, tillfyllest för de syften som jag och Charlotte Branting har framfört i vår motion.

Jag anser inte att det finns någon lag som är tillämplig på det här området. När vi tidigare hade mycket aktiva diskussioner om örlogsfartyg och kärnvapen konstaterade svenska experter just att något förbud i lag inte fanns mot att ha kärnvapen på svenskt territorium. Det var därför som jag i motionen skrev just den här klämman om att man skulle ha en sådan lag.

Eftersom det fortfarande har dykt upp diskussioner om det finns örlogsfartyg som kommer in med kärnvapen, tycker jag att det vore bra att ha den här lagen. Visserligen är den frågan mer eller mindre avförd från agendan, men det finns fortfarande de som hävdar att det hade kunnat hända. Inte minst kan det tänkas om Sverige t.ex. blir medlem i Europeiska unionen och man kommer in i ett gemensamt försvarssamarbete att det där finns förslag om att man skulle kunna utplacera kärnvapen. Jag tycker att det vore bra om vi hade en sådan lag här i Sverige. Jag tycker inte riktigt att kärntekniklagen uppfyller det kravet.

Det är naturligtvis viktigt att man från svensk sida verkar för icke-spridning av kärnvapen, att man gör något när det gäller det totala provstoppet och även när det gäller kärnvapenkrig av misstag. Detta är olika krav, som också har framförts i motioner, som i och för sig har fått en positiv hantering i utskottet. Men jag tycker att det är viktigt att man verkligen agerar starkt från svensk sida på de här punkterna och ser till att kärnvapen helst försvinner totalt från jordklotet, därför att de utgör ett sådant hot mot hela mänskligheten. Men så länge det finns kärnvapen måste man se till att de inte sprids vidare och att de tillfälliga provstopp som nu råder förlängs efter september 1995.

I det sammanhanget skulle det också vara på sin plats att studera vilka effekter sprängningarna i provområdena har haft på befolkningarna. Inte minst tycker jag att det skulle vara på sin plats med en oberoende studie av de franska proven i Polynesien, där befolkningen under årtal har oroats sig för vad detta har kunnat innebära. Man har bara sagt att det inte finns några läckage och att sprängningarna inte har någon påverkan alls. Där skulle man kunna hjälpa befolkningen med de effekter som kärnvapenproven har gett.

Om Sverige skall kunna vara trovärdigt och verka för nedrustning, kan Sverige inte hålla på och exportera vapen i den omfattning som görs i dag. Sverige borde verka för att minska och på sikt också helt avveckla den svenska vapenexporten. Först då blir Sverige trovärdigt när vi i Sverige talar om att Sverige vill ha nedrustning.

För att kunna göra detta krävs det att man förverkligar den idé som utskottet skriver om, nämligen att Sverige tagit initiativ i FN till att verka för en omställning från militär till civil produktion. Sverige har inte mycket att yvas över. Vi i Sverige har gjort några studier, som vi har lagt i byrålådan utan att göra något åt det. Sverige skulle kunna vara föregångare. Det talas mycket från utskottets sida om behovet när det gäller forna öststater, exempelvis

Ryssland och andra tidigare republiker i Sovjetunionen. Sverige skulle också själv kunna vara ett föredöme genom att verkställa och ta initiativ till denna omställningsprocedur.

Även när det gäller FN:s register för internationell vapenhandel borde Sverige vara mycket mer pådrivande. Jag tror att det var Daniel Tarschys som sade att detta var en bra början. Man kan visserligen säga att det är en bra början att ett sådant register är upprättat, men det är långt ifrån tillräckligt såsom det fungerar. Här handlar det om frivillighet. Det skulle vara obligatoriskt för dem som säljer vapen att också redovisa detta i registret.

Det borde inte heller bara vara de konventionella vapnen som ingick, utan även kärnvapnen borde finnas med i registreringen. Det finns här anledning att från Sveriges sida trycka på.

Vi i Sverige är inte heller särskilt bra på att vara öppna när det gäller den svenska vapenexporten. Man skulle kunna kräva en större öppenhet även på det området. Inte minst när vi i konstitutionsutskottet har granskat, har vi haft svårigheter att få ta del av vissa uppgifter. Man borde sträva efter en större öppenhet även när det gäller den svenska vapenexporten.

Anf. 172 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Detta är den sista utrikespolitiska debatten under denna mandatperiod. Jag vill ta tillfället i akt att tacka alla mina kolleger i utskottet för den fina kamratskap, det konstruktiva samarbete, det starka engagemang och det stora samförstånd som har rått i utskottet. Vi har kunnat resonera oss fram till gemensamma ståndpunkter i de allra flesta frågor. Jag tror att det samförståndet har varit till gagn för svensk utrikespolitik, där samsynen mellan partierna är en stor styrka.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

27 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1993/94:KU47 Statligt bidrag till partigrupperna i riksdagen

1993/94:KU48 Nordiska rådets svenska delegation

Finansutskottets betänkande

1993/94:FiU24 Försäljning av AB Tipstjänst till svenskt föreningsliv m.m.

Socialutskottets betänkanden

1993/94:SoU24 Legitimation för vissa naprapater och kiropraktorer m.m.

1993/94:SoU26 Åligganden för personal inom hälso- och sjukvården m.m.

1993/94:SoU32 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet
1994/95

1993/94:SoU33 Vissa frågor rörande bestämmelserna om arvoden till privatpraktiserande läkare och sjukgymnaster m.m.

Prot. 1993/94:115
1 juni 1994

Nedrustning

Kulturutskottets betänkanden
1993/94:KrU32 Ny lotterilag
1993/94:KrU35 Statlig garanti för anordnande av olympiska vinterspel i Sverige år 2002

Jordbruksutskottets betänkanden
1993/94:JoU28 Strandskydd m.m.
1993/94:JoU30 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden
1993/94:JoU31 Handlingsplan mot buller
1993/94:JoU32 Kompletteringspropositionen

Försvarsutskottets betänkande
1993/94:FöU10 JAS-projektet

28 Meddelande om FöU10

Anf. 173 TREDJE VICE TALMANNEN:

Beträffande försvarsutskottets betänkande FöU10 avser talmannen att i morgon föreslå kammaren att detta ärende får företas till avgörande efter endast *en* bordläggning.

29 § Kammaren åtskildes kl. 21.13.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 7 § anf. 23 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 50 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 11 § anf. 95 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 14 § anf. 124 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.58 och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORSS

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Onsdagen den 1 juni

1 § Justering av protokoll	1
2 § Anmälan om kompletteringsval till Nordiska rådets svenska delegation	1
3 § Förnyad bordläggning	1
4 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 26 maj	2
Jordbruksutskottets betänkande JoU21	
Jordbruksutskottets betänkande JoU25	
Jordbruksutskottets betänkande JoU27	
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU15	
5 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 30 maj	4
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU13	
Utrikesutskottets betänkande UU23	
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU15	
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU19	
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU20	
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU21	
Näringsutskottets betänkande NU26	
Meddelande om samlad votering	13
6 § Ändring i plan- och bygglagen m.m.	13
Bostadsutskottets betänkande BoU18	
Debatt	
Rune Evensson (s)	
Dan Eriksson i Stockholm (nyd)	
Lars Werner (v)	
Bertil Danielsson (m)	
Statsrådet Görel Thurdin (c)	
Oskar Lindkvist (s)	
<i>Beslut fattades efter 7 §</i>	
7 § Ändringar i hyresförhandlingslagen m.m.	29
Bostadsutskottets betänkande BoU21	
Debatt	
Lars Stjernkvist (s)	
Dan Eriksson i Stockholm (nyd)	
Lars Werner (v)	
Mikael Odenberg (m)	
Marianne Carlström (s)	
Olle Schmidt (fp)	
Beslut	46

Bostadsutskottets betänkande BoU18	
Bostadsutskottets betänkande BoU21	
Beslut om samlad votering	49
8 § Ombildning av Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag, SBAB	49
Bostadsutskottets betänkande BoU20	
Debatt	
Magnus Persson (s)	
Birger Andersson (c)	
Bo G Jenevall (nyd)	
<i>Beslut fattades efter 13 §</i>	
9 § En ny organisation för lantmäteri- och fastighetsdataverksamhet m.m.	57
Bostadsutskottets betänkande BoU19	
Debatt	
Rune Evensson (s)	
Lars Werner (v)	
Birger Andersson (c)	
Statsrådet Görel Thurdin (c)	
Bo G Jenevall (nyd)	
Leif Bergdahl (nyd)	
Lennart Rohdin (fp)	
Hans Gustafsson (s)	
Gullan Lindblad (m)	
<i>Beslut fattades efter 13 §</i>	
10 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	83
Bostadsutskottets betänkande BoU22	
Debatt	
Bo G Jenevall (nyd)	
Agne Hansson (c)	
<i>Beslut fattades efter 13 §</i>	
11 § Jugoslavientribunalen	85
Justitieutskottets betänkande JuU29	
Berith Eriksson (v)	
Lennart Rohdin (fp)	
Birgit Henriksson (m)	
<i>Beslut fattades efter 13 §</i>	
12 § Regler för överklagande m.m.	90
Justitieutskottets betänkande JuU30	
<i>Beslut fattades efter 13 §</i>	
13 § Rättskapacitet och immunitet och privilegier inom ESK	90
Justitieutskottets betänkande JuU32	
Beslut	90
Bostadsutskottets betänkande BoU20	
Bostadsutskottets betänkande BoU19	
Bostadsutskottets betänkande BoU22	
Justitieutskottets betänkande JuU29	
Justitieutskottets betänkande JuU30	
Justitieutskottets betänkande JuU32	

Beslut om samlad votering	92	Prot. 1993/94:115
14 § Lokal demokrati	92	1 juni 1994
Konstitutionsutskottets betänkande KU40		
Debatt		
Catarina Rönnung (s)		
Bengt Hurtig (v)		
Ylva Annerstedt (fp)		
(forts.)		
Välkomsthälsning	100	
Tredje vice talmannen		
14 § (forts.) Lokal demokrati (forts. KU40)	101	
Civilminister Inger Davidson (kds)		
Elvy Söderström (s)		
(forts.)		
Beslut om uppskjuten votering	112	
14 § (forts.) Lokal demokrati (forts. KU40)	112	
Ingela Mårtensson (fp)		
Bengt Kindbom (c)		
Bo Holmberg (s)		
Simon Liliedahl (nyd)		
Ola Karlsson (m)		
<i>Beslut skulle fattas den 2 juni</i>		
15 § Kommunal biståndsverksamhet	125	
Konstitutionsutskottets betänkande KU41		
Debatt		
Lennart Rohdin (fp)		
(forts.)		
Ajournering	127	
Återupptagna förhandlingar	127	
15 § (forts.) Kommunal biståndsverksamhet (forts. KU41)	127	
Ingvar Svensson (kds)		
<i>Beslut skulle fattas den 2 juni</i>		
16 § Förvaltningsmyndigheternas ledning	127	
Konstitutionsutskottets betänkande KU42		
Debatt		
Ingvar Johnsson (s)		
Bengt Hurtig (v)		
Ingvar Svensson (kds)		
Catarina Rönnung (s)		
<i>Beslut skulle fattas den 2 juni</i>		
17 § Några frågor om sekretess	129	
Konstitutionsutskottets betänkande KU38		
<i>Beslut skulle fattas den 2 juni</i>		
18 § Förnyat förslag till lagstiftning om ingripande mot otillbörligt be- teende avseende offentlig upphandling	129	
Finansutskottets betänkande FiU22		
Debatt		
Per Olof Håkansson (s)		

	Bengt Hurtig (v)	
	Tom Heyman (m)	
	Bengt Dalström (nyd)	
	<i>Beslut skulle fattas den 2 juni</i>	
19 §	Ändringar i skatteregisterlagen	131
	Skatteutskottets betänkande SkU42	
	<i>Beslut skulle fattas den 2 juni</i>	
20 §	Utbildning för fredsbevarande verksamhet	131
	Försvarsutskottets betänkande FöU12	
	<i>Beslut skulle fattas den 2 juni</i>	
21 §	Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	131
	Försvarsutskottets betänkande FöU13	
	<i>Beslut skulle fattas den 2 juni</i>	
22 §	Övergång till kapitalkostnader för lokaler, m.m.	132
	Försvarsutskottets betänkande FöU14	
	<i>Beslut skulle fattas den 2 juni</i>	
23 §	Bolagisering av Vägverkets produktionsdivision m.m.	132
	Trafikutskottets betänkande TU32	
	Debatt	
	Bo Nilsson (s)	
	Elving Andersson (c)	
	Inger Hestvik (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 2 juni</i>	
24 §	Avskaffande av diskriminering såvitt avser fraktsatser och be- fordringsvillkor	139
	Trafikutskottets betänkande TU33	
	Debatt	
	Karl-Erik Persson (v)	
	Kenneth Lantz (kds)	
	<i>Beslut skulle fattas den 2 juni</i>	
25 §	Överflyttning av fartyg mellan fartygsregister	141
	Trafikutskottets betänkande TU37	
	<i>Beslut skulle fattas den 2 juni</i>	
26 §	Nedrustning	141
	Utrikesutskottets betänkande UU19	
	Debatt	
	Inger Koch (m)	
	Bertil Måbrink (v)	
	Daniel Tarschys (fp)	
	Maj Britt Theorin (s)	
	Christina Linderholm (c)	
	Margareta Viklund (kds)	
	Lars Moquist (nyd)	
	Ingela Mårtensson (fp)	
	<i>Beslut skulle fattas den 2 juni</i>	
27 §	Bordläggning	161
28 §	Meddelande om FöU10	162
	Tredje vice talmannen	

